

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE
GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Doktora Tezi

Hülya ÇELİK

İstanbul, 2009

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE
GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Doktora Tezi

Hülya ÇELİK

Danışman: Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK

İstanbul, 2009

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Hülya ÇELİK tarafından hazırlanan “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ” başlıklı bu çalışma, 17/12/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmzalar

Danışman : Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK

Üye : Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hamza AKENGİN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Levent DENİZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sefa SEKİN

ÖNSÖZ

Günümüzde etkin, bilgili, yetenekli, kendileri ve toplumları için sorumluluk almaya istekli, siyasal sürece katkıda bulunan, sağduyulu vatandaşların yetişmesinde kuşkusuz eğitim, özellikle de vatandaşlık eğitimi giderek artan bir önem taşımaktadır. Sözü edilen özelliklere sahip vatandaşların yetişmesi ise ailede verilen eğitimin yanı sıra okulda verilen vatandaşlık eğitiminin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesine bağlıdır. 2005 yılından itibaren kademeli olarak uygulanan yeni öğretim programında vatandaşlık eğitimi Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji dersleri içinde ara disiplin olarak yer almaktadır. Dolayısıyla söz konusu derslerin öğretmenleri de vatandaşlık eğitiminden sorumludur. Ancak sosyal bilgiler öğretmenleri önceki programın da uygulayıcısı olduklarından ve ders konuları vatandaşlık eğitimi ile doğrudan bağlantılı olduğundan vatandaşlık eğitimi anlamında diğer öğretmenlerden daha fazla sorumluluk taşımaktadırlar. Bu öğretmenlerin vatandaşlık anlayışları ve yaklaşımları öğrencilerin vatandaşlık eğitimi etkileyecektir. Bu araştırma ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde pek çok kişinin katkısı olmuştur. Katkılarından dolayı bu kişilere teşekkür etmek istiyorum. Öncelikle araştırmanın başından sonuna kadar manevi desteği, değerli görüşleri ve katkılarını esirgemeyen, kendileriyle çalıştığım için kendimi şanslı gördüğüm danışman hocam Sayın Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme jürimde yer alan ve değerli fikirleriyle bana yol gösteren Sayın Yrd. Doç. Dr. Levent DENİZ'e ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Hamza AKENGİN'e çok teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan ve değerli görüşleri ile tezime katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN'a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Sefa SEKİN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli görüşlerinden yararlandığım Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK, Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA, Yrd. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY ve Yrd. Doç. Dr. Oktay AYDIN'a teşekkürü borç bilirim.

Doktora eğitimim süresince görev yaptığım okulda beni destekleyen başta okul müdürüm Sayın Kerim KARABACAK olmak üzere değerli öğretmen arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Yine bu eğitim sürecini aynı dönem öğrencileri olarak birlikte geçirdiğimiz değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Ahmet KATILMIŞ ve Ersin TOPÇU'ya görüşlerini benimle paylaştıkları için teşekkürlerimi sunarım. Tezin uygulama sürecinde yardımlarından dolayı Arş. Gör. Dr. Yaşar KOP'a ve Arş. Gör. Hıdır KARADUMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın uygulama sürecine katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine ve uygulamaya yardımcı olan okul yöneticilerine teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında olduğu gibi tez döneminde de bana destek olan anneme, babama ve kardeşime çok teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte başından beri sabırla yanımda olan, bunaldığım anlarda cesaretlendirerek yol almamı sağlayan sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hülya ÇELİK

Aralık, 2009

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırma, tarama modeline göre tasarlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak yöntem çeşitlemesi türlerinden açıklayıcı karma yöntem deseni uygulanmıştır.

Nicel verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşlerini Belirleme Anketi”, nitel verilerin toplanmasında öğretmen görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada nicel veriler 2007–2008 eğitim-öğretim yılında İstanbul, Eskişehir ve Kars illerinde görev yapan 605 sosyal bilgiler öğretmeninden toplanmıştır. Nitel veriler de aynı eğitim-öğretim yılında söz konusu illerde görev yapan 30 sosyal bilgiler öğretmeniyle yapılan görüşme sonucunda elde edilmiştir.

Araştırmada özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- (1) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu vatandaşlık eğitimi tanımlarında vatandaşlık görev ve sorumluluklarının öğrenilmesini vurgularken, beceri ve değer boyutunu göz ardı etmişlerdir.
- (2) İl, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlıkla ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üyelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerinde etkili faktörler olarak bulunmuştur.
- (3) Sosyal bilgiler öğretmenleri okulda verilen vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemli olduğu, öğrencinin vatandaşlık anlayışı üzerinde etkili unsurun aile olduğu görüşündedirler.
- (4) Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitime okul meclislerinin sosyal kulüplerden daha çok katkısı vardır.

- (5) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu küresel düzeyde geçerli vatandaşlık özelliklerinin vatandaşlık eğitiminin amaçları içinde yer alması gerektiğini düşünmekle birlikte öğrencilerinin iyi vatandaş özelliklerinden en çok “Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak” özelliğini kazanmalarını istemektedirler.
- (6) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yarısı vatandaşlık eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği görüşündedirler. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından en çok amaç ve içerik olarak yeterli bulmaktadırlar. Vatandaşlık eğitimi vermede kendilerini meslektaşlarından daha yeterli görmektedirler.
- (7) Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitiminde en çok “Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri) konusunu vurgulanmakta, etkinlik planlarken onaylı ders kitaplarından yararlanmakta, derslerde çoğunlukla soru-cevap etkinliğine yer vermekte, ölçme-değerlendirme türlerinden çoktan seçmeli testleri kullanmaktadırlar.
- (8) Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin olarak “Güncel konulara değinme”, “Sınıf içinde saygı ve hoşgörü ortamının oluşması”, “Sınıf kurallarına uyma”, “Düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebilmesi”, “Dinleme kültürü”, “Oybirliğiyle karar alma”, “Derse katılım”, “Demokratik tartışma ortamı”, “Konuyla ilgili test soruları”, “Konuyla ilgili örnekler”, “Öğrencilere eşit davranma”, “Öğrencilerin hak ve sorumluluk anlayışlarının gelişimi” hususlarına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.
- (9) Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak en çok ailelerle işbirliği yapmaktadırlar. Öğrencilerine iyi vatandaş olma konusunda en çok yaşantı ve davranışlarıyla örnek olarak rehberlik etmektedirler. Öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini geliştirmek için sosyal kulüpleri kullanmakta ve çeşitli projelere yönlendirmektedirler.
- (10) Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların başında çevre ve medyadaki olumsuz örnekler, vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçların başında öğrenci velilerinin desteği gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretmeni

ABSTRACT

VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS RELATED TO THE PRESENT CIRCUMSTANCE AND FUTURE OF CITIZENSHIP EDUCATION

The purpose of this study is to determine the views of social studies teachers related to the present circumstance and future of citizenship education. The study is designed in descriptive research method. By using both qualitative and quantitative methods, as a method variation type, descriptive mixture method design has been implemented.

For quantitative data gathering, “Determination Survey on Views of Social Studies Teachers Related to the Present Circumstance and Future of Citizenship Education.” developed by the researcher and for the qualitative data gathering, interview form for teacher have been used. In the study, quantitative data have been gathered from 605 social studies teachers working in Istanbul, Eskişehir and Kars in 2007-2008 Academic Year. Qualitative data have been gathered as a result of the interviews made with 30 social studies teachers working in the mentioned cities at the same academic year.

Briefly in the study the results are as the following;

- (1) Most of social studies teachers emphasize learning of duty and responsibilities of citizenship in their description for the citizenship education, whereas they ignore the dimension of skill and value.
- (2) City, gender, faculty being graduated, having a postgraduate education, service period, length of giving citizenship education, state of participation to the in-service training or professional progress activities related to citizenship, membership to civil society organizations have been found out as influential factors for the views of social studies teachers on citizenship education.
- (3) Social studies teachers agree that citizenship education given in schools are important for the individual and societal aspect, and family is the most effective factor on the students’ understanding for citizenship.
- (4) According to social studies teachers, school councils make more contributions to the citizenship education than social clubs.

- (5) Most of social studies teachers think that citizenship features at the global level are required to be in the goals of citizenship education and at the same time they wish that their students should obtain the feature of “depending on the value of country, nation and community” among the features of citizenship at most.
- (6) The half of social studies teachers think that citizenship education should be given as an independent course. They find that social studies curriculum is sufficient for the purpose and content of the citizenship education aspect at most. They see themselves more adequate competent than their colleagues for giving citizenship education.
- (7) While social studies teachers are giving citizenship education, they emphasize primarily the subject of “Community information (structure of state, rights and duties of citizens)”, while planning an activity they benefit from the approved course books, give place to question-answer activity in courses mostly, and use mostly multiple choice test for assessment.
- (8) Social studies teachers remark that while giving education on citizenship subject, they pay attention to the points regarding the classroom as “mentioning about topical subject”, “creating a tolerance and a respect atmosphere in the class”, “obeying the rules of the class”, “expressing the ideas easily”, “listening culture,” “giving decision unanimously”, “participation to the course”, “a democratic discussion environment”, “test questions on the related subject”, “examples on the subject”, “treating all students equally”, “development of the understanding of right and responsibility of the students”.
- (9) Social studies teachers mainly cooperate with families on the citizenship education. They mainly guide students on being a good citizen with their experience and behavior at most. They use social clubs and guide their students towards various projects in order to involve them in society service practice and improve their socially participation skills.
- (10) According to the social studies teachers, the negative examples in environment and media are the top problems being experienced in citizenship education and support of the students’ parent are at the top of the need in order to make citizenship education more efficiently.

Keywords: Citizenship, Citizenship Education, Social Studies Teacher

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xxiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxxiv
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM.....	1
1.1.1. Vatandaşlık Kavramı ve Boyutları.....	1
1.1.2. Vatandaşlık Eğitimi.....	5
1.1.2.1. Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri.....	7
1.1.2.2. Vatandaşlık Eğitiminin Temel Unsurları.....	9
1.1.2.2.1. Bilgi.....	9
1.1.2.2.2. Yetenekler.....	10
1.1.2.2.3. Değerler.....	10
1.1.2.3. Vatandaşlık Eğitiminin Okulda Veriliş Biçimleri.....	11
1.1.2.3.1. Örtük Program Yoluyla Vatandaşlık Eğitimi	11
1.1.2.3.2. Öğretim Programları Dışında Etkinlikler	
Yoluyla Vatandaşlık Eğitimi.....	12
1.1.2.3.3. Öğretim Programları Yoluyla Vatandaşlık	
Eğitimi.....	15
1.1.2.4. Vatandaşlık Eğitimi Destekleyen Öğretim	
Yöntemleri.....	15
1.1.2.4.1. Tartışma.....	16
1.1.2.4.2. Drama.....	16
1.1.2.4.3. Proje.....	17
1.1.2.4.4. Grup Çalışması.....	17
1.1.2.4.5. Topluma Hizmet Ederek Öğrenme.....	17
1.1.2.4.6. Örnek Olay İncelemesi.....	18

1.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimine Etkileri.....	43
1.1.6. İlgili Araştırmalar.....	45
1.1.6.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	45
1.1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	50
1.1.6.3. Yapılan Çalışmalar Üzerine Genel Değerlendirme.....	55
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	56
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	61
1.4. VARSAYIMLAR (SAYILTILAR).....	62
1.5. SINIRLILIKLAR.....	62
1.6. TANIMLAR.....	62
1.7. KISALTMALAR.....	63
BÖLÜM II YÖNTEM.....	64
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	64
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	64
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	68
2.3.1. Veri Toplama Araçlarının Hazırlanması.....	69
2.3.1.1. Anket.....	69
2.3.1.2. Görüşme Formu.....	70
2.3.2. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	72
2.3.2.1. Anketin Uygulanması.....	72
2.3.2.2. Görüşme Yapılması.....	74
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	75
2.4.1. Anket Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi.....	75
2.4.2. Görüşme Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi.....	76
BÖLÜM III BULGULAR ve YORUM.....	79
3.1. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİ NASIL TANIMLAMAKTADIRLAR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	79

3.2. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ÖNEMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	81
3.2.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	81
3.2.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	85
3.3. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL KULÜPLER VE OKUL MECLİSİ GİBİ YAPILARIN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNE KATKILARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	90
3.3.1.“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	90
3.3.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	94

3.4.	“SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNDE OKUL DIŞINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	96
3.4.1.	“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular....	96
3.4.2.	“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	97
3.5.	“SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KÜRESEL DÜZEYDE GEÇERLİ VATANDAŞLIK ÖZELLİKLERİNİN KAZANDIRILMASININ VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN AMAÇLARI İÇİNDE YER ALMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	101
3.6.	“SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİNİN KAZANMALARINI İSTEDİĞİ İYİ VATANDAŞ ÖZELLİKLERİ NELERDİR” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	105
3.6.1.	“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin genel görüşleri nelerdir?”Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	105

3.6.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	109
3.7. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN OKULDA ÖĞRETİM PROGRAMLARI YOLUYLA NASIL VERİLMESİ GEREKTİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	119
3.8. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	122
3.8.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	122
3.8.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular	125

3.9. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN İYİ VATANDAŞ YETİŞTİRMEK İÇİN GEREKLİ EĞİTİMİ VERMEDE KENDİLERİNİN VE DİĞER SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YETERLİLİKLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	131
3.9.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	131
3.9.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	135
3.10. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ UYGULAMALARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	141
3.10.1. “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	142

3.10.2. “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	143
3.10.3. “Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlanıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	147
3.10.4. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıkları çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	149
3.10.5. “Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer veriyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	154
3.10.6. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdikleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezuniyet olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	156

3.10.7. “Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullanıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	163
3.10.8. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıkları çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	164
3.10.9. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettikleri noktalar nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.	169
3.10.10. “Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak hangi kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	171
3.10.11. “Sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş olma konusunda öğrencilerine nasıl rehberlik ediyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	173
3.10.12. “Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına teşvik etmek ve onların sosyal katılım becerilerini geliştirmek için neler yapıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	174
3.11. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNDE YAŞANDIĞI DÜŞÜNÜLEN SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	176
3.11.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	177

3.11.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan okul, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	178
3.12. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİ DAHA ETKİLİ HALE GETİRMEK İÇİN DUYULAN İHTİYAÇLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	185
3.12.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	185
3.12.2. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	188
BÖLÜM IV SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	195
4.1. SONUÇ ve TARTIŞMA.....	195
4.2. ÖNERİLER.....	209
4.2.1. Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öneriler.....	210
4.2.2. Yeni Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler.....	211
KAYNAKÇA.....	212
EKLER.....	223

EK 1. UYGULAMA İZİN YAZISI.....	223
EK 2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEME ANKETİ.....	224
EK 3. ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU.....	231
EK 4. TABLOLAR.....	232
Ek Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	232
Ek Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	232
Ek Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	233
Ek Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	233
Ek Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	233
Ek Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	234
Ek Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	234
Ek Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	234

Ek Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	234
Ek Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) Göre Sonuçları.....	235
Ek Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları....	235
Ek Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	236
Ek Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	236
Ek Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	237
Ek Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstediği İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	237
Ek Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstediği İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	238
Ek Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstediği İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	239

Ek Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	240
Ek Tablo 19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	241
Ek Tablo 20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	242
Ek Tablo 21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	243
Ek Tablo 22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	244
Ek Tablo 23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri İl Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) Göre Sonuçları.....	244
Ek Tablo 24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	245
Ek Tablo 25. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	246

Ek Tablo 26. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	246
Ek Tablo 27. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	247
Ek Tablo 28. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	248
Ek Tablo 29. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	248
Ek Tablo 30. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	249
Ek Tablo 31. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	249
Ek Tablo 32. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	250
Ek Tablo 33. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	250
Ek Tablo 34. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	251

Ek Tablo 35. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	251
Ek Tablo 36. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	252
Ek Tablo 37. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	253
Ek Tablo 38. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	253
Ek Tablo 39. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	254
Ek Tablo 40. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	255
Ek Tablo 41. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	255
Ek Tablo 42. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	255

Ek Tablo 43. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	256
Ek Tablo 44. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	257
Ek Tablo 45. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	258
Ek Tablo 46. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	259
Ek Tablo 47. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	259
Ek Tablo 48. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları.....	260
Ek Tablo 49. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	261

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.	Vatandaşlık Boyutları ve Tanımları.....	2
Tablo 1.2.	Dünya Vatandaşlığının Anlamları.....	3
Tablo 1.3.	Vatandaşlık Boyutları ve Eğitim Hedefleri.....	7
Tablo 1.4.	Ulusal ve Küresel Toplum Modellerinin Yapısı ve Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri.....	21
Tablo 2.1.	Araştırmanın nicel boyutunda evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğü.....	65
Tablo 2.2.	Anket Uygulamasına Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	66
Tablo 2.3.	Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	67
Tablo 2.4.	İstanbul’da Anket Uygulanan İlçeler.....	73
Tablo 2.5.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Uygulanan Anket Sayıları Ve Geri Dönüş Oranları.....	73
Tablo 2.6.	Görüşme Soruları için Oluşturulan Kategorilere İlişkin Güvenirlik Değerleri.....	78
Tablo 3.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Nasıl Tanımlarsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	79
Tablo 3.2.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	82
Tablo 3.3.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitiminin Birey ve Toplum Açısından Önemi Nasıl Değerlendirirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	83
Tablo 3.4.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	86
Tablo 3.5.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	86

Tablo 3.6.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	87
Tablo 3.7.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	88
Tablo 3.8.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	89
Tablo 3.9.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerini Vatandaşlık Eğitimi ile İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	89
Tablo 3.10.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkıları Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	90
Tablo 3.11.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Kulüpler, Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına Katkıları Nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	91
Tablo 3.12.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkıları Hakkında Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	94
Tablo 3.13.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkıları Hakkında Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	94

Tablo 3.14.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	96
Tablo 3.15.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlar Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	97
Tablo 3.16.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	98
Tablo 3.17.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	99
Tablo 3.18.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	100
Tablo 3.19.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Dünya Vatandaşlığı, Avrupa Vatandaşlığı gibi Küresel Vatandaşlık Yaklaşımları Vatandaşlık Eğitiminin Bir Parçası Olmalı mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	101
Tablo 3.20.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	105
Tablo 3.21.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinizin Ulaşmasını Hedeflediğiniz İyi Vatandaş Özellikleri Küresel Vatandaşlığı Kapsar mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	107

Tablo 3.22.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	109
Tablo 3.23.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	111
Tablo 3.24.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	114
Tablo 3.25.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	115
Tablo 3.26.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları...	116
Tablo 3.27.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Okulda Öğretim Programları Yoluyla Nasıl Verilmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	119
Tablo 3.28.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Nasıl Bir Vatandaşlık Eğitim Programı Önerirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	120
Tablo 3.29.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	122
Tablo 3.30.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Vatandaşlık Eğitimi Açısından Nasıl Değerlendiriyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	123

Tablo 3.31.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	1126
Tablo 3.32.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri Ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	127
Tablo 3.33.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	128
Tablo 3.34.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	129
Tablo 3.35.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	130
Tablo 3.36.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	131
Tablo 3.37.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Üniversitede Verilen Mesleki Eğitimi İyi Vatandaş Yetiştirmede Yeterli Görüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	133
Tablo 3.38.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	136

Tablo 3.39.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	138
Tablo 3.40.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları...	139
Tablo 3.41.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	140
Tablo 3.42.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığı Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	142
Tablo 3.43.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	143
Tablo 3.44.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	144
Tablo 3.45.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	146
Tablo 3.46.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	146

Tablo 3.47.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	147
Tablo 3.48.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandıklarına İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları....	149
Tablo 3.49.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandıklarına İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	150
Tablo 3.50.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	151
Tablo 3.51.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	152
Tablo 3.52.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	153
Tablo 3.53.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	153
Tablo 3.54.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Sonuçları.....	155

Tablo 3.55.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları....	156
Tablo 3.56.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	158
Tablo 3.57.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	160
Tablo 3.58.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları..	161
Tablo 3.59.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılım Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	162
Tablo 3.60.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	164
Tablo 3.61.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları.....	165
Tablo 3.62.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	165

Tablo 3.63.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	167
Tablo 3.64.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	167
Tablo 3.65.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	168
Tablo 3.66.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları.....	169
Tablo 3.67.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Sınıf Ortamına İlişkin Dikkat Ettiğiniz Noktalar Nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	169
Tablo 3.68.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Hangi Kişi ya da Kurumlarla İşbirliği Yapıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	171
Tablo 3.69.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinize İyi Vatandaş Olma Konusunda Nasıl Rehberlik Ediyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar Ve Frekans Dağılımları.....	173
Tablo 3.70.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinizi Topluma Hizmet Uygulamalarına Katmak ve Onların Sosyal Katılım Becerilerini Arttırmak İçin Neler Yapıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	175

Tablo 3.71.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	177
Tablo 3.72.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları.....	179
Tablo 3.73.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	180
Tablo 3.74.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	182
Tablo 3.75.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları.....	183
Tablo 3.76.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları.....	184
Tablo 3.77.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları..	185
Tablo 3.78.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Sosyal Bilgiler Öğretmeni Olarak Neler Yapabilirsiniz” Sorusuna Verdikleri Cevaplar ve Frekans Dağılımları.....	187
Tablo 3.79.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları.....	189

Tablo 3.80.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları.....	190
Tablo 3.81.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	191
Tablo 3.82.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları..	192
Tablo 3.83.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	193

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.	Vatandaşlık Eğitimi Tanımları.....	5
Şekil 2.1.	Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Analiz Süreci.....	77

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. PROBLEM

Eğitim sisteminin temel unsuru olan okulların en önemli işlevi istenilen özelliklere uygun vatandaşlar yetiştirmektir. Okulların ideal vatandaş yetiştirmedeki misyonları oldukça tartışmalı bir konu olmasına rağmen, modern toplumlarda toplumlaşma sürecinin en önemli halkası olarak görülen okul, ulusal bir topluluğun üyesi olmanın da başlıca aracı olarak değerlendirilmektedir (Oğuz-Kılıç, 2007: 70). Ulus aidiyeti ve duygusunun ortaya çıkışında okulda verilen ortak bilgilerin, beceri ve değerlerin içselleştirilmesi etkili olmaktadır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasında formal ve informal eğitim programlarından yararlanılır. Formal programlarla öğrencilere temel vatandaşlık bilgileri verilir. Vatandaş olarak bilmeleri gereken haklar ve görevler öğretilir. Ayrıca okulun kendisi de içindeki öğrencilerin vatandaşlar gibi ailevi ve toplumsal özelliklerine bakılmaksızın eşit muamele gördükleri siyasal topluluk imgesiyle benzeşen kurmaca bir uzam oluşturur (Schapper, 1998: 150). Öğrenciler birbirleriyle, idarecileri ve öğretmenleriyle haklar ve görevler ekseninde şekillenen ilişkileriyle vatandaşlık becerileri ve değerlerini geliştirme imkânı bulurlar.

Okulda verilen vatandaşlık eğitimin yapısı ve içeriği içinde bulunduğu toplumun vatandaşlık anlayışı ile doğrudan ilgilidir. Vatandaşlık anlayışı ise üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Bir taraftan çoğu insan için vatandaş olma duygusu, ulus devletin üyesi olan belli bir bölge ve siyasal kültüre bağlılığı ifade etmekte iken (Edge ve Copp, 2000: 217), diğer taraftan ise gelişen teknoloji ile gün geçtikçe küçülen dünyada Avrupa vatandaşlığı ve dünya vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımları da göz ardı edilemeyecek gerçekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Vatandaşlık Kavramı ve Boyutları

Vatandaşlık, genel olarak devletle kişi arasındaki bağ olarak tanımlanır. Vatandaşlık bağı, kişinin devletine karşı bağlılığını ifade ederken, aynı zamanda devletin birey

üzerinde birtakım yetkilere sahip olmasının temelini de oluşturmaktadır (Aybay, 2004: 4). Bu bağlamda vatandaşlık siyaset felsefesinin yanı sıra sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinin de doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi alanı içine girmektedir. Vatandaşlığın hem arzulanan bir ideale, hem de yaşanan bir gerçeğe işaret etmesi, onun ilkesel ve olgusal olmak üzere iki boyutunu oluşturmaktadır (Üstel, 1999: 51). Buna göre “tasavvur” edilen vatandaşlık anlayışında iyi yurttaş, ideal vatandaş değer yüklü soyut bir kavramdır. Somut olarak “yaşanan” vatandaşlıkta ise herhangi bir devlet içinde seçme ve seçilme hakkına sahip kişilere tanınan özel haklar ve görevler sistemine işaret etmektedir.

Tablo 1.1. Vatandaşlık Boyutları ve Tanımları

Vatandaşlık Boyutları	Tanımlar
Sivil Boyut	Kişi özgürlüğü, ifade ve inanç özgürlüğü, mülkiyet hakkını içeren bireysel özgürlüktür.
Siyasal/Yasal Boyut	Siyasal sistemle karşılıklı siyasal hak ve görevlerdir.
Sosyal Boyut	Toplum içinde bireylerin ilişkileri, sadakat ve dayanışma talepleridir.
Ekonomik Boyut	Bireyin iş ve tüketici piyasası ile ilişkileri, çalışma ve minimum düzeyde geçinme hakkıdır.
Kültürel Boyut	Ortak kültürel miras bilincidir.

Kaynak: Veldius, 1997.

Tablo 1.1’de vatandaşlık kavramının beş temel boyutu sivil, siyasal/yasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere ifade edilmiştir. Buna göre sivil boyut kişi özgürlüğü, ifade ve inanç özgürlüğü, mülkiyet hakkını içeren bireysel özgürlüktür. Siyasal/yasal boyut, siyasal sistemle karşılıklı hak ve görevlerdir. Sosyal boyut, toplum içinde bireylerin ilişkileri, sadakat ve dayanışma talepleridir. Ekonomik boyut, bireyin iş ve tüketici piyasası ile ilişkileri, çalışma ve minimum düzeyde geçinme hakkıdır. Kültürel boyut ise ortak kültürel miras bilincidir.

Vatandaşlığın temelde hakların oluşumu ve kullanımıyla ilgili olduğunu ilk öne süren kişi olan Marshall (Ross, 2005) *Vatandaşlık ve Sosyal Sınıf* [*Citizenship and Social Class*] adlı eserinde tarihsel gelişim sürecinde 18. yüzyıl boyunca bireysel özgürlüğün temelini oluşturan medeni vatandaşlık ve 19. yüzyılda siyasal iktidarın kullanımına katılma hakkı etrafında biçimlenen siyasal vatandaşlıktan sonra, 20. yüzyıldaki sosyal vatandaşlığın en son aşamayı oluşturduğunu ileri sürmüştür (Frazer

ve Gordon, 1994: akt. Üstel, 1999: 61). Çek hukukçu Karel Vasak (1979) insan haklarının Fransız İhtilali sloganlarına göre özgürlük, eşitlik ve adalet olmak üzere üç kuşağa bölünmesini önermiştir. Buna göre birinci kuşak insan hakları, özgürlükle ilgilidir. İfade özgürlüğü, adil duruşma hakkı ve din özgürlüğünü içerir. Eşitlikle ilgili ikinci kuşak insan hakları sosyal, kültürel ve ekonomik özelliktedir. Üçüncü kuşak insan hakları ise, kardeşlik ve dayanışma ile ilgilidir. Vatandaşlık ekseninde haklar üzerine çalışan John Urry (2000) de altı yeni hak kategorisi önermiştir (Ross, 2005: 3):

- **Kültürel Vatandaşlık:** Her kültür kendi kimliğini koruma hakkına sahiptir.
- **Azınlık Vatandaşlığı:** Azınlıklar, egemen grubun bütün haklarına sahip oldukları gibi, onların diğer toplumlar içinde ikamet etme ve kalma hakları da vardır.
- **Ekolojik Vatandaşlık:** Uzun süreli bir çevrede yaşama hakkıdır.
- **Kozmopolit Vatandaşlık:** Herkesin devlet müdahalesi olmadan diğer vatandaşlar, kültürler ve toplumlarla ilişki kurma hakkı vardır.
- **Tüketici Vatandaşlık:** Mallara, hizmetlere ve bilgiye doğrudan ulaşım hakkıdır.
- **Gezici Vatandaşlık:** Ziyaretçi ve turistlerin diğer ülke ve toplumlarda dolaşım hakları vardır.

Yukarıda belirtilen vatandaşlık türleri tanımlarından da anlaşıldığı gibi küresel eğilimleri içermektedir. Küresel vatandaşlık anlayışının bir parçası olan dünya vatandaşlığı kavramına Heater (1997) da farklı açıdan yaklaşmıştır:

Tablo 1.2. Dünya Vatandaşlığının Anlamları

Belirsiz.....	Kesin		
İnsan ırkının üyesi	Gezegendeki koşullardan sorumlu olan kişi	Ahlaki yasaların bireysel öznesi	Dünya hükümetinin yükselişi

Kaynak: Heater, 1997

Heater, birinci kategorinin kendilerini başkalarına bağlı hisseden ve dünya toplumu için sorumluluk üstlenen kişileri içerdiğini söylemektedir. Bu, oldukça belirsiz bir vatandaşlık tanımıdır. İkinci kategori birincisine göre daha az belirsizdir ve eylemleri Greenpeace gibi uluslar arası sivil toplum kuruluşlarında olduğu üzere daha tanımlanabilir durumdadır. Üçüncü kategori doğal yasalar, uluslar arası yasalar ve uluslar arası suç yasaları gibi çok çeşitli yasalarla ilgilidir. Son kategori ise bazı

insanların dünya yönetimini teşvikine dairdir. Böylece dünya vatandaşlığı tanımlanması oldukça zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda sözü edilen vatandaşlık türlerine paralel olarak günümüzde Türkiye’de de vatandaşlık kavramının içeriği konusundaki tartışmalar yoğunluk kazanmıştır. T.C. Anayasası’nın 66. maddesinde de “Türk Devleti’ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür” ibaresi yer almaktadır (T.C. Anayasası, 2007: 71). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre Türk Milli Eğitimi’nin genel amacı,

Türk Milletinin bütün fertlerini; Atatürk inkılap ve ilkelerine Anayasa’da ifade edilen Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, insani, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek (MEB, 1983);

olarak ifade edilerek bir vatandaşta olması gereken genel özellikler belirtilmiştir. Burada öne çıkan vatandaşlık özellikleri devlete bağlılık ve ona karşı görev ve sorumlulukları yerine getirmedir. Oysaki Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği bağlamında çok kültürlülük, anayasal vatandaşlık ve kültürel kimlik gibi konuların sıkça tartışıldığı bir dönemde vatandaşlık kavramına aydınlarımız da farklı açılardan yaklaşmaktadır. Türkiye’de bir tarafta özellikle 1980’lerden bugüne gelişen kimlik sorunlarına demokratik çözümün çok kültürlü bir anayasal vatandaşlık anlayışında yattığını ifade eden aydınlarımız var iken (Keyman ve İçduygu, 2005) diğer tarafta vatandaşlık anlayışının özünde, “ulusal kimliği” yadsıma ya da onunla karşı karşıya gelmenin mümkün olmadığını, vatandaşlık olgusunun ulusal kimlik anlayışının bir parçasını oluşturduğunu savunan aydınlarımız da bulunmaktadır. Dolayısıyla vatandaşlık anlayışında hem ulusal hem de küresel eğilimlerin varlığından söz edilebilir. Bu bağlamda 21. yüzyılın vatandaşlarından şu özellikleri göstermeleri beklenir (Clough ve Holden, 2002: 10):

- Başkalarıyla iş birliği içinde çalışma,
- Kendi davranışlarına rehberlik için toplumsal adalet ilkeleri geliştirme,
- Eleştirel ve sistematik yolla düşünme,
- Kültürel farklılıkları takdir etme ve onlardan bir şeyler öğrenme,
- Problemleri geniş alanda ve küresel bağlamda değerlendirme,

- Uzlaşmazlıkları şiddete başvurmada çözme,
- Çevreyi korumak için yaşam tarzını değiştirme,
- İnsan haklarını tanıma ve savunma,
- Daha adil bir gelecek için çabalama,
- Demokratik siyasete katılma.

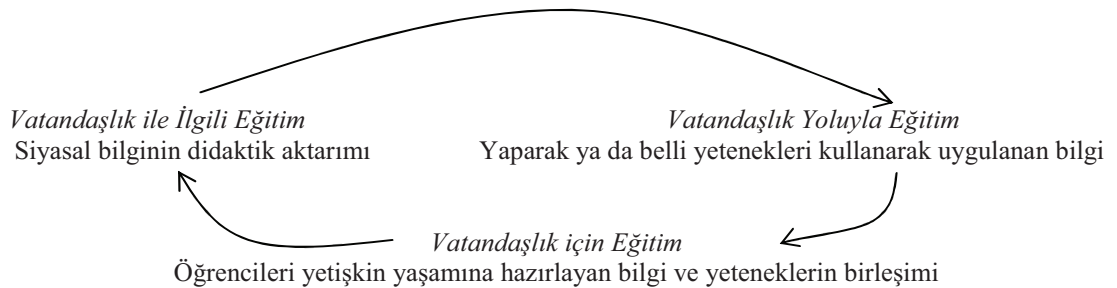
Bu özelliklere sahip vatandaşların yetiştirilmesi için gerekli olan vatandaşlık eğitiminin etkili bir biçimde planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.1.2. Vatandaşlık Eğitimi

Vatandaşlık eğitimi, genel anlamda bir vatandaş olarak genç insanların gelecekteki sorumluluk ve rollerine tam olarak hazırlanmalarını, özelde ise bu hazırlık sürecinde eğitimin rolünü ifade eder (Kerr, 1999: 201). Bu eğitim günümüzde yalnızca bilgi temeline dayanmayıp aynı zamanda bireylerin toplum içinde ve dışında hak ve görevlerini bilerek davranmaları üzerine de yoğunlaşmaktadır.

Uluslar arası literatürde ve eğitim programlarında Vatandaşlık Eğitimi ya da İnsan Hakları Eğitimi olarak adlandırılan program, genel anlamda herkeste, örgün eğitim kapsamında düşünüldüğünde ise öğrencilerde insan haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilincini geliştirmek ve etkin bir vatandaşlık kültürü yaratmak amacıyla uygun içerik, materyal ve yöntemlerle verilen eğitimidir (Tezgel, 2008: 15).

Şekil 1.1. Vatandaşlık Eğitimi Tanımları

Yukarıdaki şekilde görüldüğü siyasetal bilginin didaktik aktarımı olarak ifade edilen *vatandaşlık ile ilgili eğitim*, öğrencilerin ulusal tarih, devletin ve siyasetal yaşamın yapısı ve süreçleri hakkında yeterli bilgi ve anlayışı sağlamaya odaklanır. *Vatandaşlık yoluyla eğitim* öğrencinin okulda ya da çevresinde etkin katılım

deneyimiyle yaparak yaşayarak öğrenmesini içerir. *Vatandaşlık için eğitim* öğrencilerin gelecekteki yetişkin yaşamlarında karşılaşacakları rollere ve sorumluluklara etkin katılımlarını sağlayan bir dizi bilgi, beceri ve değerlerle donanmalarıdır. Vatandaşlık eğitimi ise bunların bütünüdür.

Vatandaşlık eğitiminin temel amacı, etkin, bilgili ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin gerekçesinin demokrasinin doğasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Çünkü demokrasiler etkin, bilgili, kendileri ve toplumları için sorumluluk almaya istekli, yetenekli ve siyasal sürece katkı sağlayan sorumluluk sahibi vatandaşlara ihtiyaç duyarlar. Bu özelliklere sahip bir vatandaşlık anlayışı doğumla ortaya çıkmaz ve gelişmez, ancak toplumsal süreç içinde öğrenilerek oluşur (Veldhuis, 1997: 9). Diğer bir ifade ile demokrasi öğrenilmek ve korunmak zorundadır.

Vatandaşlık eğitimi özelde şunları amaçlar (Chelms, 2001: 371):

- Yasalar, kurallar, kamu işleri, anayasal haklar ve siyasal süreçleri içeren konularda öğrencinin bilişsel gelişimi,
 - Kavramsal bilgi, güç, yetki, temsilcilik, bireysellik gibi temel siyasal kavramları anlama,
 - Muhakeme ve problem çözme yetenekleri; sosyo-politik sorunları kavramlaştırma, bunları içeren sosyo-politik kavramları ayırt etme, bağlı oldukları ve çözüm önerdikleri yolları fark etme,
 - Bilişsel farkındalık ve yetenekler; bilme ve düşünceyi yansıtmaya yeteneği,
- Öz değerlilik, öz kavram, kişiler arası ilişkiler, fikirlerle açıkça iletişim kurma yeteneği, başkalarını etkin olarak dinleme ve onlarla iş birliği içinde çalışma yeteneği, toplumsal bağlamda bağımsız olarak hareket etme yeteneğini içeren öğrencinin toplumsal-duygusal özelliklerinin gelişimi,
- İnanç ve tutumlar, değerler, adalet duygusu, başkalarıyla ilgilenme ve toplum yanlısı davranışları kapsayan öğrencilerin ahlaki özelliklerinin gelişimi.

Vatandaşlık eğitimi, hem bu eğitime tabi olan birey, hem de içinde bulunulan toplum açısından oldukça önemlidir. Genç insanlarda özgüven gelişiminin yanı sıra kaba davranışlar ve ayrımcılık gibi yaşam zorluklarıyla başarıyla mücadele etmeye yardımcı olur. Okul yaşamlarında ve toplum içinde seslerini duyurabilmeleri için fırsatlar sunar. Haklarını talep etme ve sorumluluklarını anlamada gerekli olan

uzmanlık ve deneyimlerini geliştirerek, yetişkin ve iş yaşamının fırsatlarına ve zorluklarına hazırlayarak olumlu katkılarda bulunur.

Vatandaşlık eğitimi toplum için de önemli faydalar sağlar. Okullarda birbirleriyle, görevlilerle ve çevreyle olumlu ilişkiler geliştiren ve sorumluluk sahibi öğrenenlerin oluşumuna yardım eder. Ayrıca toplum açısından da ulus ve dünya yaşamına katılmaya istekli, demokratik süreçlerde yerini alan etkin ve sorumlu vatandaşlığın ortaya çıkmasında etkilidir.

1.1.2.1. Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri

Günümüzde vatandaşlık eğitimi, vatandaşlık kavramı kadar tartışmalı bir konudur. Özellikle vatandaşlık eğitiminin kapsamı ve nitelikleri pek çok ülkede vatandaşlığa yüklenen anlamla paralel olarak gelişmiştir. Dolayısıyla tüm toplumlar için ortak bir vatandaşlık eğitim anlayışı düşünülemez. Ancak temelde vatandaşlık anlayışıyla paralellik gösteren eğitim hedeflerinden söz edilebilir.

Tablo 1.3. Vatandaşlık Boyutları ve Eğitim Hedefleri

Vatandaşlık Boyutları	Eğitim Hedefleri
Sivil Boyut	Kişisel hak ve özgürlükler bilgisi
Siyasal/Yasal Boyut	Siyasal sistem bilgisi Demokratik tutum Katılım yetenekleri
Sosyal Boyut	Toplumdaki sosyal ilişkiler bilgisi Toplumsal yetenekler
Ekonomik Boyut	Mesleki eğitim Ekonomik yetenekler (işle ilgili ve diğer ekonomik etkinlikler)
Kültürel Boyut	Kültürel miras ve tarih bilgisi

Kaynak: Veldhuis, 1997.

Tablo 1.3'te vatandaşlığın sivil, siyasal/yasal, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutunda belirlenen eğitim hedefleri gösterilmiştir. Buna göre sivil boyutta kişisel hak ve özgürlükler, siyasal boyutta, siyasal sistem bilgisinin yanı sıra demokratik tutum ve katılım yetenekleri yer almaktadır. Sosyal boyutta toplumdaki sosyal ilişkiler bilgisi ve toplumsal yetenekler, ekonomik boyutta mesleki eğitim ve ekonomik yetenekler, kültürel boyutta ise kültürel miras ve tarih bilgisi hedeflenmektedir.

Osler'in açıklamaları da vatandaşlık eğitiminin özellikleri açısından oldukça önemlidir (1995: 4):

Vatandaşlık eğitimi, milli kimlik ve vatandaşlık anlayışının yüzeysel gelişimini değil, her şeyi içine alacak şekilde içsel gelişimini destekler. Bu eğitim, insanların demokratik hak ve sorumluluklarını anlamalarını ve bunları geliştirmelerini amaç edinir. Bu demokratik hak ve sorumluluklar herkes için aynıdır. Etnik ve ekonomik sınıf farkı gözetilemez. Fakat toplum içindeki ve toplumlar arasındaki farklı gelenek ve anlayışlar belli ölçüler çerçevesinde hoşgörülü bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu etkin ve katılımcı eğitimsel bakış açısı insanlar arası çeşitliliği, farklılığı ve bağımlılığı teoride kabul eder. Bundan dolayı çeşitli kültürel bakış açılarının çalışılmasını ve öğrencilerin ortak değerlerin farkına varmalarını amaçlar.

Burada vatandaşlık eğitiminin yalnızca ulusal kimlik oluşturma aracı olması değil, aynı zamanda uluslar arası hoşgörü, çeşitlilik ve farklılığın öğrenilmesine imkân tanıma özelliğinden de söz edilmektedir.

Uzmanların çoğu, vatandaşlığın çok sayıda yetenek, inanç ve eylemi içerdiği konusunda hemfikirdir. Osborne (1999) vatandaşlık eğitiminin şu niteliklerinden söz etmektedir (Alberta Education, 2005: 6):

Ulusal Bilinç ya da Kimlik

- Ulusal vatandaş olarak kimlik duygusu,
- Bölgesel, kültürel, etnik, dinsel sınıf ve cinsiyet gibi çoklu kimliklerin farkında olma,
- Küresel ya da dünya vatandaşlığı duygusu,

Siyasal Okur-Yazarlık

- Bireyin ülkesinin politik, yasal ve sosyal kurumları hakkında sahip olduğu bilgi,
- Temel politik ve sosyal konuları anlama,
- Etkili siyasal katılım için gerekli yetenek ve bilgi,

Hak ve Sorumlulukların Takibi

- Temel vatandaşlık hak ve sorumluluklarını anlama ve onlara inanma,
- Uyuşmazlıkları nasıl çözeceğini anlama,

Değerler

- Toplumsal değerleri anlama,
- Çatışan değerlerle uygun yollarla mücadele edebilme bilgi ve yeteneği,

Genel Entelektüel Yetenekler

- Okuma- yazma ve entelektüel yetenek.

Buna göre vatandaşlık eğitimi yoluyla ulusal vatandaş kadar küresel vatandaş olarak da edinilmesi gerekli bilgi, yetenek ve değerler vurgulanmıştır.

1.1.2.2.Vatandaşlık Eğitiminin Temel Unsurları

Vatandaşlık eğitimi, temelde vatandaşlıkla ilgili bilgi, beceri ve değerlerden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle kişi vatandaşlık eğitimi yoluyla vatandaş olarak sahip olması gereken bilgi, yetenek ve değerleri edinir.

1.1.2.2.1. Bilgi

Bilgi, vatandaşlık eğitiminin en önemli unsurlarından biridir. Bilgi sayesinde vatandaş tartışmaları daha donanımlı gerçekleştirir, kararları daha doğru alır, toplum hizmetine daha etkin katılır (Parker ve Jarolimek,1997: 79). Farklı kültürlerde ve farklı yerlerde yaşayan insanların deneyimleri ile ilgili çalışmalardan edindiği fikirler sayesinde önyargılar, basmakalıp fikirler ve herhangi bir konuda akla gelen ilk fikirler hakkında daha temkinlidir.

Vatandaşlık eğitimi başlangıcından beri siyaset bilimi, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk ve sosyoloji gibi pek çok disiplinin içeriğinden etkilenmiştir (Shaver, 1996). Vatandaşlık eğitiminin bilgi boyutu konusunda uzmanların tartıştığı konulardan biri, bu eğitimin yalnızca bir disiplin içeriğinden oluşması, disiplinler arası olması ya da konu merkezli yaklaşımda olmasıdır (Dejaeghere, 2002: 10). Başka bir yaklaşım da vatandaşlık ve demokrasi konularını içermesidir. Vatandaşlık eğitiminde bilgi konusunda hangi yaklaşım benimsenirse benimsensin bu bilgilerin öğrencilere doğrudan aktarılması yerine, yaparak yaşayarak öğrenmeleri için ortam oluşturulmalıdır.

1.1.2.2.2. Yetenekler

Vatandaşlık eğitimi uzmanları demokratik toplum için vatandaşlık eğitimi ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen başlıca yetenekler olarak şunlardan söz etmektedirler: eleştirel düşünce (Engle ve Ochoa, 1988), problem çözme ve karar verme (Engle ve Ochoa, 1988; Patrick, 1997; Print, 1999), oy verme, katılım ve toplum hizmeti gibi siyasal yetenekler (Engle ve Ochoa, 1988; Hahn, 1998; Pratte, 1988), yansıtıcı düşünme (Dewey, 1916; Pratte, 1988; Print, 1999).

Bunların dışında iletişim ve ifade yeteneği, araştırma yeteneği, başkalarıyla iş birliği içinde çalışma, kültürel farklılıkları kabullenme, takdir etme ve hoş görme, insan haklarını savunma da 21. yüzyıl vatandaşlarının sahip olması gereken yetenekler arasında gösterilebilir.

1.1.2.2.3. Değerler

Değerler, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Demokratik bir toplumda vatandaşlık eğitimi aracılığıyla öğrencilere yalnızca bilgi, beceriler değil aynı zamanda temel değerlerin de kazandırılması hedeflenir.

Vatandaşlık eğitimiyle hangi değerlerin kazandırılacağına karar vermek oldukça zordur. Bazı vatandaşlık eğitim uzmanları (Morris ve Cogan, 2001; Patrick, 1997; Print, 1999) vatandaşlık eğitiminin aslında bir değer eğitimi olduğunu öne sürmektedirler. Bunlar ahlaki, demokratik, insani, siyasal ve toplumsal değerler olarak çok geniş kapsamlıdır. Vatandaşlık eğitimi içinde hangi değerlerin, nasıl öğretileceği tartışmalı bir konu olarak kalsa da farklı toplumların sosyal ve kültürel normlarıyla bağlantılı olduğu bir gerçektir.

Demokratik değerler yaşam, özgürlük ve mutluluğun devamı için kişisel haklar, ortak çıkar, adalet, fırsat eşitliği, farklılıklara saygı ve sorumluluğu kapsar (Parker ve Jarolimek, 1997: 82). Bu değerlere sahip vatandaşlar da adalet, eşitlik, hoşgörü ve sorumluluk anlayışı gelişmiş toplumların oluşumuna katkı sağlayacaklardır.

1.1.2.3. Vatandaşlık Eğitiminin Okulda Veriliş Biçimleri

Vatandaşlık eğitiminde aile, yaşanan çevre, medya ve arkadaş grupları etkili olmakla birlikte okullar da özel bir öneme sahiptirler. Okullarda verilen düzen eğitimi ve disiplin, ders konuları arasına dağıtılmış insani değerler, ders dışı oyun, gezi ve inceleme faaliyetleri, öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler, günlük hayattan alınan örnekler, belirli gün ve haftaların kutlanması gibi etkinlikler aktarılan çeşitli bilgi ve beceriler öğrencilerin çeşitli demokratik kişilik geliştirmeleri açısından oldukça önemlidir (Pinter ve diğerleri, 1991; Borne, 1998). Böylece okullar geleceğin vatandaşları olan öğrencilere yalnızca temel bilgileri vermekle kalmaz, aynı zamanda farklı yaşantılara sahip bireylerin bir arada bulunduğu yerler olarak karşılıklı anlayış, hoşgörü, saygı gibi temel vatandaşlık değerlerinin gelişimine de imkân tanırırlar.

Vatandaşlık eğitiminin okulda veriliş biçimleri şu şekilde açıklanabilir:

1.1.2.3.1. Örtük Program Yoluyla Vatandaşlık Eğitimi

Vatandaşlık eğitiminin örtük programla verilmesinde öğretmenin kişiliği ve okulda uygulanan disiplin mekanizması etkili olmaktadır (Pecek, 2000: 82). Bu, öğrencilerin öğretmenleriyle ve birbirleriyle ilişkilerine ya da sınıfların düzenlenme biçimlerine başka bir ifadeyle okul kültüründen edindikleri düşünce ve fikirlere işaret etmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin kişilikleri, davranışları, öğretim biçimleri, görüşlerini savunma yollarının önemi göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla okulda yalnızca vatandaşlık bilgi ve becerilerinin öğretilmesi yeterli değildir. Okul kültürü de vatandaşlık eğitimi desteklemeli; öğrencilere, öğretmenlere, diğer çalışanlara saygı, tutum ve davranışlarda şiddete başvurmama okulda yalnızca kâğıt üzerinde yazılı bir kural olarak kalmamalı, aynı zamanda yaşanmalıdır. Okul, öğrencilerin fikirlerini açıklayacakları demokrasiyi yaşayacakları bir ortam sunmazsa öğrenciler vatandaşlık konusunda bilgi ve uygulamanın örtüşmediğini görür, bu konuda olumsuz bir tutum geliştirebilirler.

1.1.2.3.2. Öğretim Programları Dışında Etkinlikler Yoluyla Vatandaşlık Eğitimi

Okulda öğretim programları haricinde ders dışı etkinlikler, okul meclisi ve sosyal kulüp faaliyetleri ile de vatandaşlık eğitimi verilir. Ders dışı etkinliklere geziler, alanında uzman olan kişilerle söyleşiler ve spor müsabakaları örnek olarak gösterilebilir.

Okulda sosyal kulüp faaliyetleri de vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilişkili amaç ve ilkeleri içerir. Öğrencilerin yeteneklerini geliştirerek gerekli donanımı kazanmalarına katkıda bulunmak amacıyla (MEB İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005):

- a) İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme,
- b) Kendini tanıyabilme, bireysel hedeflerini belirleyebilme, yeteneklerini geliştirebilme, bunları kendisinin ve toplumun yararına kullanabilme,
- c) Çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilme,
- d) Kendine ve çevresindekilere güven duyabilme,
- e) Planlı çalışma alışkanlığı edinebilme, serbest zamanlarını etkin ve verimli değerlendirebilme,
- f) Girişimci olabilme ve bunu başarı ile sürdürebilme, yeni durum ve ortamlara uyabilme,
- g) Savurganlığı önleme ve tutumlu olabilme,
- h) Bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme,
- i) Aldığı görevi istekle yapabilme, sorumluluk alabilme,
- j) Bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme,
- k) Grupça yapılan görevleri tamamlamak için istekle çalışabilme ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerilerin kazandırılmasına çalışılır.

Öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmalarında katılımcılık, planlılık, süreklilik, üretkenlik, gönüllülük ve iş birliği temel ilkedir. Bu ilkeler doğrultusunda (MEB İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005):

- a) İlköğretim ve orta öğretimde öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmalarının, öğrencilerin gelişim seviyesine göre belirlenmesine,
- b) Çevresine duyarlı ve liderlik özelliklerine sahip bireyler olarak yetiştirmelerine, ilgi ve istidatlarını geliştirmelerine,

- c) Demokratik yurttaşlık bilincini geliştirebilecek eğitim uygulamalarının, hayatın tüm alanlarına yayılarak yapılacak çalışmaların okul içi ve okul dışı etkinlikleri içermesine,
- d) Öğrencilerin toplumsal hayata, sorunların çözümüne, yerel düzeyde katılımına ve yöneltici projeler hazırlamaya özendirilmesine,
- e) Her bireyin topluma katkı sağlayabileceği göz önüne alınarak tüm etkinliklerde geniş katılımın sağlanmasına,
- f) Öğrencilerin yönlendirilmelerine ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesine,
- g) Sosyal etkinlik çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçları ile çevrenin imkân ve şartlarının göz önünde tutulmasına,
- h) Etkinliklerde verimi sağlamak için okul ve halk eğitim merkezlerinde oluşturulan öğrenci kulüpleri arasında ortak çalışmalar yapılmasına ve bunların imkânlarından yararlanılmasına,
- i) Çalışmaların daha çok ders dışı zamanları kapsayacak ve değerlendirecek şekilde planlanıp uygulanabilmesine,
- j) Ders programlarının göz önünde bulundurularak desteklenmesine,
- k) Yurt içinde veya yurt dışında bulunan okullardaki öğrenciler ile ortak çalışmalar yapmalarına,
- l) Engelli öğrencilerin öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmalarına ilgi ve istekleri doğrultusunda etkin olarak katılabilmeleri için gerekli ortam ve şartların sağlanmasına,
- m) Sosyal etkinlik çalışmalarının danışman öğretmenlerin gözetiminde kulüp üyesi öğrencilerle planlanıp yürütülmesine,
- n) Çalışmalarda resmî, özel sivil toplum kurum ve kuruluşlarıyla öğrenci ve veli iş birliğinin sağlanmasına,
- o) Sosyal etkinliklerle öğrencilerin estetik, etik ve duygusal yönden gelişmelerinin sağlanmasına özen gösterilir.

Sosyal kulüplerin amaç ve ilkelerinden anlaşılacağı gibi öğrenciler kulüp faaliyetleri ile demokratik toplumun etkin vatandaşları olma yolunda deneyim kazanmaktadırlar. Ancak her eğitim faaliyetinde olduğu gibi sosyal kulüplerin de öğrenci üzerinde olumlu etki bırakabilmesi etkin olarak uygulanmalarına bağlıdır.

Okul meclisleri de vatandaşlık eğitimi açısından oldukça önemlidir. Okulların gerçek dünyayı yansıtan küçük bir toplum olduğu, burada yaşamayı öğrenmenin çocukları yetişkin yaşamına hazırlayacağı anlayışından hareketle okul meclisleri oluşturulmaktadır (Clough ve Holden, 2002: 15). Okul meclisleri, öğrencilerin okulda etkin vatandaşlık deneyimi yaşadıkları ve okul kültürüne olumlu etkide bulunan araçlar olarak görülmektedir (Deuchar, 2009: 27). Her sınıfın bir öğrenci tarafından temsil edildiği, sorunların ve çözüm önerilerinin tartışıldığı mecliste öğrenciler seslerini duyurabilmekte ve okulun işleyişine de fiilen katılmış

olmaktadırlar. Böylece öğrenciler küçük bir toplum olan okulda düşüncelerini seslendirebilmekte ve etkin katılım gerçekleştirebilmektedirler. Ülkemizde de bu konuyla ilgili olarak MEB ile TBMM Başkanlığı arasında imzalanan bir protokolle uygulamaya konulan “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi [DEOMP]” gerçekleştirilmektedir. 2003–2004 öğretim yılından itibaren uygulanmakta olan projenin amacı şu şekilde belirtilmiştir (MEB Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi, 2004):

Cumhuriyetimizin demokrasi ile güçlendirilmesi; öğrencilerimizde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması, hoşgörü ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi, kendi kültürünü özümsemiş, millî ve manevî değerlere bağlı, evrensel değerleri benimseyen nesillerin yetiştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması; katılımcı olma, iletişim kurabilme, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Amacı yukarıda verildiği biçimde açıklanan Demokrasi ve Okul Meclisleri Projesinin uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken ilkeler ise aşağıda sıralanmıştır (MEB Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi, 2004):

- a) İnsan hak ve hürriyetlerinin vazgeçilmezliğini ve devredilemezliğini, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü temel kabul etme,
- b) Bireysel, toplumsal, insanî değerlere önem verme,
- c) Başkalarının hak ve hürriyetlerine saygı duyma, insanlara eşit ve adil davranma,
- d) Bireysel farklılıkları ve ortak hukuk kurallarının gerekliliğini kabul etme,
- e) Toplumsal gelişmelere duyarlı olma, barış içerisinde çözümler üretme,
- f) Kendi kültürünü bilme, benimseme; farklı kültürleri tanıma ve onlara hoşgörü ile yaklaşma,
- g) Eşitlik ilkesine önem verme ve uygulama,
- h) Demokratik ilkeleri benimseme ve içerisinde bulunduğu ortamlarda uygulama,
- i) Kişisel sorumluluğun önemine inanma, kişinin sürekli gelişimini ana ilke olarak kabul etme,
- j) Her türlü ön yargı ve ayrımcılıktan uzak bir anlayış geliştirme.

Amaç ve ilkelerinden de anlaşıldığı gibi okul meclislerinin öğrencilerin vatandaşlık hak ve sorumluluklarını yaşayarak öğrenmeleri, dolayısıyla da vatandaşlık eğitimi için önemli bir fırsat olduğu söylenebilir.

1.1.2.3.3. Öğretim Programları Yoluyla Vatandaşlık Eğitimi

Vatandaşlık eğitiminin öğretim programları yoluyla verilisinde üç temel yaklaşım vardır: Bunlardan ilki vatandaşlık eğitiminin doğrudan Sosyal Bilgiler ya da Tarih dersi öğretim programı gibi bir ders içinde yer alması gerektiğini savunan yaklaşımdır (Wright ve Sears, 1997). Diğeri Vatandaşlık Eğitimi adıyla ayrı bir ders olması gerektiğini ileri süren yaklaşımdır. Son olarak bir ders alanı içinde değil de tüm derslerin içinde disiplinler arası bir yaklaşımla verilmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır.

Vatandaşlık eğitimi öğretim programı içinde ne şekilde yer alırsa alsın 21. yüzyılın vatandaşlık öğretim programları şu özelliklere sahip olmalıdır (Clough ve Holden, 2002: 11):

- Toplumsal adalet ve insan hakları ilkelerine dayanan değerlerin gelişimi için fırsatlar sağlamak,
- Irkçı inançlara ve davranışlara karşı olmayı, farklı ulusal, dini ve etnik kimliklere saygılı olmayı teşvik etmek,
- Okul ile yerel topluluklar arasında bağ kurmak ve kültürler arası öğrenmeyi desteklemek,
- Geçmiş, günümüz ve gelecekteki demokrasi ve kanunları öğretmek,
- Ekonomi ve çevre konularına işaret etmek,
- Öğrencilere gündem oluşturmaları, kendi seslerini duyurmaları ve bazı öğrenme alanlarıyla uzlaşmaları için fırsatlar sağlamak,
- İş birliği içinde çalışma, savunma ve mücadele etme yeteneklerini öğretmek,
- Demokratik ve siyasal süreçlere katılım için model olmak,
- Eleştirel düşünme ve etkileşimli öğrenmeyi geliştirmek,
- Okulun felsefesi ve eylemleri ile ortaya çıkarak öğrencilere öğretmenlerinin adil olduğunu, seslerinin duyulduğunu, tanındıklarını ve etkilerinin olduğunu hissettirebilmek.

Bu amaçları içeren bir öğretim programının yetiştirdiği vatandaşların sadece toplumu yansıtması değil, gerektiğinde toplumu yeniden bilinçli bir biçimde oluşturabilen bireyler olması beklenir.

1.1.2.4. Vatandaşlık Eğitimi Destekleyen Öğretim Yöntemleri

Vatandaşlık eğitimi temelde öğrencilerin adalet, insan hakları, eşitlik, özgürlük gibi demokratik değerler hakkında farkındalığını geliştirmeyi amaçladığından öğretim

yöntemleri de bu amacı destekler nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde yalnızca ders kitabına bağlı kalmak, düz anlatım veya öğrencilere not tutturmak yerine vatandaşlık eğitimini destekleyen yöntemlere başvurulmalıdır. Bu bağlamda tartışma, drama, proje, grup çalışması, topluma hizmet etkinliği, örnek olay incelemesi vatandaşlık eğitimine katkıda bulunacak yöntemler olarak değerlendirilebilir.

1.1.2.4.1.Tartışma

Tartışma, demokratik vatandaşlığın en önemli esaslarından biridir. Anlaşmazlıkları kavga etmek yerine tartışarak çözmek toplumların uygarlık düzeylerinin de göstergelerinden biridir. Ancak tartışma yeteneği de pek çok yetenek gibi kendiliğinden gelişmez. Bunun için öncelikle konuşma ve dinleme yeteneklerinin geliştirilmesi gerekir (Folkesson, 2000: 295). Demokratik toplumda yaşayan herkesin kendisini konuşarak ifade etmeye ve aynı zamanda da dinlenilir olmaya ihtiyacı vardır. Öğrenciler fikirlerini belli kurallar çerçevesinde açıkça ifade edip, anlaşmazlıklarını konuşarak çözmeyi öğrendiklerinde demokratik vatandaş olma yolunda önemli bir gelişme kaydetmiş olurlar. Tartışma yeteneğinin gelişmesi için öğrencilere sınıf ortamında tartışma imkânı tanınmalıdır. Öğretmenin tartışmayı yönlendirirken cevabı önceden bilinen sorular yerine özgün sorular kullanması çok daha etkilidir (Runarsdattir ve Adalbjarnardattir, 2003: 172). Öğrencilere ayrıca insanlardan çok onların fikirlerini eleştirmeleri, düşüncelerini bilgi ve mantıkla desteklemeleri de vurgulanmalıdır.

1.1.2.4.2. Drama

Drama, öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri bir ortamda belirli bir konunun öğrenilmesine yönelik olarak kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, deneyimleri ve bilgilerine dayalı olarak oluşturdukları doğaçlamalardır (Yaşar, 2006: 129). Drama yerine doğaçlama ya da rol oynama kavramları da kullanılmaktadır. Vatandaşlık eğitimine ilişkin konuların öğretiminde belli bir metne bağlı kalınarak gerçekleştirilen formal drama kullanılabileceği gibi hazırlık yapmaksızın uygulanabilen informal drama da kullanılabilir. Drama etkinliklerinde öğrencilere bilgiyi taklit etmek yerine, deneyimlerinden yararlanarak kendi kendilerine

oluşturabilecekleri ortamlar yaratılır (Tezgel, 2008: 113). Böylece öğrencilerin vatandaşlık eğitimi açısından oldukça önemli olan keşfetme, sosyalleşme, empati kurma, bağımsız düşünme, hoşgörü, özgüven ve katılımcılık yönleri gelişir.

1.1.2.4.3. Proje

Bir problemin bireysel ya da grup halinde ele alınarak özellikle yaşama dönük sonuçlar ya da ürünler ortaya koymayı amaçlayan proje yöntemi, okul ile yaşam arasında bağ kurabilme açısından oldukça yararlıdır (Taşpınar, Tarihsiz: 147). Vatandaşlık eğitiminde de öğrenciler hazırladıkları projeler ile toplumsal sorunlara çözüm önerileri getirebilirler. Böylece hem problem çözme yetenekleri gelişir hem de özgün fikirler üretebilirler. Ayrıca proje sayesinde bireylerin harekete geçmeleri konusunda zamanlarını planlamaları ve yaptıkları programa uyarak kendilerini organize etmeleri ile ilgili pratik yapma olanakları olur. Birbirleriyle ve akran grubu dışında farklı insanlarla iletişime geçme imkânı bulurlar.

1.1.2.4.4. Grup Çalışması

Öğrencilerin gruplara ayrılarak belli bir konu üzerinde çalışmasını gerektiren grup çalışması öğrenci merkezli öğretim stratejilerinden biridir. Öğrenciler, bilgiye ulaşmak, sorun çözmek ve karar vermek için iş birliği içinde çalışıp grup işleyişine ilişkin beceriler de kazanırlar (Yaşar, 2006: 118). Etkisi açısından büyük gruplara göre daha çok tercih edilebilen küçük gruplarda öğrencinin etkinliği ve sorumluluğu da artmaktadır. Dolayısıyla grup çalışmalarının vatandaşlık eğitimi açısından önemli imkânlar sunduğu söylenebilir.

1.1.2.4.5. Topluma Hizmet Ederek Öğrenme

Toplumsal hizmet ile okuldaki eğitim çalışmalarını bütünleştirerek öğrenmeyi geliştiren hizmet ederek öğrenme deneysel bir yöntemdir. Bu yöntemde öğrenme, bireysel bir başarı ve süreç olmaktan ziyade, gerçek yaşam sorunlarını ve gereksinimlerini temel alan katılımcı, başkalarıyla iş birliğini içeren, toplumun kaynakları ve gereksinimleriyle okulun kaynak ve gereksinimlerini birleştiren bir süreçtir (Tezgel, 2008: 125). Dersin programıyla bağlantılı yapılmaktadır. Başarılı

bir hizmet ederek öğrenme çalışması, bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincini geliştirme, davranış, ilişki ve akademik öğrenmede iyileşme, eleştirel ve sorun çözme becerilerinde gelişme gibi kazanımlar sağlamaktadır (Sezer ve Erjem, 2004: 515). Böylece hizmet ederek öğrenme de vatandaşlık eğitimine doğrudan katkı sağlayacak bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

1.1.2.4.6. Örnek Olay İncelemesi

Öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşılan sorunlu bir olayı sınıf ortamında çözme esasına dayanan örnek olay incelemesi yönteminde farklı görüş ve değerlere sahip insanların ortak çözüm önerileri getirmesi amaçlanır. Vatandaşlık eğitimi için oldukça uygun olan bu yöntemde görsel ve yazılı birçok kaynaktan yararlanılabilir. Sorunun nedenleri, gelişimi ve mümkün sonuçları ortaya konup her yönüyle tartışılır (Tezgel, 2008: 120). Böylece bağımsız düşünme, orijinal fikirler üretme, bu fikirleri ortaya koyma ve tartışma özelliklerinin gelişimine de imkân tanır.

1.1.2.5. Vatandaşlık Eğitim Modelleri

Eğitim araştırmacıları ve siyaset bilimciler farklı vatandaşlık eğitim modelleri tanımlamışlardır. Bu modeller temelde toplumsal paradigma kökenli ve ulusal-küresel olmak üzere iki boyutta incelenebilir (Zaman, 2006: 10).

1.1.2.5.1. Toplumsal Paradigma Kökenli Boyut

Farklı sosyolojik teoriler, okulun toplum içindeki çeşitli rollerini öne sürmektedir. Sonuçta da okulların misyonlarını gerçekleştirme süreçlerini tanımlamak için farklı vatandaşlık eğitim modelleri geliştirilmektedir. Eğitim sosyolojisi literatüründe tartışıldığı gibi, farklı sosyal paradigmlar toplum yapısındaki mevcut eşitsizlik ve ikilemler hakkında öğrencilerin farkındalığını arttırmak için okulların siyasi değerler ve bilgileri aktaran pratik rolü hakkında iddialar taşımaktadır (Zaman, 2006: 11). Siyasal toplumsallaşma, yansıtıcı inceleme ve eleştirel model bu boyutta incelenebilecek vatandaşlık eğitim modelleridir.

1.1.2.5.1.1. Siyasal Toplumsallaşma Modeli

Genel olarak siyasal rollerin öğrenilmesi olarak ifade edilen siyasal toplumsallaşma, Amerikalı toplumbilimci Herbert Hyman (1959)'ın yaptığı çalışma ile üzerinde durulan bir kavram olmuştur. Buna göre kişiler, siyasal tutumlarını, yaşantılarının çok erken dönemlerinde ve bir bütün olarak öğrenirler. Sonradan da bu tutumlarına sadık kalırlar. Böylelikle istisnalar dışında yetişkinlerin siyasal davranışlarını değiştirmek olanaksızdır. Bu bağlamda ilk araştırmalarda siyasal toplumsallaşma üzerinde aile ve okulların önemi ve rolü üzerinde durulmuştur (Tokgöz, tarihsiz: 82). Aile çevresinin bazı siyasal değişkenlerin siyasal parti ile özdeşleşme, siyasal bilgi, siyasal katılım ve siyasal etkinlik duygusu geliştirmesi bakımından önemli rol oynadığı ileri sürülmüştür. Ayrıca okulların da siyasal kavramların işleyişi yönünden bazı kavramların, inançların ve tutumların öğretilmesinde önemli rol oynadıklarından da söz edilmiştir (Greenstein, 1965).

Bu modelde iyi vatandaşın üç önemli özelliği devletin yapısı ve görevleri hakkında bilgi sahibi olma, kanuna ve düzene saygılı olma ve siyasal katılımın geleneksel formuyla ilgili olmasıdır (Barr, Barth ve Shermis, 1977).

Çocukları bilgi ve yetenekle donatarak daha bilgili vatandaşların topluma katılacağı, bu durumun da daha fazla siyasal gelişime yol açacağı ileri sürülmektedir. Bu modelde okullaşmanın etkilerini incelemek için pek çok araştırma yapılmış, çocukların tutum ve bilgilerini ölçmek adına çok çeşitli anketler ve testler uygulanmıştır. Ancak bu çalışmalar okulun etkileriyle ilgili oldukça ihtilafli bulgular ortaya çıkarmıştır. Okulların rolleri hakkında bulgulardaki bu belirsizlik ve bu yaklaşımın sınırlılığı araştırmacı ve teorisyenlere siyasal toplumsallaşma modelinde kullanılan varsayımların ve araştırma süreçlerinin geçerliliğini yeniden incelemelerine neden olmuştur.

Bu model teoride öğretmenlerin ve öğrencilerin pasif rolleri açısından eleştirilmektedir (Zaman, 2006: 12). Çünkü burada öğretmenler tamamen bilgiyi dağıtıcı, öğrenciler de sorgusuz alıcı olarak görülmektedir. Bu belirleyici yaklaşım aynı zamanda okulların çalışma biçimlerini etkileyebilecek farklı tarihi ve kültürel arka planların etkilerini de göz ardı etmektedir.

1.1.2.5.1.2. Yansıtıcı İnceleme Modeli

Yorumsal paradigmadan etkilenen bu yaklaşım öğrencileri bazı siyasal yetenekler ve uygulamalar konusunda eğitmeye dayanmaktadır. Yansıtıcı inceleme modeli, toplumdaki önemli konuların ve sorunların keşfi ve tartışılmasıyla karar alma ve değer analizi tekniği üzerinde öğrenci yeteneklerini geliştirir. Karar almaya odaklanma bu modele miras kalan özellikle iyi vatandaş görüşünden kaynaklanmaktadır. İyi vatandaş demokratik sistemin istikrarı için katılımı gerekli olan karar verici olarak görülür (Giroux, 1980). Bu modelde öğretmenlerin sınıftaki görevi belli yetenek ve bilgileri empoze etmek yerine gerçeğin toplumsal yapılandırma sürecini geliştirmektir.

Barr (1977)'a göre öğrenciler bu modelde kendi değerlerini keşfetmek, kendi deneyimleri bağlamında sorunları tanımlamak, kendi yaşamlarının günlük dokusu ile toplumsal sorunları ilişkilendirme konularında cesaretlendirilir. Bu hedefi başarmadaki en önemli teknik problem çözümünün kullanımıdır. Bu modelde öğretmen yalnızca bilgi ve yetenek kaynağı değildir. Öğrenciler de yalnızca öğretmenin bilgisine başvurmazlar. İki taraf da etkin ve eleştirel vatandaşlık yeteneklerini geliştirebilmek için sürekli olarak görüşme ve tartışma sürecine katılımcıdırlar.

1.1.2.5.1.3. Eleştirel Vatandaşlık Eğitimi Modeli

Eleştirel teori paradigmasını benimseyen bu model öğrencilerin tutkularını, hayallerini ve zihinlerini yaşamlarını ağırlaştıran toplumsal, siyasal ve ekonomik güçlerle mücadele etmek için harekete geçirmeyi amaçlar (Zaman, 2006: 14). Onlara değerleri ve yeteneklerini telkin etmek ya da problem çözme yeteneklerini görüşme ve tartışma yoluyla arttırmak yerine farklı toplumsal olasılıklar ve yaşam biçimleri hakkında konuşmaları ve hareket etmelerini önerir.

Giroux (1980), eleştirel vatandaşlık eğitimini niteleyen pek çok pedagojik varsayım ve uygulamaları şu şekilde özetlemektedir (akt. Zaman, 2006: 15):

- Öğrencilerin özgürce ve eleştirel biçimde düşünmek ve öğrenme sürecine katılmak için cesaretlendirildikleri demokratik sınıf ortamının geliştirilmesi,

- Öğrencilere toplumsal eşitsizliklerin ve çelişkilerin öğretilmesi, bunlarla mücadele etme ve bunları değiştirmeleri konusunda teşvik edilmeleri.

Buna göre demokratik sınıf ortamında ihtilafli konuların özgürce tartışılması da eleştirel vatandaşlık modeli içinde düşünülebilir.

1.1.2.5.2. Ulusal-Küresel Boyut

Vatandaşlık eğitimi ile öğrencilerin ulusal vatandaşlık anlayışlarının yanı sıra küresel vatandaşlık anlayışlarının da gelişimi hedeflenir. Vatandaşlık eğitiminin ulusal-küresel boyutu da programda öğrencilerin ulusal politik sisteme katılmalarına yardımcı olmak için yerel bilgi ve uygulamalı yeteneklere odaklanma, öğrencilerin ulusal ve küresel vatandaşlar olarak rolleri için daha çok bölgesel ve küresel konuları kapsamaları üzerinde durur.

Tablo 1.4. Ulusal ve Küresel Toplum Modellerinin Yapısı ve Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri

	Ulusal Toplum Modeli	Küresel Toplum Modeli
	Sınırlı ulusal çıkarlara içsel odaklanma	Dışa odaklanma
Yapısı	Ulusal kimliğin güçlendirilmesi ya da korunmasıyla ilgilenme	Ülkelerin ya da bölgelerin küresel olarak birbirine bağımlılığı
	Vurgu yapılan konular: Vatanperverlik, ulusal tarih ve tarihsel yapılar Bireyin ulusal üyeliği	Vurgu yapılan konular: Farklı ulusal bakış açıları Tarihsel olarak dışlanan grupların dâhil edilmesi Ulus ötesi kişiliğe bağlı vatandaşlık görüşü Bölgesel ve küresel düzeyde siyasal yapılar
Vatandaşlık eğitimi	Hak ve Sorumluluklar: Ülkede yasal statü ile gelen hak ve sorumluluklar	Hak ve Sorumluluklar: Evrensel insan hakları (siyasal, sosyal, ekonomik)

Kaynak: Arthur ve diğerleri, 2001: 134

Tablo 1.4'te görüldüğü gibi ulusal toplum modelinde sınırlı ulusal çıkarlara içsel odaklanma ve ulusal kimliğin güçlendirilmesi ya da korunması toplum yapısında belirleyici iken, küresel toplum modelinde dışa odaklanma ve ülkelerin ya da bölgelerin küresel olarak birbirine bağımlılığı söz konusudur. Vatandaşlık eğitim yaklaşımları da toplumsal yapıya paralel olarak farklılık göstermiştir. Ulusal toplum modelinde vatanperverlik, ulusal tarih ve bireyin ulusal üyeliğine vurgu yapılırken, küresel toplum modelinde farklı ulusal bakış açıları, “öteki” ve küresel düzeyde

siyasal yapılar vurgulanır. Son olarak hak ve sorumluluklar açısından da belirgin farklılıklar vardır. Ulusal toplum modelinde ülkede yasal statü ile gelen hak ve sorumluluklar öncelik iken, küresel modelde evrensel insan hakları ön plandadır.

1.1.2.5.2.1. Ulusal Vatandaşlık Eğitimi

Köklerini toplulukçu yaklaşımdan alan bu modelde vatandaşlık eğitimi toplumsal bütünleşmenin temeli olarak devletin siyasal üyeliğini kullanan ulusal bir projenin parçası olarak görülür (Gifford, 2004). Bu modele göre vatandaşlık eğitimi ulus devletin siyasal egemenliği ve meşruiyetini yansıtmalı ve vatandaşın hak ve sorumluluklarına odaklanmalıdır. Vatandaşlık eğitiminin ulusal modeli ortaya çıktığı siyasal sistemden etkilenip bu sistemde şekillenmektedir. Böylece demokratik politikalarda vatandaşın haklarına ve sorumluluklarına etkin siyasal katılım için yeteneklerine yoğunlaşılırken; geleneksel monarşilerde odak noktası daha çok vatanperver uygulamalar ve dini ya da geleneksel değerler olmaktadır.

1.1.2.5.2.2. Küresel Vatandaşlık Eğitimi

Küreselleşme, ulusalcılığı ve ulus devleti olduğu kadar vatandaşlık eğitim süreçlerini de etkilemiştir. Küreselleşmenin ulusalcı bakış açısına etkisi iki şekilde görülmektedir (Law, 2004: 260): Birincisi ulus devlet gücünün bir bölümü özel kuruluşlara ya da Avrupa Birliği gibi bölgesel kurumlara geçmiştir. İkincisi küreselleşme ulusal sınırları aşan yeni bir ekonomik, toplumsal ve kültürel arena yaratmıştır.

Bu zorluklar karşısında eğitimciler de öğrencilerin küresel konuları ve meseleleri tanıyıp katıldığı yeni bir vatandaşlık eğitim modeli geliştirmeye zorlanmışlardır (Zaman, 2006: 17). Vatandaşlık eğitiminin bireyin bölgesel, ulusal ve uluslar arası kimliklerini tanıması gerektiği savunulmaktadır.

1.1.3. Vatandaşlık Eğitiminin Tarihsel Arka Planı

Vatandaşlık eğitiminin temel değişim ve dönüşümlerini tarihsel bağlamda ana hatları ile incelemek, bugünün vatandaşlık eğitimini anlamaya yardımcı olacaktır. Tarihçi Halil İnalcık (1999)'ın da vurguladığı gibi “Toplumun bugünkü koşullarını,

sorunlarını anlamak için geçmişe bakmak zorundayız”. Buna göre aşağıdaki bölümde Batıda vatandaşlık eğitiminin ortaya çıkışı ve gelişimi ile Türkiye’de günümüze kadar vatandaşlık eğitimi bağlamında uygulanan öğretim programları kısaca açıklanacaktır.

1.1.3.1. Batıda Vatandaşlık Eğitiminin Kısa Tarihi

Vatandaşlık eğitimi, tarih boyunca yaşanan toplumsal ve siyasal gelişmeler ve bunun sonucunda şekillenen vatandaşlık anlayışlarından bağımsız olarak düşünülemez. Her ne kadar vatandaşlık kavramı 1789 Fransız Devrimi ile gündeme geldi ise de Antik Yunan’da ve Roma’da yurttaşlık anlayışının izlerine rastlanmaktadır.

Antik Yunan’da sınırlı bir grubun ayrıcalığı olan katılımcı aktif vatandaşlık anlayışına (Üstel, 1999: 53) karşılık Roma’da hem katılım hem de statüyü içeren vatandaşlık ile yalnızca statüyü içeren vatandaşlık şeklinde ikili bir ayrım bulunuyordu (Kılıç-Oğuz, 2007: 29). Vatandaşlık hakkında ilk çağlarda ortaya çıkan bu farklı anlayışların Yunan demokrasisinin katılımcı niteliği ve Roma Cumhuriyeti’nin temsile yaptığı vurgudan kaynaklandığı söylenebilir.

Heater (2002), ilkçağ Yunan devletlerinden Sparta’nın askeri vatandaşlarını eğitmek için kapsamlı bir program uygulayan ilk devlet olduğunu ileri sürmektedir. Spartiat olarak adlandırılan, devleti koruyan ve yöneten askeri sınıfa girebilmek için katı bir eğitim programı (agoge) uygulanıyordu. Her bir erkek çocuk yedi yaşına geldiğinde birlikte yaşayacağı ve yirmi yaşına dek aralarında eğitim göreceği bir akranlar grubuna alınıyordu. Kışlada oldukça sert bir program uygulanıyor, sıkı bir askeri yetenek ve bağışlanamaz bir disiplinle dayanıklılığı geliştirme amaçlanıyordu. Bu genç erkekler, yirmi yaşına geldiklerinde askeri görevleri olan ama medeni hak ve sorumluluklarından muaf yarı-yurttaş oluyorlardı. Dolayısıyla burada alınan askeri eğitim, Spartalılar için vatandaş statüsüne kavuşmanın yalnızca bir basamağıydı (Heater, 2007: 19).

Yunan şehir devletlerinden Atina’da ise vatandaşlık eğitimi geleneksel olarak ailelerin sorumluluğundaydı. Zengin aileler çocukları için özel öğretmen tutarlardı. Atina, demokratik bir devlet haline geldikçe eğitim için istek ve ihtiyaç arttı, okullar

kuruldu. Böylece devletin eğitim kontrolü ortaya çıktı (Heater, 2002: 458). Bu dönemde yaşayan Platon ve Aristoteles vatandaşlık eğitiminin ilkelerini tanımlamaya çalışmışlardır. Platon (2000), *Cumhuriyet* adlı eserinde filozof kralların eğitimi üzerinde dururken, (2007) *Yasalar* adlı eserinde vatandaşlığın genelliğinden söz etmiş, doğru bir eğitimin mükemmel vatandaş yetiştirebileceğine inanmıştır. Platon'un öğrencisi olan Aristoteles de onun fikirlerine katılmış, öğretmeninin müziğin eğitimdeki başlıca önemi hakkındaki inancını da paylaşmıştır. Ona göre, iyi ahlaklı karakter kazandıracak bir müfredat için kullanılacak en uygun temalar estetik ve özellikle de müzik eğitimi olmalıdır. Çünkü müziğin ruhsal yapıyı etkileme gücü vardır. Ayrıca Aristoteles yetişkinlerin siyaset dünyasında deneyimi olmayan genç insanlara akademik politikalar öğretme fikrine de karşıdır.

Romalılar, Yunanlılardan dil ve kültür açısından etkilenmekle birlikte vatandaşlık eğitimi anlayışları farklıydı. Eski Roma'da eğitimin temel amacı olan iyi vatandaş yetiştirme görevi aileye yüklenmişti (Aytaç, 1998: 60). Yaşları yediden on altıya kadar olan çocuklara atalarının gelenekleri ve On İki Levha Kanunları öğretilirdi. Hitabet eğitiminde de Yunanlılarda olduğu gibi zenginler tarafından özel öğretmenler tutulurdu. Roma'da da vatandaşlık eğitimi üst sınıf ailelerin erkek çocuklarını daha çok ilgilendirmiştir.

Batıda Roma İmparatorluğu'nun sonundan, on sekizinci yüzyıla kadar vatandaşlık yalnızca belli şehirlerde yaşayanların sahip olduğu bir statüydü. Orta çağın feodal sistemi ve kutsal hak doktrini vatandaşlık kavramını hoş karşılamıyordu. Bu nedenle uygulamada o döneme ait ne vatandaşlık ne de vatandaşlık eğitiminden söz edilebilir.

Heater'a göre on sekizinci yüzyılda vatandaşlık eğitimi, hem vatandaşlık statüsü, hem de vatandaş olma görevlerini yerine getirmeye hazırlanmak anlamında evrensel bir gereklilik olarak alınacaksa şu üç sorunla başa çıkmak gerekliydi (2002: 461): Birincisi devlet, kilisenin yerini almalı, aileyi eğitimi sağlayıcı olarak sorumlu kılmalıdır. İkincisi, cumhuriyetçi vatandaş geleneğine göre böyle bir eğitimin anahtar hedefi siyasal erdem ilkelerinin telkini olmalıdır. Üçüncüsü, vatandaşlık öğretimini içine alan ve toplumun alt katmanları ile uyumlu bir öğrenim programına ihtiyaç vardır.

Yukarıda sözü edilen konulara en çok odaklanan düşünceler ilk kez Fransa’da ortaya çıktı. 1762 sonrasında Cizvit Tarikatı’nın kaldırılması, mal varlığına el konulup öğretim de dâhil olmak üzere üyelerinin çalışmalarının durdurulması Fransız çocuklara laik bir eğitim vermek için fırsat sundu. Eğitim artık kilisenin değil, devletin kontrolünde olduğundan eğitimde dini amaçların yerini siyasal amaçlar aldı. 1762’de La Chalotais, *Ulusal Eğitim Üzerine Deneme* adlı eserinde devletin laikliği, ahlakı ve ülkeye bağlılık duygusunu geliştirmek için eğitimin kontrolünü alması gerektiğini öne sürdü (akt. Heater, 2007: 194). O dönemde pek çok düşünür yurttaş eğitimini içeren eğitim fikrine destek verdiler. Navarre, geleneksel müfredatta vatandaşlıkla ilgili bir içerik olmamasından yakınuyordu. “Okuma yazma eğitimi, neden gençlerimizin siyasal değerler bilgisini arttırmasına hizmet etmesin?” diye soruyordu. 1792’de filozof-siyasetçi Condorcet hazırladığı *Demokrasi için Bir Eğitim* başlıklı raporda ahlak ve siyaset bilimlerinin siyasal eğitimin bir parçası olması gerektiğini vurguladı. Condorcet’in “Devletin siyasal bir din yaratmadan ve özgürlüğü ihlal etmeden vatandaşlarını yetiştirme görevi vardır” görüşü III. Cumhuriyet döneminde uygulamaya geçti. 1882 yılında Fransız Eğitim Bakanı Jules Ferry, okulu Fransız ulusunun oluşumuna hizmet edecek bir siyasal araç haline getirdi (Schnapper, 1995: 142). III. Cumhuriyet döneminden itibaren öğretim programlarında yer alan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin başat hedefi “makbul vatandaş”ın inşası ve yurtseverliğin telkini olmuştur (Üstel, 1995: 20).

Fransa’da vatandaşlık eğitimi konusunda yaşanan bu gelişmelerden diğer batı ülkeleri de farklı açılardan etkilenmiştir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından yirminci yüzyılın ortalarına kadar vatandaşlık eğitim programlarının çoğu siyasal ve sosyal amaçlar için öğrencilerin düşüncelerini şekillendirmeyi hedeflemiştir.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde on dokuzuncu yüzyılda gelişen endüstri şehirlerinde kişisel ve vatandaşlık anlamında görülen ahlak sorunu ve artan sayıda göçebenin asimile olma problemi nedeniyle okulların amacı cumhuriyetçi ahlakı ve vatansever duyguların gelişimini sağlamaktı. Böylece okullar öğrencilerin iyi vatandaş olarak yetişmesine hizmet edecekti. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Almanya’da verilen vatandaşlık eğitimi sosyal statükoyu desteklemeyi amaçladı. Alman öğretmenleri sürekli olarak değişen siyasal koşullara ve pedagojik akımlara

uyum sağlamaya çalıştılar. Almanya’da Nasyonal Sosyalist Hükümeti 1933’te Okul Organizasyonu için rehber ilkeler belirledi (Heater, 2007: 203). Buna göre okul müfredatını, kullanılan ders kitaplarını ve okul ortamını tamamen Nazi inançları ve davranışlarını aşlamak amacıyla değiştirdiler. Öğretmenlerin büyük bir bölümü de ya inandıkları için ya da işlerini kaybetmemek için Nazi Partisi’ne üye oldular ve öğrencileri devletin yönetim sistemine uygun olmak anlamında iyi yurttaş olarak yetiştirdiler.

Yirminci yüzyıl ortalarından itibaren uluslararası kuruluşların artışı, barışa olan ihtiyaç, insan hakları, küresel çevre sorunları, dünya vatandaşlığı kavramının gelişimine katkıda bulundu. Dolayısıyla vatandaşlık öğretiminin içeriği de öğrencinin yalnızca kendi devletine bağlılığı ve siyasal sistem bilgisinden fazlasını gerektirdi. Öğrencileri siyasal ve sosyal konularda kendi başlarına düşünmeyi teşvik etmek amacıyla tasarlanan vatandaşlık eğitim programları ön plana çıktı. Bu programlar yoluyla olaylara daha az, yargı geliştirmeye daha çok yoğunlaşılırken, ulusal gurura daha az, eleştirel yetenekleri geliştirmeye daha çok odaklanıldı. Vatandaşlığın bilgi ve beceri kadar davranışları da içerdiği ve bunun da demokratik bir eğitim ortamında gerçekleştiğini savunan John Dewey (1996)’in görüşleri günümüzde pek çok ülkenin vatandaşlık eğitim anlayışını da etkilemiştir. Öğretmenlerin öğrencilerinin düşüncelerine saygısı, okul konseyleri ile sınıf içi tartışmalar sorumluluk ve katılım olarak yurttaşlığa yönelik bir ortam veya bir gizli müfredat yaratmak için savunulmuş ve kullanılmıştır (Heater, 2007: 196).

1.1.3.2. Türkiye’de Vatandaşlık Eğitim Programlarının Tarihsel Gelişimi

Modern anlamda on dokuzuncu yüzyılda Fransa’da başlayan vatandaşlık eğitiminden, bu ülkedeki gelişmeleri yakından izleyen Osmanlı aydınları da etkilenmiştir. Özellikle II. Abdülhamit rejiminden kaçarak Avrupa’nın belli başlı kentlerine yerleşmiş aydınların II. Meşrutiyet’in ilanından sonra vatandaşlık eğitimi ile ilgili derslerin öğretim programına dâhil edilmesinde katkıları olmuştur (Üstel, 2005: 22).

1913 tarihli İlkokulların Ders Müfredatı’na Musahabat-ı Ahlakiyye (Tarihiyye, Sıhhiye ve Medeniyye) adıyla giren vatandaşlık eğitimi dersi 1922’de Malumat-ı

Medeniyye, 1924 ise Musahabat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniyye adını almıştır. Vatandaşlık eğitimi, 1927’de Yurt Bilgisi, 1948’de Yurttaşlık Bilgisi, 1985’te Vatandaşlık Bilgileri ve 1997’de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adıyla okutulmuştur. 2004 yılından itibaren de yeni öğretim programında Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji dersleri içinde bir ara disiplin olarak yer almaktadır.

II. Meşrutiyet’ten itibaren adıyla birlikte yapı, içerik ve amaçlarında da farklılık görülen bu dersleri kısaca inceleyip vatandaşlık eğitim modelleri bağlamında değerlendirmek Türkiye’de verilen vatandaşlık eğitiminin tarihsel gelişimine ilişkin bakış açısı sunacaktır.

1.1.3.2.1. Musahabat-ı Ahlakiyye (Tarihiyye, Sıhhiyye ve Medeniyye)

1913 tarihli Mekâtib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı [İlkokulların Ders Müfredatı]’nda vatandaşlık eğitimiyle doğrudan ilgili olan Musahabat-ı Ahlakiyye dersinin bugünkü Türkçeye göre anlamı “ahlakî sohbetler”dir. İlkokulların ilk devresi birinci sınıfında haftada üç saat olarak verilen bu derste akrabalara, arkadaşlara, büyüklere karşı görevler; doğaya, hayvanlara, çiçeklere karşı nasıl davranılması gerektiği ve ahlakî kurallar yer almaktadır (Keskin, 2002: 122). İlk devre ikinci sınıfta haftada iki saat olan bu derste vatan ve millet sevgisi, aile ocağı, ataların miraslarına hürmet gibi ana temalar işlenmektedir.

Bu ders orta devre birinci sınıfta haftada iki saattir. Dine, kişiye, aileye, vatana, insanlara ve hayvanlara karşı görevler işlenmektedir (Keskin, 2002: 123). Orta devre ikinci sınıfta haftada bir saat olan bu dersin içeriğinde hükümetin hizmetlerine ve yetkilerine, mahkemelere, belediyelere ve askerliğe ait konular yer almaktadır.

İlkokulların yüksek devre birinci sınıfında haftada bir saat olan bu dersin içeriğinde vicdan ve görev konularına yer verilmiş; kişiye, aileye, vatana ve uygarlığa, insanlara ve dine karşı vazifeler işlenmiştir. Yüksek devre ikinci sınıfında Musahabat-ı Ahlakiyye dersi haftada bir saattir. Bu dersin içeriğinde hükümetin görevleri ve bunların çeşitleri, vatandaşlık hukuku ve vatandaşların vazifeleri, Kanun-i Esasi,

millî hâkimiyet, hükümet teşkilatı, belediye teşkilatı, mahkemeler ve devlet görevlileri hakkında bilgiler yer almıştır.

Disiplinler arası desene göre yapılanan Musahabat-ı Ahlakiyye dersinde vatandaşlık eğitiminin ahlak öğretimi şeklinde ele alındığı, bu öğretimde de özellikle görevlere vurgu yapıldığı söylenebilir.

1.1.3.2.2. Malumat-ı Medeniyye [Medeni Bilgiler]

Ahmet Ziya ve Ali Haydar tarafından yazılan *Yeni Malumat-ı Medeniyye* adlı kitapta bu dersin amacı “İnsanın ailesine, hemcinsine, vatanına ve hükümetine karşı yapmaya mecbur olduğu vazifelerle, bunlara karşı olan haklarını bildirir” şeklinde ifade edilmiştir (akt. Üstel, 2005: 51).

İlkokul 3. ve 4. sınıflarda haftada 2 saat verilen bu derste aile, vatan, millet kavramları, bunlara karşı vazifeler, hükümetin görevleri, askerlik ve idari bazı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca seçim, idari taksimat, mahkemeler, belediyeler gibi konulara da değinilmektedir (Keskin, 2002: 135).

5. sınıfta haftada 2 saat olan Malumat-ı Medeniyye dersinde görev ve çeşitleri, vatan ve vatandaşlık hukuku, bazı sosyal kurumlar ve vergi konularına yer verilmiştir. 6. sınıfta haftada 1 saat olan bu derste hükümet, görev ve çeşitleri, Kanun-i Esasi, millî hükümet, seçim, meclisler ve görevleri, TBMM Hükümeti, merkez ve taşra yönetim örgütü, mahkemeler vurgulanmaktadır (Keskin, 2002: 226).

Bu dersin içeriğinden de anlaşıldığı gibi devlete karşı görevleri yerine getirmek en önemli vatandaşlık özelliği olarak görülmektedir. Dolayısıyla Malumat-ı Medeniyye dersinin okulların siyasi kavramların işleyişi yönünden, kavram, inanç ve tutumların öğretilmesindeki etkisini esas alan siyasal toplumsallaşma modeline uygun olduğu söylenebilir.

1.1.3.2.3. Musahabat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniyye

1924 tarihli *İlk Mektep Müfredat Programı*’nda ilk üç sınıfta haftada birer saat verilen Musahabat-ı Ahlakiyye dersinde ahlak kurallarını çocukların vicdanlarında yaşatacak şekilde verilmesi istenmektedir (Keskin, 2002: 143). Bu devrede çocuklara soyut ahlak kurallarından çok, yaşantılar yoluyla bu kuralların kazandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Dördüncü ve beşinci sınıfta Malumat-ı Vataniyye adını alan ders haftada birer saat verilmiş ve bu derste vatandaş olarak sahip olmaları gerekli bilgiler üzerinde durulmuştur. Dördüncü sınıfta sosyal yaşam kurallarına, sosyal yaşantıya yardımcı olan kurumlara ve bu kurumların işleyişine yer verilmiştir. Beşinci sınıfta ise devletin görevleri, vatandaşların vazifeleri, idari teşkilat gibi devletin işleyiş mekanizmasına ait konular yer almıştır.

Buna göre *İlk Mektep Müfredat Programı*’nda yer alan Musahabat-ı Ahlakiyye ile daha çok iyi ahlak gelişimi, Malumat-ı Vataniyye ile de öğrencilere temel vatandaşlık bilgilerinin kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

1.1.3.2.4. Yurt Bilgisi

Önceki programda Malumat-ı Vataniyye adıyla mevcut olan ders 1926 tarihli *İlk Mektep Müfredat Programı*’nda Yurt Bilgisi adını almıştır. Bu ders, temel hedefi “yurttaş yetiştirmek” olan ilköğretimin amaçlarını doğrudan doğruya gerçekleştiren bir ders olması nedeniyle özel bir yer kazanır. Programda Yurt Bilgisi dersi müfredatının şu ilke doğrultusunda hazırlandığı söylenmiştir:

Türkiye’yi bir iş ve aile yurdu olmak üzere mütalaa etmek... Mülkiyet ve aile esasına müstenid demokratik bir devlet olan Türkiye’nin ancak bu nokta-ı nazardan mütalaası genç talebede devlet, yurt, millet ve milliyet hakkında esaslı bir bilgi husule getirebilecektir. İşte program bu nokta-i nazardan ve bu prensip etrafında tertip olunmuş ve mevzuların mantıki bir surette tevalisine çok dikkat edilmiştir (İlk Mektep Müfredat Programı 1926: 82; akt. Keskin, 2002: 148-149).

Burada vatandaşlık bilgisine vurgu yapılması kadar, Türkiye'nin demokratik yapısından söz edilmesi de oldukça önemli bir gelişmedir. Dersin önemi programda şu şekilde belirtilmiştir:

Yurt Bilgisi dersinin ilk tedrisatta vazifesi pek büyüktür. Çünkü bu ders, diğer dersler için adeta bir telakki ve temerküz sahası teşkil eder. İlk tahsilin birinci maksadı vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmektir. Yurt Bilgisi ise bu gayeyi doğrudan doğruya istihdaf eden bir derstir; Bu itibarla diğer derslerin hepsinin bir merkez ve mihveri mahiyetindedir (İlk Mektep Müfredat Programı 1926: 82; akt. Keskin, 2002: 149).

Yurt Bilgisi dersinin mihver bir ders olarak gösterilmesi bu dersin vatandaşlık eğitimi açısından önemini göstermektedir. Afet İnan da Yurt Bilgisi'nin önemini Atatürk'ün tavsiyesi ile kaleme aldığı *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* kitabının izah bölümünde “İnsanlar tanıdıkları ve bildikleri şeyleri severler ve sevdikleri şeylerle alakadar olurlar. Bu sebepler Yurt Bilgisi'nin vatandaşlarda memleket sevgisini beslemek konusunda çok ehemmiyeti vardır.” şeklinde açıklamaktadır (Afetinan, 1998: 13).

1926 tarihli İlk Mektep Müfredat Programı'nda Yurt Bilgisi dersinin hedefleri altı maddeyle özetlenmiştir (İlk Mektep Müfredat Programı 1926: 82–83; akt. Üstel, 2005: 132–133):

1. Çocuğa, etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin ahlaki, iktisadi ve hukuki... kısaca, içtimai manalarını idrak ettirmek.
2. Onda devlet, milliyet ve aile tesanüdüne ibtina eden sağlam bir ahlakiyyet hissi tevlid etmek ve yaşatmak.
3. Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında esaslı bir fikre sahip etmek.
4. Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milliyetini sevdirmek.
5. Türk say' ve teşebbüsü ile meydana gelen ve aynı say' ile işletilen müesseselere ...bilhassa atf-ı dikkat suretiyle çocukta Türk'ün iktisadi ve medeni kudret ve kabiliyeti hakkında itimad ve iman tevlid etmek ve yaşatmak.
6. Çocuğa devlet teşkilatı ve hükümet makinesi hakkında esaslı fikirlere ve malumata sahip etmek.

Burada millî unsurlar ön plana çıkarılmakla birlikte demokratik devlette vatandaşların hak ve görevlerine vurgu yapılmıştır. Vatandaşlık eğitim

modellerinden siyasal toplumsallaşma modelinde olduğu gibi iyi vatandaşın önemli özelliklerinden devletin yapısı ve görevleri hakkında bilgi sahibi olma ve siyasal katılımın bu ders aracılığıyla öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği söylenebilir.

1.1.3.2.5. Yurttaşlık Bilgisi

1948 tarihli İlkokul Programı, Türkiye’de çok partili hayata geçiş sonrasında yayımlanması açısından önemlidir. 1968 yılına kadar yürürlükte kalan programda vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilgili olan Yurttaşlık Bilgisi dersinin 4. ve 5. sınıflarda haftada toplam üç saat olarak verilmesi öngörülmüştür. Bu dersin amaçları programda şu şekilde belirtilmiştir (İlkokul Programı, 1948: 147):

1. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek;
2. Ulus ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırmak, ulus ve yurt işlerini her işlerinin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek;
3. Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Layık ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak;
4. Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zorunlu bulunduğunu öğrencilere kavratmak;
5. Türk Devriminin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye’nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk Devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirmek;
6. Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını vatandaşlık hak ve ödevlerini benimsetmek;
7. Türkiye’nin devlet teşkilatını seviyelerine göre çocuklara kavratmak.

Programın amaçlarında önceki programdan farklı olarak Türk askeri ve ordusuna vurgu yapılmakta, vatana hizmet duygusu her şeyin üzerinde gösterilmektedir. Bu durum programın II. Dünya Savaşı’ndan sonra yurt içi ve dışında yaşanan gelişmelerden etkilenerek hazırlanmasıyla açıklanabilir. Buna göre bu program da vatandaşlık eğitim modellerinden siyasal toplumsallaşma modeline dayanmaktadır.

1949 Orta Okul Programında 1. 2 ve 3. sınıflara haftada birer saat verilen Yurttaşlık Bilgisi dersinin hedefleri yukarıda sözü edilen amaçları kapsamakla birlikte şu amaçları da içermektedir (Ortaokul Programı, 1949: 114):

- Topluluğun bireyler ve bireylerin topluluk üzerine karşılıklı etkilerini ve dayanışma ihtiyacını öğrencilerin kavramalarına ve bu vesile ile yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarına saygı ve insanlara karşı sevgi duygusu kazanmalarına yardım etmek;
- Öğrencilerin içinde yaşadığı toplumun refahı ve huzuru için çeşitli işlerde görev almış insanlara saygı duymalarını, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen ödev ve sorumlulukları benimsemelerini sağlamak;
- Okulda demokratik zihniyetin hâkim olduğu bir hava yaratmak suretiyle öğrencilerin kendi kendilerini idare etmelerine ve okul içinde ve dışında sorumlu işler yapmalarına geniş imkân ve fırsatlar sağlayarak demokrat görüşlü ve düşünüşlü yurttaşlar yetiştirmek;
- Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve yurttaş olarak lüzumunu, işsiz güçsüz bir insanın topluluk için zararlı bir unsur olacağını öğrencilere kavratmak, her mesleğin kutsal olduğuna ve hangi meslekten olursa olsun işini en iyi yapan bir kimsenin saygıdeğer bir insan olacağına öğrencileri inandırmak;
- (Yurtta Barış Dünyada Barış) fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmak.

“Demokratik görüşlü ve düşünüşlü yurttaşlar” ifadesi önceki programlarda karşılaşılmayan bir ifadedir. Yine bu gelişme de Türkiye’nin içinde bulunduğu çok partili hayata geçiş sürecinin eğitim-öğretim programlarına yansımaları olarak yorumlanabilir.

1968 İlkokul Programı ile Yurttaşlık Bilgisi dersi İlkokul Öğretim Programı’ndan kaldırılarak Sosyal Bilgiler dersleri ile birleştirilmiştir. 1968 tarihli İlkokul Programı 1961 Anayasası’nın getirdiği özgürlükçü ortamın katkısı ile toplumsal, kişisel ve ekonomik boyutlarıyla demokratik yurttaşlığa vurgu yapmaktadır (Üstel, 2005: 252). Dolayısıyla bu dönem vatandaşlık eğitiminin öğrencileri siyasal yetenek ve uygulama konusunda eğitmeye dayalı yansıtıcı inceleme modeline göre şekillendiği söylenebilir.

1.1.3.2.6. Vatandaşlık Bilgileri

Talim ve Terbiye Kurulu’nun 17.06.1985 tarihinde aldığı bir kararla ortaokullarda Sosyal Bilgiler başlığı altında okutulan dersin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve

Vatandaşlık Bilgileri adı altında üç ayrı ders olarak okutulmasına karar verilir (Erdem vd. 1990: 3). Ortaokul Vatandaşlık Bilgileri Programı'nın amaçları şu şekildedir (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, 1985: 288):

1. Öğrencilere ferdin toplum içinde yaşaması gerektiğini kavratmak ve onlara toplumun çeşitli çevrelerinde anlayışlı iş birliği ve düzenli şekilde birlikte yaşama alışkanlığı kazandırmak;
2. İnsanın sınırsız bir hürriyete sahip olmadığı, toplum yaşayışını düzenleyici nitelikteki sosyal davranış kurallarıyla uyum içinde yaşamak durumunda olduğu konusunda öğrencileri bilgili ve bilinçli kılmak;
3. Öğrencilere millet kavramını vermek, Türk milletinin birer evladı olmanın şerefini hissettirmek ve sorumluluğunu kazandırmak;
4. Öğrencilerde milli ve vatani işlere ilgi uyandırarak onlara millet ve vatana canla, başla hizmet etme bilincini kazandırmak;
5. Atatürk'ün Türk gençliğine emanet ettiği Türk istiklalinin ve Türk Cumhuriyeti'nin önemini; hürriyetçi demokrasi rejimimizin diğer rejimlerden özellikle totaliter rejimlerden farklarını, üstünlüklerini kavratmak ve öğrencilere bu değerleri her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olmaları gerektiği fikir ve inancını vermek;
6. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esaslarını ve temel ilkelerini kavratmak suretiyle öğrencilerde Anayasamızda ifadesini bulan hürriyetçi demokrasiye, Atatürk milliyetçiliğine içten bağlılık ve devlet otoritesine saygı duygusunu uyandırmak;
7. Öğrencilerde toplumun refah ve huzuru için çeşitli işlerde görev almış kişilere saygı duyma, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen görev ve sorumlulukları yerine getirme davranışı geliştirmek;
8. Demokratik zihniyetin hâkim olduğu bir atmosfer içinde kendi kendilerini yönetmelerine, okul içinde ve dışında sorumluluk yüklenmelerine imkân ve fırsat sağlayarak öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan kişiler olarak yetişmesini sağlamak;
9. Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini, işsiz güçsüz bir insanın toplum içinde zararlı bir eleman olacağını öğrencilere kavratmak, onlarda her mesleğin kutsal olduğu ve hangi meslekten olursa olsun işini gereğince yapan herkesin saygıdeğer bir insan olacağı inancını yerleştirmek;
10. "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmaktır.

Vatandaşlık Bilgileri dersinin yukarıda verilen genel amaçlarının Yurt Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin genel amaçlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Dolayısıyla öğrencide bilginin yanı sıra belli düşünce ve davranış kalıplarının geliştirilmesine dayanan siyasal toplumsallaşma modeli bu programda da sürmüştür.

1.1.3.2.7. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı kanunla sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesinin ardından 1998 yılında Vatandaşlık Eğitimi dersi, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi adını almıştır. Yedinci ve sekizinci sınıfta haftada birer saat verilen bu dersin genel amaçları şunlardır (MEB İlköğretim Okulu Ders Programları, 2000: 85):

1. İnsan olmanın bilincini kazanabilme,
2. İnsan haklarının etik boyutunu tanıyabilme,
3. Vatandaş olma bilincini kazanabilme,
4. Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını kavrayabilme,
5. İnsan haklarının korunmasında kişinin rolünü kavrayabilme,
6. Demokratik devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının farkında oluş,
7. Devlete karşı görev ve sorumluluklarına uygun davranabilme,
8. Kişi hak ve özgürlüklerinin ancak demokratik devlet yapısında kullanılabileceğini, demokratik devlet yapısının da kişi hak ve özgürlüklerinin yerleşmesi ile güçlenebileceğini kavrayabilme,
9. Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerin farkında oluş,
10. Temel hak ve özgürlükleri kullanmaya istekli oluş,
11. İnsan haklarının bütün insanlar için ayırım gözetilmeden, doğuştan gelen, vazgeçilmez, devredilme ve dokunulmaz haklar olduğunu kavrayabilme,
12. İnsan haklarının korunmasının gereğini kavrayabilme,
13. Atatürk ilke ve inkılaplarının insan haklarıyla ilişkisini kavrayabilme,
14. Atatürk'ün insan haklarına verdiği önemi kavrayabilme,
15. “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin insanlık için taşıdığı önemi takdir ediş.

İnsanlığın ortak mirası, insan hakları, etik ve insan hakları, temel hak ve özgürlüklerin yanı sıra devlet, demokrasi, anayasa, vatandaşlık ve vatandaşlık hak ve sorumlulukları, insan haklarının korunması, milli güvenlik ve milli güç unsurları, insan haklarının korunmasında karşılaşılan sorunlar gibi konularla öğrencilerin vatandaş olarak sahip olmaları gereken temel vatandaşlık bilgileri verilmiştir.

Bu programın önceki programlardan en önemli farkı görevler kadar vatandaş olarak sahip olunan haklar konusuna da vurgu yapılmasıdır.

1.1.4. Türkiye’deki Mevcut Vatandaşlık Eğitim Programı

Bir yıllık pilot çalışmanın ardından 2005–2006 eğitim öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde 1–5. sınıflarda uygulamaya konan yeni öğretim programı

yapılandırmacı, tematik, öğrenci merkezli ve aktiflik ilkesine dayalı olarak hazırlanmıştır. 6., 7. ve 8. sınıfların öğretim programları ise yine bir yıllık pilot çalışmanın sonunda 2006–2007 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Yeni öğretim programında vatandaşlık eğitimi ile ilgili bilgilere Toplumsal Temeller başlığı altında şu şekilde değinilmektedir (MEB Tebliğler Dergisi, 2004: 724–725):

- a. *Öğrencilerin kendi örf ve adetleri içerisinde psikolojik, ahlaki, sosyal ve kültürel konularda gelişmesini hedefler.*

Programlar, öğrencilerin hayat için gerekli olan bilgi ve becerilerin yanında ülkelerini Avrupa Birliği’ni, dünya içerisindeki yer ve konumlarını tanımalarını; kendi örf ve adetleri içerisinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel konularda gelişimlerini ve farklılığın farkında olmalarını hedefler. Bu amaçla öğrencilerin inanç, düşünce, anlayış ve kültürlerinin bireysel olarak hem kendilerini ve başkalarını hem de toplumlarını nasıl etkileyeceğini anlamalarını ve kabullenmelerini sağlamaya gayret eder.

- b. *Öğrencilerin sorumluluklarını ve haklarını bilen, çevresiyle uyumlu kişiler olarak yetiştirmeleri için çaba gösterir.*

Programlar, bireylerin bilinçli vatandaş olarak bağımsız kararlar alabilecek değer yargıları geliştirebilen, sorumluluklarını ve haklarını bilen kişiler olarak yetiştirmeleri için çaba gösterir; bu amaçla, öğrencilerin bireysel saygı, kişisel gelişim, kişisel güven ve duygusal gelişimlerini kazanabilmeleri için çaba gösterir. Bu şekilde kendi ve çevresi ile barışık sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine imkân tanır.

- c. *Toplumun önemseydiği sorunlara karşı duyarlıdır.*

Programlar, toplumun sorun olarak gördüğü ve/veya gelişmesini istediği konulara karşı duyarlılık gösterir. Trafik, afet bilinci (deprem, sel, çığ), halk sağlığı, çevre ve tarihi ve kültürel varlıkların korunması gibi konular tüm derslerde göz önünde bulundurulur ve programlar içerisinde sürekli olarak vurgulanır.

- d. *Demokrasinin bireyler arasında karşılıklı görev ve sorumluluk gerektirdiğini, bireylerin demokrasi içerisinde hakları olduğu kadar görevlerinin de olduğunu kabul eder.*

Programlar, demokrasinin bir hayat biçimi haline gelmesi için çaba gösterir. Ayrıca demokrasinin insanlara sunduğu haklar kadar bireyin de sorumlulukları olduğunu dikkate alır.

- e. *İnsan haklarına saygı bilincinin gelişimine önem verir.*

Programlar, felsefe ve uygulama bağlamında temel insan hakları olarak kabul edilen kişi dokunulmazlığı (Hayat hakkı, seyahat özgürlüğü vb.), düşünce hakları (din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, iletişim özgürlüğü vb), hakların güvence altına alınmasına ilişkin haklar (kişi özgürlüğü ve güvenliği, yargılanma hakkı, sanık hakları vb), sosyal ve ekonomik haklar (çalışma hakkı, sosyal ve güvenlik hakkı, sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vb), siyasal hakları (seçme ve seçilme, vatandaşlık hakları vb) dikkate alır. Ayrıca programlar ırk, renk, cinsiyet, dil, din, milliyet, köken, siyasal görüş, toplumsal sınıf ve kişilerin

fiziksel/zihinsel sağlık durumları gibi farklılıklara karşı ayrımcılığa izin vermez.

Buna göre yeni programda vatandaşlık eğitimiyle önceki programlardan farklı olarak öğrencilerde ulusal değerlerin yanı sıra küresel değerlerin ve toplumsal sorunlara duyarlılık bilincinin de gelişimi vurgulanmıştır.

Yeni programla birlikte önceki programa göre 7. ve 8. sınıflarda okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersleri de kademeli olarak kaldırılmış Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik ve Fen ve Teknoloji derslerinde bir ara disiplin şeklinde yer almaya başlamıştır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi'nin ara disiplin boyutuyla ilköğretim ders programlarında yer alması şu kazanımların elde edilmesini sağlayacaktır (Tezgel, 2008: 50–51):

- İlköğretim düzeyinde öğrencinin insan olarak kimlik bilincinin uyandırılması hedefinin sağlanması,
- Kendisinden ve yakın çevresinden başlamak üzere tüm insanların birer değer olduğu ve saygıyı hak ettikleri ilkesinin ilköğretim 1. sınıftan itibaren öğrencilere kazandırılması,
- Katılımcı, duyarlı, etkin bir vatandaşlık bilincinin gelişmesinin sağlanması,
- Öğrencilerin sosyal ilişkilerinde adil davranabilmesi, ahlak kurallarına uygun davranışlar gösterebilmesi ve dürüst olabilmesine yönelik davranışlar kazandırılması,
- Erken dönemde çocuklara hoşgörü olmayı, kendi istemlerinden başka istemlere de saygılı olmayı, kendi isteklerini, kendi tasarılarını ve amaçlarını topluluğa uymanın zorunlu kıldığı ölçüde sınırlaması gerektiği bilincinin kazandırılmasının sağlanması,
- Yakın çevresinden başlayarak farklılıkları kabul etme ve buna bağlı olarak olumlu kişisel ilişkiler geliştirme gereğini fark edebilmesinin sağlanması,
- İlköğretim ortamından başlayarak demokratik karar alma süreçlerine katılmalarının öneminin kavratılması,
- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kazanımlarının okul ile sınırlı olamayacağı, bir yaşam biçimi olarak hayatının her alanında uygulanması gerektiği bilincinin uyandırılması.

Böylece vatandaşlık eğitimi tek bir ders ile sınırlı kalmayacak vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin gelişimi açısından Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji dersleri önemli alan olacaktır.

1.1.4.1. Hayat Bilgisi Öğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi

Hayat Bilgisi, öğrencilerin hem kendilerini tanımalarına ve hayata hazırlanmalarına, hem de haklarını ve sorumluluklarını bilen iyi bir birey ve vatandaş olarak yetiştirilmeleri için olanaklar sunan bir derstir. 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda çocuğun merkeze alındığı, öğrenme sürecinde aktif olduğu, ezbercilikten uzak/yapılandırmacı, eğlenceli/keyifli, hayatın içinde ve kullanılabilir bilgi ve becerilere öncelik veren, bütüncül/tematik, bireyi her yönüyle geliştiren bir program anlayışı benimsenmiştir (Karabağ, 2006: 52). Bu dersin birey, toplum ve doğa olmak üzere üç ana öğrenme alanı belirlenmiş, değişim de bütün bu öğrenme alanlarını kuşatan daha genel bir boyut olarak düşünülmüştür. Programdaki tema adları “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın”dır.

2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu, öğrencilerin öğretmenleri rehberliğinde kendilerinin yapacakları etkinlikler aracılığıyla;

- Öğrenmekten keyif alan,
- Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık,
- Kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren,
- Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanımına sahip,
- Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,
- Mutlu bireyler yetiştirmek olarak ifade edilmiştir.

Bu programda öğrencinin çeşitli yönleriyle kendisini tanıması, arkadaşlarıyla ve ailesiyle arasındaki farklılıkları fark etmesi, nelerden hoşlanıp hoşlanmadığını ayırt etmesi ve vatandaşlık sorumlulukları kazanmasının sağlanmasına vurgular yapılmıştır (İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, 2005: 21–30). Geliştirilmesi amaçlanan bazı vatandaşlık becerileri şunlardır:

Etik Davranma

- Toplumsal kurallara uyma,
- Günlük davranışlarda etik bir kişilik ortaya koyma/Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarma,
- Zor durumlarda (bile) etik davranışlar sergileme,
- Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme,
- Etik olmayan davranışlarla mücadele etme,

- Yaş, cinsiyet, ırk gibi yanlı davranışlara neden olan eğilimleri fark etme ve bu tür yanlılıklar içermeyen davranışlar sergileme,
- Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişilerle etkileşimde bulunma ve bu kişileri yargılamadan kabul etme,
- Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma ve bu kişileri yargılamadan kabul etme,

Sorumluluk

- Yaşamın farklı boyutlarındaki sorumlulukların farkına varma. Kendi sorumluluklarının da farkında olarak sorumluluk üstlenmenin kişisel gelişimi açısından önemini açıklama,
- Üretken bir biçimde çalışma ve görevlerini aksatmadan yerine getirme,
- Davranışlarının sonuçlarını üstlenme,
- Başkalarının haklarını çiğnmeden kendi ihtiyaçlarını karşılama,
- Toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesinde bilgilenme, planlama, örgütlenme ve harekete geçme sürecinin önemini kavrama,
- Daha iyi bir dünya için kendi yaş grubundakilerin de sorumlulukları olduğunu fark etme,

Farklılıklara saygı

- Aynı, benzer ve farklı sözcüklerini anlama ve ayırt etme,
- Tüm insanların benzer ve farklı özellikleri olabileceğini fark etme,
- Farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini kavrama,
- Farklılığın göreceli bir kavram olduğunu fark etme,
- Engelli insanların farklı gereksinimlerine karşı duyarlı olma,

Bilinçli Tüketici

- Tüketici olarak belli haklara sahip olduğunu kavrama,
- Haklarını nasıl kullanacağını ve hakları ihlal edildiğinde kime başvurabileceğini açıklama,
- Reklâmlarla tüketici hakları arasında ilişki kurma,
- Reklâmlar yoluyla isteklerinin nasıl yönlendirildiğinin farkında olma ve tüketim yaparken bütçesine göre ihtiyaçlarına öncelik verme,
- Bilinçli tüketicinin ayırt edici özelliklerini belirleme ve uygulama,

Çevre Bilinci

- Yaşadığı çevre ile bir bütün olduğunu fark etme,
- İnsanla çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi görme,
- Çevreye zarar vermenin kendine zarar vermek olduğunu kavrama,
- Kendi kültürünü ve başkalarının kültürünü keşfetme ve kültürün farklı veya aynı bölümlerini tanıma,
- Kültürel eserleri koruma.

Yukarıda sözü edilen etik davranma, sorumluluk, farklılıklara saygı, bilinçli tüketici ve çevre bilinci gibi temel becerilerin çocuklara çok erken yaşlardan itibaren vurgulanması bu becerilerin etkili olarak benimsenmesi açısından da oldukça

önemlidir. Dolayısıyla mevcut programın vatandaşlık eğitim modellerinden küresel modele yakın olduğu söylenebilir.

1.1.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu "21. yüzyılın çağdaş, Atatürk İlkeleri ve İnkılâplarını benimsemiş, Türk kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmek" olarak belirtilmiştir.

Program tümüyle davranışçı yaklaşımdan öte; bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlköğretim 1–5. Sınıf Programları Tanıtım Kitapçığı, 2005: 28);

- Her öğrencinin bir birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
- Öğrencinin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
- Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmelerinin gerçekleşmesini ön planda tutar.
- Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
- Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bir birey olarak yetişmesini amaçlar.
- Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
- Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
- Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bir birey olarak yetişmesini önemser.
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.

- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme- öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.

Sosyal Bilgiler dersi, bu özellikleri ile vatandaşlık eğitimi ile doğrudan bağlantılı bir ders konumundadır. Bu dersin programı sayesinde öğrenciler ülkemizin ve dünyanın tarihsel temellerini öğrenmeye başlarlar. İnsanlığın gelişimine katkıda bulunmuş önemli kişilerin hayatlarını, demokratik yönetimleri ve bu yönetimlerin işleyişini ve ülkemizin zengin kültür mozaïği içinde yer alan inanç ve değerleri öğrenirler. Böylece sorumluluk bilinci geliştirmeye başlarlar. Programın genel hedefleri içinde vatandaşlık eğitimi ile bağlantılı şu hedeflere yer verilmiştir (İlköğretim 6-7.Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005: 9):

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Sosyal Bilgiler dersi programı genel hedefleri içinde vatandaşlık eğitimi ile doğrudan bağlantılı yukarıda belirtilen hedeflerden de anlaşılacağı gibi kendini tanıyan, milli bilince sahip, hukuka bağlı, katılımcı, demokratik ve duyarlı vatandaşların yetiştirilmesi öngörülmektedir.

1.1.4.3. Türkçe Öğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi

Yeni Türkçe Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini kazanmaları; bu becerileri kullanarak kendilerini, bilişsel, sosyal ve duygusal yönlerden gelişmeleri; etkili iletişim kurmaları; Türkçe sevgisiyle istek duyarak okuma- yazma alışkanlığı edinmeleri amacıyla hazırlanmıştır (Güneş, 2004).

Türkçe dersinin en önemli materyallerinden biri metinlerdir. Türkçe dersinde özellikle insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili metinler aracılığıyla öğrencinin farklı durum, olay, duygu, düşünce ve kişilerle karşılaşmasını sağlanarak farklılıklara saygıyı duymayı öğrenmeleri için ortam oluşturulabilir. Ayrıca insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili şiirler, anılar, günlükler, romanlar okunabilir. Değişik zamanlarda ve yerlerde hakların ve özgürlüklerin elde edilmesi için verilen mücadeleleri anlatan eserler incelenebilir (Karaman- Kepenekçi, 2000: 90).

Türkçe Dersi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması istenen amaçlar arasında İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ile ilintili şu hedeflere yer verilmiştir (İlköğretim, Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 6–8, 2005: 3):

- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımaları,
- Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, milli, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Milli ve evrensel değerlere önem verme, yurt ve dünya sorunlarına duyarlılık özelliği Sosyal Bilgiler dersi programında olduğu gibi Türkçe dersi programında da vurgulanmıştır. Dolayısıyla programın ulusallık kadar küresel özellikler de taşıdığı söylenebilir.

1.1.4.4. Matematik Öğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi

Kavramsal bir yaklaşımla hazırlanan yeni matematik programında öğrencilerin soyut deneyimlerinden, sezgilerinden matematiksel anlamları oluşturmalarına ve soyutlama yapabilmelerine yardımcı olma amaçlanmıştır (Tezgel, 2008: 92). Ayrıca problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme ve ilişkilendirme becerilerinin geliştirilmesi de hedeflenmiştir.

Matematik, İnsan Hakları ve Vatandaşlık ilişkisi şu şekilde ifade edilebilir (İlköğretim 1–5. Sınıf Programları Tanıtım Kitapçığı, 2005: 41): Matematikle ilgili kavramlar doğası gereği soyut niteliktedir. Çocukların gelişim düzeyleri dikkate alındığında bu kavramların doğrudan kazanılması oldukça zordur. Bu nedenle, Matematik dersinde seçilen problemler çocuğun günlük yaşamıyla ve okulda yaptığı

etkinliklerle doğrudan ilgili olmalıdır. Öğrencilerin matematiği bu yöntemle öğrenmeleri durumunda hem kazandıkları matematiksel bilgi daha anlamlı olacak hem de bu bilgiyi farklı durumlara uygulamaları kolaylaşacaktır. İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi gerçek yaşamdan kesitler sunarak matematiğe bu konuda katkı sağlamaktadır. Ayrıca yeni programda matematik derslerinde öğrenci ve öğretmenin ifadeleri sınıftaki öğrencilerin eleştirisine, sorgulamasına ve değerlendirmesine açık olması gerektiği bunun sağlanabilmesi için karşılıklı saygının hâkim olduğu sınıf ortamlarının oluşturulmasının şart olduğu belirtilmektedir. Bu ortamın sağlanmasında da İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi rol oynayacaktır. Matematik de İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimine istatistiksel verilerin doğru kullanılması, yorumlanması ve verilere dayanarak tahminlerde bulunabilme becerisinin gelişmesinde yardımcı olacaktır. Böylece önceki programlardan farklı olarak yeni Matematik dersi programı vatandaşlık eğitimiyle doğrudan ilişkilendirilmiş olmaktadır.

1.1.4.5. Fen ve Teknoloji Öğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi

Doğadaki her olay Fen Bilgisi dersinin konusu olmakla birlikte, toplumsal ve çevre sorunlarıyla ilgili meseleler de bu dersin alanına girmektedir. Yeni programda “fenne özgü değerlerin yanında, toplumsal ve çevreye özgü değerlerin de hesaba katılması gereklidir” ifadesi yer almaktadır (Fen ve Teknoloji Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005: 64–65).

Programda fen ve teknolojinin doğası; fen ve teknoloji arasındaki ilişkiler; Fen Teknoloji, Toplum ve Çevre arasındaki karşılıklı etkileşimlerle ilgili bilgi ve anlayışları edinmelerinin gereği açıklanmıştır.

Program uygulanırken çeşitli öğretim araçlarında ve öğrenme ortamlarında erkek çocukların lehine olan farkın giderilerek, kız ve erkek öğrencilere eşit oranda fen deneyimi edinme imkânı yaratılması esas alınmaya çalışılmış ve bu amaçla aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur (Fen ve Teknoloji Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005: 58–59):

- Kullanılan materyallerde fen ve teknoloji alanında çalışan ve geliştiren erkek figürleri ile aynı oranda kadın figürleri de olmalıdır.
- Sınıf ortamında ve kitaplarda, anlatımda ve tasvirlerde kadın ve erkeklere eşit ölçüde yer verilmelidir.
- Öğretmenler sınıf içi ve dışı etkinliklerde kız ve erkek öğrencilere eşit söz hakkı tanınmalıdır.
- Kızların aleyhine oluşmuş olan deneyim ve pozitif tutum eksikliğinin, veli ve öğretmenlerin yardımıyla evde ve okulda giderilmesi için çaba gösterilmeli ve çeşitli fırsatlar oluşturulmalıdır.
- Fen, beşeri bir faaliyettir ve sosyal bir bağlamda meydana gelir. Bu faaliyetin doğasına ışık tutan bilim tarihi çalışmaları fen alanında sorulan soruların ve kullanılan yöntemlerin kültürel ve zihinsel geleneklerden etkilendiğini ve fennin de düşünceleri etkilediğini göstermiştir.

Bu durumda toplumsal anlamda uygulamada önemli bir vatandaşlık sorunu olan eşitlik ilkesinin gözetilmesi gereği bu ders aracıyla da vurgulanmıştır.

1.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimine Etkileri

Vatandaşlık eğitiminin etkisini belirleyen en önemli unsurlardan biri öğretmenlerdir. Öğretmenler yalnızca programın uygulayıcısı değil, davranış ve tutumları ile de öğrenciler üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler öğretim metodu kadar öğretmenlerin kişiliğinden de etkilenmektedirler (Kucher, 2001: 161). Ayrıca başarılı eğitim uygulamaları konusundaki tartışmalarda araştırmacılar öğretmenlerin kendi öğretim metotları ve öğrencileri hakkındaki görüşleri ile ilgili çalışmalara yönelmektedirler (Russel ve Munby, 1992; Shulman, 1987). Çünkü öğretmenler düşünce ve davranışları ile uyguladıkları programa yön vermekte ve programın başarısını etkilemektedirler.

Yeni öğretim programında vatandaşlık eğitimi, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi olarak bir ara disiplin şeklinde Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji derslerinde yer almakla birlikte, Sosyal Bilgiler dersi doğrudan vatandaşlık eğitim programı özelliği göstermektedir. Bu dersin temel amacı demokratik toplum için etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bilgi, beceri ve değerlerin gelişimine etkisi büyüktür. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenleri de hem programın uygulayıcısı olarak hem de davranış ve tutumlarıyla öğrencilerin vatandaşlık anlayışı üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleği ile ilgili yeterlikleri bu noktada büyük önem kazanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri için belirlenen özel alan yeterlikleri şunlardır (Talim Terbiye Kurulu, 2008):

Öğretim Sürecini Planlama ve Değerlendirmede;

- Öğretim sürecine uygun materyaller ve kaynaklar kullanabilme,

Öğrenme-Öğretme Sürecinde;

- Türk tarihini ve kültürünü oluşturan temel öge ve süreçler ile kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi bilincini kazanabilme,
- Öğrencilerin insan, yer ve çevre etkileşimini algılamalarını sağlayabilme,
- Ekonomik faaliyetler ve gelişimlerin toplumlar üzerindeki etkisini kavrayabilme,
- Demokratik yönetim anlayışını, insanların doğuştan ve toplum içinde kazandığı haklar ile kişilere, topluma, insanlığa karşı sorumlulukları olduğu bilincini kazanabilme,
- Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar ile Türk inkılâbının tarihi anlamını, toplumun siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik alanda gelişimine etkilerini ve önemini kavrayabilme,
- Özel gereksinimli ve özel eğitime gereksinim duyan öğrencileri dikkate alan uygulamalar yapabilme,

İzleme ve Değerlendirmede;

- Ölçme ve değerlendirme uygulamalarının amaçlarını belirleyebilme,
- Ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini kullanabilme,
- Öğretim sürecinde uygulanan ölçme aracından elde edilen verileri değerlendirebilme,

Aile, Okul ve Toplumla İş Birliği Yapmada;

- Öğrencilerin günlük hayatta ihtiyaç duyacağı konularda geliştirilmesinde ailelerle iş birliği yapabilme,
- Öğrencilerin ulusal bayram ve törenlerin anlam ve önemini farkına varmalarını ve törenlere aktif katılımlarını sağlayabilme,
- Ulusal bayram ve törenlerin yönetim ve organizasyonunu yapabilme,
- Okulun kültür ve öğrenme merkezi haline getirilmesinde toplumla iş birliği yapabilme,
- Toplumsal liderlik yapabilme,

Mesleki Gelişimi Sağlamada;

- Mesleki yeterliklerini belirleyebilme,

- Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin kişisel ve mesleki gelişimini sağlayabilme,
- Mesleki gelişimine yönelik uygulamalarda bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanabilme.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin söz konusu yeterliklere sahip olmaları vatandaşlık eğitimi açısından da çok önemlidir. Çünkü sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir vatandaşlık eğitimi verebilmeleri için mesleğini iyi yaparak öğrencilere örnek olmaları gerekir. Buna göre öğretmenlerin öğretimi planlama ve değerlendirmede, öğrenme-öğretme sürecinde, izleme ve değerlendirmede, aile, okul ve toplumla iş birliği yapmada, mesleki gelişimi sağlamada yukarıda belirtilen yeterliliklere ulaşmaları öğrencilerin vatandaşlık anlayışlarını da olumlu düzeyde etkileyecektir.

1.1.6. İlgili Araştırmalar

Vatandaşlık eğitimi konusunda Türkiye’de ve yurt dışında pek çok araştırma yapılmıştır.

1.1.6.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Özlem Orhan (2007) *İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinde Eleştirel Okuma Tekniğinin Kullanımının Değerlendirilmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde öğrencilerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde eleştirel okuma tekniği kullanmadaki başarılarını ölçmeyi amaçlamıştır. Bu araştırma, 2006–2007 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Boğazevci İlköğretim Okulu’nda Mart 2006-Haziran 2006 dönemleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilere verilen okuma metnine göre eleştirel düşünce becerisinin bir uygulaması olan eleştirel okuma tekniği kullanılmış ve öğrencilerin eleştirel okuma becerisine sahip olma düzeyleri belirlenmiştir. Sonuçta Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde öğrencilerin eleştirel okuma tekniğini başarıyla kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Mehtap Mulhan (2007) *İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Kavramlarının Öğrenilmesinde Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Faktörler ile Eğitim-Öğretim Uygulamalarının Etkileri* başlıklı yüksek lisans tezi ile 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen kavramların öğrenilmesinde sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler ile eğitim-öğretim uygulamalarının etkilerini

belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla İstanbul ili Üsküdar, Ümraniye ve Kadıköy ilçelerinden üçer ilköğretim okulu olmak üzere toplam 9 okul, 8. sınıfa giden 326 öğrenci ve 12 sosyal bilgiler öğretmenine ulaşılarak örneklem grubu oluşturulmuştur. Verilerin değerlendirilmesi sonucunda sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler ile eğitim-öğretim uygulamalarının vatandaşlık kavramlarının öğrenilmesindeki etkileri incelenmiş, şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrencilerin yaşadıkları yer, sahip oldukları olanaklar (internet, vcd, ansiklopedi, gazete alımı değişkenleri) ve katıldıkları kültürel etkinlikler içinde yer alan tiyatro 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen kavramların öğrenilmesini olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilerin algıladıkları ekonomik düzey (ailelerinin maddi durum değişkeni) 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen kavramların öğrenilmesini etkilememektedir. Öğrencilerin öğretmenlerinin kişisel özellikler içinde yer alan öğretmen kıdemi 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen kavramların öğrenilmesini olumlu yönde etkilemekte fakat meslek özellikleri kavram öğrenmelerini etkilememektedir.

Kadir Koç (2007) *İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi* başlıklı yüksek lisans tezinde öğretim sürecinin, evrensel değerlere ilişkin tutumların oluşmasındaki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bunun için 41 maddelik beşli Likert tipi “öğrencilerin evrensel değerlerine ilişkin tutum ölçeği” geliştirilmiştir. Bu ölçek Baskil Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda 7. sınıfta okuyan 40 öğrenciye ön test ve son test şeklinde öğretim sürecinin başında ve sonunda uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretim sürecinin evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Arife Figen Ersoy (2007) *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri* başlıklı doktora tezinde öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde etkili vatandaşlık eğitimi için gerçekleştirdikleri uygulamaları ve vatandaşlık eğitimi konusundaki eğitim gereksinimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. 24 öğretmenle görüşme yapılmış, 404 öğretmene de anket uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık eğitiminde önemli rolü vardır. Öğretmenler bu

derste vatandaşlıkla ilgili konuların öğretiminde kılavuz kitaptaki ders planlarını kullanmaktadırlar. Diğer derslerle ilişkilendirmeler yapmaktadırlar. Sınıf ortamında en çok karar alma ve kurallara uyma konularına dikkat etmektedirler. Aile, okul yönetimi, diğer öğretmenlerle iş birliği yapmaktadırlar. Öğrencilerin yanlış davranışlarını düzeltme, öğrenci kulübü, belirli gün ve haftalar ile milli bayramlarla ilgili etkinliklerde rehberlik yapmaktadırlar. Öğrencilerin vatandaşlıkla ilgili kazanımlarını gözlem, yazılı yoklama sınavları, testler ve ürün dosyaları ile değerlendirmektedirler. Ailenin sosyo ekonomik düzeyinin etkisi, görsel ve yazılı basın, toplumdaki yanlış inanışlar vatandaşlık eğitimindeki önemli sorunlardır. Öğretmenlerin vatandaşlık bilgisi yanında planlama, yöntem, etkinlik örnekleri, araç-gereç, değerlendirme konularında eğitim ihtiyaçları vardır.

Seher İnal Yüksel (2006) *İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öyküleri Kullanmanın Duyuşsal Özelliklerin Kazandırılmasına Etkisi* adlı yüksek lisans tezi ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin öğretiminde öyküleri ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Ön test - son test, kontrol gruplu deneme modelinde olan araştırma 2005–2006 öğretim yılı, İstanbul ili Mustafa Kemal İlköğretim okulu 7. sınıflarından seçilen 66 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma için seçilen “Etik ve İnsan Hakları” ünitesi kontrol grubunu oluşturan 33 öğrenciyle geleneksel ders araçları kullanılarak, deney grubunu oluşturan 30 öğrenciyle ise geleneksel ders araçlarının yanında öykülerin ders aracı olarak kullanılmasıyla işlenilmiştir. Araştırmacı tarafından Etik ve İnsan Hakları ünitesi ile ilgili duyuşsal davranışlara erişiyi belirlemek amacıyla hazırlanan öyküler ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine yönelik hazırlanan tutum ölçeği, her iki gruba ünitenin işlenilmesinden önce ön test ünitenin işlenilmesinden sonra son test olarak uygulanmıştır. Deney grubuna ayrıca Öğrenci Görüşleri Anketi uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesi SPSS/PC program kullanılarak yapılmıştır.”t” test, içerik analizi, frekans, yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şunlardır: Öykülerin ders aracı olarak kullanılması Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin öğretiminde duyuşsal davranış özellikleri kazanmayı anlamlı derecede artırmakta ve bu derse yönelik olumlu tutum oluşturmaktadır. Öykülerin ders aracı olarak kullanıldığı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

dersinin öğretiminde öğrencilerin klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, kişiliğine katma, hatırlama, zihninde canlandırabilme, öğrendikleriyle bağ kurma konularında duyuşsal davranış özellikleri bakımından kendilerini daha da yeterli olarak gördüklerini ortaya koymuştur.

Gülhan Gürbüz (2006) *İlköğretim 7. ve 8 Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi* adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu araştırma nicel araştırma tekniklerinden genel tarama türlerinden “tekil tarama” tekniği kullanılarak, Bolu ili Merkez ilköğretim okullarından Gazipaşa İlköğretim Okulu’nda uygulanmıştır. Bu çalışmada, demokrasinin unsurları ile ilgili öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla özgün bir tutum ölçeği geliştirilip uygulanmıştır. Verilen ölçeklerin dönüş oranı %100’dür. Araştırmacı tarafından geliştirilen özgün ölçeğin verilerinin çözümlenmesinde frekans dağılımları, yüzde, ortalama, standart sapma hesaplamaları ve ‘t’ test analizleri yapılmıştır. Veriler, SPSS 10,0 paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Şu sonuçlara ulaşılmıştır: ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla “özgürlük” kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde en fazla katıldıkları görüşün “hoşgörü” kavramına ait “Bireylerin bir arada huzur içinde yaşamaları için karşılıklı hoşgörü ortamı olmalıdır.” ifadesi olduğu saptanmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde katılımlarının en az olduğu kavramın “demokrasi eğitimi” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde katılmayanların oranının en yüksek olduğu maddenin “Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.” ifadesi olduğu görülmüştür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları unsurun “vatandaşlık” olduğu ortaya çıkmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları görüş ise “Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.” ifadesi olmuştur. Demokrasinin unsurlarından “eşitlik, özgürlük ve hoşgörü” kavramlarına ilişkin ilköğretim 7. ve 8.sınıf kız ve erkek öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Demokrasinin unsurlarından

“eşitlik ve özgürlük” kavramlarına ilişkin İlköğretim 7. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Burhan Akpınar ve Mehmet Turan (2004) *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde İlköğretim Öğretmenlerinin Demokrasi ve Demokrasi Eğitime Bakış Açısı*, adlı çalışmalarında ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. İlköğretimde görev yapan farklı branşlardaki 419 öğretmene uygulanan anket sonucunda ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi ve insan haklarını evrensel değer olarak benimsedikleri ve Türkiye'deki demokrasiyi yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmadaki öğretmenler ayrıca demokrasinin gelişmesinde eğitim kurumlarına önemli görevler düştüğünü, Türkiye'nin demokratik sisteme tam olarak geçebilmesi için Avrupa Birliği üyesi olması, var olan eğitim programlarının Avrupa Birliği ile uyumlu hale getirilmesi, öğrenci, öğretmen ve velilerin okul yönetimine katılması, öğrencilerin sınıfta karar alma sürecine katılması ve öğrencilere dönem sonunda demokratik tutum ve davranış notu verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Serap Emir ve Zafer Kaya (2004) *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclislerine Yönelik Öğretmen Görüşleri* adlı araştırmalarında okul meclisleri ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Okul meclisi projesinin pilot olarak uygulandığı okullarda görev yapan 104 öğretmene anket uygulanmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Öğretmenlerin %49'una göre okul yöneticileri demokrasi eğitimi projesine hazır değildir. Öğretmenlerin %46'sı bu projeye hazır değildir. %91'i bu projenin gerekli olduğunu, %80'i ise okul meclisleri projesinin öğrencilerde demokrasi kültürü ve bilincinin oluşturulmasında etkili olduğunu belirtmiştir.

Ramazan Özbek (2004) *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi* başlıklı doktora tezinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. 312 öğrenci ve 56 öğretmene uygulanan anket sonucunda öğretmenler sözü edilen dersin amaçlarının orta düzeyde gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Rüştü Yeşil (2001) *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* başlıklı doktora tezinde ilköğretimde okuyan öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmada okul ve ailenin etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Van ili merkez ilçe ilköğretim okullarında öğrenim gören 900 öğrenci ve velileri ile 208 öğretmene uygulanan anketlerden şu sonuçlara ulaşılmıştır: Aile ortamı okul ortamına göre demokrasi eğitimine daha uygundur. Aile ortamını öğrenciler fiziksel, bilgi ve sorumluluk boyutlarında, veliler ise kural, ifade, katılım ve sosyal ilişkiler boyutlarında daha demokratik bulmuşlardır. Öğrenciler sınıf ve aile ortamının özelliklerinden anlamlı oranda etkilenmekle birlikte en çok arkadaşlarının davranışlarından etkilenmektedirler.

1.1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Genell Dawn Lewis Ferrell (2007) *Demokrasi Rönesansı: İlkokul Eğitimi Metot Dersi İçin Çerçeve Program Olarak Vatandaşlık Eğitimi* adlı doktora çalışmasında öğretmen ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarının etkililiğini incelemektedir. Araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır: Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersini vatandaşlık eğitimi açısından nasıl değerlendirmektedirler? Eğitim uzmanlarına göre Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık eğitimi ile ilişkisi nedir? Sosyal bilgiler metodu, öğretim programı ve pedagojisi öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitim bilgisi, yeteneği, değerleri ve sınıf uygulamalarıyla ilgili gelecek fikirlerini etkiler mi? Metot derslerinde vatandaşlık eğitiminin nasıl verildiği ve öğretmen adaylarının vatandaşlık anlayışlarının nasıl şekillendiği anketler, odak grup tartışmaları, görüşme ve program incelemeyele belirlenmiştir. Bulgular vatandaşlık eğitim metotlarının çekici, öğrencinin kişisel yaşamıyla ilgili etkileşimli yaklaşımları içermesi gerektiğini ortaya koymuş ve ayrıca etkili bir vatandaşlık eğitimi sağlayan öğretmen eğitimi metot dersini de tanımlamıştır.

Doug Feldmann (2007) “Vatandaşlık Eğitimi: Üç Eyaletten Öğretmenlerin Bugünkü Bakış Açıkları” adlı çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri’nin orta, batı ve güneydoğusunda (İllinois, Indiana ve Missisipi) üç büyük lisedeki öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada öğretmenler, öğrencilerinin vatandaşlık konularına katılımı ve vatandaşların katılımı

hakkında %50 olumlu; vatandaşlık eğitimi konusunda kendi yeterlilikleri ile ilgili %70 olumlu cevap vermişlerdir. Araştırmacı bu durumu öğretmenlerin kıdemli oluşuna bağlamıştır.

Mark Evans (2006) *Vatandaşlık için Eğitim: Öğretmenler Ne Söylüyorlar, Ne Yapıyorlar?* başlıklı araştırmasında Kanada ve İngiltere'deki lise branş öğretmenlerinin okul programlarındaki vatandaşlık eğitim pedagojisini nasıl nitelendirdiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. 2001 bahar döneminde başlayıp 2004 bahar döneminde biten araştırmayı şu sorular yönlendirmiştir: Öğretmenler vatandaşlık için eğitimi nasıl tanımlamaktadırlar? Bu öğretmenler vatandaşlık için eğitim verirken öğretim programlarını destekleyen hangi öğrenme hedeflerini tercih etmektedirler? Bu hedeflere ulaşmak için hangi pedagojik uygulamaları tercih etmektedirler? Bu hedef ve uygulamaları niçin savunmaktadırlar? Araştırmaya Kanada'dan 17, İngiltere'den 16 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin tamamına anket uygulanmış, ayrıca her ülkeden üç öğretmenle de görüşme yapılmış ve sınıfları gözlenmiştir. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili söylemleri ve uygulamaları arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Husam Zaman (2006) *Öğretmenlerin Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Algıları: Karşılaştırmalı Araştırma* başlıklı doktora tezinde Amerika, İngiltere ve Hong Kong'daki vatandaşlık eğitim politikalarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu araştırma öğretmenler arasında vatandaşlık eğitimi konusunda büyük bir görüş birliği olduğunu göstermiştir. Araştırmadan çıkan sonuçlar şunlardır: Vatandaşlık eğitimi öğrencilerin siyasal gelişimleri ve ülkeleri açısından önemlidir. Vatandaşlık eğitimi uygulamalarında öğretmen merkezli metotlar egemendir. Bilgi aktarımında en çok vurgulanan siyasal toplumsallaşma modelidir.

Ronald J. Wildrim (2005) *Sosyal Bilgilerde Vatandaşlık için Eğitim: Yorumsal Araştırma* başlıklı doktora tezinde Kanada Alberta'daki sosyal bilgiler öğretim programının temel yönergesi olan vatandaşlık eğitiminin karmaşık ve ihtilaflı yapısını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sekiz sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşülmüş ve şu sorular sorulmuştur: Vatandaşlık eğitimi nasıl anlıyorlar ve bu anlayışları derslerini nasıl şekillendiriyor? Öğrencileri bu ortamları nasıl yaşıyorlar?

Araştırma sonucunda etkin ve katılımcı vatandaşların oluşumu için yalnızca okulların sorumlu olamayacağı, aile ve toplumun da önemli olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın 21. yüzyıl vatandaşlığının oluşumu için cevaplardan çok sorular ortaya çıkardığı söylenmiştir.

W. O. Lee ve J. T. Fouts (2005) *Sosyal Vatandaşlık İçin Eğitim: Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, İngiltere, Rusya ve Çin'deki Öğretmenlerin Algıları* adlı çalışmalarında iyi vatandaşın özellikleri, kişinin vatandaşlığı üzerindeki etkiler, çocuğun vatandaşlık anlayışı üzerindeki tehdit unsurları, çocuğun vatandaşlık anlayışını geliştirmeye yardımcı olacak sınıf etkinlikleri incelenmeyi amaçlamıştır. Uyguladığı 3868 anket ve 137 görüşme sonucunda şu sonuçlara ulaşmıştır: Ortak görüş vatandaşlığın kamu yararına olduğudur. Araştırmaya dâhil edilen bütün ülkelerdeki öğretmenler vatandaşlığın sosyal boyutunu belirgin olarak vurgulamışlardır. Vatandaşlığın insani boyutuna siyasal boyuttan daha fazla önem verilmiştir. Demokrasi ile yönetilen devletlerde vatandaşlığın bireysel boyutu yüksek iken Çin'de düşük çıkmıştır. Vatanseverlik olgusu ve vatandaşlık eğitiminin bilgi unsuru Çin ve Rusya'da yüksek çıkarken, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya'da düşüktür. Bireysellik ve tüketim Rusya ve Çin'de toplumun çıkarı için tehdit olarak görülmektedir. Araştırmaya katılanların çoğu vatandaşlığın küresel boyutunu göz ardı ederken, vatandaşlık eğitiminde ailelerin okuldan çok daha etkili olduğu görüşündedirler.

Maria Luisa Freitas ve Maria Gloria Sole (2004) "İlkokul Sınıflarında Vatandaşlık Deneyimi" adlı çalışmalarında Portekiz'deki öğretmenlerin ve ilkokul öğrencilerinin etkin vatandaşlık eğitimini uygulamada nasıl gerçekleştirdiğini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. 10 öğretmen ve 14 öğrenciye uygulanan anket sonucunda grup çalışmaları ve kuralların oluşumunda uzlaşma hem öğretmenler hem de öğrencilerin en çok değer verdiği ve kullandığı öğrenme deneyimleridir.

J. A. Spinthourakis, E. Karatzia- Stavlioti ve H. Lambropovios (2004) *Etkili Vatandaşlık Eğitimi için Yetki Mercii Olarak Öğretmenlerin Öğretim Programı Yeniliği Hakkındaki Görüşleri ve Öncelikleri* adlı araştırmaları ile Yunanistan'da yeni öğretim programı hakkında öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır.

Bu araştırma Attica'daki 20 okuldan 247 öğretmenle 2003 bahar döneminde uygulanmış ve öğretmenlerin etkili öğretim uygulamalarındaki öncelikleri belirlenmiştir. Öğretmenler en çok farklı ve modern eğitim yöntemlerine uygulama ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma ile ayrıca öğretmenlerin aksiyon araştırmacı rollerinin güçlendirilmesi, ders kitaplarının geliştirilmesi, programın düzeltilmesi, öğrencileri değerlendirmek için farklı yolların uygulanmasına duyulan ihtiyaçlar da ortaya çıkmıştır.

Pamela Susan Roach (2003) *Sosyal Bilgiler Hedefleri Olarak Vatandaşlık Eğitimi ve Uğraşısı: Öğretmen Adaylarının Bilgi, Tutum ve Algıları* adlı doktora tezinde aday öğretmenlerin öğrencileri vatandaşlık konusunda nasıl etkileyecekleri sorusuna cevap aramıştır. Araştırmaya Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 13 üniversiteden 208 öğretmen adayı katılmıştır. Öğretmen adaylarının çoğu Amerikan Tarihi ya da Dünya Tarihi derslerini Vatandaşlık Bilgisi'ne tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çoğu vatandaşlık eğitimini nasıl verecekleri konusunda emin değil iken bir kısmı canlandırma, drama, anlatım ve tartışma örneklerini vermişlerdir. Öğrencilerini etkin vatandaş olma konusunda cesaretlendirmenin görevleri dışında olduğunu söyleyen öğretmen adayları da vardır. Araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerin vatandaşlıkla ilgili tutumlarını etkilemelerinde kişisel siyasal deneyimleri ve tartışma deneyimlerinin etkili unsurlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Bernadette Sun Chi (2002) *Vatandaşlığın Kalbini ve Ruhunu Öğretme: Vatandaşlık Eğitimi Olarak Hizmet Ederek Öğrenme* başlıklı yüksek lisans tezinde şu sorulara cevap aramıştır: İlköğretim ve lise öğretmenleri hizmet ederek öğrenme deneyimleri için vatandaşlığı açık bir hedef olarak görüyorlar mı? Öğretmen ve öğrenciler iyi vatandaşlığı nasıl tanımlıyorlar? Özellikle hizmet ederek öğrenme ile okullarda hangi vatandaşlık modelleri öğretiliyor? Hizmet ederek öğrenme öğrencilerin vatandaşlık anlayışları ve tutumlarında fark oluşturuyor mu? Bu araştırma için Kaliforniya'daki okullardan 704 öğrenciye anket uygulanmış, ayrıca 107 öğrenci 28 öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sınıfların çoğunda ortak bir vatandaşlık dili yoktur. Öğretmenler hizmet ederek öğrenmeyi tam olarak bir vatandaşlık öğretim stratejisi olarak görmemektedirler. Okullarda yasal statü olarak vatandaşlık ya da iyi davranış olarak vatandaşlık gibi çoklu vatandaşlık modelleri

görülmektedir. Hizmet ederek öğrenme projeleri vatandaşlığın etkin modellerini geliştirmektedir.

J. Tourney-Purta, Rainer Lehmann, Hans Oswald, Wofram Schulz (2001) “28 Ülkede Vatandaşlık ve Eğitim: 14 Yaşında Vatandaşlık Bilgisi ve Uğraşısı” adlı çalışma için 28 ülkeden 14 yaşındaki 90.000 öğrenciye anket uygulamışlardır. Bu araştırmanın sonuçları şunlardır: Öğrenciler temel yasaları ve hakları bilmekte, ancak daha karmaşık sorulara cevap verememektedirler. Öğrenciler genel olarak devlete güvenmektedirler. Ancak bu güven oranı Bulgaristan ve Slovenya gibi önemli toplumsal değişimler yaşayan ülkelerde daha az iken Danimarka gibi İskandinav ülkelerinde daha fazla çıkmıştır. Öğrencilerin geneli göçmenler ve kadın haklarına olumlu yaklaşmakta; ancak Almanya, Norveç ve İsviçre gibi ülkelerde göçmenlere karşı gösterilen tutum Amerika Birleşik Devletleri’ninki kadar olumlu olmamaktadır. Bütün ülkelerde kadın haklarını kızlar erkeklerden daha çok desteklemektedirler. Öğrencilerin geneli politikayla ilgilenmemekte ve siyaseti gelecekleri açısından önemli görmemektedirler.

M. J. Dunkin, A. Welch, A. Merritt, R. Philips, R. Craven (1998) “Öğretmenlerin Sınıftaki Olaylar Hakkında Açıklamaları: Vatandaşlık Öğretimi İle İlgili Bilgi ve İnançlar” adlı çalışmalarında vatandaşlık eğitimine ilişkin olarak ortaya çıkan ulusal ve uluslar arası ilginin neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırma için Sidney’de 4 öğretmen ilkökul öğrencilerinin ihtiyaçları, hakları ve sorumlulukları üzerine özel olarak geliştirilen dört haftalık üniteyi uygulamışlardır. Dersler videoya kaydedilmiş ve öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Araştırma öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusunda alan ve kaynak bilgisi, öğrenciler hakkında bilgi, pedagoji ve toplum bilgisi olmak üzere dört temel bilgiye ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkarmıştır.

Cathie Holden (1998) “Vatandaşlık İçin Eğitim: Toplumsal, Ahlaki ve Kültürel Eğitimin Katkıları” adlı araştırmasında öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi için toplumsal, ahlaki ve kültürel eğitim hakkındaki düşünce ve uygulamalarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. İngiltere’nin güneybatısında 8 ilkökul öğretmeniyle yapılan görüşmelerden şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ahlak eğitimiyle ilgili sistematik bir yol izlenmemektedir. Evdeki ahlak değerleriyle okuldaki ahlak değerleri çakışmaktadır.

Öğrencilere kendi değerlerini tartışacakları ortamlar oluşturulmamaktadır. Öğretmenler öğrencilerin tartışma ve eleştirel düşünmelerini destekleme konusunda yalnızca okul meclislerini örnek vermişlerdir. Dolayısıyla okullar cumhuriyetçi vatandaşlık modelini uygulamaktadırlar; yani öğrencilerin araştırması ve sorgulamasından çok, okullardaki statükoyu korumak önemlidir.

Garry Shelly (1996) *Washington Eyaletinde Orta Okul Öğretmenlerinin İyi Vatandaşlık Özelliklerine İlişkin Algıları* başlıklı doktora tezinde ortaokul öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi algılarını ve öğrencilerin iyi vatandaş olmalarındaki engelleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırma verileri Washington eyaletindeki öğretmenlere uygulanan 391 anket ve 22 görüşme ile elde edilmiştir. Görüşmelerden çıkan sonuçlar şunlardır: Öğrencilerin vatandaşlık değerlerini aileleri şekillendirmektedir. Öğretmenlerin çoğu yetişkin olarak iyi vatandaş olduklarına inanmaktadırlar. Bunun da gençlere ve kendi çocuklarına iyi örnek olmak için içsel nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedirler. Anketlerden çıkan sonuçlar ise şu şekildedir: İyi vatandaşlığın gelişiminde ahlaki ve etik davranışlar etkili olmaktadır. Uyuşturucu ve alkol ile olumsuz rol modellerin öğrencilerin vatandaşlık anlayışı üzerinde tehdit oluşturduğu da belirtilmektedir.

1.1.6.3. Yapılan Çalışmalar Üzerine Genel Değerlendirme

Yurt dışında yapılan çalışmalarda Türkiye’dekinden farklı olarak vatandaşlık eğitimi geniş bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında genel görüşlerini inceleyen çalışmaların (Feldmann, 2007; Evans, 2006; Zaman, 2006; Wildrim, 2005; Lee, 2005; Roach, 2003; Dunkin, Welch, Merritt, Philips, Craven, 1998; Holden, 1998; Shelly, 1996) çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca konuyla ilgili uygulama ve program değerlendirme üzerinde duran araştırmalar (Ferrell, 2007; Evans, 2006; Spinthourakis, Karatzia-Stavlioti ve Lambropovios, 2004; Sun Chi, 2002) da vardır.

Türkiye’de vatandaşlık eğitimi bağlamında yapılan ve yukarıda ana hatlarıyla verilen araştırmalar incelendiğinde Ersoy (2007)’un çalışması dışında çoğunlukla ilköğretim 7. ve 8. sınıflardaki Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi üzerinde durulduğu (Orhan, 2007; Mulhan, 2007; Koç, 2007; İnal-Yüksel, 2006; Özbek, 2004)

görülmektedir. Bunların dışında demokrasi eğitimi ve öğretmenlerin demokratik tutumları konularını esas alan çalışmalar (Akpınar ve Turan, 2004; Emir ve Kaya, 2004; Yeşil, 2001) da mevcuttur.

Görüldüğü gibi Türkiye’de yabancı ülkelerden farklı olarak vatandaşlık eğitiminin en önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerin alana ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik yeterli nitelik ve nicelikte araştırma bulunmamaktadır. Hâlbuki programın en önemli uygulayıcısı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi hakkındaki düşünceleri verecekleri vatandaşlık eğitimi etkileyecektir. Çünkü öğretmenlerin bildikleri ve yaptıkları öğrencilerin öğrendikleri üzerinde en önemli etkenlerden biridir (Evans, 2006: 412). Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunları ve duyulan ihtiyaçları da doğrudan tespit etme imkânına sahiptirler. Böylece öğretmenlerin bu konudaki görüşleri vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunları ve duyulan ihtiyaçları belirleme açısından da önemlidir. Bu durumda araştırmanın problemini sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu amaca paralel olarak şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?

2.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki genel görüşleri nelerdir?

2.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi,

vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri nelerdir?

3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin genel görüşleri nelerdir?

3.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlar nelerdir?

4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?

4.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özellikleri nelerdir?

5.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin genel görüşleri nelerdir?

5.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel düzeyde geçerli vatandaşlık özelliklerinin kazandırılmasının vatandaşlık eğitiminin amaçları içinde yer almasına ilişkin görüşleri nelerdir?

7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin okulda öğretim programları yoluyla nasıl verilmesi gerektiği hakkındaki görüşleri nelerdir?

8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri nelerdir?

8.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki genel görüşleri nelerdir?

8.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

9.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki genel görüşleri nelerdir?

9.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

10. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri nelerdir?

10.1.Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin genel görüşleri nelerdir?

10.2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

10.3. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlanıyorlar?

10.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıkları çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

10.5. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer veriyorlar?

10.6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdikleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

10.7. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullanıyorlar?

10.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıkları çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

10.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde dikkat ettikleri noktalar nelerdir?

10.10. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak hangi kişi ya da kurumlarla iş birliği yapıyorlar?

10.11. Sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş olma konusunda öğrencilerine nasıl rehberlik ediyorlar?

10.12. Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına teşvik etmek ve onların sosyal katılım becerilerini geliştirmek için neler yapıyorlar?

11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

11.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?

11.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri nelerdir?

12.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?

12.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri çeşitli değişkenler (il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma) açısından farklılık göstermekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılacak bu araştırma;

1. Vatandaşlık eğitimi programında değişikliğe gidildiği bir dönemde sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceği hakkındaki görüşlerini ortaya koyması bakımından,
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşlerini saptamanın bu alanda program geliştiricilere ve uygulayıcılara yol gösterici olabilecek olması bakımından önemlidir.

1.4. VARSAYIMLAR (SAYILTILAR)

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir:

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri anket sorularına içten ve doğru yanıtlar vermişlerdir.
2. Sosyal bilgiler öğretmenleri görüşme sırasında gerçek düşüncelerini belirtmişlerdir.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. Zaman açısından 2007–2008 öğretim yılı,
2. Örneklem açısından Eskişehir, Kars ve İstanbul illerinde çalışma evrenine dâhil edilen ilköğretim okullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri,
3. Ölçme araçları açısından anket ve görüşme soruları ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Bu çalışmada kullanılan temel kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:

Vatandaşlık: Bireyi ulus devlete bağlayan bir ilişki olarak ele alınan vatandaşlık, aynı zamanda devlet tarafından dayatılan tek biçimli kurallar ve kimliğin ifadesi (Gündüz ve Gündüz, 2002) olduğu gibi, bireyin medeni, siyasal ve sosyal haklara sahip olduğunu ifade eden geniş kapsamlı bir çerçevedir (Töre-Temiz, 2005: 189).

Vatandaşlık Eğitimi: İnsanların vatanlarıyla, diğer vatandaşlarla ve vatan üzerindeki kuruluşlarla karşılıklı ilişkilerini düzenleyen vatandaşlık hak ve ödevlerini kapsayan bilgileri edinmelerini eğitim yoluyla sağlamaktır (Duman, 2001). Diğer bir tanıma göre vatandaşlık eğitimi, temel amacı yalnız toplumun korunması için gerekli olduğuna inanılan değer yargılarının benimsenmesi ve inançlara sadakat ile bağlanması olmayıp (Barth ve Demirtaş, 1997: 19) aynı zamanda insanların demokratik hak ve sorumlulukları da anlamalarını ve geliştirmelerini amaçlayan eğitimidir (Osler, 1995).

1.7. KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Bkz. : Bakınız

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi konularında bilgiler verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modeline göre tasarlanmıştır. Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modelinde araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002: 77).

Araştırma, nitel ve nicel yöntem bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Her iki yöntemin de sunacağı ve diğer yöntem tarafından yeteri kadar açıklanamayacak boyutları olduğundan nitel ve nicel araştırma yöntemleri birbirini tamamlayıcı yöntemler olarak düşünülebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 61). Bu araştırmada da nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılmasıyla yöntem çeşitlemesi türlerinden açıklayıcı karma yöntem deseni uygulanmıştır. Bu desen, eğitim araştırmalarında karma yöntem deseni çeşitlerinden en çok kullanılanıdır (Cresswell, 2002: 566). İki aşamalı desen olarak da adlandırılan bu desende ilk olarak nicel veriler toplanır. Sonrasında bu verileri açıklamaya ve değerlendirmeye yardımcı olan nitel veriler elde edilir. Bu yaklaşımın gerekçesi, nitel veri ve sonuçlar hakkında genel bir durum sunması, nitel verilerin de bu genel durumu ayrıntılı olarak incelemeye olanak tanmasıdır.

2.2. EVREN ve ÖRNEKLEM

Araştırmanın çalışma alanını oluşturan, örneğini seçtiği ve edindiği sonuçları genelleştireceği evren iki şekilde ifade edilebilir (Altunışık ve diğerleri, 2005: 123). Araştırmacı için herhangi bir sınırlama olmaması durumunda benimsenecek evren ideal evrendir. Araştırmacının belli sınırları dikkate alarak oluşturduğu, araştırma

bağlamında örnekleme yapılacağı, örnekleme çerçevesinin yer aldığı evren ise gerçekçi evrendir. Bu araştırmada da gerçekçi evren seçilmiştir. Araştırmanın evrenini 2007-2008 eğitim öğretim yılında İstanbul, Eskişehir ve Kars illerindeki ilköğretim okullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Bu illerin tercih edilme nedenleri farklı coğrafi bölgelerde yer almaları ve uygulama yapılan il merkezlerinin farklı büyüklüklere sahip olmalarıdır. Buna göre İstanbul büyük bir kent olup Türkiye'nin en gelişmiş bölgesinde (Marmara) yer almaktadır. Eskişehir, İstanbul'a göre orta büyüklükte bir kenttir ve İç Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Küçük bir kent olan Kars ise daha az gelişmiş olan Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Buna göre, uygulama yapılan iller sosyo-ekonomik ve kültürel açılardan gelişmişlik düzeylerine göre, İstanbul, Eskişehir ve Kars olarak sıralanmaktadır.

İstanbul, Eskişehir ve Kars illerinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinden evreni temsil edebilecek sayıda öğretmene ulaşılmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde bu illerde 2007–2008 yılı içinde görev yapan toplam sosyal bilgiler öğretmen sayısı esas alınmıştır. Bu sayılar Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile elde edilmiştir.

Tablo 2.1. Araştırmanın nicel boyutunda evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğü

İller	Sosyal bilgiler öğretmen sayıları	Kabul edilebilir örneklem sayısı	Örneklem sayısı
İSTANBUL	1979	322	415
ESKİŞEHİR (merkez)	147	108	115
KARS	83	70	75
TOPLAM	2209	500	605

Kaynak: Sekaran, 1992; akt. Altunışık ve diğerleri, 2005: 127.

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi İstanbul'da görev yapan 1979 sosyal bilgiler öğretmeni bulunmaktadır. Bu evreni temsil edebilecek örneklem sayısı 322 iken bu araştırmada 415 öğretmene ulaşılmıştır. Eskişehir merkezinde bulunan toplam 150 sosyal bilgiler öğretmeni için kabul edilebilir örneklem sayısı 108 iken 115 öğretmen araştırmaya katılmıştır. Kars ilinde görev yapan 85 sosyal bilgiler öğretmenini 70 öğretmen temsil edebilecek iken 75 öğretmen çalışmaya dâhil edilmiştir. Dolayısıyla İstanbul,

Eskişehir ve Kars'ta görev yapan toplam 2.209 öğretmen araştırmanın evrenini oluşturmuş, bu öğretmenleri temsil edebilecek örneklem sayısı 500 iken bu araştırmada 605 öğretmene ulaşılmıştır.

Tablo 2.2. Anket Uygulamasına Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Özellikler	f	%
CİNSİYET		
Kadın	269	44,61
Erkek	334	55,39
İL		
İstanbul	415	68,82
Eskişehir	115	19,07
Kars	73	12,11
MEZUN OLUNAN FAKÜLTE		
Eğitim Fakültesi	408	67,66
Fen Edebiyat Fakültesi	195	32,34
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM		
Evet	85	14,10
Hayır	518	85,90
HİZMET SÜRESİ		
10 yıl ve daha az	401	66,50
11 yıl ve sonrası	202	33,50
VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VERME SÜRESİ		
10 yıl ve daha az	479	79,43
11 yıl ve sonrası	124	20,57
HİZMET İÇİ EĞİTİM		
Evet	93	15,42
Hayır	510	84,58
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA ÜYELİK		
Evet	163	27,03
Hayır	440	72,97
TOPLAM	603	100

Tablo 2.2'de görüldüğü gibi, anket uygulamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %44,61'i kadın, %55,39'u erkektir. Bu öğretmenlerin %68'i İstanbul, %19'u Eskişehir, %12'si ise Kars'ta görev yapmaktadırlar. Öğretmenlerin %67,66'sı Eğitim Fakültesi mezunu iken, %32,34'ü Fen-Edebiyat Fakültesi mezunudur. Lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin oranı %14,10 ve lisansüstü eğitim yapmayan öğretmenlerin oranı ise %85,90'dır. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımına bakıldığında %66,50'si 10 yıl ve daha az, %33,50'si ise 10 yıl ve sonrası hizmet süresine sahiptir. Vatandaşlık eğitimi verme süresi açısından 10 yıl ve daha az süre vatandaşlık eğitimi verenlerin oranı %79,43 iken, 11 yıl ve sonrası vatandaşlık eğitimi verenlerin oranı %20,57'dir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %15,42'si vatandaşlıkla ilgili hizmet içi eğitim ve gelişim etkinliklerine katılmış,

%84,58 ise bu tür etkinliklere katılmamıştır. Öğretmenlerin %27,03'ü sivil toplum kuruluşlarına üye iken, %72,97'si üye değildir.

Tablo 2.3. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Kod	İl	Cinsiyet	Mezun Olunan Fakülte	Lisans üstü Eğitim	Hizmet Süresi	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	Hizmet İçi Eğitim	STK Üyelik
İEÖ1	İstanbul	Erkek	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
İKÖ2	İstanbul	Kadın	Eğitim	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Hayır
İEÖ3	İstanbul	Erkek	Fen-Ed	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Evet
İKÖ4	İstanbul	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
İKÖ5	İstanbul	Kadın	Fen-Ed	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Hayır
İKÖ6	İstanbul	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
İEÖ7	İstanbul	Erkek	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
İKÖ8	İstanbul	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
İEÖ9	İstanbul	Erkek	Fen-Ed	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Evet
İKÖ10	İstanbul	Kadın	Eğitim	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Hayır
İEÖ11	İstanbul	Erkek	Fen-Ed	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Evet
İKÖ12	İstanbul	Kadın	Eğitim	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Hayır
İEÖ13	İstanbul	Erkek	Eğitim	Evet	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Evet
İEÖ14	İstanbul	Erkek	Eğitim	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Evet
EEÖ15	Eskişehir	Erkek	Fen-Ed	Evet	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Evet
EKÖ16	Eskişehir	Kadın	Fen-Ed	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Hayır
EKÖ17	Eskişehir	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
EEÖ18	Eskişehir	Erkek	Fen-Ed	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Evet
EEÖ19	Eskişehir	Erkek	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Evet
EKÖ20	Eskişehir	Kadın	Fen-Ed	Evet	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Hayır
EEÖ21	Eskişehir	Erkek	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
EKÖ22	Eskişehir	Kadın	Fen-Ed	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Hayır

Tablo 2.3'ün Devamı

Kod	İl	Cinsiyet	Mezun Olunan Fakülte	Lisans üstü Eğitim	Hizmet Süresi	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	Hizmet İçi Eğitim	STK Üyelik
EKÖ23	Eskişehir	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Hayır
EEÖ24	Eskişehir	Erkek	Fen-Ed	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Hayır	Evet
EEÖ25	Eskişehir	Erkek	Fen-Ed	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Hayır
EEÖ26	Eskişehir	Erkek	Eğitim	Hayır	11 yıl ve daha fazla	11 yıl ve daha fazla	Evet	Evet
KEÖ27	Kars	Erkek	Fen-Ed	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Evet
KKÖ28	Kars	Kadın	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır
KEÖ29	Kars	Erkek	Eğitim	Hayır	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Evet	Evet
KKÖ30	Kars	Kadın	Fen-Ed	Evet	10 yıl ve daha az	10 yıl ve daha az	Hayır	Hayır

Tablo 2.3'te görüldüğü gibi görüşmeye katılan 30 sosyal bilgiler öğretmeninden 14'ü İstanbul, 12'si Eskişehir ve 4'ü de Kars ilinde görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin 16'sı erkek, 14'ü kadındır. 17 öğretmen eğitim fakültesi, 13 öğretmen ise fen-edebiyat fakültesi mezunudur. 21 öğretmen lisansüstü eğitim almamış, 9 öğretmen almıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin hizmet süreleri ve vatandaşlık eğitimi verme süreleri eşittir. Dolayısıyla 10 yıl ve az hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin sayısı 20 iken 11 yıl ve daha fazla hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin sayısı 10'dur. 19 öğretmen vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim ve mesleki gelişim etkinliklerine katılmış, 11 öğretmen katılmamıştır. Sivil toplum kuruluşlarına üye olan 12 öğretmen, bu kuruluşlara üye olmayan 18 öğretmen bulunmaktadır.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada verilerin toplanmasında nicel ve nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin verilerin toplanmasında *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşlerini Belirleme Anketi*, nitel boyutuna ilişkin verilerin toplanmasında ise *Öğretmen Görüşme Formu* kullanılmıştır.

2.3.1. Veri Toplama Araçlarının Hazırlanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının hazırlanmasına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1.1. Anket

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin verilerin toplanmasında *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğini Belirleme Anketi* kullanılmıştır. Eğitim araştırmalarında kullanılan anket çalışmalarının ana amacı analizi yapılan bulguları düzenli kalıplar halinde ortaya koymaktır (Çepni, 2001: 15). Bulunan bu düzenli kalıplar ankete katılan deneklerin bir ortak özelliği olarak görülür. Anket çalışmalarında genellikle bir temsili grup seçilir ve bu bulgular sadece bu temsili grup için değil de temsili gruba benzerlik gösteren tüm gruplar üzerinde genelleme yapılmasına çalışılır.

Bu araştırma için ilk olarak alan yazın taramasında elde edilen bilgilere göre anketin bölümleri belirlenmiştir. Sakarya ilinde ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerle bir ön görüşme yapılmıştır. Anket bölümlerine ilişkin sorulara sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdiği cevaplardan yararlanarak anket maddeleri oluşturulmuştur. Buna göre anketin birinci bölümünde kişisel bilgilerle ilgili 7 soru yer almıştır. İkinci bölüm vatandaşlık eğitiminin önemine ilişkin 5 soru, vatandaşlık eğitimi ile öğrencilere kazandırılması gereken değer ve tutumlara ilişkin 14 sorudan oluşmuştur. Üçüncü bölümde vatandaşlık eğitiminin okulda öğretim programları yoluyla verilmiş biçimleri ile ilgili 1 soru ile vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili 6 soru ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmedeki yeterliliklerine ilişkin 6 soruya yer verilmiştir. Dördüncü bölüm vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin 18 sorudan oluşmuştur. Beşinci bölümde vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlarla ilgili 11 soru ve vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin 10 soru yer almıştır. Böylece anket toplam 84 sorudan oluşmuştur.

Ankette kişisel bilgilerle ilgili birinci bölüm dışındaki diğer maddelerde beşli likert ölçeği tercih edilmiştir. Likert ölçeğinin amacı, ankete katılan kişilerin düşüncelerini

belli bir yelpaze içerisinde sınıflandırmak ya da derecelendirmektir (Arıkan, 2007: 132). Bu araştırmada da soruların yapısına göre *Kesinlikle Katılmıyorum*, *Katılmıyorum*, *Kararsızım*, *Katılıyorum*, *Kesinlikle Katılıyorum*, ya da *Hiç*, *Biraz*, *Kararsızım*, *Oldukça* ve *Çok* ile *Hiçbir zaman*, *Çok seyrek*, *Kimi zaman*, *Çoğunlukla*, *Her zaman* ifadelerini içeren beşli likert ölçeği kullanılmıştır.

Anket formunun geliştirilmesinin ardından 7 uzmandan görüş alınmıştır. Uzman görüşlerine göre ankette düzenlemeler yapılmış ve soru sayısı 100'e ulaşmıştır. Anketin pilot uygulaması Sakarya ilinde ilköğretim okullarında görev yapan 15 sosyal bilgiler öğretmeniyle araştırmacı tarafından bizzat gerçekleştirilmiştir. Böylece soruların herkes tarafından aynı şekilde anlaşıldığından emin olmanın yanı sıra, anketin yaklaşık ne kadar sürede doldurulacağı, anketin şeklinin cevaplandırıcı üzerindeki etkisi, cevaplayıcıların hangi soruları cevaplamaktan kaçındıkları ve hangi soruların gereksiz olduğu hakkında fikir edinilmiştir (Altunışık ve diğerleri, 2005: 82). Öğretmen görüşleri de dikkate alınarak ankete son şekli verilmiştir.

2.3.1.2. Görüşme Formu

Araştırmanın nitel boyutuna ilişkin verilerin toplanmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştiren görüşme formu kullanılmıştır.

Görüşme yöntemi genel olarak üç amaç için kullanılır (Çepni, 2001: 52): Birincisi çalışmanın hedefleri ile ilgili olan temel bilgileri bir araya getirmek için insanların iç dünyasına girmeyi ve böylelikle insanların bilgi, inanç ve tavırlarını ortaya koymaktır. İkincisi verilen hipotezleri test etmek, yeni hipotezler önermek ve çalışmadaki değişkenler ile bu değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymada açıklayıcı araç olarak kullanmaktır. Üçüncüsü diğer metotların güvenilirliğini ölçmede ya da test etmede mülakattan alınan verileri diğer metotlardan alınan verilerle karşılaştırmaktır. Bu araştırmada görüşme yönteminin tercih edilmesinde sözü edilen amaçların tamamı göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşmeler, görüşme amacına, görüşmeye katılanların sayısına, görüşülmek istenen kişi ile görüşmedeki kuralların katılığına bağlı olarak sınıflandırılabilir (Karasar, 1995: 165). Patton (1987) da görüşmeyi yapılaş tarzına göre sohbet tarzı görüşme, görüşme formu yaklaşımı ve standart açık uçlu görüşme tarzı şeklinde sınıflamıştır. Bu araştırmada da görüşme sırasında keşfedilecek sorular ve konular listesini kapsayan görüşme formu kullanılarak benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amaçlanmıştır.

Görüşme formu yaklaşımında görüşmeci önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 108). Araştırma problemiyle ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilen bu yöntemde görüşmeci bazı konuların ayrıntısına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir.

Görüşme formunun hazırlanmasında kolay anlaşılabilir sorular yazma, odaklı sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu soru sormaktan kaçınma, alternatif sorular hazırlama ve farklı türden sorular yazma gibi ilkelere dikkat etmek gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 113). Bu araştırmada görüşme sorularının hazırlanmasında bu ilkeler göz önünde bulundurularak ankette sorulan bazı soruların detaylandırılması ve ankette sorulamayan bazı sorulara cevap bulmak amaçlanmıştır. 13 sorudan oluşturulan görüşme formu uzmanlara ve 1 sosyal bilgiler öğretmenine gösterilmiş, görüşleri alınmıştır.

Görüşme formunda yer alan sorular şunlardır:

1. Vatandaşlık eğitimini nasıl tanımlarsınız?
2. Vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?
3. Dünya vatandaşlığı, Avrupa vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı mı?
4. Öğrencilerinizin ulaşmasını hedeflediğiniz iyi vatandaş özellikleri küresel vatandaşlığı kapsar mı?

5. Sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarına katkıları nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından eksik yönleri nelerdir?
7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitelerde verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli görüyor musunuz?
8. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir?
9. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hangi kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?
10. Öğrencilerinize iyi vatandaş olma konusunda nasıl rehberlik ediyorsunuz?
11. Öğrencilerinizi topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini arttırmak için neler yapıyorsunuz?
12. Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların çözümünde sosyal bilgiler öğretmeni olarak neler yapabilirsiniz?
13. Nasıl bir vatandaşlık eğitim programı önerirsiniz?

2.3.2. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanmasına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.2.1. Anketin Uygulanması

Bu araştırmada anket uygulaması İstanbul, Eskişehir ve Kars illerinde gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da aşağıda belirtilen ilçelerde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine anket uygulanmıştır.

Tablo 2.4. İstanbul’da Anket Uygulanan İlçeler

İlçeler	Anket Sayısı
AVCILAR	29
FATİH	36
BAĞCILAR	29
ŞİŞLİ	21
BÜYÜK ÇEKMECE	28
KÜÇÜK ÇEKMECE	60
EYÜP	30
BAKIRKÖY	20
BAHÇELİEVLER	21
GÜNGÖREN	42
MALTEPE	16
BAYRAMPAŞA	24
GAZİOSMANPAŞA	14
ÜMRANİYE	19
ÜSKÜDAR	26
TOPLAM	415

Tablo 2.4’te görüldüğü gibi Avcılar, Fatih, Bağcılar, Şişli, Büyük Çekmece, Küçük Çekmece, Eyüp, Bakırköy, Bahçelievler, Güngören, Maltepe, Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Ümraniye ve Üsküdar ilçelerinde toplam 415 sosyal bilgiler öğretmenine anket uygulamak üzere ulaşılmıştır. Özellikle İstanbul’daki anketler için örneklem sayısının çok olması sebebiyle anketörler kullanılmıştır. Yukarıda belirtilen ilçelerde görevlendirilen anketörlere araştırmanın amacı ve uygulama sürecinde dikkat edilmesi gereken temel ilkeler açıklanmıştır. Anketörler de bu ilçelerdeki ilköğretim okullarında bulunan sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşüp araştırma izninde belirtildiği gibi gönüllülük esasına göre anketlerin yanıtlanmasını sağlamışlar ve doldurulan anket formlarını araştırmacıya ulaştırmışlardır.

Eskişehir ve Kars illerinde uygulanan anketler İl Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından dağıtılmıştır. Toplanan veriler araştırmacıya Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla ulaştırılmıştır.

Tablo 2.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Uygulanan Anket Sayıları Ve Geri Dönüş Oranları

İller	Uygulanan Anket Sayısı	Geri Dönen Anket Sayısı	Geri Dönüş Oranları
İstanbul	450	415	%92,2
Eskişehir	150	115	%76,6
Kars	90	75	%83,3
Toplam	690	605	%87,6

Tablo 2.5’te görüldüğü gibi İstanbul’da uygulanan anketlerin %92,2’si, Eskişehir’de %76,6’sı ve Kars’ta da %83,3’ü geri dönmüştür. Araştırmada uygulanan anketlerin toplamının geri dönüş oranı ise % 87,6’dır. Geri dönen 605 anketten yalnızca 2 tanesi eksik ve yanlış doldurulma sebebiyle araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Böylece anketle yapılan çalışmalarda sağlıklı yorum yapabilmek için gerekli olan %70-%80’in altına düşmemesi gereken anket dönüş oranı bu araştırmada sağlanmıştır (Nisbet ve Enstwille, 1970; Borg ve Gall, 1971; Kerlinger, 1964; Sewltiz, Wringhtman ve Cook, 1976; akt.Karasar, 2002: 180).

2.3.2.2. Görüşme Yapılması

Araştırmanın nitel boyutunu oluşturan görüşmeler 28.04.2008 ve 06.06.2008 tarihleri arasında 30 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. 20–30 arası sayıda yapılan bir görüşme ile evrenin %90-95’ine ulaşılabacağı varsayılmaktadır (Griffin ve Hauser, 1993: 12). Görüşmelerde önemli olan kaynak kişilerin gerçeği söylemek için yeterince güdülenebilmesi ve istenilen verilerin noksansız alınabilmesidir (Karasar, 1995: 170). Bu nedenle görüşme tarihinden önce istekli öğretmenler belirlenmiş, araştırmanın amacı ve bu araştırmaya yapacakları katkının önemi belirtilmiştir. Görüşme öncesi öğretmenlerden randevu alınarak uygun zaman belirlenmiştir. İstanbul ve Eskişehir illerindeki görüşmeler araştırmacı tarafından öğretmenlerin görev yaptığı okullarda gerçekleştirilmiştir. Kars ilindeki sosyal bilgiler öğretmenleri ile telefonla görüşme yapılmıştır. Araştırmacının kişilere doğrudan ulaşma imkânı olmadığında telefon görüşmeleri en iyi bilgi kaynağını sağlamaktadır (Cresswell, 1998: 124). Yapılan görüşmelerin tamamında kayıt cihazı kullanılmıştır.

Görüşme sırasında dikkat edilmesi gereken başlıca ilkeler şunlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 125): Görüşme sorularının sorulmasında görüşmenin akışına göre gerekli değişikliklerin yapılması, soruların konuşma tarzında sorulması, teşvik edici olmak ve geri bildirimde bulunmak, görüşme sürecini kontrol etmek, yansız ve empatik olmak. Görüşme sırasında bu ilkelerin tamamı göz önünde bulundurulmuştur.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Bu bölümde anket ve görüşme yoluyla elde edilen verilerin çözümlemesine yer verilmiştir.

2.4.1. Anket Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada nicel verilerin toplanmasında kullanılan *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşlerini Belirleme Anketi* ile elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır. Anketin ikinci, üçüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan maddelerin bilgisayara girilmesinde *Kesinlikle Katılmıyorum* seçeneğine 1, *Katılmıyorum* seçeneğine 2, *Kararsızım* seçeneğine 3, *Katılıyorum* seçeneğine 4, *Kesinlikle Katılıyorum* seçeneğine 5 puan verilmiştir. Anketin dördüncü bölümünde bulunan *Hiç*, *Hiçbir zaman* seçeneklerine 1, *Biraz*, *Çok seyrek* seçeneklerine 2, *Kararsızım*, *Kimi zaman* seçeneklerine 3, *Oldukça*, *Çoğunlukla* seçeneklerine 4, ve *Çok*, *Her zaman* seçeneklerine 5 puan verilmiştir.

Araştırmada yer alan verilerin analizinde aritmetik ortalamanın yanı sıra, bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) istatistiksel teknikleri kullanılmış ve yapılan bu analizlerde en az .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Bağımsız gruplar t testi, iki kategorili bağımsız değişkenin kategorileri arasındaki karşılaştırmalarda, bağımsız değişkenlerdeki kategorilerin örneklem sayısının genel kabul gören 30 ve üzerinde olduğu durumlarda kullanılır (Green ve Salkind, 2005). Bağımsız değişkendeki kategori sayısının üç ve daha fazla olduğu durumlarda yapılacak karşılaştırmalarda ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2005). Tek yönlü varyans analizinin anlamlı çıktığı durumlarda ise Levene's testinin sonuçlarına göre tamamlayıcı post-hoc çoklu karşılaştırma tekniklerinden yararlanılır.

Bu araştırmada *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşlerini Belirleme Anketi* ile elde edilen verilerin cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi,

vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından analiz edildiği durumlarda bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Anket maddelerinin öğretmenlerin bulundukları il değişkeni açısından analiz edildiği durumlarda ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır.

2.4.2. Görüşme Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi

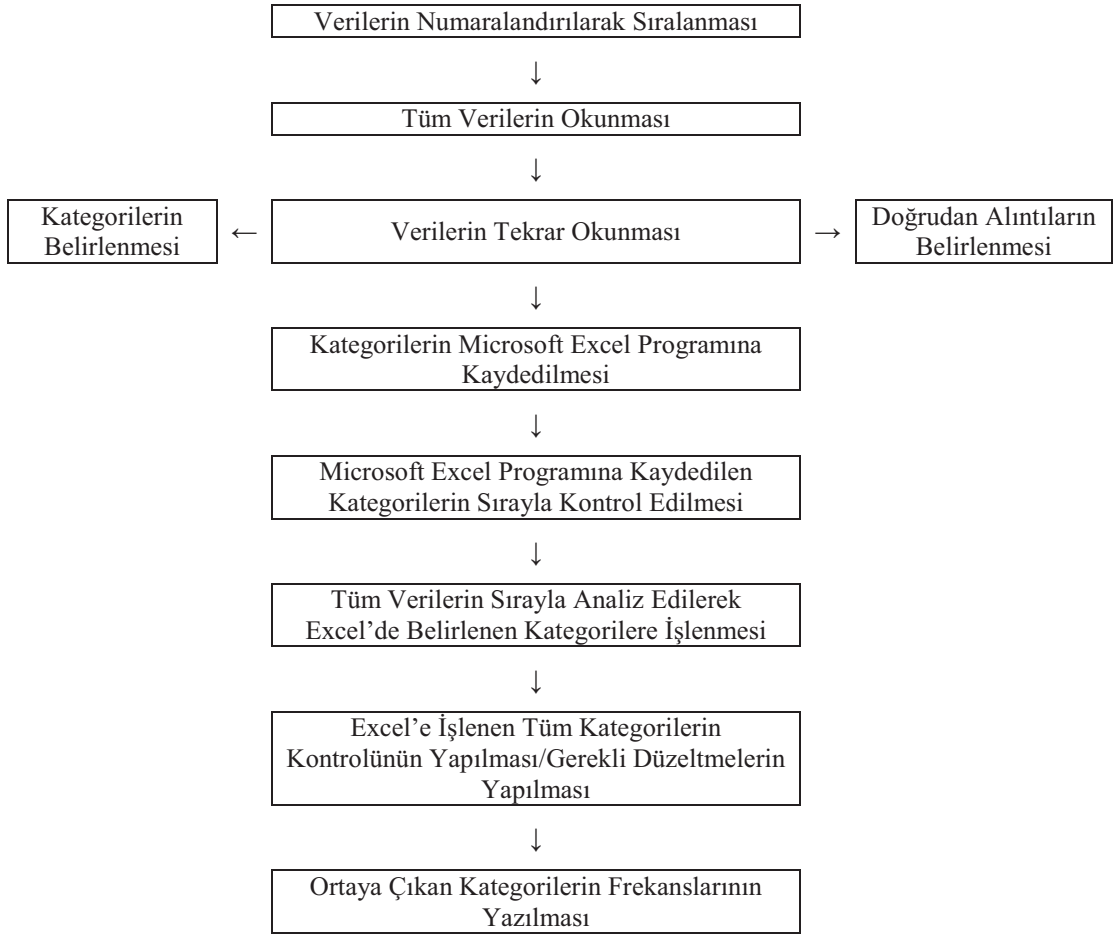
Bu araştırmanın nitel boyutunu oluşturan yarı-yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen verilerin çözümlemesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Yazılı ve sözlü materyallerin sistemli şekilde çözümlemesi olan içerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak sayısallaştırılması süreci olarak tanımlanabilir (Balcı, 2001: 209). Bu yaklaşımın özünde yazılan ve söylenenlerin kategorileştirilmesi ve ne sıklıkta olduklarını saymak vardır (Simon ve Burstein, 1985: 193). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım, Şimşek, 2004: 176).

Nitel verilerin analizi altı aşamada gerçekleşir (Cresswell, 2003):

1. Aşama: Verilerin analiz için düzenlenmesi ve hazırlanması
2. Aşama: Verilerin tamamının okunması
3. Aşama: Verilerin kodlanması
4. Aşama: Temaların bulunması
5. Aşama: Kodların ve temaların organize edilmesi
6. Aşaması: Bulguların tanımlanması ve yorumlanması

Bu çalışmada görüşmelerin tamamı ses kayıt cihazına kaydedildiğinden, verilerin analizine kayıtların yazıya aktarılmasıyla başlanmıştır. Sonrasında aşağıda şemayla belirtilen süreç gerçekleştirilmiştir.

Şekil 2.1. Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Analiz Süreci

Kaynak: Şahin, 2008.

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi, Şekil 2.1’de verilen sürece göre araştırmacının kendisi tarafından dört hafta arayla iki kez yapılmıştır. Bu iki analizde yapılan kodlamalar arasında şu formül kullanılarak uyuşum güvenilirliği hesaplanmıştır:

Güvenirlik= $\frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}}$ (Miles ve Huberman, 1994, akt. Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81).

Görüşme soruları için “Uyuşum yüzdesi Formülü” kullanılarak hesaplanan uyuşum yüzdeleri ya da kategorilerin güvenilirliğine ilişkin değerler Tablo 2.6’da verilmiştir.

Tablo 2.6. Görüşme Soruları için Oluşturulan Kategorilere İlişkin Güvenirlik Değerleri

SORULAR	GÜVENİRLİK
Soru 1	%90
Soru 2	%97
Soru 3	%94
Soru 4	%92
Soru 5	%100
Soru 6	%96
Soru 7	%95
Soru 8	%97
Soru 9	%94
Soru 10	%97
Soru 11	%90
Soru 12	%95
Soru 13	%100
ORTALAMA	%95

Tablo 2.6’da görüldüğü gibi, dört hafta arayla araştırmacının kendisi tarafından yapılan kodlamalar arasındaki güvenirlik değerleri %90 ile %100 arasında değişmektedir. Görüşme sorularının tamamı için güvenirlik değeri ortalaması ise %95 olarak bulunmuştur. Buna göre araştırmacının kendisi tarafından yapılan kodlamalar arasındaki güvenirliğin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde problemler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak ilgili problem belirtilmiş, ardından bu probleme ilişkin anket ve/veya görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir. Ayrıca bazı problemlere ilişkin bulgulara görüşmelerden alıntılar yapılmıştır. Böylece ankette sunulan bazı genel durumlar görüşmeden alıntılarla detaylandırılmıştır.

3.1. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİ NASIL TANIMLAMAKTADIRLAR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Nasıl Tanımlarsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Vatandaşlık eğitimi nasıl tanımlarsınız?	f
a. Öğrencileri iyi vatandaş olmaları için eğitmektir.	7
b. Vatanına, milletine, devletine hizmet edebilecek bireyler yetiştirmektir.	3
c. Bireyin toplum içinde birey olarak var olduğunu hissettiren derstir.	1
d. Hayatın her alanında verilebilecek eğitimidir.	2
e. Nasıl bir toplum yaratıldığını belirleyici öneme sahip eğitimidir.	1
f. Çocukların vatandaş olarak devlete karşı görev ve sorumlulukları öğrenmesi ve bunları uygulayabilmesidir.	10
g. Öğrencilere hak ve hürriyetlerini öğretme amaçlı yararlı bir derstir.	8
h. Devletin, kendi politikasını benimsemiş insanlar yetiştirmek amacıyla uyguladıkları programdır.	2
Görüşler Toplam	25

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi farklı açılardan tanımlamışlardır. Öğretmenlerden 7’si vatandaşlık eğitimi, “Öğrencileri iyi vatandaş olmaları için eğitmektir” şeklinde ifade ederken, 3’ü “Vatanına, milletine, devletine hizmet edebilecek bireyler yetiştirmektir.” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca bazı öğretmenler de vatandaşlık eğitimi geniş kapsamlı ele alan tanımlarda bulunmuşlardır. Buna göre vatandaşlık eğitimi için 1 öğretmen “Bireyin toplum içinde birey olarak var olduğunu hissettiren derstir.” 2 öğretmen

“Hayatın her alanında verilebilecek eğitimidir.” 1 öğretmen de “Nasıl bir toplum yaratıldığını belirleyici öneme sahip eğitimidir.” demiştir.

Vatandaşlık eğitimini tanımlarken hak, hürriyet ve sorumluluk kavramlarının üzerinde duran öğretmenler de bulunmaktadır. 10 öğretmen vatandaşlık eğitimi için “Çocukların vatandaş olarak devlete karşı görev ve sorumlulukları öğrenmesi ve bunları uygulayabilmesidir.” diyerek devlete karşı görev ve sorumluluklara dikkat çekmiş, 8 öğretmen de “Öğrencilere hak ve hürriyetlerini öğretme amaçlı yararlı bir derstir.” şeklinde ifade ederek daha çok haklar ve özgürlükleri vurgulamıştır.

Vatandaşlık eğitimini siyasal toplumsallaşma bağlamında değerlendiren ve “Devletin, kendi politikasını benimsemiş insanlar yetiştirmek amacıyla uyguladıkları programdır.” şeklinde tanımlayan 2 öğretmen bulunmaktadır.

Öğretmen İEÖ14’ün açıklamaları bu görüşü örneklendirmesi açısından dikkat çekicidir:

Bana göre devletin kendi politikalarına göre insanlar yetiştirebilmeleri için hem sosyal bilgiler dersi içinde, hem de sosyal bilgiler içinde yer alan vatandaşlık konularında öğrencilere devletin amaçlarını ya da milli eğitimin politikalarını ya da görüşlerini benimsetmek amacıyla uyguladıkları bir programdır. Vatandaşlık konularına baktığım kadarıyla devletin iyi vatandaşlar, iyi insanlar devletin politikalarını benimsemiş insanlar yetiştirmek amacıyla uyguladıkları politikalar gibi geliyor bana.

Öğretmen İEÖ14’ün açıklamalarında görüldüğü gibi vatandaşlık eğitiminin daha çok siyasal toplumsallaştırma boyutu üzerinde durulmuş ayrıca iyi vatandaş kavramı da devlet politikalarını benimsemiş insanlar olarak değerlendirilmiştir.

Öğretmen İEÖ7 vatandaşlık eğitimini bir değer/karakter eğitimi olarak ele almış ve şöyle demiştir:

Aslında temelde aileden başlayan bir süreç de biz de okullarda bunu biraz daha planlı programlı halde çocuklara vermeye çalışıyoruz. Programda belirtildiği gibi iyi insan, iyi vatandaş temel özü bu olduğu için bununla ilgili örnekler veriyoruz. Başkalarının haklarına saygı duyma, onlara gerekli ilgiyi özeni gösterme, empati kurma üzerinde

duruyoruz. Vatandaşlık eğitimi bir davranış eğitimi olduğu için hayatın her alanında evde, okulda, sokakta, her yerde verilebilecek bir eğitim.

Burada vatandaşlık eğitiminin aileden başlayan geniş kapsamlı bir süreç olduğu, okullarda planlı yapıldığı belirtilmiştir. İyi vatandaş kavramı daha çok başkalarının haklarına saygı ve empati boyutuyla ele alınmıştır. Vatandaşlık eğitiminin yalnızca okulla da sınırlanamayacağı vurgulanmıştır.

Öğretmen EKÖ16 vatandaşlık eğitimini görev ve sorumluluk kazandırma bilinci çerçevesinde şöyle açıklamıştır:

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan insanlar için özellikle görev ve sorumlulukların neler olduğunu, vatandaşlık bilincinin kazandırılması konusunda bilgilerin öğrencilere aktarılmasıdır.

Burada vatandaşlık eğitimi daha çok vatandaşın yerine getirmesi gerekli görev ve sorumluluk bilgisinin öğrencilere aktarılması olarak değerlendirilmiş ve davranıştan ziyade bilgi yönü üzerinde durulmuştur.

3.2. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ÖNEMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular 3.2.1. ve 3.2.2. alt problemine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.2.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Genel Görüşleri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular anket ve görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Anket yoluyla elde edilen bulgular Tablo 3.2, görüşme yoluyla elde edilen bulgular Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	600	3,66	1,16
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	597	3,84	1,10
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	596	3,54	1,15
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	593	3,00	1,13
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	594	2,42	1,07

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki genel görüşlerini tanımlayıcı ifadelerden katılma düzeyi en yüksek olan ifade $\bar{x}=3,84$ ortalama ile “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.” ifadesi olmuştur. Bu ifadeyi sırasıyla $\bar{x}=3,66$ ortalama ile “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.”, $\bar{x}=3,54$ ortalama ile “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.” ifadeleri izlemiştir. Öğretmenlerin katılma düzeyleri en düşük iki ifade ise, $\bar{x}=3,00$ ortalama ile “Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.” ve $\bar{x}=2,42$ ortalama ile “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadeleri olmuştur. Bu durum öğretmenlerin kendilerinin vatandaşlık eğitimini önemsemelerine rağmen kendileri dışında eğitim otoriteleri ve anne babaları bu bilinçte görmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde de vatandaşlık eğitiminin önemine ilişkin görüşleri değerlendirmeye ve ayrıntılı olarak incelemeye yardımcı olan bakış açıları ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitiminin Birey ve Toplum Açısından Önemi Nasıl Değerlendirirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?	f
a. Vatandaşlık eğitimi birey ve toplum açısından çok önemlidir.	21
a1. İyi insanlar yetişir.	2
a2. İnsanların hak ve sorumluluklarını öğrenmeleri açısından önemlidir.	6
a3. İnsanların huzur ve mutluluğunu sağlar.	1
a4. Bireyin özgüveni gelişir.	1
a5. Bireyin sosyalleşmesini sağlar.	1
a6. Bireyin insan ve toplumla ilgili iletişimde bilgi ve beceri kazandırır.	1
a7. Bireyin iyi vatandaş olarak eğitilmesi toplumun ilerlemesi demektir.	5
a8. Topluma yararlı insanlar yetişir.	4
a9. Bilinçli toplumun oluşmasına katkı sağlar.	1
a10. Toplumsal kuralların benimsenmesine yardımcı olur.	2
a11. Toplumsal uyum, saygı ve hoşgörüye katkıda bulunur.	2
a12. Toplumsal sorunları ve karmaşayı önler.	4
a13. Daha modern bir dünya sağlar.	1
b. Önemli bir eğitim olmasına rağmen gereken önem verilmemektedir.	5
b1. Öğrenciler tarafından ders olarak önemsenmemektedir.	1
b2. Öğrenciler bu eğitimin öneminin bilincinde değildir.	1
b3. Aileler ve toplum tarafından önemsenmemektedir.	1
Görüşler Toplam	60

Tablo 3.3’e göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemine ilişkin görüşleri temelde ikiye ayrılmaktadır. Öğretmenlerin 21’i “Vatandaşlık eğitimi birey ve toplum açısından çok önemlidir.” görüşündeyken, 5 sosyal bilgiler öğretmeni “Önemli bir eğitim olmasına rağmen gereken önem verilmemektedir.” şeklinde düşünmektedir.

Vatandaşlık eğitimi birey ve toplum açısından çok önemli bulan öğretmenler bu düşüncelerinin nedenini farklı görüşlerle ortaya koymuşlardır. Bu düşüncede olan öğretmenlerden 2’si “İyi insanlar yetişir.” görüşünde birleşirken, 6’sı “İnsanların hak ve sorumluluklarını öğrenmeleri açısından önemlidir.” görüşünü dile getirmişlerdir. Vatandaşlık eğitiminin birey açısından önemini, insanların huzur ve mutluluğunu sağlaması, özgüven gelişimi, sosyalleşmesi ve iletişim becerilerinin gelişmesi açısından ele alan 1’er sosyal bilgiler öğretmeni olmuştur. “Bireyin iyi vatandaş olarak eğitilmesi toplumun ilerlemesi demektir.” görüşünü 5 öğretmen paylaşmıştır. Vatandaşlık eğitiminin toplum açısından önemini de topluma yararlı insanlar yetişmesi bağlamında 4 öğretmen dile getirirken, bilinçli toplum oluşumuna katkı sağlaması açısından değerlendiren 1 öğretmen olmuştur. Ayrıca öğretmenlerin 2’si “Toplumsal kuralların benimsenmesine yardımcı olur.” şeklinde açıklamada bulunmuş, 2’si de “Toplumsal uyum, saygı ve hoşgörüye katkıda bulunur.” demiştir.

Vatandaşlık eğitiminin toplumsal sorunları ve karmaşayı önlediğini 4 öğretmen dile getirmiştir. 1 öğretmen de bu eğitimin daha modern bir dünya sağladığını söylemiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemine vurgu yapan görüşleri görüşmelerde de anketlerde olduğu gibi en yüksek düzeyde görülmektedir. Öğretmen EKÖ17'nin açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir:

Aslında vatandaşlık eğitimi son derece önemli. Özellikle kişiler açısından önemli. Devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu vatandaşlık dersinde kişi olarak öğrenebiliyor öğrenciler. Toplum açısından da toplumda düzenin sağlanmasında kuralların neler olduklarını bildikleri zaman daha iyi davranış sergiliyorlar. Toplumda iyi bir vatandaşın nasıl hareket etmesi gerektiğini öğreniyorlar. Bu eğitim tam olarak benimsenirse özellikle insan haklarına uyma konusunda çok büyük problemler yaşanmaz. Bu konuda çok büyük çaba gösterilmesi gerekiyor. Bir de kişinin kişilik yapısına da bağlı bir şey. Sadece verilen eğitim de tek başına yeterli değil.

Yukarıdaki açıklamada vatandaşlık için verilen eğitimin birey ve toplum açısından kazanımları belirtilmiş, bu eğitimin etkililiği için harcanması gereken çaba üzerinde de durulmuştur. Buna göre vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum için öneminin birbiriyle bağlantılı olduğu ancak eğitimin de tek başına yeterli olmadığı kişinin tutumunun da etkili olduğu söylenebilir.

Öğretmen EEÖ25 de vatandaşlık eğitimini birey ve toplum açısından şöyle yorumlamıştır:

Toplumsal kurallara uyma zorunluluğu vardır. İnsanların huzur ve mutluluğunun sağlanması açısından önemlidir. Kuralları bilen ve uygulayan insanlar vardır. Toplumda huzurun temel kaynağı, bu eğitimin önemsenmesidir.

Burada vatandaşlık eğitimi, toplumsal huzurun kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Kuralların bilinip uygulanmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Vatandaşlık eğitiminin önemli bir eğitim olmasına rağmen gereken önemin verilmediği görüşünü örneklendirmesi açısından öğretmen İKÖ4'ün açıklamaları incelenebilir:

Önemli ancak önem verilmiyor. Aileler önem vermiyor. İdare ve biz öğretmenler önem veriyoruz. Aileler, toplum önemsemiyor.

Buna göre vatandaşlık eğitiminin aile tarafından desteklenmediği konusuna vurgu yapılmıştır. Oysa öğretmen KEÖ27'nin görüşleri konuya çok farklı bir boyut getirmektedir:

Günümüzde şikâyet edilen kavramların temeli iyi bir vatandaşın yetiştirilmeyiştir. Sonuçta hırsız da, teröristi de vatanseveri de biz öğretmenler yetiştiriyoruz.

Bu açıklamada iyi vatandaş yetiştirmede etkili olunamamaktan yakınılmaktadır. Özellikle hırsız, terörist, vatansever gibi uç örneklerin vurgulanması eğitim sistemini ve öğretmenin öz eleştirisini de ortaya koymaktadır.

3.2.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi ile İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.4 ve 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

		KT	Sd	KO	F	P
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Gruplar arası	1,801	2	,900	,662	,516
	Gruplar içi	812,193	597	1,360		
	Toplam	813,993	599			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Gruplar arası	,183	2	,092	,075	,928
	Gruplar içi	728,946	594	1,227		
	Toplam	729,129	596			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır	Gruplar arası	7,907	2	3,953	2,998	,041*
	Gruplar içi	781,959	593	1,319		
	Toplam	789,866	595			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler	Gruplar arası	3,002	2	1,501	1,168	,312
	Gruplar içi	757,996	590	1,285		
	Toplam	760,998	592			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Gruplar arası	1,840	2	,920	,800	,450
	Gruplar içi	679,547	591	1,150		
	Toplam	681,387	593			

*p< 0,05

Tablo 3.4’te görüldüğü gibi “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.” ifadesinde iller arasında anlamlı bir farklılık vardır (p=0,041). Farklılık bulunan bu maddenin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadenin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	İstanbul	410	3,46	1,12	İstanbul	Eskişehir	,101
	Eskişehir	112	3,66	1,18		Kars	,038
	Kars	74	3,77	1,22	Eskişehir	İstanbul	,101
	Toplam	596	3,54	1,15		Kars	,559
					Kars	İstanbul	,038
						Eskişehir	,559

*p< 0,05

Tablo 3.5’te görüldüğü gibi “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.” ifadesine İstanbul ve Kars illerinde görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır

($p=0,038$). Bu fark $\bar{x}=3,77$ ortalama ile Kars ilinde görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Kars'ta bulunan öğretmenlerin okulda verilen vatandaşlık eğitimini kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için İstanbul'daki öğretmenlere göre daha önemli gördükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri cinsiyet, vatandaşlık eğitimi verme süresi ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 1, 2, 3). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşlerinin sözü edilen değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testine göre incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadelerde $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.6, 3.7, 3.8 ve 3.9 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{X}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Eğitim	407	3,62	1,19	-1,876	559	,061
	Fen-Edebiyat	154	3,83	1,04			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Eğitim	406	3,82	1,12	-1,304	557	,193
	Fen-Edebiyat	153	3,96	1,03			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	Eğitim	404	3,53	1,18	-,632	555	,528
	Fen-Edebiyat	153	3,60	1,07			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	Eğitim	403	2,93	1,17	-1,696	553	,090
	Fen-Edebiyat	152	3,11	1,02			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Eğitim	403	2,35	1,08	-2,532	553	,012*
	Fen-Edebiyat	152	2,61	1,03			

* $p < 0,05$

Tablo 3.6'da görüldüğü gibi “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadesine fen-edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=$

0,012). Bu fark $\bar{x}=2,61$ ortalama ile fen edebiyat fakültesinden mezun olan öğretmenler lehinedir. Bu durumda fen edebiyat fakültesinden mezun olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlere göre ebeveynleri okulda verilen vatandaşlık eğitimi konusunda daha bilinçli buldukları söylenebilir.

Tablo 3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Evet	68	3,50	1,20	-1,307	582	,192
	Hayır	516	3,69	1,15			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Evet	68	3,82	1,07	-,298	579	,766
	Hayır	513	3,86	1,09			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	Evet	68	3,35	1,16	-1,585	578	,114
	Hayır	512	3,58	1,13			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	Evet	68	2,75	1,02	-2,014	575	,044*
	Hayır	509	3,04	1,14			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Evet	68	2,16	1,05	-2,108	576	,035*
	Hayır	510	2,45	1,07			

*p<0,05

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi “Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.” ifadesine lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,044). Bu fark $\bar{x}=3,04$ ortalama ile lisansüstü eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

“Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler” ifadesine de lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,035). Bu fark $\bar{x}=2,45$ ortalama ile lisansüstü eğitim almayan öğretmenler lehinedir. Buna göre lisansüstü eğitim almayan öğretmenlerin alan öğretmenlere göre eğitim otoritelerini ve anne-babaları okulda verilen vatandaşlık eğitiminin önemi konusunda daha bilinçli buldukları söylenebilir.

Tablo 3.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	10 yıl ve daha az	401	3,63	1,19	-,856	594	,392
	11 yıl ve daha fazla	195	3,72	1,10			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	10 yıl ve daha az	398	3,83	1,13	-,309	591	,758
	11 yıl ve daha fazla	195	3,86	1,04			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	10 yıl ve daha az	399	3,50	1,18	-1,010	591	,313
	11 yıl ve daha fazla	194	3,60	1,07			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	10 yıl ve daha az	398	2,95	1,14	-1,163	588	,245
	11 yıl ve daha fazla	192	3,07	1,09			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	10 yıl ve daha az	398	2,35	1,07	-2,308	589	,021*
	11 yıl ve daha fazla	193	2,56	1,05			

*p< 0,05

Tablo 3.8’de görüldüğü gibi “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadesinde 10 yıl ve daha az hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,021). Bu fark $\bar{x} = 2,56$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir. Buna göre tecrübeli öğretmenlerin, anne babaları okulda verilen vatandaşlık eğitiminin önemi konusunda daha bilinçli buldukları söylenebilir.

Tablo 3.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerini Vatandaşlık Eğitimi ile İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet içi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Evet	77	4,02	1,02	2,974	590	,003*
	Hayır	515	3,60	1,17			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Evet	77	4,02	1,02	1,556	587	,120
	Hayır	512	3,81	1,11			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	Evet	76	3,68	1,08	1,179	586	,239
	Hayır	512	3,51	1,15			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	Evet	76	2,85	1,05	-1,233	584	,218
	Hayır	510	3,02	1,14			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Evet	75	2,32	1,01	-,927	584	,354
	Hayır	511	2,44	1,07			

*p< 0,05

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,003$). Bu fark $\bar{x}=4,02$ ortalama ile hizmet içi eğitim alan öğretmenler lehinedir. Buna göre hizmet içi eğitim alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, almayan öğretmenlere göre okulda verilen vatandaşlık eğitimini öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında daha etkili gördükleri söylenebilir.

3.3. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL KULÜPLER VE OKUL MECLİSİ GİBİ YAPILARIN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNE KATKILARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular 3.3.1 ve 3.3.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.3.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitime Katkılarına İlişkin Genel Görüşleri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular anket ve görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.10’da anketle elde edilen bulgular ve Tablo 3.11’de görüşmeyle elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitime Katkıları Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitime katkısı vardır.	601	3,44	1,11
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitime katkısı vardır.	600	3,57	1,14

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitime katkısı vardır.” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $\bar{x}=3,57$ iken “Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitime katkısı vardır.” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $\bar{x}=3,44$ ’tür. Bu durum sosyal bilgiler

öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine katkısı açısından okul meclislerini sosyal kulüplerden daha etkin bulduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde de bu yargıyı destekleyen sonuçlar çıkmıştır.

Tablo 3.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Kulüpler, Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına Katkıları Nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarına katkıları nelerdir?	f
a. Sosyal kulüpler ve okul meclisleri vatandaşlık eğitimine katkı sağlar.	7
a1. Ortak karar alma, paylaşım, ürün oluşturma ve demokrasiyi öğreniyorlar.	2
a2. Kendilerini ifade etme imkânı buluyorlar.	2
a3. Kendilerini geliştirme imkânı buluyorlar.	1
a4. Demokrasiyi yaşayarak öğreniyorlar.	2
a5. Katkıları etkin uygulamaya bağlı.	3
b. Okul meclisleri vatandaşlık eğitimine katkı sağlar.	5
b1. Demokrasiyi yaşamaları açısından önemlidir.	3
b2. Öğrenciler önemsendiklerini fark ediyorlar.	1
b3. Seçim sürecini öğreniyorlar.	9
b4. Mecliste sorunlar tespit edilip çözüm önerileri bulunuyor.	1
b5. Öğrenciler bilinçleniyorlar.	2
c. Sosyal kulüpler ve okul meclisleri uygulamada etkin olmadığı için vatandaşlık eğitimine katkıları yoktur.	13
c1. Göstermelik yapıyor.	10
c2. Öğretmenlerin yeterli bilgisi yok.	1
c3. Öğrenciler isteksiz.	1
c4. Sınav kaygısı var.	1
c5. Zaman sıkıntısı var.	1
c6. Kaynak sıkıntısı var.	2
d. Sosyal kulüpler vatandaşlık eğitimine katkı sağlamamaktadır.	6
d1. Öğretmenler kulüpleri angarya olarak görüyorlar.	1
d2. Sınıflar kalabalık.	3
d3. Fiziksel ve maddi imkânsızlıklar var.	3
d4. Önemi anlaşılamadı.	2
Görüşler toplam	82

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarına katkıları hakkındaki görüşleri temelde dörde ayrılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 7’si “Sosyal kulüpler ve okul meclisleri vatandaşlık eğitimine katkı sağlar.” görüşündedir. Bu katkıyı şu ifadelerle açıklamışlardır: “Ortak karar alma, paylaşım, ürün oluşturma ve demokrasiyi öğreniyorlar.” diye düşünen 2 öğretmen bulunmaktadır. 2 öğretmen “Kendilerini ifade etme imkânı buluyorlar.” ve 1 öğretmen de “Kendilerini geliştirme imkânı buluyorlar.” demiştir. “Demokrasiyi yaşayarak öğreniyorlar.” diye düşünen 2 öğretmen ve “Katkıları etkin uygulamaya bağlı.” diyen 3 öğretmen bulunmaktadır.

İkinci temel görüş yalnızca okul meclislerinin katkısına vurgu yapan görüştür ve 5 öğretmen tarafından desteklenmektedir. Bu katkıyı 3 öğretmen “Demokrasiyi yaşamaları açısından önemlidir.” şeklinde açıklamıştır. 1 öğretmen “Öğrenciler önemsendiklerini fark ediyorlar.” demiştir. 9 öğretmen “Seçim sürecini öğreniyorlar.”, 1 öğretmen “Mecliste sorunlar tespit edilip çözüm önerileri bulunuyor.” ve 2 öğretmen de “Öğrenciler bilinçleniyor.” görüşündedir.

Üçüncü temel görüş sosyal kulüplerin de okul meclislerinin de vatandaşlık eğitime katkısı olmadığı yönündedir. 13 öğretmen bu görüştedir. Öğretmenlerin 10’u göstermelik yapıldığını, 1’i öğretmenlerin yeterli bilgisi olmadığını, 1’i öğrencilerin isteksiz olduğunu, 1’i sınav kaygısını, 1’i zaman sıkıntısını ve 2’si de kaynak sıkıntısını vurgulamıştır.

Son olarak yalnızca sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitime katkı sağlamadığı temel görüşünü paylaşan 6 öğretmen olmuştur. 1 öğretmen bu durumu “Öğretmenler kulüpleri angarya olarak görüyorlar.”, 3 öğretmen “Sınıflar kalabalık.”, 3 öğretmen “Fiziksel ve maddi imkânsızlıklar var.” ve 2 öğretmen de “Önemi anlaşılamadı.” şeklinde açıklamışlardır.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin farklı düşüncelerini ortaya koyması bakımından şu iki örnek verilebilir. Öğretmen İKÖ5 bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Uygulandığında mükemmel işleyişler diye düşünüyorum. Mesela biz sosyal kulüpleri gereğinden fazla irdelleyerek yapıyoruz. Hatta müfredatın da üzerinde irdeliyoruz. Çocuklarda çok değişik davranışlar göstermeye başladı bu uygulamamız. Verimli oldu. Bizzat her öğretmen kendi istediği kulübü seçti ve uygulamaya koydu. Hepimizin bir etkinliği, programı var. Çocuk bunun ciddiyetini anladı. Ders dışı etkinliklerle kendini ifade etme imkânı buldu. Not olarak dönüşü olmadığını biliyor, sevdiği işleri yapıyor, kulübü severek seçtiği için. Daha önce ne oluyordu? Biz bu kulüplere haftanın belli günleri gidiyorduk. Ders değerlendirmiş oluyorduk. Çocuk da bunu öylesine geçmiş zaman olarak görüyordu. Amacı dışındaydı. Bir hafta kulüp bir hafta kulüp ders saatimiz var. Her kulübün yılda en az iki etkinliği olmak zorunda. Mesela benim kulübüm kültür edebiyat. Projemiz çevremizdeki işlek caddeler üzerinde mağazaların isimlerini neye göre verdiklerini araştırmaktı. Çocuklar anket soruları hazırlayıp değerlendirdi. Yabancı mağaza isimlerini neye göre verdiklerini irdediler. Bu, çocuğun kendi kültürü ile bağlantılı olmasını

sağlayacak. Belki ileride hepsi bir iş yeri sahibi olmayacak. Ama en azından görmüş oldukları sloganlaşmış markaların neye göre seçildiğini anlayacak. Bu benim Türkçeme uygun mu, kültürüme uygun mu diye sorgulayacak. Ben faydalı olduğunu düşünüyorum. Okul meclisinde de seçime gidiliyor. Sandıklar kuruluyor. Normalde biz bunu derste anlattığımızda hayali kalıyordu. Bizzat çocuk bunu görüyor. Sandık var. Adayların vaatleri var. Gizli seçim yapılıyor. Tüm bunları kendi yaşatları ile öğrendikleri için daha kalıcı oluyor.

Görüldüğü gibi öğretmen İKÖ5 hem kulüpler hem de okul meclisinin vatandaşlık eğitimi açısından olumlu etkilerinden söz etmektedir. Buna da etkili olarak uygulamaya bağlamaktadır. Öğretmen ve öğrencilerin ilgi alanlarına uygun olan kulüpleri seçip orada çalışmalarının yaratıcılık ve sorumluluk duygularının gelişimine katkısı vurgulanmıştır. Ayrıca okul meclisi sayesinde seçim sistemini yaşayarak öğrenmelerinin kalıcılığa etkisi üzerinde de durulmuştur.

Öğretmen İEÖ14 ise daha çok bu konu hakkındaki sıkıntılardan söz etmektedir:

Yaklaşık 4 yıldır sosyal kulüp içinde yoğun olarak çalışıyoruz. Ben aynı zamanda “Atatürkçü Düşünceyi Geliştirme Kulübü”nün de öğretmeniyim. 4 yıl boyunca ben hem öğrenci meclisine başkanlık da yaptım, hem kulüp de yaptım. Tek bir faydasını gördüm: Öğrenciler nasıl seçim yapıldığını öğreniyorlar. Bunun dışında hem kulüpler hem de öğrenci meclisleriyle ilgili farklı önemli sıkıntılarımız var, öğrencilerin toplanmasından tutun da materyallere kadar. Bizde sadece oda veriyoruz. Hadi burada kulüp yap. Yani içersinde herhangi bir donanımımız yok. Araç gerecimiz yok. Bütün okullarda istisnasız buna benzer yapılar var. Çok çaba sarf etsen de bunu oluşturamıyorsun. Çünkü sınıf yok okullarda. Alt yapı çok yetersiz. Ben şahsen kendim Milli Eğitim Bakanı olsam bu iki yapıyı da kaldırırım ya da çok daha geliştirilmiş şekilde yapmalarına imkân sunarım. Örneğin ben sunum hazırlayın diyorum öğrencilerime, bunu sunacakları yer yok okulda. Öğretmen arkadaşlar da mümkünse o kulüp dersini yapmamak için çaba sarf ediyorlar.

Buna göre okul meclislerinin yalnızca seçim sürecini öğrencilere yaşatması vatandaşlık eğitimi açısından bir kazanım olarak görülmektedir. Ancak sosyal kulüplerle ilgili kaynak sıkıntısının çok ciddi bir sorun olduğu, öğretmenlerin de kulüp derslerinden kaçındıkları belirtilmektedir. Bu konuda çözüm olarak ise ya bu yapıların tamamen kaldırılması ya da daha geliştirilmiş biçimde yeniden yapılanmaları gereği belirtilmiştir.

3.3.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.12 ve Tablo 3.13’te verilmiştir.

Tablo 3.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkıları Hakkında Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Gruplar arası	4,394	2	2,197	1,765	,172
	Gruplar içi	744,205	598	1,244		
	Toplam	748,599	600			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır	Gruplar arası	18,250	2	9,125	7,106	,001
	Gruplar içi	766,668	597	1,284		
	Toplam	784,918	599			

Tablo 3.12’de görüldüğü gibi “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır” ifadesinde iller arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p=0,001$). Farklılık bulunan bu maddenin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadenin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkıları Hakkında Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır	İstanbul	415	3,55	1,15	İstanbul	Eskişehir	,009*
	Eskişehir	112	3,86	,95		Kars	,027
	Kars	73	3,23	1,23	Eskişehir	İstanbul	,009
	Toplam	600	3,57	1,14		Kars	,000
					Kars	İstanbul	,027*
						Eskişehir	,000*

$p < 0,05$

Tablo 3.13'te görüldüğü gibi “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p= ,009$). Bu fark $\bar{x}=3,86$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır ($p= ,027$). Bu fark $\bar{x}=3,55$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır ($p= ,000$). Bu fark ise $\bar{x}=3,86$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Eskişehir’de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul ve Kars’ta görev yapan meslektaşlarına göre okul meclislerini vatandaşlık eğitimine katkısı açısından daha önemli gördükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p< 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 4, 5, 6, 7, 8, 9). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkeni açısından bağımsız gruplar t testine göre incelendiğinde okul meclislerinin katkısı ifadesinde anlamlı fark görülmüştür ($p< 0,05$). Tablo 3.14 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet içi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	77	3,66	1,09	1,775	591	,076
	Hayır	516	3,42	1,10			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	77	3,81	1,07	1,994	590	,047*
	Hayır	515	3,54	1,14			

*p< 0,05

Tablo 3.14’te görüldüğü gibi “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p= 0,047). Bu fark $\bar{x}=3,81$ katılım oranı ile hizmet içi eğitim alan öğretmenler lehinedir. Buna göre hizmet içi eğitim alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin almayan öğretmenlere göre okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine daha çok katkısı olduğunu düşündükleri söylenebilir.

3.4. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNDE OKUL DIŞINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular aşağıda 3.4.1 ve 3.4.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.4.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Genel Görüşleri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.15’te verilmiştir.

Tablo 3.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlar Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Aile	597	4,18	1,04
Arkadaş Grubu	595	4,00	1,05
Televizyon/Film	596	3,98	1,03
Gazete/Dergi	590	3,82	,98
Yaşanan Çevre	595	4,16	,92
İnternet	591	3,82	1,08

Tablo 3.15’te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında en etkili unsur olarak $\bar{x} = 4,18$ ortalama ile “Aile” etkenini görmüşlerdir. Bu ifadeyi sırasıyla $\bar{x} = 4,16$ ortalama ile “Yaşanan Çevre” , $\bar{x} = 4,00$ ortalama ile “Arkadaş Grubu” ve $\bar{x} = 3,98$ ortalama ile “Televizyon/Film” ifadeleri izlemiştir. $\bar{x} = 3,82$ ortalama ile “Gazete/Dergi” ve $\bar{x} = 3,82$ ortalama ile “İnternet” ifadeleri ise öğretmenlerin en az katıldıkları ifadeler olmuştur. Bu durumda sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitiminde okul dışında en etkili unsurun aile olduğu söylenebilir.

3.4.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 10). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan

unsurlara ilişkin görüşlerinin il değişkeni açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 11, 12, 13, 14). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri cinsiyet, hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi verme süresi değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.16, Tablo 3.17 ve Tablo 3.18 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	Kadın	262	4,23	1,02	1,134	592	,257
	Erkek	332	4,13	1,06			
Arkadaş Grubu	Kadın	260	3,99	1,02	-,112	590	,911
	Erkek	332	4,00	1,08			
Televizyon/Film	Kadın	263	4,04	,97	1,239	591	,216
	Erkek	330	3,93	1,08			
Gazete/Dergi	Kadın	261	3,93	,96	2,303	585	,022*
	Erkek	326	3,74	1,00			
Yaşayan Çevre	Kadın	261	4,18	,91	,438	590	,662
	Erkek	331	4,15	,93			
İnternet	Kadın	258	3,93	1,03	2,320	586	,021*
	Erkek	330	3,73	1,11			

* $p < 0,05$

Tablo 3.16’da görüldüğü gibi “Gazete/Dergi” ifadesine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,022$). Bu fark $\bar{x}=3,93$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir.

“İnternet” ifadesine de kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,021$). Bu fark $\bar{x}=3,93$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Buna göre kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre gazete/dergi ve interneti vatandaşlık eğitiminde okul dışında daha çok etkili unsur olarak gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	10 yıl ve daha az	401	4,12	1,11	-1,933	591	,044*
	11 yıl ve daha fazla	192	4,30	,88			
Arkadaş Grubu	10 yıl ve daha az	399	3,94	1,09	-1,716	589	,087
	11 yıl ve daha fazla	192	4,10	,96			
Televizyon/Film	10 yıl ve daha az	399	3,95	1,02	-1,036	590	,300
	11 yıl ve daha fazla	193	4,04	1,06			
Gazete/Dergi	10 yıl ve daha az	396	3,75	1,01	-2,305	584	,022*
	11 yıl ve daha fazla	190	3,95	,92			
Yaşanan Çevre	10 yıl ve daha az	400	4,11	,95	-1,932	589	,044*
	11 yıl ve daha fazla	191	4,27	,85			
İnternet	10 yıl ve daha az	394	3,77	1,08	-1,180	585	,238
	11 yıl ve daha fazla	193	3,89	1,06			

* $p < 0,05$

Tablo 3.17’de görüldüğü gibi “Aile” ifadesinde 10 yıl ve daha az yıl hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,044$). Bu fark $\bar{x}=4,30$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Gazete/Dergi” ifadesinde 10 yıl ve daha az yıl hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,022$). Bu fark $\bar{x}=3,95$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Yaşanan Çevre” ifadesinde 10 yıl ve daha az yıl hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,044$). Bu fark $\bar{x}=4,27$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir. Buna göre tecrübeli öğretmenlerin aile, gazete/dergi ve yaşanan çevreyi daha az tecrübeye sahip öğretmenlere oranla vatandaşlık eğitiminde okul dışında önemli unsur olarak gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	10 yıl ve daha az	475	4,14	1,09	-2,141	586	,033*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,38	,75			
Arkadaş Grubu	10 yıl ve daha az	473	3,96	1,08	-1,888	584	,060
	11 yıl ve daha fazla	113	4,17	,90			
Televizyon/Film	10 yıl ve daha az	474	3,96	1,04	-1,110	585	,268
	11 yıl ve daha fazla	113	4,08	,97			
Gazete/Dergi	10 yıl ve daha az	470	3,77	1,01	-2,856	580	,004*
	11 yıl ve daha fazla	112	4,07	,84			
Yaşayan Çevre	10 yıl ve daha az	474	4,13	,94	-2,632	584	,009*
	11 yıl ve daha fazla	112	4,38	,73			
İnternet	10 yıl ve daha az	469	3,80	1,10	-,915	580	,360
	11 yıl ve daha fazla	113	3,91	,96			

* $p < 0,05$

Tablo 3.18’de görüldüğü gibi “Aile”, ifadesinde 10 yıl ve daha az vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,033$). Bu fark $\bar{x}=4,38$ ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Gazete/Dergi” ifadesinde 10 yıl ve daha az vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,004$). Bu fark $\bar{x}=4,07$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Yaşanan Çevre” ifadesinde 10 yıl ve daha az vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,009$). Bu fark $\bar{x}=4,38$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir. Buna göre vatandaşlık eğitimi verme tecrübesi daha çok olan öğretmenlerin aile, gazete/dergi ve yaşanan çevreyi daha az vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlere oranla vatandaşlık eğitiminde okul dışında önemli unsur olarak gördükleri söylenebilir.

3.5. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KÜRESEL DÜZEYDE GEÇERLİ VATANDAŞLIK ÖZELLİKLERİNİN KAZANDIRILMASININ VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN AMAÇLARI İÇİNDE YER ALMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.19’da gösterilmiştir.

Tablo 3.19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Dünya Vatandaşlığı, Avrupa Vatandaşlığı gibi Küresel Vatandaşlık Yaklaşımları Vatandaşlık Eğitiminin Bir Parçası Olmalı mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Dünya vatandaşlığı, Avrupa vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı mı?		f
a.	Küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı.	12
a1.	Küresel vatandaş olarak da hak ve sorumluluklarımız öğretilmelidir.	2
a2.	Bizim vatandaşlığımız için olumlu örnek oluşturur.	1
a3.	Yalnızca kendi ülke ve çevremizden sorumlu değiliz.	6
a4.	Evrensel değerlerin de öğretilmesi gerekir.	2
a5.	Avrupa Birliği hedeflerine uyum sağlamamız açısından önemli.	1
b.	Dünya vatandaşlığı yaklaşımı vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı.	3
b1.	Güncel sorunları izleme, algılama anlamında verilmeli.	1
b2.	Yurtta barış, dünyada barış anlayışıyla verilmeli.	1
b3.	Vatandaşlık eğitimi etik değerlerle birlikte evrenseldir.	2
b4.	Milliyetçilikten çok dünya vatandaşlığı vurgulanmalı.	1
c.	Küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı ancak,	10
c1.	Öncelik milli çıkar ve hedefler olmalı.	7
c2.	Toplumsal ve kültürel değerlerimize uygun biçimde verilmeli.	1
c3.	Türk vatandaşlığı bu değerler içinde kaybedilmemeli.	2
c4.	Başka ülkelerin himayesine girmek şeklinde algılanmamalı.	1
c5.	Vatandaşlık eğitiminin bütününe oluşturmamalı.	1
c6.	Küreselliğin olumsuz yönü de verilmeli.	1
d.	Avrupa vatandaşlığı, vatandaşlık eğitimi bir parçası olmamalı.	1
d1.	Avrupa Birliği’nin geleceği parlak değil.	1
d2.	Vatandaşlığın Avrupa’sı, Afrika’sı olmaz.	2
d3.	Avrupa değerleri kültürümüzü olumsuz etkiler.	1

Tablo 3.19'un Devamı

Dünya vatandaşlığı, Avrupa vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı mı?		f
e.	Küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmamalı.	2
e1	Kendi kültürümüzü ve değerlerimizi benimsetmekte bile zorlanıyoruz.	1
e2	Küreselliğin empoze edilmesine karşıyım.	2
Görüşler Toplam		65

Tablo 3.19'da görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel vatandaşlık yaklaşımlarının vatandaşlık eğitimi bir parçası olup olmamasına ilişkin görüşleri temelde beşe ayrılmaktadır. Birinci temel görüş olan “Küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı.” görüşünü destekleyen 12 öğretmen vardır. Öğretmenlerden 2'si bu düşünceyi “Küresel vatandaş olarak da hak ve sorumluluklarımız öğretilmelidir.”, 1'i “Bizim vatandaşlığımız için olumlu örnek oluşturur.”, 6'sı “Yalnızca kendi ülke ve çevremizden sorumlu değiliz.”, 2'si “Evrensel değerlerin de öğretilmesi gerekir.”, 1'i de “Avrupa Birliği hedeflerine uyum sağlamamız açısından önemli.” şeklinde açıklamıştır.

İkinci temel görüş olan dünya vatandaşlığına vurgu yapan 3 öğretmen vardır. Bu durumu 1 öğretmen “Güncel sorunları izleme, algılama anlamında verilmeli.”, 1 öğretmen “Yurtta barış, dünyada barış anlayışıyla verilmeli.”, 2 öğretmen “Vatandaşlık eğitimi etik değerlerle birlikte evrenseldir.” ve 1 öğretmen de “Milliyetçilikten çok dünya vatandaşlığı vurgulanmalı.” ifadeleriyle açıklamışlardır.

Üçüncü temel görüşte küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak görülmüş ancak bazı şartlar öne sürülmüştür. Bu görüşü 10 öğretmen savunmuştur. Öğretmenlerden 7'si “Öncelik milli çıkar ve hedefler olmalı.”, 1'i “Toplumsal ve kültürel değerlerimize uygun biçimde verilmeli.”, 1'i “Başka ülkelerin himayesine girmek şeklinde algılanmamalı.”, 1'i “Vatandaşlık eğitiminin bütünü oluşturmamalı.” ve 1'i de “Küreselliğin olumsuz yönü de verilmeli.” şeklinde açıklamıştır.

Dördüncü temel görüş olan Avrupa vatandaşlığına karşı olan yaklaşımı savunan 3 öğretmen olmuştur. Öğretmenlerden 1'i “Avrupa Birliği'nin geleceği parlak değil.”, 2'si “Vatandaşlığın Avrupa'sı, Afrika'sı olmaz.” ve 1'i de “Avrupa değerleri kültürümüzü olumsuz etkiler.” görüşündedir.

Son olarak küresel vatandaşlık yaklaşımlarına tümüyle karşı çıkan 2 öğretmen bulunmaktadır. Öğretmenlerden 1'i "Kendi kültürümüzü ve değerlerimizi benimsetmekte bile zorlanıyoruz." ve 2'si de "Küreselliğin empoze edilmesine karşıyım." görüşündedir.

Tabloda görüldüğü gibi küresel vatandaşlık yaklaşımlarını destekleyen görüşler olduğu gibi tümüyle reddeden görüşler de bulunmaktadır.

Öğretmen İEÖ1 bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bu göreceli bir kavramdır. Bizim onların parçası olmamız için onların da bizi dünya vatandaşı, Avrupa vatandaşı olarak görmeleri gerekir. İletişim, teknoloji çağında yaşıyoruz. Elbette bu kavramlar kabul görmeli. Geçmişte siyasal alanda yaşanan birtakım olumsuzluklar yüzünden milletler arasında bazı karşıt görüşlerin oluştuğu da bir gerçektir. Ama eskiye göre değişen çok şey var. İnsanlar kendilerini iyi ifade edebiliyorlarsa ya da ortak bir noktada buluşabiliyorlarsa muhakkak dünya vatandaşı da olabilir. Önceliğimiz milli çıkarlarımız, milli hedeflerimiz olmakla birlikte Avrupa vatandaşlığı, dünya vatandaşlığı bana ters gelen kavramlar değil.

Burada vatandaşlık eğitimi konusunda öncelik milli çıkar ve hedeflere verilmekle birlikte, Avrupa vatandaşlığı, dünya vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımlarının desteklendiği görülmektedir.

Ancak küresel anlamda Avrupa vatandaşlığını Avrupa Birliği bağlamında farklı açılardan değerlendiren görüşler de bulunmaktadır. Öğretmen EEÖ15'in görüşleri Avrupa vatandaşlığını destekleyen boyuttadır.

Türkiye'nin hedeflerini göz önünde bulundurduğumuzda AB'yi hedeflediğimize göre bu da bir parçası olursa iyi olur. Uzun vadede en azından çok farklı kültürleri de bir arada tutmak mümkün olmuyor her zaman. Uyum içersinde yaşatmak önemlidir. En azından Türkiye'nin AB hedefi var. O hedef doğrultusunda gireceksek ya da kısmi bir şekilde adapte olacaksak uyum olması iyi olur. Daha da önemlisi oradaki toplum yapısı, insan ilişkileri hoşgörü, saygı, bunlarından en azından bizim toplumumuzda da yerleşmesi açısından önemlidir. Girmesek de o kültürü kazanmak önemlidir.

Burada yalnızca Avrupa Birliği hedefleri açısından değil, oradaki kültürü kazanmak açısından da Avrupa vatandaşlığının kazandırılmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Oysa öğretmen İEÖ3'ün görüşleri daha çok Avrupa Birliği'nin geleceği ve dünya vatandaşlığı eksenindedir:

Vatan vurgusu önemli. Asıl olan vatandır. Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bir gün Avrupa Birliği çökerse, çünkü başlangıçtaki parlak durumundan çok çok uzakta, biz yine Türkiye vatandaşı olacağız. Ama dünya vatandaşlığı güncel dünyayı algılama, takip etme, sorunları, problemleri, gelişmeleri yorumlama anlamında olmalı. Dünyayı takip eden, günceli takip eden bireyler yetiştirmek gerekiyor. Dünya vatandaşlığının gerçekleşmesi için insanları iyi yetiştirmek gerekiyor.

Yukarıdaki açıklamada görüldüğü gibi küresel vatandaşlık yaklaşımının kazandırılmasında Avrupa Birliği'nin geleceğinden şüphe edildiği için daha çok dünya vatandaşlığı bağlamında ele alınmıştır. Ancak burada güncel dünyayı algılama, takip etme, sorunları ve gelişmeleri yorumlama anlamında dünya vatandaşlığından söz edilirken vatan vurgusuna da dikkat çekilerek önceliğin vatan olduğu söylenmiştir.

Dünya vatandaşlığı yaklaşımı konusunda da çok farklı görüşler bulunmaktadır. Bu kavrama tamamen katılıp, milliyetçiliği bir tehdit olarak algılayan yaklaşım olduğu gibi, dünya vatandaşlığı fikrine karşı olan görüşler de bulunmaktadır. Öğretmen İEÖ11 ve öğretmen KEÖ30 'un açıklamaları bu farklılıkları ortaya koyması bakımından oldukça ilginçtir.

Öğretmen İEÖ11 şöyle demiştir:

Tabii ki olmalı. Aslında bu sadece bu dönemde değil de Avrupa Ortaçağı'ndan sonra başladı. Hümanizma ile başladı. Rönesans'ın içi dışı budur. Oradaki insan sevgisi de buradan geliyor: Tüm dünya insanların kardeş olması. Milliyetçilik bitmeli artık. Dünya kardeşliği sağlanmalı.

Öğretmen KEÖ30 bu konuda oldukça farklı bir yaklaşım göstermiştir:

Ben dünya vatandaşlığı kavramına başlı başına katılmıyorum. O nedenle her ülkenin vatandaşlığı ve sahip olduğu değerleri kendisini ilgilendirir ve onunla yaşar. Evrensel kavramlar insanları kandırmaktan başka bir şey değildir.

Görüldüğü gibi vatandaşlık anlamında milliyetçiliği reddeden yaklaşım olduğu gibi dünya vatandaşlığını reddeden yaklaşım da bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar bir anlamda öğretmenlerin dünya görüşlerini de ortaya koymaktadır. Bu durumda vatandaşlık eğitimi konusunda dolaylı da olsa öğretmenlerin siyasi düşüncelerinin etkili olduğu sonucuna varılabilir.

3.6. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİNİN KAZANMALARINI İSTEDİĞİ İYİ VATANDAŞ ÖZELLİKLERİ NELERDİR” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular aşağıda 3.6.1 ve 3.6.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.6.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İsteddiği İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Genel Görüşleri Nelerdir?”Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular anket ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.20’de anket yoluyla elde edilen bulgular ve Tablo 3.21’de görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İsteddiği İyi Vatandaş Özelliklerine Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	595	4,38	,88
Gündemi takip etmek	595	4,04	,98
Toplumsal Kurallara Uymak	594	4,33	,86
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	596	4,28	,90
İnsan haklarına saygılı olmak	595	4,41	,88
Demokratik değerleri benimsemek	597	4,37	,93
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	595	4,38	,93
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülmek	595	4,36	,89
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	592	4,38	,88
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	596	4,43	,88

Tablo 3.20'nin Devamı

	n	$\bar{x}$	ss
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	592	4,29	,94
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	596	4,13	1,00
Çevreyi korumak	595	4,09	1,04
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	594	4,13	1,00
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	596	4,12	1,03
Başkalarının iyiliğini düşünmek	596	4,09	1,02

Tablo 3.20’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin genel görüşlerinde katılma düzeyi en yüksek olan ifade $\bar{x}=4,43$ ortalama ile “Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak” ifadesi olmuştur. Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=4,41$ ortalama ile “İnsan haklarına saygılı olmak”, $\bar{x}=4,38$ ortalama ile “Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek”, “Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak” ve “Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak”, $\bar{x}=4,37$ ortalama ile “Demokratik değerleri benimsemek”, $\bar{x}=4,36$ ortalama ile “Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak” ve $\bar{x}=4,33$ ortalama ile “Toplumsal kurallara uymak” ifadeleri gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin öğrencilerin kazanmasını istediği iyi vatandaş algılarında öncelik milliyetçilik olmakla birlikte kişisel hak ve özgürlüklerin öneminin farkında olma özellikleri de bulunmaktadır. Bunların dışında öğretmenlerin katıldıkları vatandaşlık özellikleri sırasıyla $\bar{x}=4,29$ ortalama ile “İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek”, $\bar{x}=4,28$ ortalama ile “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak”, $\bar{x}=4,13$ ortalama ile “Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek”, $\bar{x}=4,29$ ortalama ile “İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak” ve $\bar{x}=4,12$ ortalama ile “Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak” şeklindedir. Son olarak $\bar{x}=4,09$ ortalama ile “Başkalarının iyiliğini düşünmek”, “Çevreyi korumak” ve $\bar{x}=4,04$ ortalama ile “Gündemi takip etmek” sosyal bilgiler öğretmenlerinin en az katıldıkları vatandaşlık özellikleri olmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin ulaşmalarını istedikleri vatandaşlık özelliklerinde ulusal vatandaşlık anlayışından küreselliğe doğru azalan oranda bir eğilim olduğu söylenebilir. Dolayısıyla vatandaşlık eğitimi öğretmenlerin büyük bir kısmı tarafından adeta vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlılığı kazandırılması ve artırılması şeklinde algılanmaktadır. Bununla birlikte başkalarının iyiliğini düşünmek, çevreyi korumak, gündemi takip etmek gibi günümüz vatandaşlarında olması gereken temel özelliklere öğretmenler düşük oranda katılmışlardır.

Diğer taraftan sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde öğrencilerinin ulaşmalarını hedefledikleri iyi vatandaşlık özelliklerinde küresellik önemli bir yer tutmaktadır.

Tablo 3.21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinizin Ulaşmasını Hedeflediğiniz İyi Vatandaş Özellikleri Küresel Vatandaşlığı Kapsar mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Öğrencilerinizin ulaşmalarını hedeflediğiniz iyi vatandaş özellikleri küresel vatandaşlığı kapsar mı?		f
a.	Kapsar	22
a1.	Ahlak ve değer eğitimi boyutunda kapsar.	3
a2.	Çocuk hakları, barış konularında kapsar.	3
a3	Kendi milli değerlerimiz küresel değerlerle örtüşür.	13
a4	Küresel bağlantılarla ilgili öğrenme alanlarımız var.	1
a5	Terör, açlık, çevre sorunları gibi tüm dünyayı ilgilendiren sorunlar var.	3
b.	Kapsamaz.	4
b1	Küreselliğin dünyaya egemen kültür olmasını reddediyorum.	1
b2	Küresel vatandaşlık kendi vatanını ve milletini çok fazla önemsememeyi gerektiriyor.	1
b3	Küresel vatandaşlığın bize kazandıracığı şeyler olduğunu düşünmüyorum.	1
Görüşler Toplam		52

Tablo 3.21’de görüldüğü gibi 22 öğretmen öğrencilerinin ulaşmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerinin küresel vatandaşlığı kapsadığını belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden 3’ü “Ahlak ve değer eğitimi boyutunda kapsar”, 3’ü “Çocuk hakları, barış konularında kapsar” demiştir. Ayrıca 13 öğretmen “Kendi milli değerlerimiz küresel değerlerle örtüşür”, 1 öğretmen “Küresel bağlantılarla ilgili öğrenme alanlarımız var” ve 3 öğretmen de “Terör, açlık, çevre sorunları gibi tüm dünyayı ilgilendiren sorunlar var” şeklinde açıklamada bulunmuşlardır.

4 öğretmen öğrencilerinin ulaşmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerinin küresel vatandaşlığı kapsamadığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden 1’i bu durumu

“Küreselliğin dünyaya egemen kültür olmasını reddediyorum” şeklinde ifade ederken, 1’i “Küresel vatandaşlık kendi vatanını ve milletini çok fazla önemsememeyi gerektiriyor” demiştir. Son olarak 1 öğretmen de “Küresel vatandaşlığın bize kazandıracağı şeyler olduğunu düşünmüyorum” görüşündedir.

Bu konuda öğretmenlerin farklı görüşlerinden alıntıları incelemek faydalı olacaktır. Öğretmen EEÖ25 küresel vatandaşlıkla ilgili şunları söylemiştir:

İnsan olmak çok farklı bir şeydir. Dolayısıyla okullardaki eğitim iyi bir insan yetiştirmek, iyi bir vatandaş olmak ve en son iyi bir meslek sahibi olmak içindir. Ancak uygulamada yalnızca meslek eğitimi ön plandadır. Dünyaya iyi bir birey kazandırmak istiyorsak öncelikle ülkesine iyi hizmet eden bir vatandaş yetiştirmek istiyoruzdur. Dünya vatandaşlığı da iyi bir eğitimle kazanılır dolayısıyla bizim verdiğimiz eğitim küresel vatandaşlığı kapsar.

Görüldüğü gibi öğretmen EEÖ25 küresel vatandaşlığı en genel anlamda iyi insan, iyi vatandaş algısı boyutuyla ele almıştır. Ancak burada bile ülkesine hizmet eden vatandaşların iyi birer dünya vatandaşı olacağı anlayışı vurgulanmıştır.

Öğretmen İEÖ13’ün açıklamalarında ise tamamen milliyetçilik vurgusu ön plandadır.

Çok da ütöpik olmamak gerekli. Tabii ki bizim istediklerimiz içinde küresel vatandaşlıkla bağdaşanlar da var, çatışanlar da var. Küresel vatandaşlık vatanı ve milleti çok fazla önemsememeyi gerektiriyor. Çünkü o zaman milletin gözünde Almanya ve Ermenistan arasında bir fark olmaması gerekiyor. Çünkü senin için Almanya’da aynı, Ermenistan da aynı şey ifade edecek. Ben bu kadar uç noktaların olmasına karşıyım. Onun dışında hedeflediğimiz birçok şeyi, mesela insanların birbirlerine düşmanca davranmaması, önce güzel taraflarından görmesi başka milletlere bakarken olumlu yanlarından bakması, insanlar arası uyumsuzlukların azalmasına sebep olur. Fakat hiçbir zaman iki ayrı milletin aynı kavram etrafında toplanması da hiçbir zaman mümkün değildir. Bir öğretmen çocuklarda ırkçılık damarlarını güçlendirmiyorsa yani Türkiye sevdasını güçlendirirken başka ülkeye düşmanlığı körüklemiyorsa en iyi vatandaşlık eğitimi budur zaten.

Burada daha çok küresel vatandaşlığın, ülke için tehdit olabileceği endişesi görülmektedir. Irkçılığa dayanmayan milliyetçi bir vatandaşlık eğitimi anlayışının ideal olacağı belirtilmektedir.

3.6.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.22 ve Tablo 3.23’te verilmiştir.

Tablo 3.22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Gruplar arası	1,542	2	,771	,991	,372
	Gruplar içi	460,854	592	,778		
	Toplam	462,397	594			
Gündemi takip etmek	Gruplar arası	2,799	2	1,400	1,451	,235
	Gruplar içi	571,150	592	,965		
	Toplam	573,950	594			
Toplumsal kurallara uymak	Gruplar arası	4,276	2	2,138	2,856	,058
	Gruplar içi	442,384	591	,749		
	Toplam	446,660	593			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Gruplar arası	6,327	2	3,164	3,890	,021*
	Gruplar içi	482,317	593	,813		
	Toplam	488,644	595			
İnsan haklarına saygılı olmak	Gruplar arası	3,556	2	1,778	2,293	,102
	Gruplar içi	459,076	592	,775		
	Toplam	462,632	594			
Demokratik değerleri benimsemek	Gruplar arası	39,152	2	19,576	3,821	,022*
	Gruplar içi	3042,832	594	5,123		
	Toplam	3081,983	596			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Gruplar arası	4,387	2	2,194	2,513	,082
	Gruplar içi	516,705	592	,873		
	Toplam	521,092	594			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Gruplar arası	5,051	2	2,525	3,160	,043*
	Gruplar içi	473,077	592	,799		
	Toplam	478,128	594			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Gruplar arası	2,513	2	1,257	1,611	,201
	Gruplar içi	459,444	589	,780		
	Toplam	461,958	591			

Tablo 3.22'nin Devamı

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Gruplar arası	19,624	2	9,812	1,941	,144
	Gruplar içi	2997,047	593	5,054		
	Toplam	3016,671	595			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Gruplar arası	5,414	2	2,707	3,030	,049*
	Gruplar içi	526,262	589	,893		
	Toplam	531,676	591			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Gruplar arası	4,275	2	2,137	2,105	,123
	Gruplar içi	602,254	593	1,016		
	Toplam	606,529	595			
Çevreyi korumak	Gruplar arası	14,148	2	7,074	6,662	,001*
	Gruplar içi	628,582	592	1,062		
	Toplam	642,729	594			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Gruplar arası	44,071	2	22,035	4,155	,016*
	Gruplar içi	3134,039	591	5,303		
	Toplam	3178,109	593			
Her türlü düşüncüyü ve bilgiyi sorgulamak	Gruplar arası	5,978	2	2,989	2,783	,063
	Gruplar içi	636,834	593	1,074		
	Toplam	642,812	595			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Gruplar arası	13,976	2	6,988	6,798	,001*
	Gruplar içi	609,573	593	1,028		
	Toplam	623,549	595			

p<0,05

Tablo 3.22'de görüldüğü gibi “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak”, “Demokratik değerleri benimsemek”, “Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak”, “İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek”, “Çevreyi korumak”, “Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek”, “Başkalarının iyiliğini düşünmek” ifadelerinde iller arasında anlamlı farklılıklar vardır ($p < 0,05$). Farklılık bulunan maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	İstanbul	410	4,24	,89	İstanbul	Eskişehir	,010*
	Eskişehir	112	4,49	,83		Kars	,549
	Kars	74	4,17	1,02	Eskişehir	İstanbul	,010*
	Toplam	596	4,28	,90		Kars	,020*
					Kars	İstanbul	,549
Demokratik değerleri benimsemek	İstanbul	411	4,34	,90	İstanbul	Eskişehir	,009*
	Eskişehir	112	4,98	4,84		Kars	,714
	Kars	74	4,24	1,19	Eskişehir	İstanbul	,009*
	Toplam	597	4,45	2,27		Kars	,030*
					Kars	İstanbul	,714
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	İstanbul	410	4,32	,89	İstanbul	Eskişehir	,015*
	Eskişehir	111	4,55	,77		Kars	,904
	Kars	74	4,31	1,05	Eskişehir	İstanbul	,015*
	Toplam	595	4,36	,89		Kars	,065
					Kars	İstanbul	,904
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	İstanbul	407	4,27	,91	İstanbul	Eskişehir	,036*
	Eskişehir	112	4,48	,85		Kars	,379
	Kars	73	4,16	1,22	Eskişehir	İstanbul	,036*
	Toplam	592	4,29	,94		Kars	,026*
					Kars	İstanbul	,379
Çevreyi Korumak	İstanbul	409	4,00	1,04	İstanbul	Eskişehir	,000*
	Eskişehir	112	4,41	,94		Kars	,584
	Kars	74	4,08	1,05	Eskişehir	İstanbul	,000*
	Toplam	595	4,09	1,04		Kars	,033*
					Kars	İstanbul	,584
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	İstanbul	408	4,06	1,00	İstanbul	Eskişehir	,004*
	Eskişehir	112	4,77	4,88		Kars	,612
	Kars	74	4,21	1,05	Eskişehir	İstanbul	,004*
	Toplam	594	4,22	2,31		Kars	,105
					Kars	İstanbul	,612
Başkalarının iyiliğini düşünmek	İstanbul	411	4,02	1,01	İstanbul	Eskişehir	,000*
	Eskişehir	111	4,41	,86		Kars	,739
	Kars	74	3,98	1,18	Eskişehir	İstanbul	,000*
	Toplam	596	4,09	1,02		Kars	,005*
					Kars	İstanbul	,739
						Eskişehir	,005*

p<0,05

Tablo 3.23'te görüldüğü gibi “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,010$). Bu fark $\bar{x}=4,49$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır.

“Demokratik değerleri benimsemek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,009$). Bu fark $\bar{x}=4,98$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır.

“Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,015$). Bu fark $\bar{x}=4,55$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir.

“İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,036$). Bu fark $\bar{x}=4,48$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır.

“Çevreyi Korumak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=4,41$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır.

“Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,004$). Bu fark $\bar{x}=4,77$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir.

“Başkalarının iyiliğini düşünmek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=4,41$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır.

Buna göre Eskişehir’de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplumsal yaşama etkin olarak katılmak, demokratik değerleri benimsemek, toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak, içinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek, çevreyi korumak, bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek, başkalarının iyiliğini düşünmek gibi iyi vatandaşlık özelliklerinin öğrencilere kazandırılmasını İstanbul ve/veya Kars’ta görev yapan meslektaşlarından daha çok önemsedikleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadeye $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 15, 16, 17, 18). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.24, 3.25, 3.26 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Kadın	263	4,44	,81	1,692	590	,091
	Erkek	329	4,32	,93			
Gündemi takip etmek	Kadın	262	4,08	,89	1,040	590	,299
	Erkek	330	4,00	1,05			
Toplumsal kurallara uymak	Kadın	261	4,39	,79	1,346	589	,179
	Erkek	330	4,29	,92			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Kadın	262	4,37	,80	2,121	591	,034*
	Erkek	331	4,21	,98			
İnsan haklarına saygılı olmak	Kadın	261	4,47	,78	1,405	590	,161
	Erkek	331	4,36	,95			
Demokratik değerleri benimsemek	Kadın	263	4,44	,86	1,678	592	,094
	Erkek	331	4,31	,99			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Kadın	263	4,45	,87	1,692	590	,091
	Erkek	329	4,32	,98			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Kadın	263	4,38	,84	,290	590	,772
	Erkek	329	4,35	,93			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Kadın	261	4,37	,83	-,159	587	,873
	Erkek	328	4,38	,92			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Kadın	262	4,44	,81	,198	591	,843
	Erkek	331	4,43	,93			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Kadın	261	4,29	,91	-,135	587	,893
	Erkek	328	4,30	,97			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Kadın	262	4,17	,94	,826	591	,409
	Erkek	331	4,10	1,05			
Çevreyi korumak	Kadın	261	4,17	,91	1,767	590	,078
	Erkek	331	4,02	1,13			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Kadın	262	4,22	,94	1,827	589	,068
	Erkek	329	4,06	1,04			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	Kadın	263	4,14	,99	,332	591	,740
	Erkek	330	4,11	1,07			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Kadın	263	4,13	,97	,865	591	,388
	Erkek	330	4,06	1,06			

*p< 0,05

Tablo 3.24'te görüldüğü gibi “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak” ifadesine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,034). Bu fark $\bar{x}=3,93$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Buna göre

kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre toplumsal yaşama etkin olarak katılmayı iyi vatandaş olma açısından daha çok önemsedikleri söylenebilir.

Tablo 3.25. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde Olmak	10 yıl ve daha az	397	4,36	,92	-,443	589	,658
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,40	,79			
Gündemi takip etmek	10 yıl ve daha az	399	4,02	1,00	-,494	589	,622
	11 yıl ve daha fazlası	192	4,06	,94			
Toplumsal kurallara uymak	10 yıl ve daha az	398	4,30	,92	-1,068	588	,286
	11 yıl ve daha fazlası	192	4,39	,75			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	10 yıl ve daha az	398	4,25	,95	-,861	590	,390
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,32	,80			
İnsan haklarına saygılı olmak	10 yıl ve daha az	397	4,39	,93	-,949	589	,343
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,46	,76			
Demokratik değerleri benimsemek	10 yıl ve daha az	399	4,32	1,00	-1,588	591	,113
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,45	,77			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	10 yıl ve daha az	398	4,36	,98	-,672	589	,502
	11 yıl ve daha fazlası	193	4,41	,84			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	10 yıl ve daha az	398	4,32	,95	-1,575	589	,116
	11 yıl ve daha fazlası	193	4,44	,77			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	10 yıl ve daha az	396	4,35	,91	-1,244	586	,214
	11 yıl ve daha fazlası	192	4,44	,81			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	10 yıl ve daha az	398	4,41	,93	-1,067	590	,286
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,49	,78			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	10 yıl ve daha az	395	4,26	,99	-1,098	586	,272
	11 yıl ve daha fazlası	193	4,35	,85			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	10 yıl ve daha az	399	4,10	1,04	-,800	590	,424
	11 yıl ve daha fazlası	193	4,17	,93			
Çevreyi korumak	10 yıl ve daha az	398	4,03	1,08	-2,000	589	,046*
	11 yıl ve daha fazlası	193	4,21	,94			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	10 yıl ve daha az	398	4,08	1,04	-1,544	588	,123
	11 yıl ve daha fazlası	192	4,22	,91			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	10 yıl ve daha az	398	4,07	1,07	-1,409	590	,159
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,20	,95			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	10 yıl ve daha az	398	4,04	1,06	-1,536	590	,125
	11 yıl ve daha fazlası	194	4,18	,93			

*p< 0,05

Tablo 3.25’te görüldüğü gibi “Çevreyi korumak” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,046$). Bu fark $\bar{x}=4,21$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir. Buna göre tecrübeli öğretmenlerin daha az tecrübeye sahip öğretmenlere göre çevreyi korumayı iyi vatandaş özellikleri açısından daha çok önemsedikleri söylenebilir.

Tablo 3.26. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	10 yıl ve daha az	472	4,35	,91	-1,807	584	,071
	11 yıl ve daha fazla	114	4,51	,65			
Gündemi takip etmek	10 yıl ve daha az	473	4,01	,98	-1,891	585	,059
	11 yıl ve daha fazla	114	4,20	,88			
Toplumsal Kurallara Uymak	10 yıl ve daha az	472	4,30	,90	-2,058	583	,040*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,48	,65			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	10 yıl ve daha az	473	4,25	,93	-1,584	585	,114
	11 yıl ve daha fazla	114	4,40	,71			
İnsan haklarına saygılı olmak	10 yıl ve daha az	472	4,39	,92	-1,572	584	,117
	11 yıl ve daha fazla	114	4,53	,59			
Demokratik değerleri benimsemek	10 yıl ve daha az	474	4,32	,98	-2,414	586	,016*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,56	,59			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	10 yıl ve daha az	473	4,34	,97	-2,379	584	,018*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,57	,65			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	10 yıl ve daha az	472	4,33	,93	-2,093	584	,037*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,52	,64			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	10 yıl ve daha az	469	4,33	,91	-2,759	581	,006*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,58	,66			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	10 yıl ve daha az	473	4,40	,91	-2,079	585	,038*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,59	,63			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	10 yıl ve daha az	469	4,26	,98	-2,140	581	,033*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,47	,71			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	10 yıl ve daha az	473	4,10	1,03	-2,125	585	,034*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,32	,80			
Çevreyi korumak	10 yıl ve daha az	472	4,04	1,06	-2,142	584	,033*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,28	,90			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	10 yıl ve daha az	471	4,09	1,03	-2,230	583	,026*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,32	,80			

Tablo 3.26'nın Devamı

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	10 yıl ve daha az	473	4,07	1,06	-2,513	585	,012*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,34	,85			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	10 yıl ve daha az	473	4,05	1,05	-2,308	585	,021*
	11 yıl ve daha fazla	114	4,29	,87			

*p< 0,05

Tablo 3.26'da görüldüğü gibi “Toplumsal kurallara uymak” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,040). Bu fark $\bar{x}=4,48$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Demokratik değerleri benimsemek”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,016). Bu fark $\bar{x}=4,56$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,018). Bu fark $\bar{x}=4,57$ ortalama ile 11 yıl ve sonrası vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,037). Bu fark $\bar{x}=4,52$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,006). Bu fark $\bar{x}=4,58$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,038$). Bu fark $\bar{x}=4,59$ ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,033$). Bu fark $\bar{x}=4,47$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,034$). Bu fark $\bar{x}=4,32$ ortalama ile 11 yıl ve sonrası vatandaşlık eğitimi tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Çevreyi korumak”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,033$). Bu fark $\bar{x}=4,28$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,026$). Bu fark $\bar{x}=4,32$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak”, ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,012$). Bu fark $\bar{x}=4,34$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

“Başkalarının iyiliğini düşünmek” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,021$). Bu fark $\bar{x}=4,29$ ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenler lehinedir.

Buna göre vatandaşlık eğitimi verme konusunda tecrübeli öğretmenlerin daha az tecrübeye sahip öğretmenlere göre toplumsal kurallara uymayı, demokratik değerleri benimsemeyi, düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmeyi, toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü ve toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmayı, vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmayı, içinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmeyi, çevreyi korumayı, bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermeyi, her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamayı, başkalarının iyiliğini düşünmeyi iyi vatandaş özellikleri açısından daha çok önemsedikleri söylenebilir.

3.7. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN OKULDA ÖĞRETİM PROGRAMLARI YOLUYLA NASIL VERİLMESİ GEREKTİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular anket ve görüşme yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.27’de anket yoluyla elde edilen bulgular ve Tablo 3.28’de görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.27. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Okulda Öğretim Programları Yoluyla Nasıl Verilmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	f	%
Vatandaşlık Eğitimi adıyla ayrı bir ders olarak verilmelidir.	273	45,5
Sosyal Bilgiler ve İnkılâp Tarihi Atatürk dersleri içinde verilmelidir.	162	26,9
Okulda verilen diğer derslerle bütünleştirilmelidir.	160	26,5
Cevapsız	8	1,3
Toplam	603	100

Tablo 3.27’de görüldüğü gibi ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 45,5’i vatandaşlık eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi görüşündedir. Vatandaşlık eğitiminin Sosyal Bilgiler ve İnkılâp Tarihi Atatürk dersleri içinde verilmesi

gerektiğini düşünen öğretmenlerin oranı %26,9 iken, %26,5 oranında öğretmen de “Okulda verilen diğer derslerle bütünleştirilmelidir” görüşündedir.

Anketin uygulandığı 2008 bahar döneminde sosyal bilgiler öğretmenleri 8. sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini okuturken 6 ve 7. sınıflarda vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler dersinde bir ara kazanım olarak vermekteydiler. Bu durumda öğretmenlerin her iki programı da uygulayıp değerlendirdikleri bir dönemde bu cevapları vermeleri vatandaşlık eğitimi farklı bir yaklaşımla ele aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri kendileriyle yapılan görüşmelerde de bu düşüncüyü destekleyen açıklamalarda bulunmuşlardır.

Tablo 3.28. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Nasıl Bir Vatandaşlık Eğitim Programı Önerirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Nasıl bir vatandaşlık eğitim programı önerirsiniz?	f
a. Farklı bir program olmalı.	21
a1. Aile destekli	3
a2. Uygulamalı	12
a3. Ayrı bir ders şeklinde	9
a4. Görselliğe dayalı	1
a5. Davranışların nota dönüştürüldüğü	1
a6. Uzman kişilerin derse katıldığı	1
a7. Günlük hayatla ilişkili	2
b. Şimdiki program uygun ancak	7
b1. Yapılandırmacılık uygulanmalı	1
b2. Küresel konular artırılmalı	1
b3. Uygulama boyutu artırılmalı	4
Görüşler toplam	63

Tablo 3.28’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitim programı ile ilgili iki temel görüşü bulunmaktadır. Bunlardan ilki vatandaşlık eğitiminin farklı bir program olması gerektiği görüşüdür ve 21 öğretmen tarafından desteklenmektedir. Programdaki olması gereken farklılığı 3 öğretmen aile destekli, 12 öğretmen uygulamalı, 9 öğretmen ayrı bir ders şeklinde, 1 öğretmen görselliğe dayalı, 1 öğretmen davranışların nota dönüştürüldüğü, 1 öğretmen uzman kişilerin derse katıldığı ve 2 öğretmen de günlük hayatla ilişkili farklı bir program olması gerektiği şeklinde açıklamışlardır.

İkinci temel görüş şimdiki programın uygun olduğu ancak birtakım düzenlemeler gerektiği görüşüdür ve 7 öğretmen tarafından savunulmuştur. 1 öğretmen yapılandırmacılığın uygulanması gerektiğini düşünürken 1 öğretmen de küresel konuların arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Son olarak uygulama boyutu arttırılmalı diyen 4 öğretmen olmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden alıntılar incelendiğinde farklı bir programı öneren öğretmenler olduğu gibi mevcut programı destekleyen öğretmenler de bulunmaktadır.

Vatandaşlık eğitimi konusunda farklı bir program öneren öğretmenlerden öğretmen EKÖ20'nin bu konudaki görüşleri şunlardır:

Kesinlikle Sosyal Bilgiler dersi içinde bulunmamalı. Ben bunu istemiyorum. Tabii ki konular birbiriyle bağıntılı ama Sosyal Bilgiler içinde vatandaşlık konuları kayboluyor. Sosyal Bilgilerin ağırlığı farklı olmalı. Vatandaşlık eğitiminin ağırlığı farklı olmalı. Kesinlikle görsel olmalı. CD'lerle videolarla desteklenmeli. Kitap üzerinden olmamalı. Davranışlar nota dönüştürülmeli.

Görüldüğü gibi öğretmen EKÖ20, vatandaşlık eğitimi ayrı bir ders şeklinde yapılması, görsellikle desteklenmesi ve davranışların da nota dönüştürülmesinden yanadır. Vatandaşlık konularının Sosyal Bilgiler dersi içinde kaybolduğunu düşünmektedir.

Öğretmen EKÖ22 ise şimdiki programı desteleyerek şunları söylemiştir:

Zaten MEB güzel bir program yapmış. Ben yeterli buldum. Daha çok uygulamaya yöneltmek lazım. Daha çok küresel konu eklenebilir.

Yukarıdaki açıklamalarından anlaşıldığı gibi öğretmen EKÖ22 yeni vatandaşlık eğitim programı hakkında olumlu bir tutum içindedir. Ayrıca uygulama boyutunun arttırılması ile vatandaşlık eğitimi için önemli öğretim yöntemlerinden biri olan topluma hizmet uygulamalarını da vurgulamaktadır. Küresel konuların daha fazla olmasını istemesi de küresel vatandaşlık eğitimi yaklaşımı içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.8. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular 3.8.1 ve 3.8.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.8.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Genel Görüşleri Nelerdir?”Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular anket ve görüşme yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.29’da anket yoluyla elde edilen bulgular ve Tablo 3.30’da görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.29. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	594	2,80	1,08
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	595	2,78	1,05
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç-gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	593	2,74	1,09
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	591	2,77	1,07
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	594	2,76	1,05
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	593	2,73	1,09

Tablo 3.29’da görüldüğü gibi ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki

genel görüşlerine ilişkin yanıtlarında katılma düzeyi en yüksek olan ifade $\bar{x}=2,80$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesi olmuştur. Bu ifadeyi sırasıyla $\bar{x}=2,78$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir”, $\bar{x}=2,76$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ve $\bar{x}=2,76$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadeleri izlemiştir. $\bar{x}=2,74$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç-gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ve $\bar{x}=2,73$ ortalama ile “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadeleri ise öğretmenlerinin en az katıldıkları ifadeler olmuştur.

Buna göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından en çok amaç ve içerik yönüyle yeterli buldukları, buna karşılık özellikle eğitim durumları ve ders kitapları yönünden eksik gördükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden de program hakkındaki görüşlerini belirten önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.30. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Vatandaşlık Eğitimi Açısından Nasıl Değerlendiriyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?		f
a.	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı vatandaşlık eğitimi açısından eski programa göre daha işlevsel.	7
a1.	Temel vatandaşlık bilgilerini içeriyor.	2
a2.	Vatandaşlık bilgileri aşama aşama veriliyor.	1
a3.	Öğrenci merkezli.	1
a4.	Güncel konuları da içeriyor.	1
b.	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından eksiklikleri var.	23
c1.	Vatandaşlık konuları yüzeysel olarak ele alınıyor.	12
c2.	Örnekler yeterli değil.	1
c3.	Vatandaşlık konularına ayrılan süre yeterli değil.	3
c4.	Ders kitapları yeterli değil.	3
c5.	Uygulama boyutu yetersiz.	2
c6.	Ayrı bir ders olması daha etkili olur.	6
Görüşler Toplam		62

Tablo 3.30’da görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşme sırasında “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar iki temel görüşte birleşmiştir. Öğretmenlerin 7’si Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı vatandaşlık eğitimi açısından eski programa göre daha işlevsel bulurken 23’ü ise eksikleri olduğunu söylemiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından işlevselliğini açıklayıcı görüş olarak öğretmenlerin 2’si “Temel vatandaşlık bilgilerini içeriyor.”, 1’i “Vatandaşlık bilgileri aşama aşama veriliyor.” 1’i “Öğrenci merkezli.” ve 1’i de “Güncel konuları da içeriyor.” demişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından eksik yönlerini açıklayıcı görüş olarak öğretmenlerin 12’si “Vatandaşlık konuları yüzeysel olarak ele alınıyor.”, 1’i “Örnekler yeterli değil.”, 3’ü “Vatandaşlık konularına ayrılan süre yeterli değil.”, 3’ü “Ders kitapları yeterli değil.”, 2’si “Uygulama boyutu yetersiz.” ve 6’sı “Ayrı bir ders olması daha etkili olur.” demişlerdir.

Öğretmen İKÖ6 ve İEÖ9’un bu konudaki açıklamaları farklı görüşleri örneklendirmesi açısından anlamlıdır. Öğretmen İKÖ6 şunları söylemiştir:

Yeni program bence eskisine göre daha faydalı. Eskisinde 8. sınıfta vatandaşlık dersinin çok ağır anlatıldığını düşünüyorum. Oradaki konuları, normal öğretmen arkadaşlara bile sorsanız bilemeyecekleri çok ağır bilgiler vardı. Çocukların anlayamayacağı bilgiler vardı. Şimdi konuların arasına serpiştirilmiş ve daha basit anlayabilecekleri şekilde veriliyor. Ama yine de yeterli değil. 8. sınıfta müfredat nasıl olacak bilemiyorum. Ama şu an 6. ve 7. sınıfta vatandaşlık konuları var ancak yeterli değil. En basit şekliyle anlatılıyor. Temel bilgileri veriyoruz. Ama ilerde kendi yaşamlarında uygulamaları mı, faydalı olur mu bilemiyoruz. Program çok yeni olmasına rağmen katkısı olduğunu görüyorum. 6. ve 7. sınıflar 8. sınıflara göre kuralların görevlerinin daha çok farkındalar.

Görüldüğü gibi öğretmen İKÖ6 yeni programı vatandaşlık eğitimi açısından öğrencilerin seviyelerine uygun bulmuştur. Ayrıca öğrencilerin bilinçlenmeleri konusunda da etkili olduğunu söylemiştir.

Öğretmen İEÖ9 ise konu hakkında şunları söylemiştir:

Bir defa birleştirilmesi bir eksiklikti. Yani şimdi şöyle: ben bir hafta Fatih Sultan Mehmet'ten söz ederken, bir hafta Marmara Bölgesi'ne geçiyorum. Marmara Bölgesi'ni bitirmeden Avrupa'da Reform, Rönesans diyorum. Sonra geleceğim demokrasinin uygulama şekilleri, Kral John diye. Böyle bir eğitim olur mu? Haberlerde cenaze haberinin arkasından düğün haberini vermeye benziyor. Çocuk da bir şey alamıyor. Çünkü sistematik yok. Eğitimde ne olur? Hedef 5. basamaksa, 1.2.3.4. basamakları geçerek hedefe ulaşırsınız. Burada o yok. 1. basamağa çıktı mı, sağda solda birkaç tane basamak daha var. Çocuk ne olduğunu anlayamıyor. Programın bilimsel olmadığını düşünüyorum. Örneğin vatandaşlıkta bir şey uyguluyorsan bunun Yunanistan'da da uygulanabilirliği var. Tarihte öyle değil. Tarihte bir öteki var. Dünyada sosyal bilgiler diye bir ders yoktur zaten. Tarih, tarihtir. Coğrafya, coğrafyadır. Burada biraz tarih, biraz coğrafya az da vatandaşlık var. Aslında Sosyal Bilgiler dersi ne yetiştireceğini bilmiyor.

Burada yeni programın yapılanmasına karşı olunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de disiplinler arası yaklaşım tümüyle reddedilmektedir. Yeni programın yetiştireceği vatandaş hakkında endişe duyulmaktadır.

3.8.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.31 ve 3.32’de verilmiştir.

Tablo 3.31. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	26,012	2	13,006	3,938	,020*
	Gruplar içi	1951,875	591	3,303		
	Toplam	1977,887	593			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	1,008	2	,504	,450	,638
	Gruplar içi	662,310	592	1,119		
	Toplam	663,318	594			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç-gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	8,112	2	4,056	,997	,370
	Gruplar içi	2401,355	590	4,070		
	Toplam	2409,467	592			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	,631	2	,316	,273	,761
	Gruplar içi	679,887	588	1,156		
	Toplam	680,518	590			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	,964	2	,482	,432	,650
	Gruplar içi	660,039	591	1,117		
	Toplam	661,003	593			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Gruplar arası	,789	2	,394	,327	,721
	Gruplar içi	712,041	590	1,207		
	Toplam	712,830	592			

*p< 0,05

Tablo 3.31’de görüldüğü gibi “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.”ifadesinde iller arasında anlamlı bir farklılık vardır (p=0,020). Farklılık bulunan bu maddenin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadenin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.32. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri Ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	İstanbul	411	1,85	,82	İstanbul	Eskişehir	,862
	Eskişehir	112	1,74	,83		Kars	,006*
	Kars	73	1,71	,92	Eskişehir	İstanbul	,862
	Toplam	596	1,81	,83		Kars	,027*
					Kars	İstanbul	,006*
						Eskişehir	,027*

p< 0,05

Tablo 3.32’de görüldüğü gibi “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır (p=0,006). Bu fark $\bar{x} = 1,85$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır (p=0,027). Bu fark $\bar{x} = 1,74$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Kars’ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının amaçlarını İstanbul ve Eskişehir’deki meslektaşlarına göre daha yetersiz buldukları söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede p< 0,05 olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 19, 20, 21, 22). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile

incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.33, 3.34, 3.35 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.33. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	399	2,76	1,09	-1,804	551	,072
	Fen-Edebiyat	154	2,95	1,11			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	401	2,76	1,04	-1,283	553	,200
	Fen-Edebiyat	154	2,88	1,09			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	400	2,70	1,08	-1,763	552	,078
	Fen-Edebiyat	154	2,88	1,11			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	398	2,70	1,06	-2,159	550	,031*
	Fen-Edebiyat	154	2,92	1,06			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	401	2,72	1,03	-1,898	553	,058
	Fen-Edebiyat	154	2,91	1,09			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Eğitim	400	2,68	1,09	-1,560	552	,119
	Fen-Edebiyat	154	2,84	1,09			

* $p < 0,05$

Tablo 3.33'te görüldüğü gibi “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesine fen-edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p = 0,031$). Bu fark $\bar{x} = 2,92$ ortalama ile fen edebiyat fakültesinden mezun olan öğretmenler lehinedir. Bu durumda fen-edebiyat fakültesinden mezun olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi ölçme araçlarını eğitim fakültesinden mezun olanlara göre daha yeterli buldukları söylenebilir.

Tablo 3.34. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim Alma	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,54	,99			
	Hayır	513	2,83	1,09	-2,059	577	,040*
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,54	,96			
	Hayır	513	2,82	1,06	-2,014	577	,045*
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,54	,99			
	Hayır	511	2,76	1,10	-1,542	575	,124
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,65	1,01			
	Hayır	509	2,78	1,07	-,972	573	,331
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,68	,99			
	Hayır	512	2,76	1,06	-,635	576	,526
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	66	2,57	1,02			
	Hayır	511	2,73	1,10	-1,132	575	,258

*p< 0,05

Tablo 3.34’te görüldüğü gibi “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesine lisansüstü eğitim almış öğretmenler ve lisansüstü eğitim almamış öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,040). Bu fark $\bar{x}=2,83$ ortalama ile lisansüstü eğitim almamış öğretmenler lehinedir.

“Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesinde de lisansüstü eğitim almış öğretmenler ve lisansüstü eğitim almamış öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,045). Bu fark $\bar{x}=2,82$ ortalama ile lisansüstü eğitim almamış öğretmenler lehinedir. Buna göre lisansüstü eğitim almamış öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi

öğretim programının amaçlarını ve içeriğini vatandaşlık eğitimi açısından lisansüstü eğitim alan öğretmenlere göre daha çok yeterli buldukları söylenebilir.

Tablo 3.35. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet içi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,67	1,08	-1,097	585	,273
	Hayır	510	2,82	1,09			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,74	1,09	-,404	586	,687
	Hayır	511	2,79	1,05			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç-gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,64	1,09	-,829	584	,408
	Hayır	509	2,76	1,09			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,53	1,03	-2,186	582	,029*
	Hayır	507	2,81	1,07			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,64	1,12	-1,015	585	,311
	Hayır	510	2,78	1,04			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	77	2,46	1,07	-2,218	584	,027*
	Hayır	509	2,76	1,09			

*p< 0,05

Tablo 3.35’te görüldüğü gibi “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesinde vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim almış ve almamış öğretmenlerin katılma oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,029). Bu fark $\bar{x}$ = 2,81 ortalama ile hizmet içi eğitim almamış öğretmenler lehinedir.

“Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesinde de vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim almış ve almamış öğretmenlerin katılma oranları arasındaki

fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,027$). Bu fark $\bar{x}=2,76$ ortalama ile hizmet içi eğitim almamış öğretmenler lehinedir. Buna göre hizmet içi eğitim almamış öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme değerlendirme araçları ve ders kitaplarını vatandaşlık eğitimi açısından hizmet içi eğitim alan öğretmenlere göre daha çok yeterli buldukları söylenebilir.

3.9. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN İYİ VATANDAŞ YETİŞTİRMEK İÇİN GEREKLİ EĞİTİMİ VERMEDE KENDİLERİNİN VE DİĞER SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YETERLİLİKLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular 3.9.1 ve 3.9.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.9.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu problemine ilişkin bulgular anket ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.36’da anket yoluyla elde edilen bulgular ve Tablo 3.37’de görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.36. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	596	3,81	,84
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	594	3,88	,79
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	592	3,86	,79

Tablo 3.36'nın Devamı

	n	$\bar{x}$	ss
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	592	3,60	,87
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	592	3,57	,86
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	591	3,58	,87

Tablo 3.36'da görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki genel görüşlerden en çok $\bar{x}=3,88$ ortalama ile “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.” ifadesine katılmışlardır. Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=3,86$ ortalama ile “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.” ve $\bar{x}=3,81$ ortalama ile “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum” ifadelerine katılmışlardır. Öğretmenlerin diğer sosyal bilgiler öğretmenlerine ilişkin görüşlerinde ise en çok $\bar{x}=3,60$ ortalama ile “Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum” ifadesine katılmışlardır. Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=3,58$ ortalama ile “Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum” ve $\bar{x}=3,57$ ortalama ile “Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum” ifadeleri gelmektedir. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli etkinlikleri uygulamada en çok kendilerini yeterli görürken diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini daha az yeterli görmektedirler.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendileri ve meslektaşlarının yeterliklerine ilişkin görüşlerini üniversitede alınan eğitim açısından da değerlendirebilmek için “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli görüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Aşağıdaki Çizelge 3.8 öğretmenlerin cevaplarını açıklamaktadır.

Tablo 3.37. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Üniversitede Verilen Mesleki Eğitimi İyi Vatandaş Yetiştirmede Yeterli Görüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli görüyor musunuz?	f
a. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterlidir.	5
b. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli değildir.	17
b1. Uygulama açısından yetersizdir.	4
b2. Öğretmen adaylarının motivasyonları düşüktür.	3
b3. Öğretmen adaylarının alan bilgileri yetersizdir.	2
b4. Öğretmen adayları ülke sorunlarını takip etmemektedir.	1
b5. Öğretmen adayları ders notlarını ezberlemektedir.	2
c. Eğitimin yeterli olması öğretmen adaylarının kendilerine bağlıdır.	6
d. Eğitimin yeterli olması, üniversitenin imkânlarına bağlıdır.	4
Görüşler toplam	44

Öğretmenler bu soruya yanıt verirken, kendi üniversite deneyimlerinin yanı sıra meslektaşları ve staja gelen aday öğretmenleri hakkında izlenimlerden yararlanmışlardır.

Tablo 3.37’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli görüp görmemelerine ilişkin 4 temel görüş bildirmişlerdir.

Birinci temel görüş sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli bulan görüştür ve 5 öğretmen tarafından desteklenmiştir.

İkinci temel görüş “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli değildir” şeklindeki görüştür ve 17 öğretmen bu cevabı vermiştir. Öğretmenlerden 4’ü bu eğitimin uygulama açısından yetersiz olduğunu, 3’ü öğretmen adaylarının motivasyonlarının düşük olduğunu, 2’si alan

bilgilerinin yetersiz olduğunu, 1'i ülke sorunlarını takip etmediklerini, 2'si ders notları ezberlediklerini belirterek yetersizliği açıklamışlardır.

Üniversitelerde verilen mesleki eğitimin yeterli olmasını öğretmenlerin 6'sı öğretmen adaylarının kendilerine bağlarken, 4'ü üniversitenin imkanlarıyla ilişkilendirmiştir.

Soruyu örneklendirmesi açısından öğretmen EEÖ15 ve EKÖ20'nin açıklamaları dikkat çekicidir.

Öğretmen EEÖ15 şöyle demiştir:

Yeni dönemde üniversitelerde Sosyal Bilgiler öğretimi içinde vatandaşlık eğitimi var. Mutlaka bir faydası oluyordur. Ben içinde bulunmadığım için bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim. Ama orada bu dersi veren arkadaşlarım var. Onlar da bir gayret içindeler. Toplumun içinden olayları inceleyerek, yaparak, yaşayarak bir şeyler kazandırmaya çalışıyorlar. Mutlaka faydası olacaktır. Daha önceden bunun hiç eğitimini almadan sosyal bilgiler öğretmeni olmuş arkadaşlara göre şimdi eğitim fakültesinden mezun olan arkadaşlar daha donanımlı oluyorlar.

Burada eğitim fakültesi uygulamalarının vatandaşlık eğitimi verecek sosyal bilgiler öğretmenlerine sağladığı kazanımlardan söz edilmektedir. Eğitim fakültesinden mezun olacak öğretmenlerin bu eğitimi almadan sosyal bilgiler öğretmeni olanlara göre daha iyi yetiştikleri belirtilmiştir.

Öğretmen EKÖ20 ise tam tersi bir görüş ifade etmiştir:

Her şey buradan başlıyor. Öğretmen yetiştirirken biraz lakayt davranılıyor. Olay eğitim fakültelerinin yetersizliği ile başlıyor. Yetersiz öğretmenler mezun oluyor. Alan bilgisi yetersiz olan öğretmenler işin birinci aşaması, ülkenin sorunlarına sahip çıkmayan bir öğretmen grubu ikinci şamasıdır. Bunların hepsi bir bütün. Magazini takip eden öğretmen adayları mezun oluyor. Magazini takip eden öğretmenler yetişiyor.

Yukarıda öğretmen yetiştirmedeki olumsuz yönler üzerinde durulmaktadır. Eğitim fakültelerinin yetersizliği temel etken olarak gösterilmiş, alan bilgisi eksik ve vatandaşlık bilinci olmayan öğretmenlerin yetiştiğinden söz edilmiştir.

Konuya üniversitenin imkanları ve kişinin kendini geliştirmesi açısından yaklaşan öğretmen İKÖ8'in görüşleri de oldukça ilginçtir:

Bunu kendi içinde ayırmak gerekir. Mezun olduğun üniversiteye göre, sunulan imkânlara göre bu biraz değişebilir. Benim mezun olduğum üniversiteye baktığımda ben kendimi bu konuda açıkça yeterli görmüyorum. Aldığım eğitim yanında, kendimi geliştirmek için de bir şeyler yapmam gerektiğini düşünüyorum. Kitap olabilir, gidip görmek, gezmek, incelemek, araştırmak, o atmosferi solumanın önemli olduğunu düşünüyorum. Fakat bir arkadaşım, daha büyük bir üniversiteden mezun olmuş durumda. Onunla kendimi kıyasladığımda eksik yönlerimin olduğunu, bana belirtilmediğini, aktarılmadığını ya da aktarılırken problemlerin olduğunu fark ettim. En azından bu benim gözlemim. Üniversiteden üniversiteye değişir.

Öğretmen İKÖ8 görüşlerini kendi kişisel deneyimlerine dayanarak açıklamış, üniversitenin imkanlarının önemli olduğunu belirtmiştir. Ancak kişisel çaba içinde bulunduğunu da vurgulamıştır. Dolayısıyla kişinin mesleki gelişimi için her ne kadar üniversitede verilen eğitim belirleyici unsur olsa da kendi kişisel çabalarının etkisi de göz ardı edilememektedir.

3.9.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Ya Da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 23). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler

öğretmenlerinin yeterlilikleri hakkındaki görüşlerinin il değişkeni açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşleri cinsiyet, lisansüstü eğitim alma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 24, 25, 26). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.38, 3.39, 3.40, 3.41 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.38. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Eğitim	402	3,78	,87			
	Fen-Edebiyat	154	3,90	,80	-1,493	554	,136
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Eğitim	400	3,85	,79			
	Fen-Edebiyat	154	4,00	,76	-2,096	552	,036*
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Eğitim	398	3,80	,80			
	Fen-Edebiyat	154	4,00	,74	-2,609	550	,009*

Tablo 3.38'in Devamı

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Eğitim	398	3,57	,87			
	Fen-Edebiyat	154	3,66	,87	-1,082	550	,280
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Eğitim	398	3,55	,84			
	Fen-Edebiyat	154	3,63	,89	-,962	550	,337
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Eğitim	398	3,56	,87			
	Fen-Edebiyat	154	3,60	,89	-,521	550	,602

*p< 0,05

Tablo 3.38'de görüldüğü gibi “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.” ifadesine fen- edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,036). Bu fark $\bar{x} = 4,00$ ortalama ile fen-edebiyat fakültesinden mezun öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.” ifadesinde de fen- edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,009). Bu fark $\bar{x} = 4,00$ ortalama ile yine fen-edebiyat fakültesinden mezun öğretmenler lehinedir.

Bu durumda fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin, eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere göre kendilerini vatandaşlık eğitimi ile ilgili etkinlik uygulama ve değerlendirmede daha yeterli gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.39. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	398	3,77	,81	-1,624	590	,105
	11 yıl ve daha fazla	194	3,89	,90			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	396	3,83	,77	-2,414	588	,016*
	11 yıl ve daha fazla	194	4,00	,81			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	396	3,81	,78	-1,948	586	,052
	11 yıl ve daha fazla	192	3,95	,80			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	395	3,57	,86	-1,191	586	,234
	11 yıl ve daha fazla	193	3,66	,88			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	395	3,55	,85	-,987	586	,324
	11 yıl ve daha fazla	193	3,62	,88			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	394	3,56	,86	-,722	585	,471
	11 yıl ve daha fazla	193	3,62	,90			

*p< 0,05

Tablo 3.39’da görüldüğü gibi “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,016). Bu fark $\bar{x}$ = 4,00 ortalama ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir. Bu durumda tecrübeli öğretmenlerin öğrencilerine iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendilerini daha yeterli gördüğü söylenebilir.

Tablo 3.40. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	473	3,76	,84	-3,444	584	,001*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,06	,79			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	471	3,84	,79	-3,424	582	,001*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,12	,70			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	469	3,81	,80	-3,103	580	,002*
	11 yıl ve daha fazla	113	4,07	,72			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	469	3,58	,86	-1,478	580	,140
	11 yıl ve daha fazla	113	3,71	,88			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	469	3,54	,86	-1,963	580	,052
	11 yıl ve daha fazla	113	3,72	,83			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	10 yıl ve daha az	468	3,56	,86	-1,784	579	,075
	11 yıl ve daha fazla	113	3,72	,89			

*p< 0,05

Tablo 3.40'ta görüldüğü gibi “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,001). Bu fark $\bar{x}$ =4,06 ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,001). Bu fark $\bar{x}$ =4,12 ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,002$). Bu fark $\bar{x}=4,07$ ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir.

Bu durumda vatandaşlık eğitimi verme süresi açısından tecrübeli öğretmenlerin öğrencilerine iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlama, uygulama ve değerlendirmede kendilerini daha yeterli bulduğu söylenebilir.

Tablo 3.41. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	77	3,88	,77			
	Hayır	511	3,79	,85	,838	586	,402
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	76	3,88	,78			
	Hayır	510	3,89	,78	-,089	584	,929
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Evet	77	3,83	,78			
	Hayır	508	3,86	,79	-,300	583	,764
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	77	3,40	,79			
	Hayır	508	3,62	,87	-2,147	583	,032*
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	77	3,37	,81			
	Hayır	508	3,60	,86	-2,183	583	,029*
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	77	3,37	,81			
	Hayır	507	3,61	,87	-2,283	582	,023*

* $p < 0,05$

Tablo 3.41’de görüldüğü gibi “Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum”, ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,032$). Bu fark $\bar{x}=3,62$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,029$). Bu fark $\bar{x}=3,60$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,023$). Bu fark $\bar{x}=3,61$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

Buna göre vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim almayan öğretmenlerin alan öğretmenlere göre meslektaşlarını planlama, uygulama ve değerlendirmede daha yeterli gördükleri söylenebilir.

3.10. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİ UYGULAMALARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular 10.1, 10.2, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7, 10.8, 10.9, 10.10, 11, 10.12 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.10.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Genel Görüşleri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.42’de verilmiştir.

Tablo 3.42. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığı Hakkında Genel Görüşlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	594	3,92	,94
İletişim ve ilişkiler	588	3,07	1,10
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	589	2,75	1,22
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	590	2,81	1,19
Değerlerin aktarımı	531	3,09	1,08

Tablo 3.42’de görüldüğü gibi ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin yanıtlarında katılma düzeyi en yüksek olan $\bar{x}=3,92$ ortalama ile “Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)” ifadesine olmuştur. Daha sonra sırasıyla, $\bar{x}=3,09$ ortalama ile “Değerlerin aktarımı”, $\bar{x}=3,07$ ortalama ile “İletişim ve ilişkiler” ifadeleri gelmiştir. Katılma oranı en düşük iki ifade ise $\bar{x}=2,81$ ortalama ile “Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ve $\bar{x}=2,75$ ortalama ile “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri” olmuştur.

Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde en çok vatandaşlık bilgisinin vurgulandığı görüşünde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Oysaki temel vatandaşlık becerilerinin gelişimi için gerekli olan toplumsal etkinliklere katılım ve öğrencilerin bağımsız ve eleştirel düşünceleri çok az oranda vurgulanmıştır. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitiminin daha çok vatandaşlık bilgilerinin aktarımı şeklinde algılandığı söylenebilir.

3.10.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Ya Da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.43 ve 3.44’te verilmiştir.

Tablo 3.43. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Gruplar arası	,774	2	,387	,432	,649
	Gruplar içi	528,817	591	,895		
	Toplam	529,591	593			
İletişim ve ilişkiler	Gruplar arası	2,166	2	1,083	,891	,411
	Gruplar içi	710,834	585	1,215		
	Toplam	713,000	587			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Gruplar arası	16,647	2	8,324	5,661	,004
	Gruplar içi	861,665	586	1,470		
	Toplam	878,312	588			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Gruplar arası	58,117	2	29,059	6,900	,001
	Gruplar içi	2472,045	587	4,211		
	Toplam	2530,163	589			
Değerlerin aktarımı	Gruplar arası	7,054	2	3,527	3,026	,049
	Gruplar içi	615,424	528	1,166		
	Toplam	622,478	530			

Tablo 3.43’te görüldüğü “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri”, “Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı”, “Değerlerin aktarımı” ifadelerinde iller arasında anlamlı farklılıklar vardır ($p < 0,05$). Farklılık bulunan bu maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.44. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	İstanbul	404	2,78	1,22	İstanbul	Eskişehir	,007
	Eskişehir	112	2,43	1,12		Kars	,147
	Kars	73	3,01	1,28	Eskişehir	İstanbul	,007
	Toplam	589	2,75	1,22		Kars	,002
					Kars	İstanbul	,147
						Eskişehir	,002
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı.	İstanbul	404	2,81	1,20	İstanbul	Eskişehir	,372
	Eskişehir	112	2,61	1,13		Kars	,001
	Kars	74	3,68	4,88	Eskişehir	İstanbul	,372
	Toplam	590	2,88	2,07		Kars	,001
					Kars	İstanbul	,001
						Eskişehir	,001
Değerlerin aktarımı	İstanbul	371	3,13	1,09	İstanbul	Eskişehir	,025
	Eskişehir	96	2,85	1,08		Kars	,553
	Kars	64	3,21	,96	Eskişehir	İstanbul	,025
	Toplam	531	3,09	1,08		Kars	,037
					Kars	İstanbul	,553
						Eskişehir	,037

Tablo 3.44’te görüldüğü gibi “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,007$). Bu fark $\bar{x}=2,78$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre İstanbul’da görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Eskişehir’deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitiminde “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri” konusunun daha çok vurgulandığını düşündükleri söylenebilir.

“Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,001$). Bu fark $\bar{x}=3,68$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,001$). Bu fark $\bar{x}=3,68$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir.

“Değerlerin aktarımı” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,025$). Bu fark $\bar{x}=3,13$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,037$). Bu fark $\bar{x}=3,21$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Kars’ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul ve Eskişehir’deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitiminde “Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ve “Değerlerin aktarımı” konularının daha çok vurgulandığını düşündükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 27, 28, 29, 30, 31). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri vatandaşlık eğitimi verme süresi ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.45 ve 3.46 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.45. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	10 yıl ve daha az	472	3,88	,95	-2,246	582	,025*
	11 yıl ve daha fazla	112	4,10	,84			
İletişim ve ilişkiler	10 yıl ve daha az	468	3,06	1,11	-,679	576	,498
	11 yıl ve daha fazla	110	3,14	1,03			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	10 yıl ve daha az	468	2,75	1,24	,051	577	,960
	11 yıl ve daha fazla	111	2,74	1,14			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	10 yıl ve daha az	469	2,84	1,19	,664	578	,507
	11 yıl ve daha fazla	111	2,75	1,18			
Değerlerin aktarımı	10 yıl ve daha az	423	3,10	1,07	,477	519	,633
	11 yıl ve daha fazla	98	3,05	1,10			

*p< 0,05

Tablo 3.45’te görüldüğü gibi “Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb.)” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,025). Bu fark $\bar{x}$ =4,10 ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir. Bu durum tecrübeli öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde daha çok vatandaşlık bilgisinin vurgulandığı düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3.46. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet içi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Evet	77	3,93	,86	,152	584	,880
	Hayır	509	3,91	,96			
İletişim ve ilişkiler	Evet	76	2,84	1,12	-1,883	578	,060
	Hayır	504	3,09	1,09			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Evet	77	2,44	1,15	-2,322	579	,021*
	Hayır	504	2,78	1,22			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Evet	76	2,38	1,09	-3,354	580	,001*
	Hayır	506	2,86	1,19			
Değerlerin aktarımı	Evet	70	2,80	,97	-2,416	521	,016*
	Hayır	453	3,13	1,09			

*p< 0,05

Tablo 3.46’da görüldüğü gibi “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,021$). Bu fark $\bar{x}=2,78$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$). Bu fark $\bar{x}=2,86$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

“Değerlerin aktarımı” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,016$). Bu fark $\bar{x}=3,13$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir.

Buna göre hizmet içi eğitim almayan öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri, Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı, Değerlerin aktarımı” konularının hizmet içi eğitim alan öğretmenlere göre daha çok vurgulandığını düşündükleri söylenebilir.

3.10.3. “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlanıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.47’de verilmiştir.

Tablo 3.47. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Resmi öğretim programından	577	3,76	1,00
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	586	3,84	,84
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	585	3,60	1,04
Onaylı ders kitaplarından	584	4,05	,88

Tablo 3.47'nin Devamı

	n	$\bar{x}$	ss
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	573	2,50	,97
Kendinizin hazırladığı materyallerden	575	3,20	,94
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	584	3,52	,92

Tablo 3.47'de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtlarında katılma düzeyi en yüksek olan ifade $\bar{x}=4,05$ ortalama ile “Onaylı ders kitaplarından” ifadesi olmuştur. Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=3,84$ ortalama ile “Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden”, $\bar{x}=3,76$ ortalama ile “Resmi öğretim programından”, $\bar{x}=3,60$ ortalama ile “Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan”, $\bar{x}=3,52$ ortalama ile “Medyadan (gazete, dergi, televizyon)” ifadeleri gelmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşlerinde en düşük katılım oranı $\bar{x}=3,20$ ortalama ile “Kendinizin hazırladığı materyallerden” ve $\bar{x}=2,50$ ortalama ile “Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden” ifadelerine olmuştur.

Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken kaynak olarak en çok onaylı ders kitaplarını tercih ettiği, kendi özgün fikirlerinden yararlanmalarına rağmen çok fazla materyal hazırlamadığı ya da özgün materyaller kullanmadığı söylenebilir.

3.10.4. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandıkları Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.48 ve 3.49’da gösterilmiştir.

Tablo 3.48. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandıklarına İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Resmi öğretim programından	Gruplar arası	,892	2	,446	,439	,645
	Gruplar içi	583,451	574	1,016		
	Toplam	584,343	576			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Gruplar arası	1,449	2	,725	1,023	,360
	Gruplar içi	412,792	583	,708		
	Toplam	414,241	585			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Gruplar arası	13,239	2	6,619	6,193	,002*
	Gruplar içi	622,118	582	1,069		
	Toplam	635,357	584			
Onaylı ders kitaplarından	Gruplar arası	2,756	2	1,378	1,770	,171
	Gruplar içi	452,380	581	,779		
	Toplam	455,135	583			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Gruplar arası	2,976	2	1,488	1,576	,208
	Gruplar içi	538,263	570	,944		
	Toplam	541,239	572			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Gruplar arası	1,622	2	,811	,491	,612
	Gruplar içi	944,802	572	1,652		
	Toplam	946,424	574			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Gruplar arası	10,754	2	5,377	6,389	,002*
	Gruplar içi	488,999	581	,842		
	Toplam	499,753	583			

*p< 0,05

Tablo 3.48’de görüldüğü gibi “Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ve “Medyadan (gazete, dergi, televizyon)” ifadelerinde iller

arasında anlamlı farklılık vardır ($p < 0,05$). Farklılık bulunan bu maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.49. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandıklarına İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	İstanbul	399	3,52	1,04	İstanbul	Eskişehir	,000*
	Eskişehir	113	3,91	,92		Kars	,549
	Kars	73	3,60	1,12	Eskişehir	İstanbul	,000*
	Toplam	585	3,60	1,04		Kars	,047*
					Kars	İstanbul	,549
						Eskişehir	,047*
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	İstanbul	403	3,47	,93	İstanbul	Eskişehir	,001*
	Eskişehir	111	3,79	,79		Kars	,400
	Kars	70	3,37	,98	Eskişehir	İstanbul	,001*
	Toplam	584	3,52	,92		Kars	,003*
					Kars	İstanbul	,400
						Eskişehir	,003*

* $p < 0,05$

Tablo 3.49’da görüldüğü gibi “Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=3,91$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlıdır.

“Medyadan (gazete, dergi, televizyon)” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,001$). Tablo 3.49’da görüldüğü gibi bu fark $\bar{x}=3,79$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlıdır. Buna göre Eskişehir’de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimiyle ilgili bir etkinlik planlarken İstanbul ve Kars’taki meslektaşlarına göre

“Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ve “Medyadan (gazete, dergi, televizyon)” daha çok yararlandıkları söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 32, 33, 34). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.50, 3.51, 3.52 ve 3.53 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.50. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	Kadın	252	3,80	,99			
	Erkek	322	3,73	1,02	,820	572	,413
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Kadın	257	3,81	,84			
	Erkek	326	3,86	,84	-,694	581	,488
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Kadın	257	3,64	,99			
	Erkek	325	3,57	1,07	,809	580	,419
Onaylı ders kitaplarından	Kadın	257	4,12	,87			
	Erkek	324	4,00	,88	1,742	579	,082
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Kadın	250	2,65	,99			
	Erkek	321	2,38	,94	3,311	569	,001*
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Kadın	250	3,22	,98			
	Erkek	322	3,19	,91	,393	570	,694
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Kadın	255	3,52	,94			
	Erkek	326	3,51	,91	,041	579	,967

* $p < 0,05$

Tablo 3.50’de görüldüğü gibi “Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$). Bu fark $\bar{x}=2,65$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Buna göre vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden daha çok yararlandığı söylenebilir.

Tablo 3.51. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	Eğitim	390	3,71	1,03	-2,519	536	,012*
	Fen-Edebiyat	148	3,95	,87			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Eğitim	397	3,80	,86	-1,367	545	,172
	Fen-Edebiyat	150	3,92	,81			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Eğitim	397	3,55	1,05	-1,112	543	,267
	Fen-Edebiyat	148	3,66	1,02			
Onaylı ders kitaplarından	Eğitim	397	4,03	,90	-,776	544	,438
	Fen-Edebiyat	149	4,10	,81			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Eğitim	389	2,48	,98	-,107	535	,915
	Fen-Edebiyat	148	2,49	,91			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Eğitim	390	3,17	,95	,562	536	,575
	Fen-Edebiyat	148	3,12	,92			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Eğitim	395	3,52	,94	-,361	543	,718
	Fen-Edebiyat	150	3,55	,85			

* $p < 0,05$

Tablo 3.51’de görüldüğü gibi “Resmi öğretim programından” ifadesinde fen-edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,012$). Bu fark $\bar{x}=3,95$ ortalama ile fen-edebiyat fakültesinden mezun öğretmenler lehinedir. Buna göre vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken fen-edebiyat fakültesinden mezun öğretmenlerin eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlere göre resmi öğretim programından daha çok yararlandığı söylenebilir.

Tablo 3.52. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	10 yıl ve daha az	459	3,76	1,00	-,934	566	,351
	11 yıl ve daha fazla	109	3,86	,97			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	10 yıl ve daha az	466	3,82	,85	-,839	575	,402
	11 yıl ve daha fazla	111	3,90	,80			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	10 yıl ve daha az	463	3,58	1,02	-1,370	574	,171
	11 yıl ve daha fazla	113	3,73	1,09			
Onaylı ders kitaplarından	10 yıl ve daha az	462	4,04	,88	-1,019	573	,309
	11 yıl ve daha fazla	113	4,14	,85			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	10 yıl ve daha az	454	2,50	,95	-,133	563	,894
	11 yıl ve daha fazla	111	2,52	1,04			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	10 yıl ve daha az	456	3,15	,93	-2,312	565	,021*
	11 yıl ve daha fazla	111	3,38	,95			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	10 yıl ve daha az	464	3,50	,93	-,945	573	,345
	11 yıl ve daha fazla	111	3,59	,88			

*p< 0,05

Tablo 3.52’de görüldüğü gibi “Kendinizin hazırladığı materyallerden” ifadesinde 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,021). Bu fark $\bar{x}$ =3,38 ortalama ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenler lehinedir. Buna göre tecrübeli öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken kendi hazırladıkları materyallerden daha çok yararlandıkları söylenebilir.

Tablo 3.53. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	Evet	152	3,73	,98	-,652	569	,514
	Hayır	419	3,79	1,01			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Evet	154	3,95	,78	2,014	577	,044*
	Hayır	425	3,79	,85			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Evet	152	3,79	1,06	2,627	577	,009*
	Hayır	427	3,53	1,02			

Tablo 3.53'ün Devamı

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Onaylı ders kitaplarından	Evet	151	4,15	,81	1,492	576	,136
	Hayır	427	4,02	,90			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Evet	151	2,43	,97	-,965	565	,335
	Hayır	416	2,52	,97			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Evet	150	3,32	,92	1,783	567	,075
	Hayır	419	3,15	,94			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Evet	152	3,59	,93	1,168	575	,243
	Hayır	425	3,49	,92			

*p< 0,05

Tablo 3.53'te görüldüğü gibi “Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden” ifadesinde sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve olmayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,044). Bu fark $\bar{x}= 3,95$ ortalama ile sivil toplum kuruluşlarına üye olan öğretmenler lehinedir.

“Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ifadesinde de sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve olmayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,009). Bu fark $\bar{x}=3,79$ ortalama ile sivil toplum kuruluşlarına üye olan öğretmenler lehinedir. Buna göre sivil toplum kuruluşlarına üye olan öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken bu kuruluşlara üye olmayan öğretmenlere göre kendi fikirlerinden ve orijinal belgelerden daha çok yararlandıkları söylenebilir.

3.10.5. “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Veriyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş ve Tablo 3.54'te gösterilmiştir.

Tablo 3.54. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	581	3,72	,84
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	580	3,15	,90
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	589	3,78	,88
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	575	3,01	,95
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	585	3,11	1,01
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	580	2,67	1,06
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	591	4,01	,81
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	581	3,08	1,11
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	589	3,84	,87
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	580	3,17	1,08
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	591	3,93	,89

Tablo 3.54’te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin yanıtlarında katılma düzeyi en yüksek olan ifade $\bar{x}= 4,01$ ortalama ile “Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.” ifadesi olmuştur. Bu durum öğretmenlerin derslerinde en çok soru-cevap yöntemini kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=3,93$ ortalama ile “Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım”, $\bar{x}=3,84$ ortalama ile “Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.”, $\bar{x}= 3,78$ ortalama ile “Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.” ve $\bar{x}=3,72$ ortalama ile “Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.” ifadeleri gelmektedir. Buna göre öğretmenler ders kitaplarını yoğun olarak kullanmakla birlikte vatandaşlık eğitiminde önemli olan günlük yaşamla bağlantı ve ihtilafli konuların tartışılmasına yer vermektedirler.

Ayrıca $\bar{x} = 3,17$ ortalama ile “Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.”, $\bar{x} = 3,15$ ortalama ile “Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.”, $\bar{x} = 3,11$ ortalama ile “Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.” ifadeleri de sosyal bilgiler öğretmenlerinin yoğun olarak katıldıkları ifadelerdir.

Son olarak $\bar{x} = 3,08$ ortalama ile “Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.”, $\bar{x} = 3,01$ ortalama ile “Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.”, ve $\bar{x} = 2,67$ ortalama ile “Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.” ifadeleri öğretmenlerin en az katıldıkları ifadelerdir. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere not tutturma, çalışma kâğıtları kullanma ve drama ve canlandırmalar yaptırma etkinliklerine çok da fazla yönelmediği şeklinde yorumlanabilir.

3.10.6. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdikleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezuniyet Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Ya Da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.55 ve 3.56’da verilmiştir.

Tablo 3.55. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin İl Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim	Gruplar arası	1,695	2	,848	1,179	,308
	Gruplar içi	415,485	578	,719		
	Toplam	417,181	580			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar	Gruplar arası	4,176	2	2,088	2,560	,078
	Gruplar içi	470,547	577	,816		
	Toplam	474,722	579			

Tablo 3.55'in Devamı

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar	Gruplar arası	,270	2	,135	,170	,844
	Gruplar içi	465,346	586	,794		
	Toplam	465,616	588			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Gruplar arası	,159	2	,079	,086	,918
	Gruplar içi	527,730	572	,923		
	Toplam	527,889	574			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Gruplar arası	5,282	2	2,641	2,584	,076
	Gruplar içi	594,814	582	1,022		
	Toplam	600,096	584			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Gruplar arası	28,503	2	14,252	13,020	,000*
	Gruplar içi	631,599	577	1,095		
	Toplam	660,102	579			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Gruplar arası	1,930	2	,965	1,470	,231
	Gruplar içi	385,901	588	,656		
	Toplam	387,831	590			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Gruplar arası	22,440	2	11,220	9,264	,000*
	Gruplar içi	700,083	578	1,211		
	Toplam	722,523	580			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Gruplar arası	6,511	2	3,256	4,345	,013*
	Gruplar içi	439,119	586	,749		
	Toplam	445,630	588			
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar	Gruplar arası	5,385	2	2,693	2,298	,101
	Gruplar içi	675,966	577	1,172		
	Toplam	681,352	579			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım.	Gruplar arası	14,971	2	7,485	9,585	,000*
	Gruplar içi	459,185	588	,781		
	Toplam	474,156	590			

*p< 0,05

Tablo 3.55'te görüldüğü gibi “Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.”, “Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.”, “Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.”, “Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım.” ifadelerinde iller arasında anlamlı farklılıklar vardır ($p < 0,05$). Farklılık bulunan bu maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda

sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.56. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	İstanbul	395	2,51	1,07	İstanbul	Eskişehir	,000*
	Eskişehir	112	2,99	,96		Kars	,000*
	Kars	73	3,00	1,00	Eskişehir	İstanbul	,000*
	Toplam	580	2,67	1,06		Kars	,955
					Kars	İstanbul	,000*
						Eskişehir	,955
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	İstanbul	398	3,03	1,11	İstanbul	Eskişehir	,461
	Eskişehir	109	2,94	,98		Kars	,000*
	Kars	74	3,59	1,15	Eskişehir	İstanbul	,461
	Toplam	581	3,08	1,11		Kars	,000*
					Kars	İstanbul	,000*
						Eskişehir	,000*
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	İstanbul	402	3,87	,86	İstanbul	Eskişehir	,790
	Eskişehir	113	3,90	,79		Kars	,005*
	Kars	74	3,56	,99	Eskişehir	İstanbul	,790
	Toplam	589	3,84	,87		Kars	,010*
					Kars	İstanbul	,005*
						Eskişehir	,010*
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	İstanbul	405	3,93	,87	İstanbul	Eskişehir	,015*
	Eskişehir	112	4,16	,77		Kars	,002*
	Kars	74	3,58	1,05	Eskişehir	İstanbul	,015*
	Toplam	591	3,93	,89		Kars	,000*
					Kars	İstanbul	,002*
						Eskişehir	,000*

*p< 0,05

Tablo 3.56’da görüldüğü gibi “Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır (p=0,000). Bu fark $\bar{x}$ =2,99 ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır (p=0,000). Bu fark $\bar{x}$ =3,00 ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre

Kars'ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul ve Eskişehir'deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde drama yöntemini daha az kullandıkları söylenebilir.

“Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=3,59$ ortalama ile Kars'ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da Kars'ta görev yapan öğretmenler lehine anlamlıdır. Buna göre Kars'ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul ve Eskişehir'deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde anlatım yöntemini daha çok kullandıkları söylenebilir.

“Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,005$). Bu fark $\bar{x}=3,87$ ortalama ile İstanbul'da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır ($p=0,010$). Bu fark $\bar{x}=3,90$ ortalama ile Eskişehir'de görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Kars'ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul ve Eskişehir'deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde çelişkili konuların tartışılmasına daha az yer verdikleri söylenebilir.

“Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,002$). Bu fark $\bar{x}=3,93$ ortalama ile İstanbul'da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve İstanbul'da görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark da anlamlıdır ($p=0,015$). Bu fark $\bar{x}=4,16$ ortalama ile Eskişehir'de görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Eskişehir'de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Eskişehir ve Kars'taki meslektaşlarına göre vatandaşlık

eğitimi konularının öğretiminde örnek olay etkinliğine daha fazla yer verdikleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 35, 36, 37, 38). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin görüşleri cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.57, 3.58, 3.59 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.57. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	Kadın	255	3,76	,83	,831	576	,406
	Erkek	323	3,70	,85			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	Kadın	255	3,20	,96	1,214	575	,225
	Erkek	322	3,11	,85			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	Kadın	259	3,75	,90	-,727	584	,468
	Erkek	327	3,81	,87			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Kadın	254	3,07	,98	1,481	570	,139
	Erkek	318	2,95	,93			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Kadın	257	3,16	1,02	,951	580	,342
	Erkek	325	3,08	1,00			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Kadın	257	2,63	1,12	-,883	575	,377
	Erkek	320	2,70	1,01			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Kadın	262	4,14	,70	3,360	586	,001*
	Erkek	326	3,91	,87			

Tablo 3.57'nin Devamı

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Kadın	255	3,15	1,10	1,313	576	,190
	Erkek	323	3,03	1,12			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Kadın	259	3,80	,87	-,988	584	,324
	Erkek	327	3,87	,86			
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	Kadın	255	3,16	1,13	-,195	575	,846
	Erkek	322	3,18	1,03			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	Kadın	262	3,96	,90	,724	586	,469
	Erkek	326	3,90	,88			

*p< 0,05

Tablo 3.57'de görüldüğü gibi “Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,001). Bu fark $\bar{x}=4,14$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Bu durumda vatandaşlık konularının öğretiminde kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre soru cevap etkinliğini daha çok kullandıkları söylenebilir.

Tablo 3.58. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	10 yıl ve daha az	391	3,78	,78	2,098	575	,036*
	11 yıl ve daha fazla	186	3,62	,94			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	10 yıl ve daha az	388	3,14	,89	-,356	574	,722
	11 yıl ve daha fazla	188	3,17	,92			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	10 yıl ve daha az	394	3,76	,89	-,474	583	,636
	11 yıl ve daha fazla	191	3,80	,88			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	10 yıl ve daha az	388	2,99	,97	-,633	569	,527
	11 yıl ve daha fazla	183	3,04	,91			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	10 yıl ve daha az	393	3,10	1,00	-,026	579	,980
	11 yıl ve daha fazla	188	3,11	1,02			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	10 yıl ve daha az	390	2,69	1,08	,977	574	,329
	11 yıl ve daha fazla	186	2,60	1,03			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	10 yıl ve daha az	396	3,99	,81	-,694	585	,488
	11 yıl ve daha fazla	191	4,04	,80			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	10 yıl ve daha az	391	3,09	1,11	,409	575	,683
	11 yıl ve daha fazla	186	3,05	1,10			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	10 yıl ve daha az	396	3,87	,85	1,521	583	,129
	11 yıl ve daha fazla	189	3,76	,90			

Tablo 3.58'in Devamı

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	10 yıl ve daha az	391	3,20	1,07	1,165	574	,244
	11 yıl ve daha fazla	185	3,09	1,09			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım.	10 yıl ve daha az	396	3,92	,88	,099	585	,921
	11 yıl ve daha fazla	191	3,92	,92			

*p< 0,05

Tablo 3.58'de görüldüğü gibi “Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet sürelerine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,036). Bu fark $\bar{x}=3,78$ ortalama ile 10 yıl ve daha az hizmet süresine sahip öğretmenler lehinedir. Bu durumda daha az tecrübeye sahip öğretmenlerin tecrübeli öğretmenlere göre sınıfta tartışılacak konuyu seçme etkinliğine daha çok yer verdikleri söylenebilir.

Tablo 3.59. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılım Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	Evet	76	3,71	,76	-,176	572	,860
	Hayır	498	3,72	,85			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	Evet	76	3,13	,88	-,210	571	,833
	Hayır	497	3,15	,90			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	Evet	76	3,67	,83	-1,285	579	,199
	Hayır	505	3,80	,88			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Evet	76	3,10	,98	,943	566	,346
	Hayır	492	2,99	,95			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Evet	77	3,24	,93	1,299	576	,194
	Hayır	501	3,08	1,02			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Evet	76	2,78	,94	1,109	571	,268
	Hayır	497	2,64	1,08			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Evet	77	4,00	,827	-,218	581	,827
	Hayır	506	4,02	,811			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Evet	75	2,72	1,16	-3,051	571	,002*
	Hayır	498	3,13	1,09			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Evet	77	3,96	,86	1,308	579	,191
	Hayır	504	3,82	,87			

Tablo 3.59'un Devamı

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	Evet	76	3,21	1,19	,386	571	,699
	Hayır	497	3,15	1,06			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	Evet	76	4,18	,81	2,667	581	,008*
	Hayır	507	3,89	,90			

*p< 0,05

Tablo 3.59'da görüldüğü gibi “Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,002). Bu fark $\bar{x}=3,13$ ortalama ile hizmet içi eğitim almayan öğretmenler lehinedir. Buna göre hizmet içi almayan öğretmenlerin anlatım ve öğrenciye not tutturma yöntemini daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

“Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,008). Bu fark $\bar{x}=4,18$ ortalama ile hizmet içi eğitim alan öğretmenler lehinedir. Buna göre hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin örnek olay etkinliğini almayanlara göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

3.10.7. “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullanıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.60'da verilmiştir.

Tablo 3.60. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Açık uçlu sorular	587	3,52	,97
Çoktan seçmeli testler	592	3,73	,90
Ürün dosyaları	574	2,93	1,00
Performans ödevleri	589	3,56	,94
Öz değerlendirmeler	572	3,21	1,08

*p< 0,05

Tablo 3.60'ta görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin yanıtlarında katılım oranı en yüksek olan ifade $\bar{x}=3,73$ ortalama ile “Çoktan seçmeli testler” olmuştur. Öğretmenlerin ölçme değerlendirmede en çok testleri tercih etmelerinin nedeni olarak değerlendirmenin kolay olmasının yanı sıra seviye belirleme sınavının etkisi ile de açıklanabilir.

Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=3,56$ ortalama ile “Performans ödevleri” ve $\bar{x}= 3,52$ ortalama ile “Açık uçlu sorular” gelmektedir. $\bar{x}=3,21$ ortalama ile “Öz değerlendirmeler” ve $\bar{x}= 2,93$ ortalama ile “Ürün dosyaları” en az tercih edilen ölçme değerlendirme türleri olmuşlardır. Bu durum öğretmenlerin programın yeni ölçme değerlendirme yaklaşımı olan süreç değerlendirmeye tam olarak alışamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

3.10.8. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıkları Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Fakülte, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek

yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.61 ve 3.62’de verilmiştir.

Tablo 3.61. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Açık Uçlu Sorular	Gruplar arası	2,320	2	1,160	1,227	,294
	Gruplar içi	552,119	584	,945		
	Toplam	554,440	586			
Çoktan Seçmeli Testler	Gruplar arası	6,956	2	3,478	4,336	,014*
	Gruplar içi	472,408	589	,802		
	Toplam	479,363	591			
Ürün Dosyaları	Gruplar arası	3,432	2	1,716	1,709	,182
	Gruplar içi	573,183	571	1,004		
	Toplam	576,615	573			
Performans Ödevleri	Gruplar arası	8,744	2	4,372	4,961	,007*
	Gruplar içi	516,367	586	,881		
	Toplam	525,110	588			
Öz Değerlendirmeler	Gruplar arası	2,791	2	1,395	1,188	,306
	Gruplar içi	668,613	569	1,175		
	Toplam	671,404	571			

*p< 0,05

Tablo 3.61’de görüldüğü gibi “Çoktan Seçmeli Testler” ve “Performans Ödevleri ” ifadelerinde iller arasında anlamlı farklılıklar vardır ($p < 0,05$). Bu farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan LSD post-hoc testi aşağıdadır. Farklılık bulunan bu maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.62. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Çoktan Seçmeli Testler	İstanbul	408	3,67	,92	İstanbul	Eskişehir	,003
	Eskişehir	112	3,95	,75		Kars	,588
	Kars	72	3,73	,94	Eskişehir	İstanbul	,003
	Toplam	592	3,73	,90		Kars	,106
					Kars	İstanbul	,588
						Eskişehir	,106

Tablo 3.62'nin Devamı

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Performans Ödevleri	İstanbul	405	3,58	,94	İstanbul	Eskişehir	,432
	Eskişehir	111	3,66	,86		Kars	,004
	Kars	73	3,24	1,01	Eskişehir	İstanbul	,432
	Toplam	589	3,56	,94		Kars	,003
					Kars	İstanbul	,004
						Eskişehir	,003

*p< 0,05

Tablo 3.62’de görüldüğü gibi “Çoktan Seçmeli Testler” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri farklı bulunmuştur (p=0,003). Bu fark $\bar{x}=3,95$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir.

“Performans Ödevleri” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri farklı bulunmuştur (p=0,004). Bu fark $\bar{x}=3,58$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri farklı bulunmuştur (p=0,003). Tablo 3.60’da görüldüğü gibi bu fark $\bar{x}=3,66$ ortalama ile Eskişehir’de görev yapan öğretmenler lehinedir. Buna göre Eskişehir’de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında ölçme değerlendirme türlerinden çoktan seçmeli testler ve performans ödevlerini İstanbul ve Kars’taki meslektaşlarından daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin görüşleri vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede p< 0,05 olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 39, 40, 41). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.63, 3.64, 3.65, 3.66 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.63. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	Kadın	257	3,46	,98	-1,305	582	,192
	Erkek	327	3,56	,96			
Çoktan seçmeli testler	Kadın	261	3,78	,82	1,158	587	,247
	Erkek	328	3,69	,95			
Ürün dosyaları	Kadın	249	2,95	1,06	,553	569	,581
	Erkek	322	2,91	,95			
Performans ödevleri	Kadın	259	3,68	,95	3,011	584	,003*
	Erkek	327	3,45	,92			
Öz değerlendirmeler	Kadın	247	3,20	1,14	-,062	567	,951
	Erkek	322	3,20	1,03			

* $p < 0,05$

Tablo 3.63'te görüldüğü gibi "Performans ödevleri" ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,003$). Bu fark $\bar{x}=3,68$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Bu durumda vatandaşlık eğitimi konularında ölçme değerlendirme türlerinden performans ödevlerini kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha çok kullandıkları söylenebilir.

Tablo 3.64. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	Eğitim	399	3,54	,99	,473	546	,637
	Fen-Edebiyat	149	3,49	,94			
Çoktan seçmeli testler	Eğitim	401	3,69	,92	-1,808	551	,071
	Fen-Edebiyat	152	3,84	,79			
Ürün dosyaları	Eğitim	390	2,87	1,01	-2,374	535	,018*
	Fen-Edebiyat	147	3,10	,95			

Tablo 3.64'ün Devamı

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Performans ödevleri	Eğitim	398	3,49	,94	-1,921	547	,055
	Fen-Edebiyat	151	3,66	,95			
Öz değerlendirmeler	Eğitim	388	3,15	1,05	-1,012	534	,312
	Fen-Edebiyat	148	3,25	1,10			

*p< 0,05

Tablo 3.64'te görüldüğü gibi “Ürün dosyaları” ifadesinde eğitim fakültesi ve fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,018). Bu fark $\bar{x} = 3,10$ ortalama ile fen-edebiyat mezunu sosyal bilgiler öğretmenleri lehinedir. Buna göre fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere göre ölçme değerlendirme türlerinden ürün dosyalarını daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.65. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	Evet	65	3,58	,86	,446	569	,656
	Hayır	506	3,52	,98			
Çoktan seçmeli testler	Evet	63	3,76	,73	,290	574	,772
	Hayır	513	3,72	,91			
Ürün dosyaları	Evet	63	2,95	1,06	,217	556	,828
	Hayır	495	2,92	,99			
Performans ödevleri	Evet	66	3,77	,90	1,990	571	,047*
	Hayır	507	3,52	,94			
Öz değerlendirmeler	Evet	62	3,37	1,08	1,225	555	,221
	Hayır	495	3,19	1,08			

*p< 0,05

Tablo 3.65'te görüldüğü gibi “Performans ödevleri” ifadesinde lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,047). Bu fark $\bar{x}=3,77$ ortalama ile lisansüstü eğitim almış olan öğretmenler lehinedir. Buna göre lisansüstü eğitim alan öğretmenlerin, almayan öğretmenlere göre ölçme değerlendirme türlerinden performans ödevlerini daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.66. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Sürelerine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	10 yıl ve daha az	395	3,58	,95	2,015	581	,044*
	11 yıl ve daha fazla	188	3,40	,99			
Çoktan seçmeli testler	10 yıl ve daha az	397	3,74	,90	,389	586	,698
	11 yıl ve daha fazla	191	3,71	,89			
Ürün dosyaları	10 yıl ve daha az	384	2,93	1,01	-,336	568	,737
	11 yıl ve daha fazla	186	2,96	,97			
Performans ödevleri	10 yıl ve daha az	395	3,60	,94	1,548	583	,122
	11 yıl ve daha fazla	190	3,47	,94			
Öz değerlendirmeler	10 yıl ve daha az	385	3,18	1,11	-,634	566	,526
	11 yıl ve daha fazla	183	3,25	1,02			

*p< 0,05

Tablo 3.66’da görüldüğü gibi “Açık uçlu sorular” ifadesinde 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,044). Bu fark $\bar{x}$ =3,58 ortalama ile 10 yıl ve daha az hizmet süresine sahip olan öğretmenler lehinedir. Buna göre daha az tecrübeli öğretmenlerin tecrübeli öğretmenlere göre ölçme değerlendirme türlerinden açık uçlu soruları daha çok tercih ettikleri söylenebilir.

3.10.9. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Sınıf Ortamına İlişkin Dikkat Ettikleri Noktalar Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiş Tablo 3.67’de verilmiştir.

Tablo 3.67. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Sınıf Ortamına İlişkin Dikkat Ettiğiniz Noktalar Nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Vatandaşlık konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir?	f
a. Güncel konulara değinme	3
b. Sınıf içinde saygı ve hoşgörü ortamının oluşması	5
c. Sınıf kurallarına uyma	8
d. Düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebilmesi	9
e. Dinleme kültürü	8
f. Oybirliğiyle karar alma	2
g. Derse katılım	2

Tablo 3.67'nin Devamı

Vatandaşlık konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir?	f
h. Demokratik tartışma ortamı	4
i. Konuyla ilgili test soruları	1
j. Konuyla ilgili örnekler	2
k. Öğrencilere eşit davranma	2
l. Öğrencilerin hak ve sorumluluk anlayışlarının gelişimi	2
Görüşler Toplam	48

Tablo 3.67'de görüldüğü gibi Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettikleri noktalar çeşitlilik göstermektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin 3'ü "Güncel konulara değinme", 5'i "Sınıf içinde saygı ve hoşgörü ortamının oluşması", 8'i "Sınıf kurallarına uyma", 9'u "Düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebilmesi" konularına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden 8'i "Dinleme kültürü", 2'si "Oybirliğiyle karar alma", 2'si "Derse katılım", 4'ü "Demokratik tartışma ortamı"nı önemli gördüklerini söylemişlerdir. Konuyla ilgili seviye belirleme sınavlarında çıkabilecek test sorularını önem veren 1 öğretmen vardır.

Bunların dışında öğretmenlerin 2'si "Konuyla ilgili örnekler", 2 si "Öğrencilere eşit davranma" ve 2'si de "Öğrencilerin hak ve sorumluluk anlayışlarının gelişimi" hususlarına dikkat çekmişlerdir.

Bu konuda öğretmenlerin farklı görüşlerini göstermesi açısından iki öğretmenin görüşleri oldukça ilginçtir. Öğretmen İKÖ5 şunları söylemiştir:

Dersler yoğunlaştırılmış yaşıyor. Çoğu zaman çocuğun sınıfta varlığını hissedemeden dersi yaşamak zorunda kalıyoruz. Çünkü o gün neye odaklanmış oluyoruz. Vereceğimiz test sorularına ya da Seviye Tespit Sınavında konudan hangi soru çıkacak buna. 40 dakikaya onu sığdırıp çocuğun onu kavramasıyla ilgileniyoruz. Sınıfa giriyorsunuz. Örneğin sınıf başkanı yapması gerekeni yapmamış. Sınıf darmadağın durumda ya da yerler çöp içinde benim orada dersi bir kenara itip belki 20 dakika bunun üzerinde konuşmam gerekiyor. Fakat bunu her gün bu şekilde bu müfredatla işlemem mümkün değil. Çünkü yetiştirmem gereken belli bir standarda uygun sorular var.

Bu durumda öğretmenin İKÖ5 vatandaşlık eğitiminin bilgi boyutuna odaklandığı, sistemden kaynaklanan sınav kaygısıyla hareket ettiği söylenebilir.

Öğretmen KKÖ28 ise konuya farklı bir bakış açısı getirmiş ve şunları söylemiştir:

Vatandaşlık derslerinde özellikle öğrenciler arasında tam bir eşitlik sağlamaya çalışıyorum. Soru sorma veya cevap haklarını kullanırken anlatımlarda mazeret bildiren durumlarda veya kişilik özelliklerine göre kesinlikle ayrımcılık yapmadan hepsine eşitlik ilkesiyle söz verip derse katmaya, haksızlık yapmamaya dikkat ediyorum. Aile ile ilgili örnekler verildiğinde önce iyi vatandaş ve aile bağlarını unutmamalarını hatırlatıyorum. Öğrettiğim konuların ders dışında, aile ortamında, alışverişte uygulanması için öğrencilere uyarıda bulunup yaptıkları hataları en kısa sürede düzeltmeleri için dikkat ediyorum.

Buna göre öğretmen KKÖ28'in vatandaşlık eğitiminin davranış boyutunu önemseydiği, öğrendiklerini davranışa dönüşme noktasına dikkat ettiği söylenebilir.

3.10.10. “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Olarak Hangi Kişi ya da Kurumlarla İşbirliği Yapıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiş Tablo 3.68’de verilmiştir.

Tablo 3.68. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Hangi Kişi ya da Kurumlarla İşbirliği Yapıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hangi kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?	f
a. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde çeşitli kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorum.	15
a1. Aile/veliler	13
a2. Okul aile birliği	1
a3. Okul meclisi	4
a4. Çeşitli meslek grupları	6
a5. Okul idaresi	2
a6. Yerel yöneticiler	1
a7. Bölge zümresi	1
a8. Branş öğretmenleri	1
a9. Çevrede vatandaşlık anlamında olumlu davranış sergileyen herkes	1

Tablo 3.68'in Devamı

Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hangi kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?	f
b. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hiçbir kişi ya da kurumla işbirliği yapmıyorum.	12
b1. Bürokrasi engeli var.	1
b2. Okul idaresi destek olmuyor.	1
b3. Sınıflar kalabalık.	1
b4. Vakit yok.	1
Görüşler Toplam	61

Tablo 3.68'de görüldüğü gibi Sosyal bilgiler öğretmenlerinden de vatandaşlık eğitimi ile ilgili çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde olanlar olduğu gibi hiçbir kurum ve kuruluşla işbirliği yapamayanlar bulunmaktadır.

Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde çeşitli kişi ya da kurumlarla işbirliği yapan 15 öğretmen bulunmaktadır. Öğretmenlerin 13'ü aile/veliler, 1'i okul aile birliği, 4'ü okul meclisi, 6'sı çeşitli meslek grupları, 2'si okul idaresi, 1'i yerel yöneticiler, 1'i bölge zümresi, 1'i branş öğretmenleri ve 1'i de çevrede vatandaşlık anlamında olumlu davranış sergileyen herkes ile işbirliği yaptığını belirtmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerin en çok işbirliği içinde oldukları ailelerdir. Bu durum vatandaşlık eğitiminde okul dışında en etkili unsur olan ailelerin öneminin öğretmenler tarafından algılanışıyla ilgili olarak da yorumlanabilir.

Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hiçbir kişi ya da kurumla işbirliği yapmayan 12 sosyal bilgiler öğretmeni bulunmaktadır. Öğretmenlerin 1'i bürokrasi engeli, 1'i okul idaresinin destek olamayışını, 1'i sınıfların kalabalık oluşunu ve 1'i de vakit olmadığını sebep olarak göstermişlerdir.

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak çeşitli kişi ya da kurumlarla işbirliği yapan öğretmenlere örnek olarak öğretmen İEÖ7'nin açıklamaları incelenebilir:

Öncelikle ailelerle işbirliği yapıyorum. Kazandırdığınız davranışlarla ilgili ailelerin bilgilendirilmesi, çocuğun her yerde aynı doğruyu görmesi önemli. Çünkü ilköğretim yönlendirmeyele ilgili. Sosyal kulüplerde mesleki örgütlerden yararlanıyoruz. Genelde araştırma konusu olduğunda, davetler, kaynak kişi ve materyal olarak.

Öğretmen İEÖ7 ailelerin vatandaşlık eğitimindeki öneminden söz etmiş, özellikle vatandaşlık eğitimi konusunda evdeki doğrularla okulda öğrenilenlerin örtüşmesinin

gereği üzerinde durmuştur. Ayrıca ilköğretimin yönlendirmeyeyle ilgili olduğu, sosyal kulüplerde ve araştırmalarda kaynak kişi olarak çeşitli meslek örgütlerinden yararlandıklarını belirtmiştir.

Öğretmen İEÖ13 işbirliği konusunda yaşanan sorunlardan şu şekilde söz etmiştir:

Velilerle görüşüyoruz. Veli toplantıları dışında da zaten veliler sürekli geliyor okula. Çocukların gelecekte nasıl iyi birer insan olacakları konusunda çok fikir alışverişi yapıyoruz. İdare ve öğretmen arkadaşlarla bu konuları çok görüşüyoruz. Fakat hedeflenene ulaşmak için gerekli desteği öğretmenlerin hepsinden göremiyoruz. İdareden de bir yere kadar görülebiliyor. En az da veliden geliyor destek. Çırpınan öğretmen çırpındığı ile kalıyor burada. Derste görünürde var. Veli ile konuşuyorsun. Fikir alışverişinde bulunuyorsun. Bazı kararlar alıyorsun ortak. Ama uygulama safhasına gelince her şey temenniden öteye geçmiyor. Bu yüzden işbirliğinin çok verimli olduğu kanaatinde değilim. Sadece fikir birliği oluyor. İşbirliği olmuyor.

Buna göre öğretmen İEÖ13, işbirliği çabası içinde olunmasına rağmen gayretli öğretmenlerin gerek meslektaşlarından gerekse idareden yeterli desteği bulamadığı, en az desteği de ailelerden gördüğünden söz etmiştir. Dolayısıyla işbirliğinden çok fikir birliği olduğu sonucuna varmıştır.

3.10.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İyi Vatandaş Olma Konusunda Öğrencilerine Nasıl Rehberlik Ediyorlar? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiş Tablo 3.69'da verilmiştir

Tablo 3.69. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinize İyi Vatandaş Olma Konusunda Nasıl Rehberlik Ediyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar Ve Frekans Dağılımları

Öğrencilerinize iyi vatandaş olma konusunda nasıl rehberlik ediyorsunuz?	f
a. Doğal davranıyorum.	1
b. İyi insan olmaları konusunda uyarıyorum.	6
c. Yaşantı ve davranışlarımla örnek oluyorum.	22
d. Çevreden, televizyon, gazete ve medyadan iyi örnekler veriyorum.	7
e. Kendilerine iyi modeller bulmalarını telkin ediyorum.	1
f. Sıkı bir disiplin uyguluyorum.	1
g. Olumsuz örneklerin kötü sonuçlarını anlatıyorum.	1
Görüşler Toplam	39

Tablo 3.69’da görüldüğü gibi görüşmeye katılan sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerine iyi vatandaş olma konusunda nasıl rehberlik ettiklerine ilişkin farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerden 1’i doğal davrandığını, 6’sı iyi insan olmaları konusunda uyardığını, 22’si yaşantı ve davranışlarıyla örnek olduğunu, 7’si çevreden, televizyon, gazete ve medyadan iyi örnekler verdiğini, 1’i kendilerine iyi modeller bulmalarını telkin ettiğini, 1’i sıkı bir disiplin uyguladığını, 1’i de olumsuz örneklerin kötü sonuçlarını anlattığını söylemiştir.

Konuyla ilgili olarak öğretmen EKÖ20 şunları söylemiştir:

Yere atılan çöpleri ben kendim topluyorum mesela. Milliyetçilik olgusunun sadece kitaplarda yazılanlarla yeterli kalmayacağını ya da ezberledikleriyle olmaması gerektiğini söylüyorum. İyi bir vatandaşın önce kendi bulunduğu çevreyi temiz tutması gerektiğini düşünüyorum. Kendi çevresinden çıkacak bulunduğu mahalle, bulunduğu şehir, bulunduğu ülke sonra da dünya konuyu yine evrensel vatandaşlığa getirdik. Ben birinci olarak temizlikten söz ediyorum. Sıraları karalamanın, sıraları kazımanın milliyetçilikle bağdaşmayacağını, terörün illaki dağlarda aranmaması gerektiğini böyle yapanların da devlet malına zarar verdiğini anlatıyorum. Kırmızı ışıktaki geçmenin en temel hakkımız olan yaşama hakkımızı elimizden alacağından söz ediyorum. Ben kendim de davranışlarımla örnek olarak anlatmaya çalışıyorum.

Buna göre öğretmen EKÖ20’nin açıklamaları öğretmenlerin en çok davranışlarıyla örnek olarak yapacakları rehberliğin önemini desteklemiştir. Ayrıca söyledikleriyle de iyi insan olmaları konusunda uyarmıştır.

3.10.12. “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Öğrencilerini Topluma Hizmet Uygulamalarını Teşvik Etmek ve Sosyal Katılım Becerilerini Geliştirmek İçin Neler Yapıyorlar?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt probleme ilişkin bulgular görüşme yoluyla elde edilmiş Tablo 3.70’te verilmiştir.

Tablo 3.70. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Öğrencilerinizi Topluma Hizmet Uygulamalarına Katmak ve Onların Sosyal Katılım Becerilerini Arttırmak İçin Neler Yapıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Öğrencilerinizi topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini arttırmak için neler yapıyorsunuz?	f
a. Bir şey yapamıyorum.	9
a1. Müfredat uygun değil.	1
a2. Bürokrasi engeli var.	5
a3. Sistem buna uygun değil.	1
a4. Zaman sorunu var.	1
b. Sosyal kulüpler aracılığıyla bir şeyler yapıyorum.	6
b1. Huzurevi ve yetiştirme yurtlarına ziyaret.	8
b2. Fakir öğrencilere yardım.	1
b3. Geri dönüşüm projeleri.	1
b4. Ağaç dikme, çevre temizliği, çevre yürüyüşü projeleri.	5
c. Çeşitli projelere yönlendirme.	4
d. İyilik ağacı oluşturma	1
Görüşler toplam	43

Tablo 3.70’te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini arttırmak için neler yaptıklarına ilişkin görüşleri temelde 4’e ayrılmaktadır.

Öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini arttırmak için bir şey yapamadığını belirten 9 sosyal bilgiler öğretmeni vardır. Öğretmenlerden 1’i müfredatın uygun olmadığını, 5’i bürokratik engeller olduğunu, 1’i sistem, 1’i de zaman sorununu vurgulamışlardır.

Sosyal kulüpler aracılığıyla öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini artırma konusunda bir şeyler yaptığını söyleyen 6 sosyal bilgiler öğretmeni vardır. Öğretmenlerden 8’i huzurevi ve yetiştirme yurtlarına ziyaret, 1’i fakir öğrencilere yardım, 1’i geri dönüşüm projeleri ve 5’i de ağaç dikme, çevre temizliği, çevre yürüyüşü projelerinden söz etmişlerdir.

Bunların dışında çeşitli projelere yönlendiren 4 öğretmen ve iyilik ağacı oluşturan 1 öğretmen bulunmaktadır.

Öğrencilerin topluma hizmet uygulamalarına katılması ve sosyal katılım becerilerinin gelişimi hakkında öğretmenlerin farklı yaklaşımlarını göstermesi açısından öğretmen İEÖ14 ve öğretmen EKÖ22’nin açıklamaları oldukça olumlu etkiler taşımaktadır.

Öğretmen İEÖ14 şöyle demiştir:

Hem ders, hem kulüp olarak ele alırsak proje hazırlamamız gerekiyor. Geçen sene öğrencilerle birlikte şöyle bir şey yapmıştık: Herkes bir iyilik yapacak vatandaş olarak iyilik ağacı diye de bir şey oluşturmuştuk. Yapılan iyilikleri oraya yazdılar. Öğrenciler gittiler mesela yaşlı birinin elindeki poşeti taşıdılar. Annelerine yardım ettiler. Aslında bunlar, toplum içinde yaşayan insanların iyi vatandaş olmasına yönelikti. Bunun dışında slaytlar kullanıyoruz. Sosyal katılımlarını özendirecek filmler olduğunda onları yönlendirmeye çalışıyoruz.

Öğretmen İEÖ14, sosyal sorumluluk projelerinden batıda özellikle de Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanan iyilik ağacı projesinden söz etmektedir.

Öğretmen EKÖ22 ise şöyle demiştir:

Sosyal kulüplerde toplum hizmeti diye bir bölüm var. Bunu yapmaya çalıştık. Örneğin çocuk esirgeme kurumuna kullanmadıkları eşyaları ulaştırmalarını sağlamaya çalıştık. İhtiyar insanlara yardım etmelerini istedik. Her yaptıkları toplum hizmetini de belgelendirdik. Örneğin Ayşe Demir ne yapmış. Bugün apartmanda oturan yaşlı teyzenin ekmeğini almış. Bunu sorarak da kontrol ettik. Çevreyi temiz tutma gibi çalışmalarını yaptırıp kontrol edip, belgelerimizi doldurduk.

Sosyal kulüplerin etkin olarak uygulandığında topluma hizmet konusunda da çok faydalı sonuçlar alınacağı öğretmen EKÖ22'nin verdiği örnekte de görülmektedir. Önemli olan uygulamaların göstermelik değil, gerçekten fayda sağlamak için tam anlamıyla gerçekleştirilmesidir.

3.11. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNDE YAŞANDIĞI DÜŞÜNÜLEN SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?”PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular aşağıda 3.11.1 ve 3.11.2 alt problemlerine ilişkin başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.11.1. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Genel Görüşleri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu amacına ilişkin bulgular anket yoluyla elde edilmiş, Tablo 3.71’de verilmiştir.

Tablo 3.71. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	591	4,10	,88
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	592	3,95	1,05
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	590	3,86	1,07
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	590	3,70	1,06
Sınav sisteminin baskısı	590	3,91	1,03
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	595	4,35	,76
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	589	3,98	,84
Okullardaki disiplin sorunu	592	3,82	1,14
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	587	3,53	1,17
Sınıfların kalabalık olması	593	3,90	1,19
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	588	3,91	1,13

Tablo 3.71’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin genel görüşlerinde en çok $\bar{x}=4,35$ ortalama ile “Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler” ifadesine katılmışlardır. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ve medyadaki olumsuz örnekleri vatandaşlık eğitiminin önündeki en önemli engel olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Bu ifadeyi katılım oranları açısından $\bar{x}=4,10$ ortalama ile “Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi”, $\bar{x}=3,98$ ortalama ile “Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi”, $\bar{x}=3,95$ ortalama ile “Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin

yetersiz olması” ve $\bar{x}=3,91$ ortalama ile “Sınav sisteminin baskısı” ifadeleri izlemiştir. Bu durumda sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde uygulama, değerlendirme olduğu kadar vatandaşlık konularının öğretim süresi ve sınav konularında da kaygıları olduğu söylenebilir.

Ayrıca $\bar{x}=3,91$ ortalama ile “Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması”, $\bar{x}=3,90$ ortalama ile “Sınıfların kalabalık olması”, $\bar{x}=3,86$ ortalama ile “Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)”, $\bar{x}=3,82$ ortalama ile “Okullardaki disiplin sorunu” da sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından önemli sorunlar olarak görülmüştür.

Öğretmenlerin $\bar{x}=3,70$ ortalama ile “Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması” ve $\bar{x}=3,53$ ortalama ile “İhtilafı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması” ifadelerine katılım düzeyleri oldukça düşüktür. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerin velilerini sisteme uyumlu olarak algıladıkları ve ihtilafı konuların tartışılmamasını önemli bir sorun olarak görmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

3.11.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Okul, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi ile İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.72 ve 3.73’te verilmiştir.

Tablo 3.72. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Gruplar arası	2,270	2	1,135	1,458	,234
	Gruplar içi	457,639	588	,778		
	Toplam	459,909	590			
Sürenin Yetersiz Olması	Gruplar arası	2,999	2	1,500	1,341	,262
	Gruplar içi	658,580	589	1,118		
	Toplam	661,579	591			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Gruplar arası	,927	2	1,963	,524	,592
	Gruplar içi	2199,626	587	3,747		
	Toplam	2203,553	589			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Gruplar arası	6,120	2	3,060	2,701	,068
	Gruplar içi	664,973	587	1,133		
	Toplam	671,093	589			
Sınav sisteminin baskısı	Gruplar arası	6,496	2	3,248	3,045	,048*
	Gruplar içi	626,096	587	1,067		
	Toplam	632,592	589			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Gruplar arası	5,761	2	2,881	,608	,545
	Gruplar içi	2804,366	592	4,737		
	Toplam	2810,128	594			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Gruplar arası	2,988	2	1,494	2,085	,125
	Gruplar içi	419,929	586	,717		
	Toplam	422,917	588			
Okullardaki disiplin sorunu	Gruplar arası	1,316	2	,658	,230	,795
	Gruplar içi	1684,683	589	2,860		
	Toplam	1685,998	591			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılamaması	Gruplar arası	7,539	2	3,769	2,729	,066
	Gruplar içi	806,564	584	1,381		
	Toplam	814,102	586			
Sınıfların kalabalık olması	Gruplar arası	47,843	2	23,92 2	16,438	,000*
	Gruplar içi	858,588	590	1,455		
	Toplam	906,432	592			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Gruplar arası	14,222	2	7,111	5,571	,004*
	Gruplar içi	746,695	585	1,276		
	Toplam	760,917	587			

*p< 0,05

Tablo 3.72’de görüldüğü gibi “Sınav sisteminin baskısı” , “Sınıfların kalabalık olması”, “Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması” ifadelerinde iller arasında anlamlı farklılık vardır ($p<0,05$). Bu farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan LSD post-hoc testi aşağıdadır. Farklılık bulunan bu maddelerin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi

yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadelerin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.73. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Sınav sisteminin baskısı	İstanbul	404	3,85	1,01	İstanbul	Eskişehir	,419
	Eskişehir	111	3,94	1,13		Kars	,015
	Kars	75	4,17	,99	Eskişehir	İstanbul	,419
	Toplam	590	3,91	1,03		Kars	,141
					Kars	İstanbul	,015
						Eskişehir	,141
Sınıfların kalabalık olması	İstanbul	408	4,05	1,19	İstanbul	Eskişehir	,000
	Eskişehir	110	3,32	1,24		Kars	,946
	Kars	75	4,06	1,20	Eskişehir	İstanbul	,000
	Toplam	593	3,92	1,23		Kars	,000
					Kars	İstanbul	,946
						Eskişehir	,000
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	İstanbul	404	3,84	1,16	İstanbul	Eskişehir	,667
	Eskişehir	109	3,89	1,17		Kars	,001
	Kars	75	4,32	,82	Eskişehir	İstanbul	,667
	Toplam	588	3,91	1,13		Kars	,013
					Kars	İstanbul	,001
						Eskişehir	,013

Tablo 3.73’te görüldüğü gibi “Sınav sisteminin baskısı” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,015$). Bu fark $\bar{x}=4,17$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Bu durumda Kars’ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınav sisteminin baskısını İstanbul’daki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi açısından daha çok sorun olarak gördükleri söylenebilir.

“Sınıfların kalabalık olması” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=4,05$ ortalama ile İstanbul’da görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark $\bar{x}=4,06$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler

lehinedir. Buna göre Eskişehir’de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin İstanbul’da ve Kars’taki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi açısından “sınıfların kalabalık olması” sorununu daha az yaşadıkları söylenebilir.

“Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,001$). Bu fark $\bar{x}=4,32$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,000$). Bu fark yine $\bar{x}=4,32$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenler lehinedir. Bu durumda Kars’ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması” sorununu İstanbul’daki ve Eskişehir’deki meslektaşlarına göre vatandaşlık eğitimi açısından daha önemli boyutta yaşadıkları söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede $p < 0,05$ olmadığı görülmüştür (Bkz Ek Tablo 42, 43, 44, 45). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Tablo 3.74, 3.75, 3.76 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.74. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Kadın	262	4,17	,81	1,897	586	,058
	Erkek	326	4,03	,93			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	Kadın	259	3,95	1,07	,206	587	,837
	Erkek	330	3,93	1,04			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Kadın	262	3,94	1,05	1,606	585	,109
	Erkek	325	3,80	1,08			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Kadın	258	3,75	1,10	1,267	585	,206
	Erkek	329	3,64	1,03			
Sınav sisteminin baskısı	Kadın	262	4,04	1,01	2,833	585	,005
	Erkek	325	3,80	1,04			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Kadın	264	4,40	,72	1,741	590	,082
	Erkek	328	4,29	,79			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Kadın	260	4,05	,80	1,820	584	,069
	Erkek	326	3,92	,88			
Okullardaki disiplin sorunu	Kadın	261	3,87	1,11	,945	587	,345
	Erkek	328	3,78	1,17			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	Kadın	258	3,62	1,15	1,695	582	,091
	Erkek	326	3,45	1,19			
Sınıfların kalabalık olması	Kadın	263	3,90	1,24	,028	588	,977
	Erkek	327	3,90	1,15			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Kadın	260	3,88	1,16	-,578	583	,563
	Erkek	325	3,93	1,11			

Tablo 3.74’te görüldüğü gibi “Sınav sisteminin baskısı” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,005$). Bu fark $\bar{x}=4,04$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Bu durum vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorun açısından sınav sistemini kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha çok bir baskı unsuru olarak gördüğü şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3.75. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Eğitim	397	4,11	,87	,862	548	,389
	Fen-Edebiyat	153	4,04	,90			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	Eğitim	398	3,96	1,02	1,234	550	,218
	Fen-Edebiyat	154	3,84	1,18			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Eğitim	396	3,84	1,05	,169	547	,866
	Fen-Edebiyat	153	3,82	1,15			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Eğitim	397	3,74	1,05	1,625	549	,105
	Fen-Edebiyat	154	3,57	1,11			
Sınav sisteminin baskısı	Eğitim	396	3,90	1,05	,519	548	,604
	Fen-Edebiyat	154	3,85	1,04			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Eğitim	401	4,32	,79	-,987	553	,324
	Fen-Edebiyat	154	4,39	,68			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Eğitim	397	3,99	,83	,555	547	,579
	Fen-Edebiyat	152	3,94	,88			
Okullardaki disiplin sorunu	Eğitim	397	3,80	1,16	-,488	549	,626
	Fen-Edebiyat	154	3,85	1,14			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılamaması	Eğitim	393	3,45	1,20	-1,999	545	,046*
	Fen-Edebiyat	154	3,68	1,14			
Sınıfların kalabalık olması	Eğitim	398	3,89	1,19	-,440	550	,660
	Fen-Edebiyat	154	3,94	1,17			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Eğitim	393	3,86	1,15	-,759	545	,448
	Fen-Edebiyat	154	3,94	1,12			

*p< 0,05

Tablo 3.75’te görüldüğü gibi “İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılamaması” ifadesinde fen edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,046). Bu fark $\bar{x}=3,68$ ortalama ile fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenler lehinedir. Bu durum fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi açısından oldukça önemli olan ihtilaflı konuların tartışılamamasını eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere göre daha çok sorun olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3.76. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumlarına Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Evet	65	4,00	,90	-,903	573	,367
	Hayır	510	4,10	,88			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	Evet	67	3,85	1,20	-,766	574	,444
	Hayır	509	3,95	1,04			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Evet	66	3,63	1,10	-1,799	572	,073
	Hayır	508	3,88	1,07			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Evet	67	3,44	1,18	-2,126	572	,034*
	Hayır	507	3,74	1,05			
Sınav sisteminin baskısı	Evet	67	3,92	1,03	,119	572	,905
	Hayır	507	3,90	1,04			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Evet	67	4,25	,92	-1,074	577	,283
	Hayır	512	4,36	,74			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Evet	66	4,06	,76	,843	571	,400
	Hayır	507	3,96	,86			
Okullardaki disiplin sorunu	Evet	67	3,67	1,28	-1,075	574	,283
	Hayır	509	3,83	1,13			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	Evet	67	3,67	1,17	1,084	570	,279
	Hayır	505	3,50	1,18			
Sınıfların kalabalık olması	Evet	67	4,10	1,03	1,452	575	,147
	Hayır	510	3,87	1,21			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Evet	67	3,71	1,34	-1,473	570	,141
	Hayır	505	3,93	1,10			

*p< 0,05

Tablo 3.76’da görüldüğü gibi “Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması” ifadesinde lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,034). Bu fark $\bar{x}=3,74$ ile lisansüstü eğitim almayan öğretmenler lehinedir. Buna göre ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmamasını vatandaşlık eğitimi açısından lisansüstü eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin lisansüstü eğitim alan öğretmenlere göre daha çok sorun olarak niteledikleri söylenebilir.

3.12. “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİ DAHA ETKİLİ HALE GETİRMEK İÇİN DUYULAN İHTİYAÇLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ NELERDİR?” PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu probleme ilişkin bulgular aşağıda 3.12.1 ve 3.12.2 alt problemlerine ilişkin bulgularda ifade edilmiştir.

3.12.1. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin genel görüşleri nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular anket ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Tablo 3.77’de anket yoluyla elde edilen bulgular ve Tablo 3.78’de görüşme yoluyla elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.77. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Genel Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözетerek hazırlanmış öğretim materyalleri	595	4,24	,76
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	595	4,30	,73
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	593	3,99	,96
Alan bilgisinde ek eğitim	586	3,83	1,02
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	595	4,01	,88
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	590	3,99	1,08
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	587	4,17	,79
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	594	4,24	,73
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	595	4,29	,74
Öğrenci velilerinin desteği	594	4,41	,81

Tablo 3.77’de görüldüğü ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin genel görüşlerini

tanımlayıcı ifadelerden katılma düzeyi en yüksek olanı $\bar{x}=4,41$ ortalama ile “Öğrenci velilerinin desteği” ifadesi olmuştur. Bu durum öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusunda en büyük desteği velilerden beklediği şeklinde yorumlanabilir.

Daha sonra sırasıyla $\bar{x}=4,30$ ortalama ile “Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları”, $\bar{x}=4,24$ ortalama ile “Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterak hazırlanmış öğretim materyalleri”, $\bar{x}=4,29$ ortalama ile “Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak”, $\bar{x}=4,24$ ortalama ile “Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme” ifadeleri gelmektedir. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitapları ve öğretim materyallerinin yanı sıra öğrencileri toplum hizmetine yönlendirme ve özel projeler için kayna ve imkân oluşumunu vatandaşlık eğitimi sorunlarının çözümünde önemli unsurlar olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca $\bar{x}=4,17$ ortalama ile “Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği” ve $\bar{x}=4,01$ ortalama ile “Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği” ifadelerine de yüksek oranda katılmışlardır. Bu durum öğretmenlerin uzmanlar ve diğer öğretmenlerle işbirliğini önemsedğini göstermektedir.

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenleri $\bar{x}=3,99$ ortalama ile “Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim” ve “Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının arttırılması” ifadelerine eşit oranda katılmışlardır. En az $\bar{x}=3,83$ ortalama ile “Alan bilgisinde ek eğitim” ifadesine katılmışlardır. Buna göre öğretmenlerin hizmet içi eğitim ve ders saati konularını çok da fazla ihtiyaç şeklinde görmedikleri, alan bilgisinde ise kendilerine güvendikleri şeklinde yorum yapılabilir.

Tablo 3.78. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Sosyal Bilgiler Öğretmeni Olarak Neler Yapabilirsiniz” Sorusuna Verdikleri Cevaplar ve Frekans Dağılımları

Vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için sosyal bilgiler öğretmeni olarak neler yapabilirsiniz?	f
a. Çok şey yapılabilir.	4
a1. Veli desteği almak	6
a2. Çevreyle iletişim kurmak.	1
a3. İyilik kutuları oluşturmak.	1
a4. Branş öğretmenleri ile işbirliği yapmak.	1
a5. Rol model olmak.	7
a6. Sorunlarımızı bakanlığa iletmek.	2
a7. Uygulamalara yer vermek.	2
a8. Öğretimde güncellik ilkesini kullanmak.	3
a9. Konuları öğrenci seviyesine uygun vermek.	3
b. Hiçbir şey yapamam.	5
b1. Öğretmen olarak yetkim yok.	2
b2. Program uygun değil.	1
Görüşler Toplam	38

Tablo 3.78’de görüldüğü gibi vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin neler yapabileceğine ilişkin görüşleri temelde ikiye ayrılmaktadır. Bu konuda “Çok şey yapılabilir” diyen 4 öğretmen var iken “Hiçbir şey yapamam” diyen 5 öğretmen bulunmaktadır. Öğretmenlerin 6’sı veli desteği almak, 1’i çevreyle iletişim kurmak, 1’i iyilik kutuları oluşturmak, 1’i branş öğretmenleriyle işbirliği yapmak konularına değinmiştir. Rol model olmak 7 öğretmen tarafından söylenirken, 2 öğretmen sorunları bakanlığa iletmeyi, 2’si uygulamalara yer vermeyi, 3’ü öğretimde güncellik ilkesini uygulamayı, 3’ü de konuları öğrenci seviyesine uygun vermeyi vatandaşlık eğitimini etkili hale getirmek için yapabilecekleri arasında göstermişlerdir.

Bu konuda bir şey yapamam diyen öğretmenlerin 2’si yetkisi olmadığı, 1’i de programın uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Vatandaşlık eğitimini etkili hale getirmek için yapılabilecekler konusunda öğretmen İEÖ7 şunları söylemiştir:

Ailelerle iyi diyalog kurulabilir. Çevredeki esnaflarla görüşülebilir. Görülen yanlışları sadece bizim düzeltmemiz mümkün değil. Çocuk toplumdan ne görürse uyguluyor. Okullarda üst sınıfların alt sınıfları koruması, Sınıflarda iyilik kutuları olabilir. Yaptıkları iyilikleri bu kutuya atabilirler.

Burada öğretmenlerin çevreyle iletişime geçmesi, özellikle de aile ile kurulan diyalog üzerinde durulmuştur. Öğretmen olarak çevreden destek almanın önemini belirtmiştir. Öğrenciler arasındaki diyalogun gelişimi ve iyilik kutusu gibi projelerin uygulanması da öğretmenlerin yapabilecekleri arasında gösterilmiştir.

Vatandaşlık eğitimini yalnızca ders boyutunda ele alan öğretmen EKÖ16 şunları söylemiştir:

Ben sonuçta öğretim programına bağlı kalmak zorundayım. Bunun dışına çıkamıyorum. Yine de derslerde mümkün olduğunca kendime göre yöntemler geliştirmeye çalışıyorum. Öğrencileri yönlendirmeye çalışıyorum. Çok da fazla kuralların dışına çıkamadığımız için yeterli şeyler yapamıyoruz.

Görüldüğü gibi öğretmen EKÖ16 vatandaşlık eğitimini yalnızca bir ders olarak görmüş, öğretim programına bağlı kalmak zorunda olduğundan elinden çok fazla bir şey gelmediğini belirtmiştir. Oysaki öğretim programları da öğrencinin vatandaşlık bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla vatandaşlık eğitimini doğrudan desteklemektedir.

3.12.2. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşleri Çeşitli Değişkenler (İl, Cinsiyet, Mezun Olunan Okul, Lisansüstü Eğitim Alma Durumu, Hizmet Süresi, Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Hizmet İçi Eğitime ya da Mesleki Gelişim Etkinliklerine Katılma Durumu, Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma) Açısından Farklılık Göstermekte midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri il değişkeni açısından tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre incelenmiş ve sonuçları Tablo 3.79 ve 3.80’de verilmiştir.

Tablo 3.79. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözetenek hazırlanmış öğretim materyalleri	Gruplar arası	,549	2	,275	,462	,630
	Gruplar içi	351,626	592	,594		
	Toplam	352,175	594			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Gruplar arası	,953	2	,476	,870	,420
	Gruplar içi	324,197	592	,548		
	Toplam	325,150	594			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Gruplar arası	2,085	2	1,043	1,129	,324
	Gruplar içi	544,900	590	,924		
	Toplam	546,985	592			
Alan Bilgisinde Ek Eğitim	Gruplar arası	4,755	2	2,377	2,266	,105
	Gruplar içi	611,520	583	1,049		
	Toplam	616,275	585			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Gruplar arası	6,258	2	3,129	4,040	,018*
	Gruplar içi	458,539	592	,775		
	Toplam	464,797	594			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının arttırılması	Gruplar arası	3,225	2	1,612	1,376	,253
	Gruplar içi	687,760	587	1,172		
	Toplam	690,985	589			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Gruplar arası	2,270	2	1,135	1,779	,170
	Gruplar içi	372,694	584	,638		
	Toplam	374,964	586			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Gruplar arası	1,765	2	,883	1,641	,195
	Gruplar içi	317,839	591	,538		
	Toplam	319,604	593			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Gruplar arası	1,003	2	,501	,908	,404
	Gruplar içi	326,937	592	,552		
	Toplam	327,939	594			
Öğrenci Velilerinin Desteği	Gruplar arası	,614	2	,307	,061	,940
	Gruplar içi	2951,884	591	4,995		
	Toplam	2952,498	593			

*p< 0,05

Tablo 3.79’da görüldüğü gibi “Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği” ifadesinde iller arasında anlamlı bir farklılık vardır (p=0,01). Farklılık bulunan bu maddenin varyansı homojen dağıldığından farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Aşağıda sözü edilen ifadenin il değişkenine göre tanımlayıcı istatistikleri ve Post Hoc LSD testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.80. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinden İl Değişkenine Göre Farklılık Bulunan İfadenin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Post Hoc LSD Testi Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss	Post Hoc LSD		p
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	İstanbul	408	3,99	,89	İstanbul	Eskişehir	,479
	Eskişehir	112	3,92	,88		Kars	,010*
	Kars	75	4,28	,78	Eskişehir	İstanbul	,479
	Toplam	595	4,01	,88		Kars	,008*
					Kars	İstanbul	,010*
						Eskişehir	,008*

*p< 0,05

Tablo 3.80’de görüldüğü gibi “Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği” ifadesinde İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır (p=0,010). Bu fark $\bar{x}=4,28$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenlerin lehinedir. Aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır (p=0,008). Tablo 3.75’te görüldüğü gibi bu fark yine $\bar{x} = 4,28$ ortalama ile Kars’ta görev yapan öğretmenlerin lehinedir. Buna göre Kars’ta görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin diğer branşlardaki öğretmenlerle işbirliği yapmayı İstanbul ve Eskişehir’deki meslektaşlarına göre daha çok ihtiyaç olarak gördükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin hiçbir ifadede p< 0,05 olmadığı görülmüştür (Bkz. Ek Tablo 46, 47, 48 49). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşlerinin söz konusu değişkenler açısından farklılık göstermediği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bağımsız gruplar t testi ile incelendiğinde olasılık değerlerinin bazı ifadeler için p<0,05 olduğu görülmüştür. Tablo 3.81, 3.82, 3.83 bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3.81. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	Kadın	262	4,30	,75	1,760	590	,079
	Erkek	330	4,19	,78			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Kadın	262	4,38	,70	2,328	590	,020*
	Erkek	330	4,23	,76			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Kadın	261	4,06	,89	1,492	588	,136
	Erkek	329	3,94	1,01			
Alan bilgisinde ek eğitim	Kadın	255	3,88	1,01	1,200	581	,231
	Erkek	328	3,78	1,03			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Kadın	262	4,08	,86	1,430	590	,153
	Erkek	330	3,97	,89			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	Kadın	257	4,02	1,08	,638	585	,524
	Erkek	330	3,96	1,08			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Kadın	257	4,22	,79	1,464	583	,144
	Erkek	328	4,12	,80			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Kadın	262	4,35	,71	3,304	589	,001*
	Erkek	329	4,15	,74			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Kadın	261	4,43	,67	4,209	590	,000*
	Erkek	331	4,18	,77			
Öğrenci velilerinin desteği	Kadın	260	4,54	,72	3,430	589	,001*
	Erkek	331	4,31	,87			

*p< 0,05

Tablo 3.81’de görüldüğü gibi “Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,020). Bu fark $\bar{x}=4,38$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir.

“Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,001). Bu fark $\bar{x}=4,35$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir.

“Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,000). Bu fark $\bar{x} = 4,43$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir.

“Öğrenci velilerinin desteği” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p=0,001). Bu fark $\bar{x} = 4,54$ ortalama ile kadın öğretmenler lehinedir. Buna göre kadın öğretmenlerin farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitaplarını, öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat vermeyi, öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynağı, öğrenci velilerinin desteğini vatandaşlık eğitiminin daha etkili hale getirilmesi için erkek öğretmenlere göre daha çok ihtiyaç olarak gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.82. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	Eğitim	403	4,24	,74	,376	555	,707
	Fen-edebiyat	154	4,22	,81			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Eğitim	401	4,29	,73	-,028	553	,978
	Fen-edebiyat	154	4,29	,75			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Eğitim	400	4,00	,95	,784	552	,434
	Fen-edebiyat	154	3,93	1,02			
Alan bilgisinde ek eğitim	Eğitim	395	3,83	1,03	,553	545	,580
	Fen-edebiyat	152	3,78	1,06			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Eğitim	400	4,01	,88	,517	552	,606
	Fen-edebiyat	154	3,97	,88			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	Eğitim	399	4,02	1,10	,559	550	,576
	Fen-edebiyat	153	3,96	1,04			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Eğitim	394	4,15	,84	-,541	546	,589
	Fen-edebiyat	154	4,20	,69			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Eğitim	400	4,20	,76	-2,165	552	,031*
	Fen-edebiyat	154	4,35	,65			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Eğitim	402	4,23	,77	-2,547	553	,011*
	Fen-edebiyat	153	4,41	,63			
Öğrenci velilerinin desteği	Eğitim	401	4,38	,85	-,896	553	,371
	Fen-edebiyat	154	4,45	,76			

*p< 0,05

Tablo 3.82’de görüldüğü gibi “Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme” ifadesinde fen edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,031$). Bu fark $\bar{x}=4,35$ ortalama ile fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenler lehinedir.

“Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak” ifadesinde fen edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,011$). Bu fark $\bar{x}=4,41$ ile fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenler lehinedir. Buna göre fen edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat vermeyi ve öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynağı vatandaşlık eğitiminin daha etkili hale getirilmesi için eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere göre daha çok ihtiyaç olarak gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.83. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Daha Etkili Hale Getirmek İçin Duyulan İhtiyaçlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözетerek hazırlanmış öğretim materyalleri	Evet	154	4,37	,69	2,472	586	,014*
	Hayır	434	4,19	,79			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Evet	152	4,38	,67	1,555	586	,120
	Hayır	436	4,27	,76			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Evet	153	4,08	,98	1,298	584	,195
	Hayır	433	3,96	,95			
Alan bilgisinde ek eğitim	Evet	150	3,89	1,06	,817	578	,415
	Hayır	430	3,81	1,00			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Evet	154	4,11	,89	1,657	588	,098
	Hayır	436	3,97	,87			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	Evet	154	4,04	1,05	,719	582	,472
	Hayır	430	3,97	1,09			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Evet	151	4,25	,77	1,394	579	,164
	Hayır	430	4,14	,80			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Evet	152	4,23	,78	-,251	586	,802
	Hayır	436	4,24	,71			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Evet	152	4,32	,73	,517	587	,605
	Hayır	437	4,28	,74			
Öğrenci velilerinin desteği	Evet	153	4,41	,84	,076	585	,940
	Hayır	434	4,41	,81			

* $p < 0,05$

Tablo 3.83’te görüldüğü gibi “Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözetererek hazırlanmış öğretim materyalleri” ifadesinde sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve olmayan öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,014$). Bu fark $\bar{x}=4,37$ ortalama ile sivil toplum kuruluşlarına üye olan öğretmenler lehinedir. Buna göre sivil toplum kuruluşlarına üye olan öğretmenlerin bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözetererek hazırlanmış öğretim materyallerini vatandaşlık eğitiminin daha etkili hale getirilmesi için sivil toplum kuruluşlarına üye olmayan öğretmenlere göre daha çok ihtiyaç olarak gördükleri söylenebilir.

BÖLÜM IV

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde her bir problemin çözümü için bulgulara dayanarak elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili mevcut çalışmaların bulgularından yararlanılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimini en çok vatandaşlık görev ve sorumluluklarının öğrenilip uygulanması bağlamında tanımlamışlardır. Ayrıca vatandaşlık eğitimini “hak ve hürriyetlerin öğretilmesi” ve “iyi vatandaş olmak için verilen eğitim” şeklinde değerlendiren öğretmenler de çoğunluktadır. Bu durum öğretmenlerin vatandaşlık eğitimini daha çok görev, sorumluluk, hak ve hürriyet kavramlarıyla ilişkilendirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla araştırmanın bu sonucunun Kerr’in (1999), siyasal bilginin didaktik aktarımı olarak ifade ettiği vatandaşlık ile ilgili eğitim tanımına uygun olduğu, ancak öğretmenlerin büyük çoğunluğunun vatandaşlık eğitimi tanımlarında beceri ve değer boyutunu göz ardı ettiği söylenebilir.

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu okulda verilen vatandaşlık eğitiminin önemli olduğunu düşünmektedirler. Araştırmanın bu sonucu Zaman’ın (2006) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Nitekim Zaman, söz konusu araştırmasında çalışma evrenine dâhil olan İngiltere, Hong Kong ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminin bireysel ve toplumsal anlamdaki önemini vurguladıklarını belirtmiştir.

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin önemi hakkındaki görüşleri cinsiyet, vatandaşlık eğitimi verme süresi ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek

için büyük önem taşımaktadır.” ifadesine İstanbul ve Kars illerinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin katılım oranları arasında Kars’ta görev yapanlar lehine; “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadesine fen- edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasında fen-edebiyat fakültesinden mezun olanlar lehine; “Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimi önemsemektedirler.” ve “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadelerine lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında lisansüstü eğitim almayanlar lehine; “Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.” ifadesine 10 yıl ve daha az hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenler lehine; “Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında hizmet içi eğitim alan öğretmenler lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır.

4. Sosyal bilgiler öğretmenleri, vatandaşlık eğitimine okul meclislerinin, sosyal kulüplerden daha çok katkısı olduğu görüşündedirler. Öğretmenler, kendileriyle yapılan görüşmelerde okul meclislerinin önemini demokrasiyi yaşamaları, önemsendikleri fark etmeleri, seçim sürecini öğrenmeleri, sorunları tespit etme ve çözüm önerileri bulmaları ve bilinçlenmeleri şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu Kıncal ve Uygun’un (2006) “Okul idareci ve öğretmenleri Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesinin öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları kazanmalarını sağlayacağı kanısındadırlar” bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca bu sonuç, Öztürk, Çelik ve Katılmış (2009) tarafından yapılan araştırmada elde edilen okul meclislerinin öğrencilerin saygı, sorumluluk, özgüven ve empati duygularını arttırdığı, tartışma ve ifade becerilerini geliştirdiği şeklindeki bulgularla da paralellik göstermektedir.

5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimine katkılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme

süresi ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım oranları arasında Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım oranları arasında İstanbul’da görev yapanlar lehine; yine aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım oranları arasında Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlı farklılık vardır. “Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında hizmet içi eğitim alan öğretmenler lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır.

6. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında en etkili unsurun aile olduğunu düşünmektedirler. Araştırmanın bu sonucu Wildrim’in (2005), “Etkin katılımcı yurttaşlığın oluşumunda okul kadar aile ve toplum da etkilidir” şeklindeki araştırma bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca Lee (2005), Shelly (1996) ve Yeşil’in (2001) araştırma bulguları da bu sonucu desteklemektedir.

7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin vatandaşlık eğitimi üzerinde okul dışında etkili olan unsurlara ilişkin görüşleri il, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri cinsiyet, hizmet süresi ve vatandaşlık eğitimi verme süresi değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Gazete/Dergi” ve “İnternet” ifadelerine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında kadın öğretmenler lehine; “Aile”, “Gazete/Dergi” ve “Yaşanan Çevre” ifadelerine 10 yıl ve daha az yıl hizmet süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip olanlar lehine; “Aile”, “Gazete/Dergi” ve “Yaşanan Çevre” ifadelerine 10 yıl ve daha az vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerle 11 yıl ve daha

fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip olanlar lehine anlamlı farklılık vardır.

8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu küresel düzeyde geçerli vatandaşlık özelliklerinin kazandırılmasının vatandaşlık eğitiminin amaçları içinde yer alması gerektiğini düşünmektedirler. Dolayısıyla öğretmenlerin küresel vatandaşlık eğitimi boyutuna önem verdikleri söylenebilir.

9. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerinin iyi vatandaşlık özelliklerinden en çok “Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak” özelliğini kazanmalarını istemektedirler. Dolayısıyla ulusal boyutu önemsemektedirler. Görüşmelerden elde edilen sonuçlarda ise öğretmenlerin öğrencilerinin ulaşmalarını hedefledikleri iyi vatandaşlık özellikleri büyük oranda küreselliği kapsamaktadır. Anket ve görüşme sonuçları birbiriyle paralellik göstermemektedir.

10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kazanmalarını istediği iyi vatandaş özelliklerine ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu görüşler il, cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine; “Demokratik değerleri benimsemek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır. “Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; “İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek”

ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır. “Çevreyi korumak” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır. “Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlıdır. “Başkalarının iyiliğini düşünmek” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasındaki fark yine Eskişehir’deki öğretmenler lehine anlamlıdır. “Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak” ifadesine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasındaki fark kadın öğretmenler lehine anlamlıdır. “Çevreyi korumak” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin katılım oranları arasındaki fark 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip olanlar lehine anlamlıdır. “Toplumsal kurallara uymak”, “Demokratik değerleri benimsemek”, “Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek”, “Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak”, “Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak”, “Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak”, “İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek”, “İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak”, “Çevreyi korumak”, “Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek”, “Her türlü düşünciyi ve bilgiyi sorgulamak”, “Başkalarının iyiliğini düşünmek” ifadelerine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme tecrübesine sahip olanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaklaşık yarısı vatandaşlık eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği görüşündedirler. Araştırmanın bu sonucu Zaman’ın (2006) araştırma bulgusuyla örtüşmektedir. Söz konusu araştırmada öğretmenler vatandaşlık

eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi fikrini desteklemiş, ders programları dışında bir etkinlik olarak verilmesine ise karşı çıkmışlardır. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde de farklı bir program uygulanması gerektiği fikri ön plana çıkmıştır. Öğretmenler bu konuda “Aile destekli”, “Uygulamalı”, “Ayrı bir ders şeklinde”, “Görselliğe dayalı”, “Davranışların nota dönüştürüldüğü”, “Uzman kişilerin derse katıldığı”, “Günlük hayatla ilişkili” olması şeklinde önerilerini dile getirmişlerdir.

12. Sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından en çok amaç ve içerik yönünden yeterli bulmuşlardır. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise daha çok programın kendilerine göre yetersiz buldukları yönlerine vurgu yapmışlardır. Bu konuda “Vatandaşlık konuları yüzeysel olarak ele alınıyor”, “Örnekler yeterli değil.”, “Vatandaşlık konularına ayrılan süre yeterli değil.”, “Ders kitapları yeterli değil.”, “Uygulama boyutu yetersiz.”, “Ayrı bir ders olması daha etkili olur.” şeklinde eksiklikleri dile getirmişlerdir.

13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu görüşler il, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından farklılık göstermektedir. Buna göre “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında İstanbul’da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadesine fen- edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin katılım oranları arasında fen-edebiyat mezunu olanlar lehine; “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ve “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir” ifadelerinde lisansüstü eğitim almış öğretmenler ve lisansüstü eğitim almamış

öğretmenlerin katılım oranları arasında lisansüstü eğitim almamış öğretmenler lehine; “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.” ve “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.” ifadelerine vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim almış ve almamış öğretmenlerin katılım oranları arasında, hizmet içi eğitim almamış olanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

14. Sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin olarak en çok kendilerini bu konudaki etkinlikleri uygulamada yeterli gördüklerini belirtmişlerdir. Bu durum aynı zamanda öğretmenlerin özgüvenini de ortaya koymakta ve Feldman’ın (2007) araştırmasında elde ettiği öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kendilerini vatandaşlık eğitimi için iyi yetiştirmiş gördükleri şeklindeki bulguyla örtüşmektedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise öğretmen adaylarına üniversitede verilen mesleki eğitimin iyi vatandaş yetiştirmek için yeterli olmadığı görüşü ön plana çıkmıştır. Bu görüşlerini “Uygulama açısından yetersizdir.”, “Öğretmen adaylarının motivasyonları düşüktür.”, “Öğretmen adaylarının alan bilgileri yetersizdir.”, “Öğretmen adayları ülke sorunlarını takip etmemektedir.”, “Öğretmen adayları ders notlarını ezberlemektedir.” ifadeleriyle açıklamışlardır.

15. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendilerinin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşleri il, cinsiyet, lisansüstü eğitim alma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri mezun olunan fakülte, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.” ve “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.” ifadelerine fen-edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun olan

öğretmenlerin katılım oranları arasında, fen-edebiyat mezunları lehine; “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında, ikinciler lehine anlamlı fark vardır. “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.”, “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.” ve “Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.” ifadelerine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında, ikinciler lehine; aynı ifadelerle hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, hizmet içi eğitim almayanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

16. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitiminde en çok “Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)” konusunun vurgulandığını düşünmektedirler. Zaman’ın (2006) araştırmasında ise Hong Kong ve Amerika’daki öğretmenler vatandaşlık eğitiminde en çok toplum bilgisi, İngiltere’deki öğretmenler ise ahlak gelişiminin vurgulandığı görüşündedirler. Dolayısıyla Hong Kong ve Amerika’da olduğu gibi Türkiye’de de vatandaşlık eğitiminde siyasal toplumsallaşma modelinin ön planda olduğu söylenebilir.

17. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığına ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, vatandaşlık eğitimi verme süresi ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında İstanbul’da görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars’ta görev yapanlar lehine; aynı

ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Kars'ta görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Değerlerin aktarımı” ifadesine İstanbul ve Eskişehir'de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, İstanbul'da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars'ta görev yapanlar lehine; “Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb.)” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında, 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip olanlar lehine; “Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri”, “Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı” ve “Değerlerin aktarımı” ifadelerine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında hizmet içi eğitim almayanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

18. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken en çok onaylı ders kitaplarından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu sonucu Ersoy'un (2007) araştırmasında elde ettiği öğretmenlerin vatandaşlık eğitimiyle ilgili etkinlikleri planlarken en çok öğretmen kılavuz kitaplarından yararlandıklarına ilişkin bulguyla örtüşmektedir.

19. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken hangi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ifadesine İstanbul ve Eskişehir'de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Eskişehir'de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir'de görev yapanlar lehine; “Medyadan (gazete, dergi, televizyon)” ifadesine İstanbul ve Eskişehir'de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Eskişehir'de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir'de görev

yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında, kadın öğretmenler lehine; “Resmi öğretim programından” ifadesinde fen- edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesinden mezun öğretmenlerin katılım oranları arasında, fen-edebiyat fakültesinden mezunlar lehine; “Kendinizin hazırladığı materyallerden” ifadesinde 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında 11 yıl ve daha fazla vatandaşlık eğitimi verme süresine sahip olanlar lehine anlamlı fark vardır. “Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden” ve “Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan” ifadelerine sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve olmayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, sivil toplum kuruluşlarına üye olanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

20. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde en çok soru-cevap etkinliğine yer vermektedirler. Ayrıca örnek olay etkinliği, çelişkili konular üzerine tartışma yaptırma da öğretmenlerin sıklıkla kullandıkları etkinliklerdendir. Araştırmanın bu sonucu Zaman’ın (2006) araştırma bulgusuyla paralellik gösterirken, Pederson ve Cogan’ın (2003) araştırmalarında ulaştığı öğretmenlerin daha çok anlatım tekniğini kullandıkları ve Adeyimi, Boikhutso ve Moffat’ın (2003) çalışmalarında elde ettiği öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde araştırma, grup çalışmaları, görüşme ve gezi etkinliklerinden yararlandıklarına ilişkin bulgularla örtüşmemektedir.

21. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde ne tür etkinliklere yer verdiklerine ilişkin görüşleri mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, vatandaşlık eğitimi verme süresi, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, cinsiyet, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Eskişehir’de görev yapanlar lehine; aynı ifadeye İstanbul ve

Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, İstanbul'da görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars'ta görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında yine Kars'ta görev yapanlar lehine; “Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, İstanbul'da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir'de görev yapanlar lehine; “Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım” ifadesine İstanbul ve Kars'ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, İstanbul'da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve İstanbul'da görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir'de görev yapanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır. “Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında, kadın öğretmenler lehine; “Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.” ifadesine 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet sürelerine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında, birinciler lehine; “Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında hizmet içi eğitim almayanlar lehine; “Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım” ifadesine hizmet içi eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, hizmet içi eğitim alanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

22. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi konularında ölçme değerlendirme türlerinden en çok çoktan seçmeli testleri kullanmaktadırlar. Araştırmanın bu sonucu Pederson ve Cogan (2003), Zaman (2006) ve Ersoy'un (2007) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

23. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konularında hangi ölçme değerlendirme türlerini kullandıklarına ilişkin görüşleri vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri

açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Çoktan Seçmeli Testler” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir’de görev yapanlar lehine; “Performans Ödevleri” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında İstanbul’da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında Eskişehir’de görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Performans ödevleri” ifadesine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında, kadın öğretmenler lehine; “Ürün dosyaları” ifadesine eğitim fakültesi ve fen-edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasında, fen-edebiyat fakültesi mezunu olanlar lehine; “Performans ödevleri” ifadesinde lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, lisansüstü eğitim alanlar lehine; “Açık uçlu sorular” ifadesinde 10 yıl ve daha az ile 11 yıl ve daha fazla hizmet süresine sahip öğretmenlerin katılım oranları arasında, birinciler lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

24. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin olarak “Güncel konulara değinme”, “Sınıf içinde saygı ve hoşgörü ortamının oluşması”, “Sınıf kurallarına uyma”, “Düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebilmesi”, “Dinleme kültürü”, “Oybirliğiyle karar alma”, “Derse katılım”, “Demokratik tartışma ortamı”, “Konuyla ilgili test soruları”, “Konuyla ilgili örnekler”, “Öğrencilere eşit davranma” ve “Öğrencilerin hak ve sorumluluk anlayışlarının gelişimi” hususlarına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu Evans’ın (2006) araştırmasında elde ettiği öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde sınıf ortamına ilişkin olarak öğrenci katılımını arttıracak uygulamalara yer verdikleri şeklindeki bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca Ersoy’un (2007) ve Gündoğdu’nun (2001) çalışmalarında yer alan öğretmenlerin öğrencilerinin sınıf içi kurallara uyma, karar alma sürecine katılma ve sorumlulukların yerine getirilmesi konularına dikkat ettikleri şeklindeki bulguyla da paralellik göstermektedir.

25. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak en çok aile/veliler ile işbirliği yapmaktadırlar. Ayrıca okul aile birliği, okul meclisi, çeşitli meslek

grupları, okul idaresi, yerel yöneticiler, bölge zümresi, branş öğretmenleri, çevrede vatandaşlık anlamında olumlu davranış sergileyen herkes de sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak işbirliği yaptığı kişi ya da kurumlardır. Araştırmanın bu sonucu Ersoy'un (2007) resmi ve özel kuruluşlar, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütleriyle daha az işbirliği yapıldığı şeklindeki araştırma bulgusuyla örtüşmemektedir.

26. Sosyal bilgiler öğretmenleri iyi vatandaş olma konusunda en çok yaşantı ve davranışlarıyla örnek olarak rehberlik etmektedirler. Bunun dışında doğal davranma, iyi insan olmaları konusunda uyarma, çevreden, televizyon, gazete ve medyadan iyi örnekler verme, kendilerine iyi modeller bulmalarını telkin etme, sıkı bir disiplin uygulama ve olumsuz sonuçların kötü sonuçlarını anlatma da öğretmenlerin öğrencilerine iyi vatandaş olmaları konusunda rehberlik etme yollarındandır. Araştırmanın bu sonucu, Ersoy'un (2007) çalışmasında elde ettiği öğretmenlerin vatandaşlık eğitimini yürütürken yanlış davranışları düzeltmeleri bulgusuyla örtüşmemektedir. Bu durum araştırmanın uygulandığı öğretmenlerin rehberlik yaptığı yaş gruplarıyla da açıklanabilir. Bu çalışmada yer alan sosyal bilgiler öğretmenleri 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerine rehberlik etmektedirler. Dolayısıyla rehberlik çeşidinde yaş grubunun etkili olduğu söylenebilir.

27. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerini topluma hizmet uygulamalarına teşvik etmek ve sosyal katılım becerilerini geliştirmek için sosyal kulüpleri kullanmakta ve çeşitli projelere yönlendirmektedirler. Topluma hizmet uygulamalarına katılımın önemine işaret eden bulguya Feldman'ın (2007) çalışmasında da rastlanmaktadır. Söz konusu araştırmaya katılan öğretmenlerden toplum hizmeti uygulamalarının yaygınlaştırılması için gönüllülüğten çok, zorunlu hale getirilmesini önerenler bulunmaktadır.

28. Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların başında çevre ve medyadaki olumsuz örnekleri görmektedirler. Araştırmanın bu sonucu Shelly'in (1996) araştırmasında elde ettiği öğrencilerin vatandaşlık anlayışları üzerinde uyuşturucu, alkol ve olumsuz rol modellerin tehdit oluşturacağı bulgusu ile kısmen örtüşmektedir.

29. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde yaşandığı düşünülen sorunlara ilişkin görüşleri hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, lisansüstü eğitim alma durumu değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. Buna göre “Sınav sisteminin baskısı” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars’ta görev yapanlar lehine; “Sınıfların kalabalık olması” ifadesine İstanbul ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, İstanbul’da görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars’ta görev yapanlar lehine; “Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması” ifadesine İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars’ta görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Kars ve Eskişehir’de görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında yine Kars’ta görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Sınav sisteminin baskısı” ifadesinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında, kadın öğretmenler lehine; “İhtilafı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması” ifadesinde fen edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasında, fen-edebiyat fakültesi mezunu olanlar lehine; “Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması” ifadesinde lisansüstü eğitim alan ve almayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, lisansüstü eğitim almayan öğretmenler lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

30. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçların başında öğrenci velilerinin desteği gelmektedir. Bunun dışında ders kitapları, öğretim materyalleri ve kaynakları da vatandaşlık eğitimine ilişkin ihtiyaçlar arasındadır. Araştırmanın bu sonucu Spinthourakis, Karatzia ve Lambropovios’un (2004) araştırmalarından elde ettikleri vatandaşlık eğitiminde öğretmenlerin modern yöntemleri uygulama, ders kitaplarının geliştirilmesi ve programın düzenlenmesine ilişkin ihtiyaçları olduğu şeklindeki bulguyla paralellik göstermektedir. Ayrıca Dunkin, Welch, Merrit, Philips ve Craven (1998) de araştırmasında yer alan öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusunda alan

ve kaynak bilgisi, öğrenciler hakkında bilgi, pedagoji ve toplum bilgisine ihtiyaç duydukları sonucu da bu bulguyu kısmen desteklemektedir.

31. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alma durumu, hizmet süresi, vatandaşlık eğitimi verme süresi, vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katılma durumu değişkenleri açısından farklılık göstermemektedir. Ancak söz konusu öğretmen görüşleri il, cinsiyet, mezun olunan fakülte, sivil toplum kuruluşlarına üye olma değişkenleri açısından bazı ifadelerde farklılık göstermektedir. “Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği” ifadesinde İstanbul ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında, Kars’ta görev yapanlar lehine; aynı ifadeye Eskişehir ve Kars’ta görev yapan öğretmenlerin katılım düzeyleri arasında yine Kars’ta görev yapanlar lehine anlamlı fark vardır. “Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları”, “Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme”, “Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak” ve “Öğrenci velilerinin desteği” ifadelerine kadın ve erkek öğretmenlerin katılım oranları arasında, kadın öğretmenler lehine; “Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme” ve “Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak” ifadelerine fen edebiyat fakültesi ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin katılım oranları arasında, fen-edebiyat mezunları lehine; “Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterik hazırlanmış öğretim materyalleri” ifadesinde sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve olmayan öğretmenlerin katılım oranları arasında, sivil toplum kuruluşlarına üye olanlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

4.2. ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerine dayanarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir. Bu öneriler, “Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öneriler” ve “Yeni Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler” başlıkları altında verilmiştir.

4.2.1. Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öneriler

1. Vatandaşlık eğitiminde öğrencilerin vatandaşlık bilgisi kadar, vatandaşlık değer ve becerilerinin de gelişimine önem verilmelidir.
2. Vatandaşlık eğitimi açısından önemi büyük olan okul meclisleri ve sosyal kulüplerin etkinliği artırılmalıdır.
3. Vatandaşlık eğitiminde okul dışında en etkili unsur olan ailelerle iletişim artırılmalı ve aileler bu konuda bilinçlendirilmelidir.
4. Vatandaşlık eğitiminde ulusal konular kadar küresel konulara da yer verilmelidir.
5. Vatandaşlık eğitim programı incelenerek, eksikler giderilmeli ve programın etkinliği artırılmalıdır.
6. Vatandaşlık eğitimi konusunda öğretmen adaylarına üniversitelerde verilen programın etkinliği artırılmalıdır.
7. Vatandaşlık eğitimi ile ilgili etkinlik planlanırken ders kitapları dışında materyal gelişimi de önem verilmelidir.
8. Vatandaşlık eğitiminde soru-cevap, örnek olay etkinliği kadar araştırma ve grup çalışması etkinlikleri de kullanılmalıdır.
9. Vatandaşlık eğitiminde süreç odaklı ölçme-değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır.
10. Topluma hizmet uygulamalarına katılım artırılmalı ve bu konuya ilişkin olarak vatandaşlık eğitim programında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
11. Çevre ve medyada öğrencilerin vatandaşlık anlayışını olumsuz etkileyecek örneklerle yer verilmemelidir.
12. Ders kitapları vatandaşlık eğitimi açısından incelenmeli, gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
13. Vatandaşlık eğitimine ilişkin öğretim materyalleri ve kaynakları artırılmalıdır.

4.2.2. Yeni Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Bu çalışmada öğretmenlerin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri ortaya konmuştur. Öğrencilerin konu hakkındaki düşünceleri de tespit edilip karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.
2. Vatandaşlık eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri dikkate alınarak program geliştirilip, deneysel çalışmalar yapılabilir.
3. Bu araştırma vatandaşlık eğitim programında değişikliğe gidildiği bir dönemde uygulanmıştır. Yeni araştırmalar ile öğretmen görüşlerinde değişiklik olup olmadığı tespit edilebilir.
4. Sosyal bilgiler öğretmenleri dışında Türkçe, matematik, fen ve teknoloji öğretmenleri de birer vatandaşlık eğitimi öğretmeni olduklarından onların da konu hakkındaki görüşlerini ortaya koyan çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adeyimi, M. B., Boikhutso, K. ve Moffat, P. (2003). Teaching and learning of citizenship education at junior level at Botswana. *Pastoral Care Education*, 21(2), 35–41.
- Afetinan, A. (1998). *Medeni bilgiler ve Atatürk'ün el yazıları*. Ankara: TTK Yayınları.
- Akpınar, B. ve Turan, M. (2004). Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açısı. *Uluslar arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* (s. 386-396). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Alberta Education (2005). *The heart of the matter/character and citizenship education in alberta schools*. <http://education.alberta.ca/media/616280/heartmatter.pdf>. web adresinden 15 Mayıs 2005 tarihinde edinilmiştir.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. Ankara: Asil Yayın.
- Arthur, J., Davies, I., Wrenn, A., Haydn, T., Kerr, D. (2001). *Citizenship through secondary history*. New York: Roudledge.
- Aybay, R. (2004). *Vatandaşlık hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aytaç, K. (1998). *Avrupa eğitim tarihi: Antik çağdan 19. yüzyılın sonlarına kadar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Barr, R., Barth, J., Shermis, S. (1977). *Defining social studies*. Arlington, VA: National Council for the Social Studies.
- Barth, J. L., Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Yayını.

- Borne, D. (1998). Fransız Eğitim Sisteminde Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Tasarımı ve Bu Tasarımın Yurttaşın Oluşumuna Katkısı. T. Ilgaz (Ed.), *Dersimiz: Yurttaşlık* (s. 157-166). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Chelms, S. (2001). Citizenship education and the moral person: towards the educational congruence between cognitive and affective, clinical and neurophysiological dimension of morality. A. Ross (Ed.), *Learning for Democratic Europe* (p.371-378). London: CiCe Publication.
- Clough, N., Holden, C. (2002). *Education for citizenship: Ideas into action/a practical guide for teachers of pupils aged 7–14*. London: Routledge.
- Cresswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publication.
- Cresswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Cresswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, mixed approaches*. Second Edition. London: Sage Publication.
- Çepni, S. (2001). *Araştırmacı, öğretmen ve öğrenciler için araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Erol Ofset.
- DeJaeghere, J. G. (2002). *Citizenship and citizenship education in Australia: New meanings in era of globalization*. Unpublished Dissertation. University of Minnesota, USA.
- Deuchar, R. (2009). Seen and heard, and then not heard: Scottish pupils' experience of democratic educational practice during the transition from primary to secondary school. *Oxford Review of Education*. 35(1), 23–40.
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve Eğitim*. İstanbul: Başarı Yayıncılık.
- Duman, T. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları.
- Dunkin, M. J., Welch, A., Merritt, A., Philips, R., Craven, R. (1998). Teachers' explanations of classroom events: Knowledge and beliefs about teaching civic and citizenship. *Teaching and Teacher Education*. 14(2), 141-151.

- Edye, D., Copp, G. (2000). Young people and changing identities/citizenship in Europe: Citizens 'R' Us?. A. Ross. (Ed). *Proceedings of the Second Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*- Athens (p. 217–222). London: CiCe Publication.
- Emir, S. ve Kaya, Z. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* (s 467-477). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Engle, S. H. ve Ochoa, A. S. (1988). *Education for democratic citizenship: Decision making in social studies*. New York: Teachers College Press.
- Erdem, S. vd. (1990). *T.C. Milli eğitim bakanlığı teftiş kurulu, coğrafya, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri derslerinin teftişinde ve zümre toplantılarında dikkate alınacak ortak esaslar*. Ankara: MEB Basımevi.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Evans, M. (2006). Educating for citizenship: What teacher say and what teacher do? *Canadian Journal of Education*, 29(2), 410-435.
- Feldmann, D. (2007). Citizenship education: current perspectives from teachers in three states. *Educational Research Quarterly*, 30(4), 3-15.
- Folkesson, A. M. (2000). Developing citizenship through competence in speech at age 11. A. Ross (Ed.), *Developing Identities in Europe: Citizenship Education and Higher Education*. (p. 295-301). London: CiCe Publication.
- Frazer, N. ve Gordon, L. (1994). Civil citizenship against social citizenship? On the ideology of contract versus charity. B. Van Steenberen (Ed.), *The Condition of Citizenship*, London: Sage Publication.
- Freitas, M. L. ve Solé, M. G. (2004). Experiencing citizenship in primary classrooms. A. Ross, (Ed.), *The Experience of Citizenship: Proceedings of the sixth conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network* (p. 463-460). London: CiCe Publication.

- Gifford, C.(2004). National and post-national dimensions of citizenship education in the UK. *Citizenship Studies*. 8(2), 145-158.
- Giroux, H. A.(1980). Critical theory and rationality in citizenship education. *Curriculum Inquiry*. 10(4), 329–366.
- Greenstein, F.(1965). *Children and politics*, New Haven: Yale University Press.
- Griffin, A. ve Hauser, J. R. (1993). The voice of customer. *Marketing Science*. Vol. 12, ss.1-27.
- Gündüz, M. ve Gündüz , F. (2002). *Yurttaşlık bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güneş, F. (2004). İlköğretim programlarında yeni yaklaşımlar: Türkçe (1-5. Sınıf). *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. Ağustos-Eylül, sayı 54-55.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8 sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hahn, C. L. (1998). *Becoming political: comparative perspectives on citizenship education*. Albany: State University of New York Press.
- Heater, D. (1997). The reality of multiple citizenship. I. Davies, A.Sobisch (Ed.), *Developing European Citizens*. Sheffield: Sheffield Halam University Press.
- Heater, D. (2002). The history of citizenship education: A comparative outline. *Parliamentary Affairs*. ss. 457-474.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın kısa tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Holden, C. (1998). Education for citizenship: the contribution of social, moral and cultural education, *Children's social and economics education*. 3(3), 141-150.
- Hyman, H. (1959) *.Political socialization*. Glencoe: The Free Press.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu* (2005). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- İnalcık, H. (1999). Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı. *Doğu-Batı*. 5(3).

- Karabağ, G. (2006). Hayat bilgisi öğretim programı. Cemil Öztürk (Ed), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (51-69). Ankara: PegemA.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kerr, D. (1999). Citizenship education: An international comparison. *An International Review of Curriculum and Assessment Frameworks*. London: QCA.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye’de II. Meşrutiyet’ten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programının analizi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keyman, E. F. ve İçduygu, A.(2005). *Citizenship in a global world: European questions and Turkish experiences*. London; New York: Routledge.
- Kılıç-Oğuz, A. (2007). *Fedakâr eş- fedakâr yurttaş: yurttaşlık bilgisi ve yurttaş eğitimi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kıncal, R. Y. ve Uygun, S. (2006). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. sayı171, s.31-41.
- Kili, S. (2006). *Vatandaşlık Olgusu*. <http://www.hakimiyetimilliyel.org/?c=184&a=1499> web adresinden 16 Temmuz 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sürecinin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuscher, M. P. (2001). Can teacher’s personality influence development of identity in pupils? A.Ross (Ed.), *Learning for a Democratic Europe*. (295-301). London: CiCe Publication.
- Kültür Bakanlığı. (1936). *İlkokul programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

- Law, W. W. (2004). Globalization and citizenship education in HongKong and Taiwan. *Comparative Education Review*, 48(3). 253-273.
- Lee , W. O. ve J. T. Fouts.(2005). *Education for social citizenship: perceptions of teachers in the USA, Australia, England, Russia and China*. Hong Kong: University of Hong Kong Pres.
- Lewis- Ferrell, G., D. (2007). *Democracy renaissance: civic education as a framework for elementary education method courses*. Unpublished Dissertation. Indiana University. USA.
- Marshall, T. H. (1957). *Citizenship and social class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miles, M., Hubermas, M. A.(1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. Second Edition. London: Sage Publication.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1948). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1949). *Ortaokul programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1973). *Milli eğitim temel kanunu*. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>. web adresinden 03 Mayıs 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2000). *İlköğretim Okulu Ders Programları (Sosyal Bilgiler Programı, 6-7; İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı 8; Vatandaşlık ve İnsan Hakları Programı 7-8)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2004). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisi yönergesi*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2564_0.html. web adresinden 07 Eylül 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2004). *Tebliğler Dergisi*, 67(2563).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *Fen ve teknoloji öğretim programı ve kılavuzu, 6-7-8. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim matematik dersi 1-5. Sınıf Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). İlköğretim Türkçe Dersi 6-7-8. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25699_0.html. web adresinden 15 Mayıs 2005 tarihinde edinilmiştir.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (1985). *Tebliğler Dergisi*.
- Morris, P. ve Cogan, J. (2001). A comparative overview: civic education across six societies. *International Journal of Educational Research*, 35(1), 109-123.
- Mulhan, M. (2007). *İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi kavramlarının öğrenilmesinde sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler ile eğitim-öğretim uygulamalarının etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Orhan, Ö. (2007). *İlköğretim vatandaşlık ve insan hakları dersinde eleştirel okuma tekniğinin kullanımının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Osler, A. (1995). Introduction: citizenship, schooling and teacher education. A. Osler, H. Rathenow ve F. Starkey (Ed). *Teaching for Citizenship in Europe*. Staffordshire: Threntham Books.
- Özbek, R. (2004). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi amaçlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C., Çelik, H. ve Katılmış, A.(2009). Öğrencilerin demokrasi deneyimi olarak okul meclisi hakkındaki görüşleri. *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu* (s.137-144). Ankara: PegemA.
- Parker, W. C. ve Jarolimek, J.(1997). *Social studies in elementary education*. New Jersey: Prentice Hall.

- Patrick, J. J. (1997). *Global trends in civic education for democracy* (Eric Document Reproduction Service No. ED 410176). Eric veri tabanından 10 Temmuz 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Pecek, M. (2000). Is it really necessary to train teachers to teach civic education? Alistair Ross (Ed.), *Developing Identities in Europe: Citizenship Education and Higher Education*. (p. 81-87). London: CiCe Publication.
- Pederson, P. V. ve Cogan, J. J. (2003). Civic education pedagogy and assessment in the pacific rim: Six cases. *International Journal of Social Education*, 17(1), 16-30.
- Pinter, R., Ryan, J. J., West, P. V., Aleck, A. W., Crow, L. D., Smith, S. (1991). *Eğitim Psikolojisi*. (çeviren Sabri Akdeniz). İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Platon. (2007). *Yasalar*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Pratte, R. (1988). The civic imperative: Examining the need for civic education. J. Soltis (Ed.), *Advances in Contemporary Educational Thought*. Vol. 3. New York: Teachers College Press.
- Print, M. (1999). Strategies for teaching civics and civil society. M.Print, J.Ellickson-Brown, A.Baginda (Ed.), *Civic Education for Civic Society*. London: Asean Academic Press.ss 81-98.
- Roach, P. S. (2003). *Civic education and engagement as goals of social studies: Knowledge, attitudes, and perceptions of pre-service teachers*. Unpublished Dissertation. University of Georgia.
- Ross, A. (2005). Introduction: Constructing citizenship through teaching. A. Ross (Ed.).*Teaching Citizenship* (p.1-11). London: CiCe Publication.
- Runarsdottir, E. M. ve Adalbjarnardattir, S. (2003). Towards equality and positive identity: The value of classroom discussion as a teaching method. A. Ross (Ed.), *A Europe of Many Cultures* (p.171-176). London: CiCe Publication.
- Russel, T. ve Muby, H. (1992). *Teachers and teaching: From classroom to reflection*. London: Falmer.

- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar cemaati, modern ulus fikrine dair*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Sezer, C. ve Erjem, Y. (2004). İnsan kaynağını geliştirmede bir araç: hizmet ederek öğrenme (service learning). A. İşman ve F. Dabaj (Ed.), *IV. Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Sempozyum Bildirileri*.
- Shaver, J. P. (1996). NCSS and citizenship education. O. L. Davies, Jr.(Ed.), *NCSS in Retrospect* (p.35-44).Washington D.C: National Council for the Social Studies.
- Shelly, G. (1996). *Perceptions concerning the characteristics of good citizenship by secondary public school teachers in the state of Washington*. Unpublished Dissertation. Seattle Pacific University, USA.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: foundation of the new reforms. *Harvard Educational Review*. 57, s. 1-22.
- Simon, J., Burstein, P.(1985). *Basic research methods in social sciences*. New York: Random House.
- Spinthourakis, J. A. Karatzia- Stavlioti, E. ve Lambropovios, H. (2004). Teacher views and priorities towards curricular innovation. A. Ross (Ed.), *The Experience of Citizenship* (p.399-406). London: CiCe Publication.
- Sun Chi, B. (2002). *Teaching the “heart and soul” of citizenship: service learning as citizenship education*. Unpublished Dissertation. University of California. USA.
- Şahin, D.(2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım Kitapçığı*. Ankara: TTK.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: TTK.

- Taşpınar, M. (Tarihsiz). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Üniversite Kitabevi.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E.(2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tezgel, R.(2008). *Yeni ilköğretim programlarında insan hakları vatandaşlık ve kentlilik eğitimi*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Tokgöz, O. (tarihsiz). *Siyasal toplumsallaşmada kitle haberleşme araçlarının rolü ve önemi*, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/442/4948.pdf>. web sitesinden 16 Mayıs 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Torney-Purta, Judith, Lehmann R., Oswald H. ve Schulz, W. (2001). Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen. Amsterdam: *International Association for the Evaluation of Educational Achievement*. ED 452 116.
- Töre-Temiz, E. (2005). *Vatandaşlık bilgisi*. İstanbul: Lisans Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. (2007). İstanbul: Üç Adam Yayıncılık.
- Urry, J. (2000). *Beyond societies: Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Üstel, F. (2005). *Makbul vatandaşın peşinde: II. Meşrutiyetten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vasak, K. (1979/1982). For the Third Generation of Human Rights: The Rights of Solidarity (Inagural Lecture to the Tenth Study Session of the International Institute of Human Rights, Strasbourg, 2-7 July 1979) [yayımlanmamış] P.Alson, A Third Generation of Solidarity Rights: Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law? (1982) 29 *Netherlands International Law Review*. s. 307.
- Veldius, R. (1997). *Education for democratic citizenship: dimensions of citizenship core competencies and international activities*. (ED:430867) Eric veri tabanından 12 Temmuz 2006 tarihinde edinilmiştir.

- Wildrim, R. J. (2005). *Educating for citizenship within social studies: an interpretive inquiry*. Unpublished Dissertation. University of Calgary. Alberta: Canada
- Wright, I., Sears, A. (1997). *Trends and issues in Canadian social studies*. Vancour: Pacific Educational Press.
- Yaşar, Ş. (2006). Anlamalı öğrenme için etkili öğretim stratejileri. Cemil Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (s.369-394). Ankara: PegemA.
- Yeşil, R. (2001). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, S. İ. (2006). *İlköğretim vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öyküleri kullanmanın duyuşsal özelliklerin kazandırılmasına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zaman, H. (2006). *Teachers' perceptions of citizenship and citizenship education: A comparative study*. Unpublished Dissertation. University of Pittsburg, USA.

EKLER

EK 1: UYGULAMA İZİN YAZISI

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.08.0.EGD.0.33.05.311- 129 / 1158
Konu : Araştırma İzni

11/04/2008

MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : a) 01.04.2008 tarih ve B.30.2.MAR.0.70.00/1453 sayılı yazı
b) 28.02.2007 tarih ve B.08.0.EGD.0.33.05.311-311/1084 sayılı Makam Onayı ile Uygulamaya Konulan "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Destegine Yönelik İzni ve Uygulama Yönergesi

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Doktora öğrencisi Hülya ÇELİK'in "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşleri" konulu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak anket ve görüşme formunun Kars, Eskişehir ve İstanbul illerindeki ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulama izin talebi incelenmiştir.

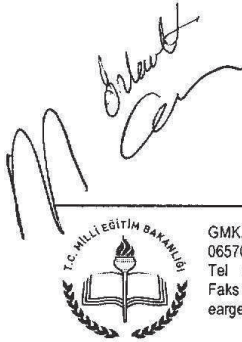
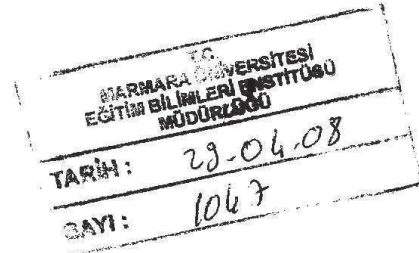
Üniversiteniz tarafından kabul edilen onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen (7 sayfa – 112 sorudan oluşan) anket ve görüşme formunun, gönüllülük esasına dayalı olması şartı ile belirtilen illerdeki ilköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

İlgi (b) Yönergenin 5. Maddesinin (o) bendi uyarınca taahhütnamenin ve araştırmanın bitiminde sonuç raporunun iki örneğinin Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İbrahim DEMİNER
Bakan a.
Daire Başkanı

EK :
Anket Örneği (1 Adet-7 Sayfa)

GMK. Bulvarı No:109
06570 Maltepe/ANKARA
Tel : 0 312 230 36 44
Faks : 0 312 231 62 05
earged@meb.gov.tr | earged.meb.gov.tr

www.egitimdestek.meb.gov.tr

www.hayatsokulu.org

www.bilgisayaregitimdestek.c

EK 2: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GELECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEME ANKETİ

Değerli Meslektaşım,

Bu anket formu vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket yoluyla elde edilen bilgiler bilimsel amaçlı bir çalışmada kullanılacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması için anket maddelerini size en uygun biçimde cevaplamanız gerekmektedir.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Hülya ÇELİK

Marmara Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
İlköğretim Anabilim Dalı,
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı
Doktora Öğrencisi

I. BÖLÜM

Bu bölümde kişisel durumunuz ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu sorulardan size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz nedir?

- ☐ Kadın
☐ Erkek

2. Mezuniyet alanınız nedir?

- ☐ Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
☐ Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği
☐ Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği
☐ Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
☐ Fen- Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
☐ Diğer. Lütfen yazınız.....

3. Lisans üstü eğitiminiz var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır

Eğer Evet ise lütfen aldığınız eğitimi yazınız.....

4. Kaç yıldır öğretmenlik yapmaktasınız?

- ☐ 1–5 yıl
☐ 6–10 yıl
☐ 11–15 yıl
☐ 16–20 yıl
☐ 21 yıl ve üzeri

5. Kaç yıldır vatandaşlık eğitimi vermektedirsiniz?

- ☐ 1–5 yıl
☐ 6–10 yıl
☐ 11–15 yıl
☐ 16–20 yıl
☐ 21 yıl ve üzeri

6. Vatandaşlık eğitimiyle ilgili hizmet içi eğitime ya da mesleki gelişim etkinliklerine katıldınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır

Eğer Evet ise kursun adı ne idi?

- 1.....
2.....
3.....

7. Okulunuzdaki hangi sosyal kulübe rehberlik ediyorsunuz?

8. Sivil toplum örgütlerine üye misiniz?

() Evet

() Hayır

Eğer Evet ise üye olduğunuz sivil toplum örgütünün adını lütfen yazınız.

II. BÖLÜM

Bu bölümde vatandaşlık eğitiminin önemi, sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi oluşumların vatandaşlık eğitimine katkısı, okul dışında vatandaşlık eğitimine etki eden unsurlar ve vatandaşlık eğitimi ile öğrencilere kazandırılması gereken özelliklere ilişkin maddelere yer verilmiştir. Bu maddelerden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Vatandaşlık Eğitiminin Önemi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
9	Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.					
10	Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.					
11	Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.					
12	Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.					
13	Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.					

	Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi gibi Oluşumların Vatandaşlık Eğitimine Katkısı	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
14	Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.					
15	Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.					

	Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
16	Aile					
17	Arkadaş grubu					
18	Televizyon/ Film					
19	Gazete/ Dergi					
20	Yaşanan Çevre					
21	İnternet					

	Vatandaşlık Eğitimi ile Öğrencilere Kazandırılması Gereken Özellikler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
22	Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak					
23	Gündemi takip etmek					
24	Toplumsal kurallara uymak					
25	Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak					
26	İnsan haklarına saygılı olmak					
27	Demokratik değerleri benimsemek					
28	Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek					
29	Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak					
30	Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak					
31	Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak					
32	İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek					
33	İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak					
34	Çevreyi korumak					
35	Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek					
36	Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak					
37	Başkalarının iyiliğini düşünmek					

III. BÖLÜM

Bu bölümde vatandaşlık eğitiminin okulda öğretim programları yoluyla verilmiş biçimleri, vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş yetiştirmedeki yeterliliklerine ilişkin maddelere yer verilmiştir. Bu maddelerden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

38. Vatandaşlık eğitimi okulda öğretim programları yoluyla nasıl verilmelidir? Lütfen yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz!
☐ () Vatandaşlık Eğitimi adıyla ayrı bir ders olarak verilmelidir.
☐ () Sosyal Bilgiler ve T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi içinde verilmelidir.
☐ () Okulda verilen diğer derslerle bütünleştirilmelidir.

	Vatandaşlık eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ilişkin görüşleriniz nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
39	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					
40	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					
41	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					
42	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					
43	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					
44	Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.					

	İyi vatandaş yetiştirmek için gerekli eğitimi vermede kendinizin ve diğer sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
45	Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.					
46	Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.					
47	Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.					
48	Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.					
49	Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.					
50	Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.					

IV. BÖLÜM

Bu bölümde vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin maddelere yer verilmiştir. Bu maddelerden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Vatandaşlık eğitiminde hangi konuların vurgulandığı hakkındaki düşüncelerinizi uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.	Hiç	Biraz	Kararsızım	Oldukça	Çok
51	Toplum bilgisi (Örneğin devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)					
52	İletişim ve ilişkiler					
53	Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri					
54	Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı					
55	Değerlerin aktarımı					
56	Diğer. Lütfen yazınız.....					

	Vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir etkinlik planlarken aşağıda verilen kaynaklardan hangilerinden yararlandığınızı uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman
57	Resmi öğretim programından					
58	Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden					
59	Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan					
60	Onaylı ders kitaplarından					
61	Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden					
62	Kendinizin hazırladığı materyallerden					
63	Medyadan(gazete, dergi, televizyon)					

	Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde aşağıda verilen etkinlik türlerinden hangilerine yer verdiğinizi uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman
64	Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.					
65	Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.					
66	Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.					
67	Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.					
68	Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.					
69	Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.					
70	Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.					
71	Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.					
72	Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.					
73	Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.					
74	Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.					

	Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde aşağıda verilen ölçme-değerlendirme türlerinden hangilerinden yararlandığınızı uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman
75	Açık uçlu sorular					
76	Çoktan seçmeli testler					
77	Ürün dosyaları					
78	Performans ödevleri					
79	Öz değerlendirmeler					

V. BÖLÜM

Bu bölümde vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlar ve vatandaşlık eğitimini daha etkili hale getirmek için duyulan ihtiyaçlara ilişkin maddelere yer verilmiştir. Bu maddelerden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
80	Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi					
81	Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması					
82	Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)					
83	Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması					
84	Sınav sisteminin baskısı					
85	Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler					
86	Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi					
87	Okullardaki disiplin sorunu					
88	İhtilafı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılamaması					
89	Sınıfların kalabalık olması					
90	Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması					

	Vatandaşlık Eğitimini Daha Etkili Hale Getirmek için Duyulan İhtiyaçlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
91	Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri					
92	Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları					
93	Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim					
94	Alan bilgisinde ek eğitim					
95	Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği					
96	Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının arttırılması					
97	Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği					
98	Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme					
99	Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak					
100	Öğrenci velilerinin desteği					

EK 3: ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, adım Hülya ÇELİK. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı Doktora Öğrencisiyim. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşme ile elde edilen veriler doktora tezimde kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarının bu konuda yapılacak eğitim çalışmalarına katkıda bulunacağını ümit ediyorum.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Ayrıca araştırma yazılırken görüşülen bireylerin isimleri belirtilmeyecek ve takma isimler kullanılacaktır. Araştırma sürecinde söyleyeceklerinizi doğru ve ayrıntılı kaydetmek amacıyla görüşme kayıt cihazı kullanılacaktır. Görüşme sırasında anlaşılmayan soruyu tekrar sorabilirsiniz. Görüşme süresinin ortalama 30 dakika süreceği tahmin edilmektedir. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

1. Vatandaşlık eğitimini nasıl tanımlarsınız?
2. Vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?
3. Dünya vatandaşlığı, Avrupa vatandaşlığı gibi küresel vatandaşlık yaklaşımları vatandaşlık eğitiminin bir parçası olmalı mı?
4. Öğrencilerinizin ulaşmasını hedeflediğiniz iyi vatandaş özellikleri küresel vatandaşlığı kapsar mı?
5. Sosyal kulüpler ve okul meclisi gibi yapıların okullardaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarına katkıları nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından eksik yönleri nelerdir?
7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına üniversitelerde verilen mesleki eğitimi iyi vatandaş yetiştirmede yeterli görüyor musunuz?
8. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde sınıf ortamına ilişkin dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir?
9. Vatandaşlık eğitimi konularının öğretiminde hangi kişi ya da kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?
10. Öğrencilerinize iyi vatandaş olma konusunda nasıl rehberlik ediyorsunuz?
11. Öğrencilerinizi topluma hizmet uygulamalarına katmak ve sosyal katılım becerilerini arttırmak için neler yapıyorsunuz?
12. Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların çözümünde sosyal bilgiler öğretmeni olarak neler yapabilirsiniz?
13. Nasıl bir vatandaşlık eğitim programı önerirsiniz?

EK 4: TABLOLAR

Ek Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Kadın	263	3,63	1,18			
	Erkek	334	3,69	1,15	-,589	595	,556
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Kadın	260	3,88	1,06			
	Erkek	334	3,80	1,13	,875	592	,382
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	Kadın	260	3,53	1,11			
	Erkek	333	3,53	1,17	,041	591	,967
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	Kadın	258	3,04	1,12			
	Erkek	332	2,96	1,14	,772	588	,440
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Kadın	260	2,35	1,03			
	Erkek	331	2,47	1,10	-1,347	589	,178

Ek Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	10 yıl ve daha az	478	3,63	1,18			
	11 yıl ve daha fazla	114	3,78	1,10	-1,260	590	,208
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	10 yıl ve daha az	475	3,82	1,13			
	11 yıl ve daha fazla	114	3,95	,97	-1,116	587	,265
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	10 yıl ve daha az	476	3,49	1,17			
	11 yıl ve daha fazla	112	3,73	1,02	-1,954	586	,051
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	10 yıl ve daha az	473	3,01	1,14			
	11 yıl ve daha fazla	112	2,97	1,09	,348	583	,728
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	10 yıl ve daha az	475	2,37	1,06			
	11 yıl ve daha fazla	111	2,63	1,07	-2,259	584	,024

Ek Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi öğrencilerin gelecekte iyi vatandaş olmalarında etkilidir.	Evet	155	3,70	1,13	,421	591	,674
	Hayır	438	3,65	1,17			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.	Evet	153	3,83	1,08	-,338	588	,735
	Hayır	437	3,86	1,10			
Okulda verilen vatandaşlık eğitimi kişisel gelişim ve kariyer bilinci geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.	Evet	152	3,52	1,15	-,296	587	,767
	Hayır	437	3,55	1,14			
Eğitim otoriteleri okulda verilen vatandaşlık eğitimini önemsemektedirler.	Evet	153	2,91	1,14	-1,162	584	,246
	Hayır	433	3,03	1,13			
Anne-babalar okulda verilen vatandaşlık eğitiminin öneminin bilincindedirler.	Evet	152	2,31	1,05	-1,513	585	,131
	Hayır	435	2,46	1,08			

Ek Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Kadın	264	3,45	1,10	,230	596	,818
	Erkek	334	3,43	1,13			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Kadın	263	3,61	1,11	,712	595	,477
	Erkek	334	3,54	1,17			

Ek Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Eğitim	407	3,46	1,10	,055	559	,956
	Fen-Edebiyat	154	3,46	1,12			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Eğitim	407	3,57	1,15	-,504	559	,615
	Fen-Edebiyat	154	3,62	1,15			

Ek Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	68	3,36	1,23	-,668	583	,504
	Hayır	517	3,46	1,10			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	68	3,60	1,18	,186	582	,853
	Hayır	516	3,57	1,13			

Ek Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	10 yıl ve daha az	402	3,44	1,08	-,142	595	,887
	11 yıl ve daha fazla	195	3,46	1,16			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	10 yıl ve daha az	401	3,56	1,11	-,007	594	,995
	11 yıl ve daha fazla	195	3,56	1,20			

Ek Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	10 yıl ve daha az	478	3,43	1,09	-,985	590	,325
	11 yıl ve daha fazla	114	3,55	1,14			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	10 yıl ve daha az	478	3,56	1,12	-,413	590	,679
	11 yıl ve daha fazla	114	3,61	1,20			

Ek Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Kulüpler ve Okul Meclisi Gibi Yapıların Okullardaki Vatandaşlık Eğitimine Katkılarına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki sosyal kulüplerin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	155	3,31	1,21	-1,804	592	,072
	Hayır	439	3,50	1,07			
Okul meclislerinin vatandaşlık eğitimine katkısı vardır.	Evet	155	3,54	1,21	-,421	591	,674
	Hayır	438	3,58	1,11			

Ek Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşleri İl Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) Göre Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Aile	Gruplar arası	3,259	2	1,629	1,491	,226
	Gruplar içi	649,103	594	1,093		
	Toplam	652,362	596			
Arkadaş Grubu	Gruplar arası	3,070	2	1,535	1,371	,255
	Gruplar içi	662,903	592	1,120		
	Toplam	665,973	594			
Televizyon/Film	Gruplar arası	5,666	2	2,833	2,653	,071
	Gruplar içi	633,252	593	1,068		
	Toplam	638,918	595			
Gazete/Dergi	Gruplar arası	,913	2	,457	,466	,628
	Gruplar içi	574,797	587	,979		
	Toplam	575,710	589			
Yaşayan Çevre	Gruplar arası	,573	2	,286	,333	,717
	Gruplar içi	509,283	592	,860		
	Toplam	509,855	594			
İnternet	Gruplar arası	1,261	2	,630	,540	,583
	Gruplar içi	687,084	588	1,169		
	Toplam	688,345	590			

Ek Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	Eğitim	404	4,17	1,04	-,338	555	,736
	Fen-Edebiyat	153	4,20	1,03			
Arkadaş Grubu	Eğitim	404	4,02	1,07	,181	554	,856
	Fen-Edebiyat	152	4,00	,99			
Televizyon/Film	Eğitim	404	4,01	1,03	-,007	555	,994
	Fen-Edebiyat	153	4,01	,96			
Gazete/Dergi	Eğitim	398	3,79	,98	-1,171	549	,242
	Fen-Edebiyat	153	3,90	,97			
Yaşayan Çevre	Eğitim	402	4,17	,91	,015	554	,988
	Fen-Edebiyat	154	4,17	,90			
İnternet	Eğitim	400	3,83	1,07	,216	551	,829
	Fen-Edebiyat	153	3,81	1,07			

Ek Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	Evet	67	4,40	,93	1,675	579	,094
	Hayır	514	4,17	1,04			
Arkadaş Grubu	Evet	66	4,06	1,06	,257	577	,797
	Hayır	513	4,02	1,04			
Televizyon/Film	Evet	67	4,13	,98	1,017	578	,310
	Hayır	513	4,00	1,02			
Gazete/Dergi	Evet	67	3,83	1,03	-,112	572	,911
	Hayır	507	3,85	,97			
Yaşayan Çevre	Evet	66	4,27	,88	,763	577	,446
	Hayır	513	4,18	,92			
İnternet	Evet	66	3,78	1,24	-,436	573	,663
	Hayır	509	3,84	1,04			

Ek Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet içi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	Evet	76	4,17	1,13	-,202	587	,840
	Hayır	513	4,19	1,02			
Arkadaş Grubu	Evet	76	4,01	1,06	,026	585	,979
	Hayır	511	4,00	1,05			
Televizyon/Film	Evet	76	4,05	1,08	,537	586	,591
	Hayır	512	3,98	1,02			
Gazete/Dergi	Evet	75	3,69	1,06	-1,318	580	,188
	Hayır	507	3,85	,97			
Yaşayan Çevre	Evet	76	4,23	,92	,591	585	,555
	Hayır	511	4,17	,91			
İnternet	Evet	75	3,89	1,02	,600	581	,549
	Hayır	508	3,81	1,09			

Ek Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Vatandaşlık Eğitimi Üzerinde Okul Dışında Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Aile	Evet	154	4,09	1,19	-1,355	588	,176
	Hayır	436	4,22	,97			
Arkadaş Grubu	Evet	154	3,91	1,16	-1,322	586	,187
	Hayır	434	4,04	1,01			
Televizyon/Film	Evet	154	3,95	1,11	-,565	587	,572
	Hayır	435	4,00	,99			
Gazete/Dergi	Evet	152	3,69	1,02	-1,935	581	,053
	Hayır	431	3,87	,96			
Yaşayan Çevre	Evet	154	4,11	,94	-1,021	586	,308
	Hayır	434	4,19	,90			
İnternet	Evet	153	3,88	1,07	,783	582	,434
	Hayır	431	3,80	1,08			

Ek Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Eğitim	402	4,37	,88	-,488	553	,626
	Fen-Edebiyat	153	4,41	,89			
Gündemi takip etmek	Eğitim	402	4,02	1,00	-,516	554	,606
	Fen-Edebiyat	154	4,07	,91			
Toplumsal kurallara uymak	Eğitim	401	4,32	,88	-,860	552	,390
	Fen-Edebiyat	153	4,39	,78			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Eğitim	402	4,24	,94	-1,702	554	,089
	Fen-Edebiyat	154	4,38	,78			
İnsan haklarına saygılı olmak	Eğitim	401	4,39	,93	-,584	553	,560
	Fen-Edebiyat	154	4,44	,75			
Demokratik değerleri benimsemek	Eğitim	403	4,35	,94	-,978	555	,328
	Fen-Edebiyat	154	4,44	,79			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Eğitim	401	4,37	,94	-,646	553	,518
	Fen-Edebiyat	154	4,43	,82			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Eğitim	402	4,36	,90	,026	553	,980
	Fen-Edebiyat	153	4,36	,83			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Eğitim	400	4,37	,89	-,451	550	,652
	Fen-Edebiyat	152	4,40	,85			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Eğitim	403	4,44	,90	-,046	555	,963
	Fen-Edebiyat	154	4,44	,83			

Ek Tablo 15'in Devamı

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Eğitim	399	4,29	,94	-,646	551	,519
	Fen-Edebiyat	154	4,35	,90			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Eğitim	403	4,15	,99	,520	554	,603
	Fen-Edebiyat	153	4,10	1,00			
Çevreyi korumak	Eğitim	402	4,02	1,09	-,866	553	,063
	Fen-Edebiyat	153	4,21	,91			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Eğitim	401	4,10	1,02	-,823	552	,411
	Fen-Edebiyat	153	4,18	,93			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	Eğitim	402	4,07	1,05	-,643	554	,101
	Fen-Edebiyat	154	4,24	,96			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Eğitim	402	4,08	1,05	-,628	554	,530
	Fen-Edebiyat	154	4,14	,92			

Ek Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim Alma	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Evet	68	4,54	,53	1,451	577	,147
	Hayır	511	4,38	,89			
Gündemi takip etmek	Evet	68	4,08	,78	,268	577	,789
	Hayır	511	4,05	,98			
Toplumsal Kurallara Uymak	Evet	68	4,41	,62	,576	576	,565
	Hayır	510	4,34	,86			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Evet	68	4,38	,66	,849	578	,396
	Hayır	512	4,28	,91			
İnsan haklarına saygılı olmak	Evet	68	4,50	,68	,729	577	,466
	Hayır	511	4,41	,88			
Demokratik değerleri benimsemek	Evet	68	4,48	,74	,990	579	,323
	Hayır	513	4,36	,93			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Evet	68	4,54	,70	1,378	577	,169
	Hayır	511	4,38	,93			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Evet	68	4,41	,67	,326	578	,744
	Hayır	512	4,37	,89			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Evet	68	4,44	,72	,427	574	,670
	Hayır	508	4,39	,87			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Evet	68	4,57	,58	1,256	578	,209
	Hayır	512	4,43	,89			

Ek Tablo 16'nın Devamı

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Evet	68	4,32	,80	,153	574	,879
	Hayır	508	4,30	,95			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Evet	68	4,08	,92	-,437	578	,663
	Hayır	512	4,14	1,00			
Çevreyi korumak	Evet	68	4,17	,79	,608	577	,543
	Hayır	511	4,09	1,05			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Evet	67	4,20	,76	,573	576	,567
	Hayır	511	4,13	1,01			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	Evet	68	4,11	,93	-,158	578	,874
	Hayır	512	4,13	1,04			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Evet	68	4,13	,86	,249	578	,803
	Hayır	512	4,09	1,03			

Ek Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Evet	76	4,32	,95	-,634	585	,526
	Hayır	511	4,39	,86			
Gündemi takip etmek	Evet	76	4,01	1,06	-,279	585	,780
	Hayır	511	4,04	,97			
Toplumsal Kurallara Uymak	Evet	76	4,34	,87	-,010	584	,992
	Hayır	510	4,34	,86			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Evet	76	4,26	,95	-,251	586	,802
	Hayır	512	4,29	,89			
İnsan haklarına saygılı olmak	Evet	76	4,42	,88	,003	585	,998
	Hayır	511	4,42	,87			
Demokratik değerleri benimsemek	Evet	76	4,38	1,04	,081	587	,936
	Hayır	513	4,37	,91			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Evet	76	4,46	,91	,706	585	,480
	Hayır	511	4,37	,93			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Evet	76	4,46	,83	,935	585	,350
	Hayır	511	4,35	,89			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Evet	76	4,43	,89	,503	582	,615
	Hayır	508	4,37	,87			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Evet	76	4,40	,88	-,401	586	,688
	Hayır	512	4,45	,87			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Evet	75	4,21	,96	-,879	582	,380
	Hayır	509	4,31	,94			

Ek Tablo 17'nin Devamı

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Evet	76	3,94	1,00	-	587	,075
	Hayır	513	4,16	1,00	1,785		
Çevreyi korumak	Evet	76	4,10	1,00	,088	585	,930
	Hayır	511	4,09	1,04			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Evet	76	4,17	,99	,290	584	,772
	Hayır	510	4,13	1,00			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	Evet	76	4,07	1,08	-,435	586	,663
	Hayır	512	4,13	1,03			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Evet	76	4,23	,90	1,244	586	,214
	Hayır	512	4,08	1,04			

Ek Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Kazanmalarını İstedığı İyi Vatandaş Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık hakları ve sorumluluklarının bilincinde olmak	Evet	154	4,42	,90	,488	586	,626
	Hayır	434	4,38	,84			
Gündemi takip etmek	Evet	154	4,05	1,00	,039	586	,969
	Hayır	434	4,04	,96			
Toplumsal Kurallara Uymak	Evet	155	4,33	,88	-,235	585	,815
	Hayır	432	4,35	,83			
Toplumsal yaşama etkin olarak katılmak	Evet	155	4,28	,90	-,133	587	,894
	Hayır	434	4,29	,88			
İnsan haklarına saygılı olmak	Evet	154	4,41	,84	-,189	586	,850
	Hayır	434	4,43	,87			
Demokratik değerleri benimsemek	Evet	155	4,42	,91	,754	588	,451
	Hayır	435	4,36	,92			
Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini bilmek	Evet	153	4,43	,90	,678	586	,498
	Hayır	435	4,37	,92			
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmak	Evet	155	4,41	,88	,746	586	,456
	Hayır	433	4,35	,87			
Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak	Evet	153	4,45	,88	,990	583	,323
	Hayır	432	4,37	,85			
Vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olmak	Evet	155	4,41	,97	-,541	587	,589
	Hayır	434	4,46	,82			
İçinde bulunduğu toplumun tarihini ve devlet yapısını bilmek	Evet	153	4,32	1,01	,219	583	,827
	Hayır	432	4,30	,91			
İçinde bulunduğu toplumun geleneklerine uymak ve bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak	Evet	155	4,17	1,02	,462	588	,644
	Hayır	435	4,13	,99			

Ek Tablo 18'in Devamı

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Çevreyi korumak	Evet	155	4,10	1,10	,064	586	,949
	Hayır	433	4,09	1,00			
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru karar vermek	Evet	154	4,18	1,03	,562	585	,574
	Hayır	433	4,12	,98			
Her türlü düşünceyi ve bilgiyi sorgulamak	Evet	154	4,15	1,06	,351	587	,726
	Hayır	435	4,12	1,02			
Başkalarının iyiliğini düşünmek	Evet	155	4,12	1,06	,387	587	,699
	Hayır	434	4,09	1,00			

Ek Tablo 19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	264	2,80	1,07	-,054	590	,957
	Erkek	328	2,80	1,09			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	264	2,79	1,04	,051	591	,960
	Erkek	329	2,78	1,07			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	262	2,74	1,07	-,004	589	,996
	Erkek	329	2,74	1,11			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	261	2,76	1,03	-,227	587	,820
	Erkek	328	2,78	1,10			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	263	2,78	1,03	,450	590	,653
	Erkek	329	2,74	1,07			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Kadın	263	2,71	1,08	-,211	589	,833
	Erkek	328	2,73	1,11			

Ek Tablo 20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	395 195	2,79 2,82	1,08 1,09	-3,322	588	,748
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	396 195	2,76 2,83	1,04 1,09	-8,819	589	,413
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	394 195	2,69 2,82	1,07 1,14	-1,356	587	,175
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	392 195	2,71 2,87	1,06 1,08	-1,677	585	,094
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	395 195	2,70 2,88	1,00 1,14	-1,933	588	,054
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	394 195	2,68 2,82	1,072 1,14	-1,515	587	,130

Ek Tablo 21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programının amaçları açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	470 114	2,82 2,74	1,08 1,11	,662	582	,508
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programının içeriği açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	471 114	2,77 2,82	1,05 1,09	-,409	583	,682
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	469 114	2,72 2,81	1,08 1,14	-,831	581	,406
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	467 114	2,75 2,84	1,07 1,08	-,805	579	,421
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	470 114	2,75 2,77	1,02 1,16	-,112	582	,911
Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	10 yıl ve daha az 11 yıl ve daha fazla	469 114	2,72 2,75	1,09 1,13	-,293	581	,770

Ek Tablo 22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	154	2,81	1,17	,033	585	,974
	Hayır	433	2,80	1,06			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	155	2,76	1,13	-,340	586	,734
	Hayır	433	2,80	1,02			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının eğitim durumları (öğrenme ilkeleri, yöntem ve teknikleri, araç- gereçler) vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	154	2,75	1,21	,121	584	,903
	Hayır	432	2,74	1,05			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme araçları vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	154	2,79	1,16	,241	582	,810
	Hayır	430	2,77	1,04			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	155	2,83	1,11	,990	585	,323
	Hayır	432	2,74	1,03			
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amaçlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içeriği vatandaşlık eğitimi açısından yeterlidir.	Evet	154	2,70	1,15	-,274	584	,784
	Hayır						

Ek Tablo 23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri İl Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) Göre Sonuçları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Gruplar arası	1,029	2	,514	,715	,490
	Gruplar içi	426,547	593	,719		
	Toplam	427,576	595			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Gruplar arası	,113	2	,057	,091	,913
	Gruplar içi	370,553	591	,627		
	Toplam	370,667	593			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Gruplar arası	2,164	2	1,082	,336	,715
	Gruplar içi	1896,856	589	3,220		
	Toplam	1899,020	591			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Gruplar arası	,130	2	,065	,085	,918
	Gruplar içi	447,377	589	,760		
	Toplam	447,507	591			

Ek Tablo 23'ün Devamı

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Gruplar arası	,186	2	,093	,124	,884
	Gruplar içi	442,083	589	,751		
	Toplam	442,269	591			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Gruplar arası	,311	2	,155	,201	,818
	Gruplar içi	454,951	588	,774		
	Toplam	455,262	590			

Ek Tablo 24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Kadın	263	3,80	,86	-,094	592	,925
	Erkek	331	3,81	,83			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Kadın	263	3,89	,79	,138	590	,890
	Erkek	329	3,88	,78			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Kadın	262	3,84	,81	-,433	588	,665
	Erkek	328	3,87	,77			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Kadın	261	3,61	,89	,197	588	,844
	Erkek	329	3,59	,85			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Kadın	261	3,55	,91	-,549	588	,583
	Erkek	329	3,59	,82			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Kadın	260	3,57	,91	-,299	587	,765
	Erkek	329	3,59	,85			

Ek Tablo 25. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	66	3,87	,83	,635	578	,526
	Hayır	514	3,80	,83			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	66	3,96	,80	,826	576	,409
	Hayır	512	3,88	,78			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Evet	66	3,93	,82	,746	574	,456
	Hayır	510	3,86	,78			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	66	3,51	,93	-,950	574	,342
	Hayır	510	3,62	,86			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	66	3,43	1,00	-1,438	574	,151
	Hayır	510	3,60	,84			
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	66	3,39	,99	-1,962	573	,051
	Hayır						

Ek Tablo 26. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İyi Vatandaş Yetiştirmek İçin Gerekli Eğitimi Vermede Kendilerinin ve Diğer Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	155	3,79	,80	-,309	587	,757
	Hayır	434	3,81	,85			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada kendimi yeterli görüyorum.	Evet	155	3,82	,83	-1,238	585	,216
	Hayır	432	3,91	,76			
Öğrencilerime iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede kendimi yeterli görüyorum.	Evet	154	3,83	,79	-,589	584	,556
	Hayır	432	3,87	,79			

Ek Tablo 26'nın Devamı

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri planlamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	153	3,49	,91			
	Hayır	433	3,64	,85	-1,834	584	,067
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri uygulamada diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	153	3,50	,89			
	Hayır	433	3,60	,85	-1,308	584	,191
Öğrencilere iyi vatandaş özellikleri kazandırabilmek için gerekli olan etkinlikleri değerlendirmede diğer sosyal bilgiler öğretmenlerini yeterli görüyorum.	Evet	152	3,47	,89			
	Hayır	433	3,63	,86	-1,966	583	,051

Ek Tablo 27. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Kadın	264	3,91	1,00			
	Erkek	327	3,93	,89	-,253	589	,800
İletişim ve ilişkiler	Kadın	261	3,04	1,11			
	Erkek	324	3,08	1,09	-,442	583	,659
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Kadın	260	2,76	1,24			
	Erkek	326	2,72	1,20	,409	584	,683
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Kadın	261	2,85	1,18			
	Erkek	326	2,77	1,19	,721	585	,471
Değerlerin aktarımı	Kadın	232	3,08	1,06			
	Erkek	296	3,08	1,09	-,017	526	,986

Ek Tablo 28. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Fen-Edebiyat	402	3,90	,96	-1,131	551	,258
	Eğitim	151	4,00	,84			
İletişim ve ilişkiler	Fen-Edebiyat	398	3,08	1,12	,281	546	,779
	Eğitim	150	3,05	1,03			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Fen-Edebiyat	399	2,71	1,22	-,751	547	,453
	Eğitim	150	2,80	1,19			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Fen-Edebiyat	400	2,78	1,20	-,661	548	,509
	Eğitim	150	2,86	1,12			
Değerlerin aktarımı	Fen-Edebiyat	358	3,09	1,09	-,607	495	,544
	Eğitim	139	3,15	1,07851			

Ek Tablo 29. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Evet	66	3,89	1,02	-,322	576	,748
	Hayır	512	3,93	,93			
İletişim ve ilişkiler	Evet	65	3,07	1,10	,095	570	,924
	Hayır	507	3,06	1,10			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Evet	65	2,58	1,32	-1,027	571	,305
	Hayır	508	2,75	1,20			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Evet	65	2,67	1,14	-,870	572	,385
	Hayır	509	2,81	1,19			
Değerlerin aktarımı	Evet	59	3,06	1,24	-,130	515	,897
	Hayır	458	3,08	1,06			

Ek Tablo 30. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	10 yıl ve daha az	399	3,86	,97	-1,945	588	,052
	11 yıl ve daha fazla	191	4,03	,88			
İletişim ve ilişkiler	10 yıl ve daha az	395	3,05	1,11	-,541	582	,589
	11 yıl ve daha fazla	189	3,10	1,07			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	10 yıl ve daha az	395	2,72	1,24	-,753	583	,452
	11 yıl ve daha fazla	190	2,80	1,18			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	10 yıl ve daha az	396	2,83	1,19	,417	584	,677
	11 yıl ve daha fazla	190	2,78	1,17			
Değerlerin aktarımı	10 yıl ve daha az	353	3,04	1,06	-1,586	525	,113
	11 yıl ve daha fazla	174	3,20	1,10			

Ek Tablo 31. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitiminde Hangi Konuların Vurgulandığına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Toplum bilgisi (devlet yapısı, vatandaşlık hak ve görevleri vb)	Evet	155	3,96	,95	,632	585	,527
	Hayır	432	3,90	,94			
İletişim ve ilişkiler	Evet	152	3,08	1,12	,261	579	,794
	Hayır	429	3,05	1,09			
Öğrencinin bağımsız ve eleştirel düşünceleri	Evet	152	2,68	1,13	-,720	580	,472
	Hayır	430	2,76	1,25			
Öğrencilerin toplumsal etkinliklere katılımı	Evet	153	2,77	1,14	-,483	581	,629
	Hayır	430	2,82	1,21			
Değerlerin aktarımı	Evet	136	3,08	1,06	-,042	522	,966
	Hayır	388	3,09	1,09			

Ek Tablo 32. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	Evet	65	3,78	,94	,124	559	,901
	Hayır	496	3,76	1,01			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Evet	65	3,90	,86	,580	568	,562
	Hayır	505	3,84	,83			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Evet	66	3,77	,97	1,334	568	,183
	Hayır	504	3,59	1,04			
Onaylı ders kitaplarından	Evet	63	4,15	,82	,927	566	,354
	Hayır	505	4,04	,88			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Evet	61	2,42	,90	-,621	555	,535
	Hayır	496	2,50	,97			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Evet	63	3,34	,98	1,240	557	,215
	Hayır	496	3,19	,94			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Evet	64	3,42	,92	-,878	566	,380
	Hayır	504	3,52	,92			

Ek Tablo 33. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	10 yıl ve daha az	388	3,76	,99	-,415	571	,678
	11 yıl ve daha fazla	185	3,80	1,00			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	10 yıl ve daha az	394	3,85	,84	,559	580	,577
	11 yıl ve daha fazla	188	3,81	,82			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	10 yıl ve daha az	392	3,58	1,01	-,954	579	,340
	11 yıl ve daha fazla	189	3,67	1,08			
Onaylı ders kitaplarından	10 yıl ve daha az	391	4,03	,88	-1,109	578	,268
	11 yıl ve daha fazla	189	4,12	,84			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	10 yıl ve daha az	385	2,48	,96	-,694	567	,488
	11 yıl ve daha fazla	184	2,54	1,00			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	10 yıl ve daha az	388	3,16	,95	-1,600	569	,110
	11 yıl ve daha fazla	183	3,30	,93			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	10 yıl ve daha az	391	3,50	,92	-,565	578	,572
	11 yıl ve daha fazla	189	3,55	,92			

Ek Tablo 34. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Bir Etkinlik Planlarken Hangi Kaynaklardan Yararlandığına İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Resmi öğretim programından	Evet	74	3,63	,94	-1,271	568	,204
	Hayır	496	3,79	1,01			
Vatandaşlık eğitiminde neyi bilmenin önemli olduğu hakkındaki kendi fikirlerinizden	Evet	76	3,81	,82	-,201	576	,840
	Hayır	502	3,83	,84			
Anayasa ve insan haklarıyla ilgili belgeler gibi orijinal kaynaklardan	Evet	77	3,75	1,00	1,291	576	,197
	Hayır	501	3,58	1,04			
Onaylı ders kitaplarından	Evet	77	4,06	,80	,027	575	,978
	Hayır	500	4,06	,88			
Ticari şirketler, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından basılan materyallerden	Evet	75	2,50	,94	-,004	564	,997
	Hayır	491	2,50	,98			
Kendinizin hazırladığı materyallerden	Evet	76	3,06	,92	-1,304	566	,193
	Hayır	492	3,21	,94			
Medyadan (gazete, dergi, televizyon)	Evet	75	3,49	1,00	-,346	574	,730
	Hayır	501	3,53	,91			

Ek Tablo 35. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre T-Testi Sonuçları

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	Eğitim	391	3,73	,85	,478	539	,633
	Fen-Edebiyat	150	3,70	,84			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	Eğitim	393	3,17	,88	,940	540	,348
	Fen-Edebiyat	149	3,09	,95			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	Eğitim	400	3,75	,88	-1,821	549	,069
	Fen-Edebiyat	151	3,90	,85			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Eğitim	390	2,99	,97	,064	534	,949
	Fen-Edebiyat	146	2,98	,93			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Eğitim	396	3,14	1,01	1,900	544	,058
	Fen-Edebiyat	150	2,96	,95			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Eğitim	392	2,65	1,07	,438	539	,662
	Fen-Edebiyat	149	2,61	1,04			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Eğitim	400	3,99	,82	-1,300	549	,194
	Fen-Edebiyat	151	4,09	,76			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Eğitim	393	3,08	1,10	,528	539	,598
	Fen-Edebiyat	148	3,02	1,16			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Eğitim	399	3,83	,90	-,447	548	,655
	Fen-Edebiyat	151	3,87	,76			

Ek Tablo 35'in Devamı

	Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	Eğitim	392	3,17	1,11	,431	538	,667
	Fen-Edebiyat	148	3,12	,98			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım.	Eğitim	401	3,90	,89			
	Fen-Edebiyat	150	3,94	,89	-,455	549	,649

Ek Tablo 36. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	Evet	65	3,75	,84	,156	564	,876
	Hayır	501	3,73	,84			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	Evet	63	3,22	1,02	,584	562	,560
	Hayır	501	3,15	,88			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	Evet	65	3,72	,91	-,658	571	,511
	Hayır	508	3,79	,87			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Evet	62	3,19	,95	1,601	557	,110
	Hayır	497	2,98	,96			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Evet	64	3,14	1,09	,206	567	,837
	Hayır	505	3,11	1,00			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Evet	63	2,63	1,14	-,263	562	,793
	Hayır	501	2,67	1,06			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Evet	65	4,06	,70	,429	573	,668
	Hayır	510	4,01	,82			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Evet	64	2,96	1,14	-,899	563	,369
	Hayır	501	3,10	1,11			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Evet	64	3,87	,84	,228	571	,820
	Hayır	509	3,84	,87			
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	Evet	64	3,29	1,01	,883	562	,377
	Hayır	500	3,17	1,08			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırırım.	Evet	64	3,92	,84			
	Hayır	511	3,93	,90	-,114	573	,909

Ek Tablo 37. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	10 yıl ve daha az	460	3,73	,81	,587	569	,557
	11 yıl ve daha fazla	111	3,68	,93			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	10 yıl ve daha az	459	3,17	,89	,890	569	,374
	11 yıl ve daha fazla	112	3,08	,96			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	10 yıl ve daha az	467	3,77	,89	-,822	578	,412
	11 yıl ve daha fazla	113	3,84	,87			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	10 yıl ve daha az	455	2,97	,94	-1,377	564	,169
	11 yıl ve daha fazla	111	3,11	,97			
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	10 yıl ve daha az	464	3,12	1,00	,230	574	,818
	11 yıl ve daha fazla	112	3,09	1,06			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	10 yıl ve daha az	459	2,69	1,07	1,273	568	,204
	11 yıl ve daha fazla	111	2,54	1,02			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	10 yıl ve daha az	468	4,02	,78	,640	579	,522
	11 yıl ve daha fazla	113	3,97	,89			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	10 yıl ve daha az	460	3,10	1,12	,615	569	,539
	11 yıl ve daha fazla	111	3,02	1,11			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	10 yıl ve daha az	468	3,83	,86	-,042	578	,967
	11 yıl ve daha fazla	112	3,83	,91			
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	10 yıl ve daha az	460	3,18	1,07	,826	569	,409
	11 yıl ve daha fazla	111	3,09	1,12			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	10 yıl ve daha az	468	3,90	,88	-,909	579	,364
	11 yıl ve daha fazla	113	3,99	,92			

Ek Tablo 38. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularının Öğretiminde Ne Tür Etkinliklere Yer Verdiklerine İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınıfta tartışılacak konuyu seçerim.	Evet	152	3,73	,84	-,033	573	,974
	Hayır	423	3,73	,83			
Öğrenciler hazırladıkları projeler üzerinde çalışırlar.	Evet	153	3,20	,90	,816	572	,415
	Hayır	421	3,13	,90			
Öğrenciler ders kitaplarına çalışırlar.	Evet	155	3,85	,92	,951	580	,342
	Hayır	427	3,77	,86			
Öğrenciler çalışma kâğıtları üzerinde çalışırlar.	Evet	150	3,10	,96	1,333	567	,183
	Hayır	419	2,97	,95			

Ek Tablo 38'in Devamı

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Öğrenciler farklı konular üzerinde grup çalışması yaparak sunum hazırlarlar.	Evet	153	3,17	,88	,942	577	,347
	Hayır	426	3,08	1,05			
Öğrenciler drama ve canlandırmalara katılırlar.	Evet	153	2,75	1,05	1,167	572	,244
	Hayır	421	2,63	1,07			
Sorular sorarım, öğrenciler cevaplar.	Evet	154	4,09	,72	1,236	582	,217
	Hayır	430	3,99	,82			
Konuyu sunarım, öğrenciler not tutar.	Evet	154	3,03	1,14	-,557	572	,578
	Hayır	420	3,09	1,10			
Sınıfta çelişkili konular üzerinde tartışmalara yer veririm.	Evet	153	3,92	,85	1,429	580	,154
	Hayır	429	3,81	,87			
Öğrenciler, toplumdaki olay ya da etkinliklere katılırlar.	Evet	152	3,21	1,13	,528	572	,598
	Hayır	422	3,15	1,06			
Örnek olay etkinliğini kullanırım yani günlük hayatta yaşanan toplumsal bir sorun ile ilgili sınıfta tartışma ya da beyin fırtınası yaptırım.	Evet	155	3,99	,90	1,114	582	,266
	Hayır	429	3,89	,89			

Ek Tablo 39. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	10 yıl ve daha az	464	3,53	,95	,939	575	,348
	11 yıl ve daha fazla	113	3,44	1,05			
Çoktan seçmeli testler	10 yıl ve daha az	471	3,72	,88	-,819	580	,413
	11 yıl ve daha fazla	111	3,80	,94			
Ürün dosyaları	10 yıl ve daha az	455	2,92	1,01	-,275	563	,783
	11 yıl ve daha fazla	110	2,95	,96			
Performans ödevleri	10 yıl ve daha az	468	3,56	,93	-,035	577	,972
	11 yıl ve daha fazla	111	3,56	,97			
Öz değerlendirmeler	10 yıl ve daha az	454	3,17	1,09	-,838	561	,402
	11 yıl ve daha fazla	109	3,27	1,04			

Ek Tablo 40. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	Evet	76	3,64	,93	1,133	579	,258
	Hayır	505	3,50	,98			
Çoktan seçmeli testler	Evet	74	3,78	,81	,539	582	,590
	Hayır	510	3,72	,91			
Ürün dosyaları	Evet	75	3,02	1,11	,805	566	,421
	Hayır	493	2,92	,98			
Performans ödevleri	Evet	75	3,64	,99	,757	579	,449
	Hayır	506	3,55	,93			
Öz değerlendirmeler	Evet	75	3,26	1,10	,503	565	,615
	Hayır	492	3,19	1,07			

Ek Tablo 41. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimi Konularında Hangi Ölçme Değerlendirme Türlerini Kullandıklarına İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Açık uçlu sorular	Evet	153	3,52	1,00	,008	580	,994
	Hayır	429	3,52	,96			
Çoktan seçmeli testler	Evet	153	3,79	,87	1,028	583	,304
	Hayır	432	3,70	,91			
Ürün dosyaları	Evet	148	2,97	,97	,656	566	,512
	Hayır	420	2,91	1,01			
Performans ödevleri	Evet	155	3,50	,92	-,747	580	,455
	Hayır	427	3,57	,95			
Öz değerlendirmeler	Evet	150	3,17	1,11	-,457	565	,648
	Hayır	417	3,22	1,07			

Ek Tablo 42. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	10 yıl ve daha az	396	4,10	,92	-,043	586	,966
	11 yıl ve daha fazla	192	4,10	,76			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	10 yıl ve daha az	398	3,95	1,06	,332	586	,740
	11 yıl ve daha fazla	190	3,92	1,05			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	10 yıl ve daha az	394	3,87	1,08	,062	584	,950
	11 yıl ve daha fazla	192	3,86	1,01			

Ek Tablo 42'nin Devamı

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	10 yıl ve daha az	395	3,70	1,10	,164	584	,870
	11 yıl ve daha fazla	191	3,68	,99			
Sınav sisteminin baskısı	10 yıl ve daha az	394	3,93	1,03	,875	584	,382
	11 yıl ve daha fazla	192	3,85	1,03			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	10 yıl ve daha az	398	4,33	,79	-,349	589	,728
	11 yıl ve daha fazla	193	4,36	,71			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	10 yıl ve daha az	395	3,98	,84	,112	583	,911
	11 yıl ve daha fazla	190	3,97	,85			
Okullardaki disiplin sorunu	10 yıl ve daha az	397	3,86	1,15	1,414	587	,158
	11 yıl ve daha fazla	192	3,72	1,14			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılamaması	10 yıl ve daha az	393	3,57	1,20	1,226	581	,221
	11 yıl ve daha fazla	190	3,44	1,12			
Sınıfların kalabalık olması	10 yıl ve daha az	397	3,95	1,20	1,235	587	,217
	11 yıl ve daha fazla	192	3,82	1,15			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	10 yıl ve daha az	393	3,95	1,13	1,527	582	,127
	11 yıl ve daha fazla	191	3,80	1,14			

Ek Tablo 43. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	10 yıl ve daha az	469	4,08	,90	-1,089	579	,277
	11 yıl ve daha fazla	112	4,18	,70			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	10 yıl ve daha az	470	3,93	1,06	-,495	581	,621
	11 yıl ve daha fazla	113	3,99	1,02			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	10 yıl ve daha az	466	3,87	1,08	,336	578	,737
	11 yıl ve daha fazla	114	3,83	1,03			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	10 yıl ve daha az	468	3,69	1,08	-,218	579	,827
	11 yıl ve daha fazla	113	3,71	1,03			

Ek Tablo 43'ün Devamı

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Sınav sisteminin baskısı	10 yıl ve daha az	468	3,92	1,03	,495	579	,621
	11 yıl ve daha fazla	113	3,86	1,03			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	10 yıl ve daha az	473	4,34	,77	-,363	584	,717
	11 yıl ve daha fazla	113	4,37	,72			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	10 yıl ve daha az	467	3,99	,85	,770	578	,442
	11 yıl ve daha fazla	113	3,92	,85			
Okullardaki disiplin sorunu	10 yıl ve daha az	469	3,83	1,15	,345	580	,730
	11 yıl ve daha fazla	113	3,79	1,12			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	10 yıl ve daha az	465	3,55	1,18	,873	576	,383
	11 yıl ve daha fazla	113	3,44	1,14			
Sınıfların kalabalık olması	10 yıl ve daha az	469	3,92	1,19	,668	581	,504
	11 yıl ve daha fazla	114	3,84	1,17			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	10 yıl ve daha az	464	3,92	1,15	,509	576	,611
	11 yıl ve daha fazla	114	3,85	1,06			

Ek Tablo 44. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Evet	73	4,24	,72	1,405	581	,161
	Hayır	510	4,09	,88			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	Evet	75	4,10	,98	1,379	583	,169
	Hayır	510	3,92	1,07			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Evet	76	3,94	1,03	,736	581	,462
	Hayır	507	3,85	1,08			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Evet	76	3,76	1,16	,568	581	,570
	Hayır	507	3,68	1,05			
Sınav sisteminin baskısı	Evet	74	4,02	1,03	,998	581	,319
	Hayır	509	3,89	1,04			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Evet	76	4,35	,81	,060	586	,952
	Hayır	512	4,34	,76			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Evet	75	4,12	,69	1,441	580	,150
	Hayır	507	3,96	,87			

Ek Tablo 44'ün Devamı

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Okullardaki disiplin sorunu	Evet	73	3,68	1,06	-1,132	583	,258
	Hayır	512	3,84	1,16			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	Evet	74	3,55	1,13	,234	580	,815
	Hayır	508	3,51	1,18			
Sınıfların kalabalık olması	Evet	75	3,84	1,15	-,501	585	,617
	Hayır	512	3,91	1,20			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Evet	73	4,00	1,08	,679	579	,498
	Hayır	508	3,90	1,14			

Ek Tablo 45. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	STK Üyelik	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilememesi	Evet	152	4,08	,92	-,422	582	,673
	Hayır	432	4,12	,85			
Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların öğretimi için programda belirlenen sürenin yetersiz olması	Evet	154	3,95	1,20	,101	584	,919
	Hayır	432	3,94	1,00			
Kaynak sıkıntısı (görsel ve teknolojik kaynaklar)	Evet	151	3,80	1,16	-,755	582	,450
	Hayır	433	3,88	1,03			
Ebeveynlerin yetiştirmek istediği vatandaş modeli ile resmi programda hedeflenen modelin uyuşmaması	Evet	151	3,68	1,10	-,266	582	,790
	Hayır	433	3,70	1,05			
Sınav sisteminin baskısı	Evet	152	3,91	1,07	-,022	582	,982
	Hayır	432	3,91	1,02			
Çevre ve medyadaki olumsuz örnekler	Evet	151	4,33	,78	-,407	587	,684
	Hayır	438	4,36	,76			
Vatandaşlık eğitimi sonucunda öğrencide beklenen gelişimin tam olarak izlenememesi	Evet	152	4,03	,81	,868	581	,386
	Hayır	431	3,96	,86			
Okullardaki disiplin sorunu	Evet	153	3,83	1,21	,094	584	,925
	Hayır	433	3,81	1,12			
İhtilaflı (Çelişkili) konuların sınıfta tartışılmaması	Evet	151	3,37	1,18	-1,882	580	,060
	Hayır	431	3,58	1,17			
Sınıfların kalabalık olması	Evet	153	3,83	1,17	-,796	585	,427
	Hayır	434	3,92	1,20			
Sosyal kulüpler, okul meclisi gibi yapıların etkin olmaması	Evet	152	3,85	1,14	-,696	580	,486
	Hayır	430	3,93	1,14			

Ek Tablo 46. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Lisansüstü Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Lisansüstü Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	Evet	65	4,33	,56	1,038	577	,300
	Hayır	514	4,23	,78			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Evet	67	4,25	,72	-,526	577	,599
	Hayır	512	4,30	,74			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Evet	66	3,84	1,05	-1,326	575	,185
	Hayır	511	4,01	,95			
Alan bilgisinde ek eğitim	Evet	66	3,69	1,12	-1,112	568	,267
	Hayır	504	3,84	1,01			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Evet	67	3,88	1,03	-1,286	578	,199
	Hayır	513	4,02	,86			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	Evet	67	4,01	1,06	,203	572	,839
	Hayır	507	3,98	1,08			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Evet	65	4,16	,87	-,064	569	,949
	Hayır	506	4,17	,77			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Evet	67	4,26	,86	,232	576	,817
	Hayır	511	4,24	,71			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Evet	66	4,28	,77	-,046	577	,963
	Hayır	513	4,29	,74			
Öğrenci velilerinin desteği	Evet	66	4,56	,74	1,509	576	,132
	Hayır	512	4,39	,83			

Ek Tablo 47. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	10 yıl ve daha az	398	4,23	,79	-,301	589	,764
	11 yıl ve daha fazla	193	4,25	,71			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	10 yıl ve daha az	398	4,30	,77	,252	589	,801
	11 yıl ve daha fazla	193	4,29	,66			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	10 yıl ve daha az	396	3,97	,96	-,453	587	,651
	11 yıl ve daha fazla	193	4,01	,96			
Alan bilgisinde ek eğitim	10 yıl ve daha az	395	3,81	1,05	-,499	580	,618
	11 yıl ve daha fazla	187	3,85	,97			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	10 yıl ve daha az	398	4,03	,91	,455	589	,650
	11 yıl ve daha fazla	193	3,99	,81			

Ek Tablo 47'nin Devamı

	Hizmet Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının arttırılması	10 yıl ve daha az	397	4,01	1,07	,791	584	,429
	11 yıl ve daha fazla	189	3,94	1,11			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	10 yıl ve daha az	394	4,17	,82	,195	581	,845
	11 yıl ve daha fazla	189	4,15	,75			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	10 yıl ve daha az	398	4,24	,75	,064	588	,949
	11 yıl ve daha fazla	192	4,23	,69			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	10 yıl ve daha az	399	4,30	,75	,416	589	,678
	11 yıl ve daha fazla	192	4,27	,71			
Öğrenci velilerinin desteği	10 yıl ve daha az	398	4,41	,84	,108	589	,914
	11 yıl ve daha fazla	193	4,40	,76			

Ek Tablo 48. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresine Göre T-Testi Sonuçları

	Vatandaşlık Eğitimi Verme Süresi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	10 yıl ve daha az	472	4,22	,78	-,779	584	,436
	11 yıl ve daha fazla	114	4,28	,71			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	10 yıl ve daha az	473	4,29	,77	,078	584	,938
	11 yıl ve daha fazla	113	4,29	,59			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	10 yıl ve daha az	470	3,98	,95	-,235	581	,815
	11 yıl ve daha fazla	113	4,00	,99			
Alan bilgisinde ek eğitim	10 yıl ve daha az	466	3,83	1,03	,635	575	,526
	11 yıl ve daha fazla	111	3,76	,99			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	10 yıl ve daha az	471	4,02	,91	,608	583	,544
	11 yıl ve daha fazla	114	3,96	,78			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının arttırılması	10 yıl ve daha az	469	3,98	1,07	,026	579	,980
	11 yıl ve daha fazla	112	3,98	1,12			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	10 yıl ve daha az	466	4,17	,82	,734	576	,463
	11 yıl ve daha fazla	112	4,11	,70			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	10 yıl ve daha az	472	4,23	,74	-,164	583	,870
	11 yıl ve daha fazla	113	4,24	,68			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	10 yıl ve daha az	472	4,30	,74	1,271	584	,204
	11 yıl ve daha fazla	114	4,21	,73			
Öğrenci velilerinin desteği	10 yıl ve daha az	472	4,40	,83	-,544	583	,587
	11 yıl ve daha fazla	113	4,45	,74			

Ek Tablo 49. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminde Yaşandığı Düşünülen Sorunlara İlişkin Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

	Hizmet İçi Eğitim	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	p
Bireysel farklılıkları ve çevresel özellikleri gözeterek hazırlanmış öğretim materyalleri	Evet	75	4,36	,72	1,376	585	,169
	Hayır	512	4,22	,77			
Farklı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan ders kitapları	Evet	76	4,43	,54	1,671	585	,095
	Hayır	511	4,28	,76			
Vatandaşlık eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim	Evet	75	4,12	,80	1,206	583	,228
	Hayır	510	3,97	,98			
Alan bilgisinde ek eğitim	Evet	76	3,96	,97	1,183	577	,237
	Hayır	503	3,81	1,03			
Diğer branşlardaki öğretmenlerle daha fazla işbirliği	Evet	76	4,10	,75	,912	587	,362
	Hayır	513	4,00	,90			
Vatandaşlık eğitimi için ayrılan ders saati sayının artırılması	Evet	76	4,06	1,09	,640	581	,523
	Hayır	507	3,98	1,08			
Alan eğitimi uzmanları ile daha fazla işbirliği	Evet	76	4,22	,68	,584	579	,560
	Hayır	505	4,16	,81			
Öğrencilere vatandaşlık eğitimi ile ilgili özel projeler geliştirmeleri için daha fazla fırsat verme	Evet	76	4,35	,60	1,399	585	,162
	Hayır	511	4,22	,75			
Öğrencileri toplum hizmetlerine katmak için daha fazla kaynak	Evet	76	4,28	,78	-,059	586	,953
	Hayır	512	4,29	,74			
Öğrenci velilerinin desteği	Evet	75	4,34	,92	-,832	584	,406
	Hayır	511	4,43	,79			